34493

श्रीगुलाबराव महाराजांचें विभूतिमत्व

(लेखकः— श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांचे निष्ठावंत उपासक, ज्ञानेश्वरीचे सुप्रसिद्ध प्रवचनकार, वारकरी संप्रदायाचे सुप्रतिष्ठित पुढारी
ह. भ. प. केशवराव महाराज देशमुख, B. A. पुणें.)

आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित्।
(श्रीगीता २ × २९)

(ओव्या)

वरील भगवदुक्तीचें प्रत्यंतर। मजलागीं लाधलें साचार।
वऱ्हाड प्रांतीय सत्पुरुष थोर। श्रीगुलाबरावांसी देखतां॥ १॥
प्रथम भेटी सरसें। प्रेम उपजलें अपैसें।
"ज्ञानेश्वर माउली" ऐसें पिसें। जडलें देखतां वाचेसी॥ २॥
ज्ञानोबावरी माझें प्रेम अति। आणि तेंचि कानीं ऐकतां उक्ति।
प्रेम वाढलें सहज स्थिति। उपासनेच्या ऐक्यानें॥ ३॥
पाहो तरी जन्मांध स्थिति। शूद्र वर्ण जन्म जाति।
वर वर दिसे असंस्कृत मति। खेडवळासी व्यवहार॥ ४॥
ऐसी प्रतिकूल परिस्थिति। ज्ञानाचें साधन ना संपत्ति।
घडली नाहीं संत संगति। श्रीनारदा प्रमाणें बाळपणीं॥ ५॥
परि घडघडां मुखांतूनि। सकळ शास्त्रें ओसंडोनि।
येतां नवल वाटे मनीं। किती तरी आश्चर्य॥ ६॥
तैसेंचि ज्ञानेश्वरी प्रवचन। ओवीबद्ध निरूपण।
अस्खलित प्रवाह चालला पाहून। थक्क झालें मन माझें॥ ७॥
मग मी पुसिलें तयांसी। ज्ञानसंपत्ति लाधली कैसी।
ज्ञानेश्वरीचे अध्ययनासरसी। कार्यसिद्धि झाली म्हणताती॥८॥

इयें जन्मीं अंधपण । म्हणतां ज्ञानेश्वरीचें अध्ययन ।
केलें कैसें सत्यवचन । आम्ही मानावें निर्धारें ॥ ९ ॥
तंव बोलति हांसून । पूर्व जन्मींचें तपाचरण ।
ये जन्मीं फळलें आम्हां लागून । श्रीज्ञानेश्वर कृपा प्रसादें ॥१०॥
त्यांची कन्या मी असून । कृष्ण परमात्म्यासी वरून ।
अखंड ऐक्यासी पावून । नित्य कांता भजनानें ॥ ११ ॥
ऐसा वृत्तांत ऐकिला । मनीं नवलावो वाटला ।
सहवासावरी हेतु जडला । कैशापरि साधेल ॥ १२ ॥

(पुण्यांत आमच्या घरीं:—)

महाराज राहती उमरावतीस । माझी वस्ति नित्य पुण्यास ।
दोघांचा नित्य सहवास । अशक्य वाटों लागला ॥ १३ ॥
परि आळंदी यात्रे निमित्त । सालोसाल पुण्यासि येत ।
ती संधि साधोनि नित्य । भेटी घेवूं लागलों ॥ १४ ॥
ओंग महाराज वर्णन करिती । खात्री झाली ऐसे म्हणती ।
प्रत्यक्ष ज्ञानेश्वर विभूति । प्रगटली म्हणती जगांत ॥ १५ ॥
एकदां महाराज भेटीसी आले । राजकारण बोलूं लागले ।
म्हणाति शक्तिवीण वांया गेले । प्रयत्न आजवरीचें ॥ १६ ॥
पूर्वकाळीं धनुर्विद्या । अस्त्र मंत्र शस्त्र साध्या ।
भारतमाता विश्ववंद्या । घातलें विश्व पायातळीं ॥ १७ ॥
सांप्रत गेले सर्व लया । कांहीं करितां नये उपाया ।
म्हणाल तरी आणीन ठाया । प्राचिन विद्या सकल ॥ १८ ॥
अगाध ज्ञानाची खूण । सर्वांसी पटवून देवून ।
पुढें निघालें जातों म्हणून । आळंदीस दर्शना ॥ १९ ॥
परतोनि पुन्हां भेट झाली । भाषण चर्चा बहुत केली ।
प्रमुख मंडळी भेटून गेली । सर्व आश्चर्य चकित झाले ॥
ग्रंथांतरीचे दाखले । कोणे ग्रंथीं काय लिहिलें ।
ते अचूक सांगति वहिलें । खरे खोटे निवडती ॥ २१ ॥

ग्रंथावरी बहुत हव्यास । ग्रंथ मिळविण्याचा सायास ।
ग्रंथ घेवूनि बसती सावकाश । संग्रहामाजीं ठेविति ॥ २२ ॥
सहज पुशिलें एकवेळ । ग्रंथ संपादनीं कासया तळमळ ।
स्वतः दृष्टी नसतां केवळ । जवळ घेवून कां बसतां ॥ २३ ॥
लोकांस प्रमाण दावावया । ग्रंथ जवळी लागति असावया ।
ग्रंथीं लिहिलें समजावया । वेळ नलगे अणुमात्र ॥ २४ ॥

(आमचे चुलते डॉ. नानासाहेब देशमुख M. A. M. D. मुंबई यांच्या घरीं सतत दहा दिवसाचा मुक्काम.)

सर्वांशीं संभाषण विनोद । अनेक शास्त्रांवरी चर्चा अमर्याद ।
चालूं होतां वादविवाद । प्रसन्न मनें आघवियांची ॥ २५ ॥
संगीतशास्त्र, न्यायशास्त्र । वैद्यक आणि वेदांतशास्त्र ।
राजकारण, नीतिशास्त्र । मंथन झालें सर्वांचें ॥ २६ ॥
त्या त्या विषयांतील पूर्ण तज्ज्ञ । प्रश्न करूं लागति मर्मज्ञ ।
उत्तरें बिनचूक समयज्ञ । पर्णे मिळतां डुल्लति ॥ २७ ॥
ग्रंथांतरींचें पुरावे । पान पुस्तकांसहित द्यावे ।
पडताळुनि पाहतां व्हावें । सर्वकाळ चकित सर्वांनीं ॥ २८ ॥
ऐसा नित्य महोत्सव । चालिला थोर अभिनव ।
नित्यनवा श्रोतृ समुदाव । जमु लागला प्रत्यहीं ॥ २९ ॥
अलोट गर्दी होऊं लागली । विभूतिमत्वाची खात्री पटली ।
महाराजांची वृत्ति उठली । म्हणती गांवीं जावूं आतां ॥ ३० ॥
दहा दिवस मुक्काम पडला । सर्वांचा भ्रम फिटला ।
अद्भुत दर्शनाचा सोहळा । मनमुराद भोगिला ॥ ३१ ॥
प्रत्यक्ष नव्हे जरी ईश्वर । तरी ईश्वरांशाचा भाग थोर ।
जवळी बाळगोनि असे हा नर । केलें कबूल सर्वांनीं ॥ ३२ ॥
सारांश, आश्चर्यवत् दर्शन । सर्व आश्चर्यवत् संभाषण ।
आश्चर्यवत् घडलें श्रवण । सकल आश्चर्य होऊनि गेले ॥ ३३ ॥
आश्चर्य त्यांचें तयासी । तें कळों नये कवणासी ।
आश्चर्यचि आश्चर्यासी । पावोनि थकित जाहले ॥ ३४ ॥

सद्‌गुरु ज्ञानेश्वर माउली । प्रेमपान्हा पाजूनि ओळली ।
भक्तिरसाची पुष्टी आली । ओसंडोनि सर्वांगीं ॥ ३५ ॥
श्रीज्ञानेश्वर कृपा थोर । मी तंव रंक पामर ।
तिहीं धरूनि माझा कर । जें लिहविलें तें लिहिलें ॥ ३६ ॥
आतां असो बहु बोलणें । न बोलणें तेंचि बोलणें ।
बोलीं बोलतां अबोलणें । ऐसें बोलणें बोलवा ॥ ३७ ॥

" श्रीज्ञानेश्वरसुत. "

– श्रीज्ञानेश्वरमाउली –

प्रकाशकाचें हृद्गत

सन्तः सदैव गन्तव्या यद्यप्युपदिशन्ति न ।
याहि स्वैरकथास्तेषामुपेदशा भवन्ति तः ॥श्री वसिष्ठ ॥

श्वर्यसंपन्न श्रीवासुदेवाच्या कृपेनें श्रीसद्गुरु गुलाबराव महा- ा पदांच्या गाथेचा हा दुसरा खंड ग्राहकांच्या हातीं अशा युद्धजन्य परिस्थितींतही लवकर देण्याचा योग आला आहे याबद्दल वाटतो.

रहू पदांची रचना श्रीमहाराजांनीं वेळोवेळीं कात्यायनी इ. व्रतोत्सव- भक्ति–प्रेमांत तल्लीन होऊन केलेली आहे. हें सदरहू गाथेच्या अव- नें वाचकांच्या ध्यानीं येईलच. ग्रंथकर्ते श्रीगुलाबराव महाराज ावांत तल्लीन होऊन जात तेव्हां त्यांचे तोंडून व्रजभाषा सहजोद्गार निघे. म्हणून या गाथेंतील हिंदी पदांत कांहीं शब्द व्रजभाषेंतील आहेत.

ांनीं तो श्री महाराजांचा गोपीरूप प्रेमा अवलोकिला, तास तास ा आणि पिंगा खेळण्याचा सोहळा पाहिला त्यांतील बरेच लोक हयात आहेत. त्यांच्या तोंडून प्रेमाश्रुभरित तो इतिहास ऐकला त्या अहो भाग्यवानांचा हेवा वाटतो. त्यांचे पुण्य विशेषच होय, त्यांना अशाही कालांत तें श्रीकृष्ण – गोपी प्रेम प्रत्यक्ष अवलोकितां

ाशकाच्या पदरीं तेवढें पुण्य नसल्यानें त्याला त्या सोहळ्याचा आनंद गेतां आला नाहीं. त्याला फक्त एकदांच दर्शन घडलें. श्री महाराजांच्या ा–मूर्तीवरच भाळून हें प्रकाशनकार्य त्यांच्यावर जडलेल्या अनन्य

प्रेमाखातर करीत आहे. आणि त्याची अचल श्रद्धा आहे कीं हें वाङ्मय पुढें शिरोधार्य झाल्याशिवाय रहाणार नाहीं पण त्यास कांहीं कालावधि आहे. प्रजा अनुतापदग्ध झाल्याशिवाय हें भक्ति–बिज रुजणें शक्य नाहीं. त्या दग्धतेस सुरवात झाली असून आतां देव आंठवूं लागला आहे. आजच्या युद्धाच्या बिकट प्रसंगीं घरदार सोडून लोक सैरावैरा जीव जगविण्याकरितां स्थलांतर करूं लागले आहेत. पण जिवाचें खरें आश्रयस्थान म्हणून एक जें परमधाम आहे, त्याची अजूनही खात्री पटत नाहीं. हे माझे अंतःकरणाचे कढ मी जनतेपुढें वेड्यावांकड्या शब्दांत मांडले आहेत. ग्रंथांचें खरें ह्रद्गत एकनिस्सिम परमेश्वरभक्तच जाणूं शकतात सदरहू काम माझ्या आवाक्याबाहेरचें आहे. तो प्रेमा त्या भूमिकेप्रत पोहोंचलेल्या योग्य माणसासच आकलन होईल म्हणून जास्त लिहिण्याचे भानगडींत मी पडत नाहीं.

जगाच्या कल्याणाकरितां कनवाळू श्रीज्ञानेश्वरमाउलीला मनोभावें निरंतर प्रार्थना करितों आणि भगवंताच्या वचनाधारें

"विषयान्ध्यायतश्चित्तं विषयेषु विषज्जते ।
मामनुस्मरतश्चित्तं मय्येव प्रविलीयते ॥

त्या प्रभुचेंच चिंतन करण्यांत सर्वांचीं मनें निमग्न होवोत हें पसायदान देण्याविषयीं मागणी करून श्रीसद्गुरुचरणी लीन होतों.

नासिक
श्रीगुरु पौर्णिमा
शके १८६४

श्री सद्गुरुमाउलीचा अनन्य सेवकः–
शं. ज. सोमवंशी

टीपः– मी हें प्रकाशनकार्य सर्व बाजूनें झीज सोसून चालविलें आहे. तेव्हां ग्राहकांनीं कृपाळू होऊन आपणाकडून ग्राहकसंख्या वाढविण्याची कृपा करून हस्तें परहस्तें मदत करावी अशी प्रेमाग्रहाची विनंति आहे.

प्रकाशक.

पदांची विषयवार अनुक्रमणिका

श्रीसद्गुरु गुलाबरावमहाराजकृत समग्र ग्रंथावलीचे आश्रयदाते व सहाय्यक

शंभर रुपये देणारे आश्रयदाते. **रुपये रोख मिळाले**

१ श्रीमंत युवराज महाराज, संस्थान भोर	१२५
२ श्री. महादेव अंबादास उमरावतीकर, डिस्ट्रिक्ट सेशन जज्ज, नागपूर	१००
३ ,, काशिनाथ जनार्दन आठवले, डिस्ट्रिक्ट सेशन जज्ज, नागपूर	१००
४ ,, नानासाहेब फाटे, मालगुजार, नागपूर	१००
५ ,, लक्ष्मण श्रीधर देशमुख, नागपूर	१००
६ ,, माधव पांडुरंग पांचपोर, नागपूर	१००
७ ,, नारायण यशवंत वागळे, जहागीरदार, इंदूर	१००
८ ,, रामकृष्ण दामोदर जोशी, मालगुजार, भिवापूर	१००
९ ,, पांडुरंग रामचंद्र पांडे, कुही	१००
१० ,, नरहर राजाराम देशपांडे, हेडमास्तर, मुलताई	१००
११ ,, वामन मोरेश्वर दशसहस्त्र, सुपरिंटेंडन्ट लँड रेकॉर्ड, चांदा	१००
१२ ,, रामकिसन अंबादास मारवाडी, यावली	१००
१३ ,, मुरारि हरि झोडगांवकर, सब-डिव्हिजनल ऑफिसर, उमरावती	१००
१४ ,, नारायण रघुनाथ केकरे, ॲडव्होकेट B. A. L. L. B. हर्दा	१००
१५ ,, ज्ञानेश्वर उद्धव मांढरे, पुणें	१००
१६ ,, हरि गोपाळ आठवले, पुणें	१००
१७ ,, गणेश सदाशिव मराठे, ॲक्चुअरी M. A. A. I. A. पुणें	१००
१८ ,, रामचंद्र लक्ष्मण रानडे, खांडवा	१००
१९ ,, भगवंत रामचंद्र देव, वकील B. A. L. L. B. बडोदें	६०
२० ,, दिनकर वामन गोखले, वकील B.A.L.L.B. खांडवा	५०
२१ मेजर विश्वनाथ लक्ष्मण सूर्यवंशी, सिव्हिल सर्जन M.B.M.S.	५०
२२ श्रीमंत मातोश्री राजमाता राणीसाहेब महाराज, संस्थान जत	३०

पन्नास रुपये देणारे सहाय्यक. **रुपये रोख मिळाले**

१ श्रीमंत सरदार खं. रा. विंचुरकर, ऑनररी मॅजिस्ट्रेट, पुणें	५०
२ श्री. वि. ना. वर्तक, चीफ इंजिनिअर P.W.D. पुणें	५०
३ ,, नटेश अय्यर, सॅनिटरी इंजिनिअर P.W.D. पुणें	५०
४ ,, रावबहादूर गं. बा. काळे, ॲ. इंजिनिअर P.W.D. पुणें	५०
५ ,, रावसाहेब स. सा. पुराणिक, D.A.F.C.M.A. पुणें	५०

६	श्री. गो. ना. मिरगळ D.A.F.C.M.A. पुणें	५०
७	,, शं. शि. सुद्रिक D.A.C.M.A. पुणें	५०
८	,, बा. वि. तुळपुळे D.A.C.M.A. पुणें	५०
९	,, त्रिं. गो. जोगळेकर, अकौंटंट M.A. Dept. पुणें	५०
१०	,, के. वि. केळकर, वकील M.A.L.L.B. पुणें	५०
११	,, रणछोडदास नारायणदास, सॉलिसिटर, मुंबई	५०
१२	,, स. का. करमरकर, बॉम्बे प्रॉ. को. बँक, मुंबई	५०
१३	,, ग. वि. साळवेकर, मालक, सरदारगृह, मुंबई	५०
१४	,, त्रिं. भा. खरे, रजिटर्स्ड अकौंटंट, मुंबई	५०
१५	,, मा. ब. रेटरेकर, स्टेट इंजिनिअर, ग्वालेर	५०
१६	,, शि. रा. गोखले, इलेक्ट्रिकल इंजिनिअर, इगतपुरी	५०
१७	,, डॉ. का. रा. धर्माधिकारी, दर्यापूर	५०
१८	,, स. आ. कोठेकर M.A. हेडमास्तर, वाशीम	५०
१९	,, वि. अं. आपटे, अकौंटंट M.A. Dept. पुणें	४५
२०	,, मो. गो. गोखले, D.A.F.C.M.A. पुणें	४०
२१	,, गं. वि. जोगदेव, D.A.F.C.M.A. पुणें	४०
२२	,, द. सि. दाते, वकील पुणें	४०
२३	,, द. भ. माचवे, हेडक्लार्क B.L. Rly कुर्डुवाडी	४०
२४	,, ना. श्री. राजहंस, बालगंधर्व, पुणें	४०
२५	,, इतिहास भूषण रावसाहेब गं. के. उर्फ बाबासाहेब देशपांडे, डेपुटी सुपरिंटेन्डंट – पोलीस, पुणें	३०
२६	,, वि. त्रिं. चितळे, अकौंटंट, M.A. Dept. पुणें	३०
२७	,, द. भि. रबडे, अकौंटंट M.A. Dept. पुणें	३०
२८	,, का. म. महाजन, वकील, पुणें	३०
२९	,, मास्टर कृष्णराव फुलंब्रीकर, संगीतकलानिधि, पुणें	२५
३०	,, नारायणराव वाडेगांवकर, नागपूर	२५
३१	,, गं. स. कुलकर्णी अकौंटंट, M. A. Dept. पुणें	२५

टीपः— वरील सर्व यादी ग्रंथसुरवातीपासून माहे जुलै १९४२ अखेर आहे.

प्रकाशक

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

पदसंग्रह

[१०२० पद] यशोदावचन:–सुशीलावृत्त. रा.–असावरी. ता.–तेताला.

मोरे किते गये दोउ लाल ॥ धृ० ॥
देख्यो न उन्हें जगत पसाऱ्यो । आठ बरसके बाल ॥ मोरे ॥ १ ॥
नहिं पहनाई मोतन लरिया । खुषि में लें बनमाल ॥ मोरे ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वर तुह्मरे बेटिनके । असुवन भीगत गाल ॥ मोरे ॥ ३ ॥

[१०२१ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.–यमन. ता.–दादरा. गौण–पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.

कुंजवनीं वेणु माय मधुर मधुर वाजे । अघटितघटना-पटुता ज्या स्थळीं विराजे ॥ कुंजवनीं ॥ धृ० ॥ व्रज-युवतीमति मोहुनि येउं नेदि लाजे । त्वरित तोडी सकल भाव ब्रह्मसत्तुला जे ॥ कुंजवनीं ॥ १ ॥ अलकावति-पदिनंतिनिरमण सौख्यकारी । प्रणवसाम्य नाम यदिय वदति वेद चारी ॥ कुंजवनीं ॥ २ ॥

[१०२२ पद] बाई आज घरीं नाहीं आला देव । तरी कैसा भव

पुस्तक कल्पनेपेक्षां जास्त मोठे झाल्यामुळें त्याचे नाईलाजानें दोन भाग करावें लागत आहेत पेज नं. २५७ हा प्रथम पेजच समजावा.

जाईल हा ॥ १ ॥ काय प्रेमामाजीं पडलें अंतर । नाहीं शार्ङ्गधर गृहीं आला ॥ २ ॥ दोघी चौघी चला मिळोनियां जाउं। नंदद्वारीं राहूं तुझ्या प्रेमें ॥ ३॥ गाऱ्हाण्याच्या मिसें पाहूं नारायणा । प्रत्यय तो जना सिद्ध देऊं ॥ ४ ॥ " आवृत्तिरसकृदुपदेशादिति " । ब्रह्मसूत्रउक्ति प्रमाण ज्या ॥ ५ ॥ ह्मणोनियां वेळोवेळीं पाहूं ध्यान। तदाकार मन करावया ॥ ६ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा प्रेममार्गीं फळ। भक्तिसुखबळ आंगीं पावे ॥ ७ ॥

[१०२३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ —जोगी. ता.—तेताला. गौण —पहा पहा सावळा. या चालीवर.

पुरे पुरे तें लाडविणें आतां । खोडी करी तें कां न ये पाहतां । एवढा असोनी मांडीवरी घेतां । काय राहील चार दिवस सत्ता ॥ पुरे पुरे ॥ धृ० ॥ जावें टाकुनी गोकुळ काय । याचे प्रत्यक्ष तुह्मीं बापमाय । कांहीं सांगाना या अजूनि सोय । ताप देतो हा अत्यंताचि माय ॥ पुरे पुरे ॥ १ ॥ बाई याचा संयोग जेव्हां होत । तेव्हां खोडी नाहींत मोजवत । वियोगांत प्रेमभरी चित्त । तोहि भक्ती हा आह्मां आकर्षित ॥ २ ॥ बाई आह्मीं सासुरवाशा नारी । काय आह्मां लाज नाहिं खरी । काय आह्मीं कुलटांच्या पोरी । काय तुह्मींच कुलांगना भारी ॥ पुरे पुरे ॥ ३ ॥ आतां पासोनि बरें शिकविणें । पुढं हा राहील वाटे तुह्माविणें । यासी बांधोनि सर्वदा ठेवणें । परी ज्ञानेश्वरसम्मति घेणें ॥ पुरे पुरे ॥ ४ ॥

[१०२४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ —जोगी. ता.—तेताला. गौण —पहा पहा सावळा. या चालीवर.

काय करावें सांगा बाई । गृहीं येतां ताप ऐसा देई । दुरी जातां व्यापी सर्वांठायीं । श्रुतिसिद्ध आम्हालागीं

गोवी ॥ धृ० ॥ आतांपासुनी हा वेदान्त सांगे । बहू अनन्वीत कर्म करी अंगें । वाटे धर्मबाह्य होऊं याच्या-संगें । ऐसा विकल्प येतां अंतरंगें ॥ काय करावें ॥१॥ माये याच्या निरूपणीं गोडी । न बोलतांची संशय तोडी । म्हणे तुम्हीं सन्यस्तीं घाला उडी । ह्मणोनीयां कंचुकीगांठ सोडी ॥ काय करावें ॥ २ ॥ एकेदिनीं आला हा पुतनारी । म्हणे सन्यासी व्हा तुम्ही नारी । आम्हीं बोलिलों नहों अधिकारी । तेव्हा बाई हा बळें नग्न करी ॥ काय करावें ॥ ३ ॥ तेव्हां ऐसें हा आम्हां बोले । माझ्या दर्शनीं पाप तुमचें गेलें । आतां सत्कर्म जें काहीं राहिलें । त्याच्या बळें मज वरा वहिलें ॥ काय ॥ ४ ॥ पुण्य पाप जाहलीया क्षीण । मग गृहस्थ सन्यासचि जाण । यासी नको अन्यत्र प्रमाण । मजहूनी वरिष्ठ आहे कोण ॥ काय ॥ ५ ॥ ऐसें ऐकोनि आह्मां क्रोध येत । पुन्हा याला पाहतां शुद्ध होत । बाई इंद्रजालपरीच दिसत । ज्ञानेश्वर करवीत ॥ काय ॥ ६ ॥

[१०२५ पद] ओवीः—यापरी सकल बाळा । एकान्त पाहुनी वेल्हाळा । आह्मां अर्पावें गोपाळा । ऐसें संकेतें विनविती ॥ १ ॥

[१०२६ पद] प्रणयानुबद्ध कांहीं गोपिबाळा । प्रेमाचा उमाळा मावेचि ना ॥ १ ॥ प्रेमें अश्रुभरें अभिषेकभाव ॥ तुह्मां आह्मां हाव प्रेममय ॥ २ ॥ सुखाचियासाठीं हारविलें दुःख । उरलें तें सुख कृष्णा दिलें ॥ ३ ॥ सुखदुःखावरी सांडोनियां पाणी । स्वयें नंदराणी बोलतसे ॥ ४ ॥

---

१ विगता कल्पना इतिश्लेषः = छेकापन्हुती.

ज्ञानेश्वरबाळा बोलती वचन। धरूनियां मौन कृष्ण ऐसें ॥ ५ ॥

[१०२७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–तेताला. गौण.– पहा पहा सावळा. या चालीवर.

मामी तुमचा खडतर क्रोध। आह्मीं याला शिकवितों बोध। उगें बैसा श्रीहरी देतो दूध। तंव हा म्हणे पाहिजे कुचदुग्ध ॥ ध्रु० ॥ बाळभावें हा स्तना स्पर्श करी। मग म्हणे तूं माझीच अंतोरी। बाई गर्गें वर्णिली याचि थोरी। काय ज्योतिष्य चालेना द्वापारीं ॥ मामी तुमचा ॥ १ ॥ माये याच्या तेजें सूर्या तेज। याच्या कुंडलिंत तोहि हा सहज। याच्या ग्रही ग्रहगजबज। कांहीं न चले हा बाळिया सहज ॥ मामी तुमचा ॥ २ ॥ मामी गर्गाचार्या भिन्नदृष्टि। ग्रह सांगे नवविध सृष्टि। माय नवग्रहा हाचि देत पुष्टि। मग कासया ज्योतिषी झाला कष्टी ॥ मामी तुमचा ॥ ३ ॥ सूर्याहूनि जें तेज वरिष्ठ। भर्गो ऐसे बोलती वेद स्पष्ट॥ वेदमातासम्मतीलक्ष्यनिष्ठ। काय जाणेल गर्ग ग्रहनिष्ठ ॥ मामी तुमचा ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा जेव्हां मिळे। तैं हा साधन न करितां वळे। अनूभव आह्मां नित कळे। म्हणोनि धालों सर्व प्रेमबळें ॥ मामी ॥ ५ ॥

कांहीं गोपी अहंग्रहोपासक होत्या त्या म्हणाल्या,

[१०२८ पद] माय याची कळा अघटीत कीती। ज्ञानमय पाहती मूर्ती डोळां ॥ १ ॥ आपणाचि ऐसें निळें आह्मां करीं। माझ्याचि नोवरी म्हणे स्वयें ॥ २ ॥ आम्हालाहि वाटे आम्ही कृष्णकांता। चलावें एकान्ता ऐसें ह्मणे ॥ ३ ॥

निळ्यामध्यें निळें मिसळोनी जाय। शिर आणि पाय एकरूप ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा महावाक्यवृत्ति। "अहं-ब्रह्मास्मीति" स्थिती एकी ॥ ५ ॥

कांहीं गोपी मनब्रह्मोपासना करणाऱ्या होत्या त्या म्हणतात,

[१०२९ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–तेताला. गौण.–पहा पहा सावळा. या चालीवर.

मामी स्वप्नीं मी नवल पाहें। पतीसेजेवरी कोणि नोहे। मज उत्पन्न काम झाला आहे। पती ह्मणतां हा पुढें उभा राहे ॥ मामी स्वप्नीं ॥ ध्रु० ॥ मज स्वप्नीं यानें दिला भोग। परी जागृतींत साधला योग। न करितां साधन अष्टांग। स्वप्नमिसें समाधीचा रंग ॥ मामी स्वप्नीं ॥१॥ "स्वप्ननिद्राज्ञानालंबनं वा" पतंजलोक्त योगसूत्रीं ठेवा। "मनो ब्रह्मेत्युपासीत" भावा। परी माये हा तुझिये घरीं बरवा ॥ मामी स्वप्नीं ॥ २ ॥ तुझां घरीं पाळणा नारायण। ह्मणोनि येथें गुंतलें सदा मन। गाऱ्हाण्याचे मिसें येऊन। पावलों हि ज्ञानेशकृपा-खुण ॥ मामी स्वप्नीं ॥ ३ ॥

कांहीं गोपी विज्ञानब्रह्मोपासक होत्या त्या ह्मणाल्याः—

[१०३० पद] निश्चय आमुचा हाचि करूं कान्त। ह्मणोनी एकान्त येथें आलों ॥ १ ॥ तुमच्या पोराची करूं सोयरीक। ह्मणोनी हरीख तुह्मां यावा ॥ २ ॥ लोकांमध्यें कदा घडेना हे वार्ता। पती आणि सुता देखतांचि ॥ ३ ॥ ह्मणोनीयां आतां करा साक्षगंध। द्यावा हा गोविंद आह्मांलागीं ॥ ४ ॥ तैशा करी खोडी त्या परीस बरें। विवाह निर्धारें करोनियां ॥ ५ ॥ गाऱ्हाण्याच्या मीसें ज्ञानेश्वरकृपा। होईल हा सोपा नारायण ॥ ६ ॥

कांहीं गोपी आनंदब्रह्मोपासक होत्या त्या ह्मणाल्याः—

[१०३१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–तेताला. गौण.–पहा पहा सावळा. या चालीवर.

बाई हा भक्षी दहींदूध । परी अमृत देतो शुद्ध । काय सांगू वेगळा नाद । बोले भलते भलतेच शब्द ॥ बाई हा ॥ धृ० ॥ आम्हीं खेळतां यमुनातीरीं । येतो कोणीकडून मुरारी । बळें पदर ओढोनियां करीं । म्हणे तुम्हां पतिसुख नाहीं घरीं ॥ बाई हा ॥ १ ॥ आम्हीं जेव्हां आठविनों माहेर । तेव्हां येवोनि ठेवि माथां कर । म्हणे खचित बरें नाहीं तुमचें घर । आतां चला मजबरोबर ॥ बाई हा ॥ २ ॥ बाई आम्हां जेव्हां दुःख दाटे । तेव्हां येवोनी अवचित भेटे । अश्रु पुसोनी बोलतो गोमटें । म्हणे माझ्यासंगें तुम्हां सौख्य मोठें ॥ बाई हा ॥ ३ ॥ मामी याला पाहतांचि दृष्टि । आम्ही होतों निर्भय सृष्टिं । पतीपुत्र ते बहू होती कष्टी । आम्हां सांगे हा अमृतमय गोष्टी ॥ बाई हा ॥ ४ ॥ म्हणे तुम्हा ज्ञानेश्वरबाळा । वरा मज त्रिभुवनपाळा । तुम्हांसाठीं गोरा होइन काळा । काळा शिक्षा द्याया झालों काळा ॥ बाई हा ॥ ५ ॥

[१०३२ पद] कांहीं गोपी व्यतिरेक करणाऱ्या होत्या म्हणजे जग, पति, पुत्र मिथ्या मानणाऱ्या होत्या त्या म्हणाल्याः—

याच्यासाठीं आम्हीं झालों पतिव्रता । जन्म तो कोणता न कळे कीं ॥ १ ॥ परी या जन्मांत देतो हा स्मरण । धरावे चरण म्हणतो माझे ॥ २ ॥ बाई आम्हीं कांहीं झिडकारितां यास । तुमचा मी दास ऐसें म्हणे ॥ ३ ॥ तेव्हां चित्तीं आम्हां वाटोनी विचित्र । होतों स्तब्धचित्र तैशा आम्हीं ॥ ४ ॥ आम्हींच बोलतों मग तुझ्या दासी । तरी बहु यासी सुख वाटे ॥ ५ ॥

याचा बाई कांहीं वियोग न साहे । म्हणोनीयां पाहे डोळेभरी ॥ ६ ॥ आम्हां नाहीं क्रोध परी पहावया । गाऱ्हाणें द्यावया उगें आलों ॥ ७ ॥ ज्ञानेश्वरबाळा बोलतां वचन । यशोदा ती मौनमुखी होय ॥ ८ ॥

[१०३३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.—जोगी. ता.—तेताला. गौण. पहा पहा सावळा. या चालीवर.

विनोदप्रेमवतां वचनम्.

मामी बोलती ह्या तुह्मांप्रति बाळा । सांडोनीयां आपुल्या कुळा । आह्मी कुळवंत सकळहि बाळा । घरीं बांधोनि कृष्ण हा सांभाळा ॥ धृ० ॥ आह्मीं मित्रोंनी बारा सोळा जणी । यास टाकूं निश्चयें कोंडोनी । चोळी लुगडें याला नेसवोनी । करूं फजिती अवघ्या जनीं ॥ मामी बोलती ह्या ॥ १ ॥ याची अपकीर्ति जातां दूरवरी । कोणी न देईल पुढें नवरी । ह्मणोनि सोय धरी कांहीं तरी । ऐसें सांगा तुह्मी झडकरी ॥ मामी बोलती ह्या ॥ २ ॥ हा तो ईश्वर सांगताति मुनी । गुरू देवाचाही देव श्रुती मानी । आह्मी ज्ञानेश्वरकन्या ह्मणवोनी । आह्मां बळ अधीक कृष्णाहूनी ॥ मामी बोलती ह्या ॥ ३ ॥

[१०३४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.— जोगी. ता.— तेताला. गौण.— पहा पहा सावळा. या चालीवर.

प्रेमच घेऊन प्रेम संभ्रमवर्णन.

मामी यासी तोंडानें मात्र बोला । मारणें तें साहेनाचि याला ॥ तुह्मी मारूं मारूं बहु रोड केला । मनीं यानें काचचि धरियेला ॥ धृ० ॥ तरी याला राहेना याद कांहीं । बाळ ह्मणोनी उनाडचि बाई । बाई लेंकरूं कोणाचें धड नाहीं । उगें मारोनी होतें तरि काई ॥ मामी ॥ १ ॥ अहा रायाहूनि या सकुमार । बाई तुमचा तो क्षत्रियसा मार । अहो हा एकुलताचि

कुमार । मोठेपणीं थोडाचि करणार ? ॥ मामी ॥ २ ॥ बाई याचे अवगूण सांगो कोणी । परी माझ्या येतो हा सदनीं । तेव्हां जैसा बकदाल्भ्य मुनी । बाई त्याचि धमकटी कामिनी ॥ मामी ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वर-कन्या मी सत्यवंत । बाई देखिले बहुत मी संत । ते ह्मणती हा भगवंत । तुह्मी मारता न देतां उसंत ॥ मामी ॥ ४ ॥

कांहीं प्रणयबद्धा गोपी सपत्निमत्सरानें सांगतातः—

[१०३५ पद] तुझी एकटीची ऐसी का गे वाणी । आह्मी त्या कामिनी गणिका गे ॥ १ ॥ तूंच यशोदेसी सांगसी विचार । आह्मी कां प्रकार भेद सांगू ॥ २ ॥ विनोदाची तुज न कळेचि खूण । तरी कां कामीन ह्मणतेसी ॥ ३ ॥ विनोदावांचूनी रिझवाया कांहीं । स्त्रियापाशीं नाहीं सर्वथा गे ॥४॥ विनोदाचे मीसें हांसत श्रीहरी । टाकूं तयावरी प्रेम धारा ॥ ५ ॥ विनोदप्रेमाचा मिळाला संपर्क । कृपाही सम्यक् ज्ञानेशाची ॥ ६ ॥

[१०३६ पद] आधपदः— संयोगीचें सुख तंववरी गोड । जोंवरी सुरवाड एकाग्रता ॥१॥ प्रेम भरावया पाहिजे वियोग । जाणुनी श्रीरंग वनीं जाय ॥ २ ॥ सकुमार देव जाती वृंदावनीं । गोपिका त्या मनीं हळहळती ॥ ३ ॥ निघोनियां वनीं चालतां गोविंद । कृष्णपदारविंद स्मरती बाळा ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभू कृपावंत खरा । करावया थारा ऐसें करी ॥ ५ ॥

[१०३७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.— जोगी. ता.— तेताला. गौण.— पहा पहा सावळा या चालीवर.

बाई आपण आलों यमुने पाण्या । यशोदेनें नेला

मंदिरीं कान्हा । धाडिलें कीं काय तया वना । वनीं जातां आपण जावें शरणा ॥ धृ० ॥ बाई काय वाजतें वृंदावनीं । बाई गाई धांवती रानोरानीं । बाई वर आले यमुनेचें पाणी । वनीं आले वाटते मोक्ष-दानी ॥ बाई आपण ॥ १ ॥ बाई पूर्वीं तें काय तप केलें । ह्मणोनि हरी गोकुळा मध्यें आले । परी सांगोनी गाऱ्हाणें दवडीले । हे कां हरीवरी उपकार केले ॥ बाई आपण आलों ॥ २ ॥ बाई त्याची यशोदा जननी । आपण कामभरें कामिनी । यशोदाही शुद्ध बहू मानी । तिच्या वचनें चाले हरी ह्मणोनी ॥ बाई आपण ॥३॥ घरदार विसरोनी बाळा । स्फुंदस्फुदोनि अश्रु येति डोळां ॥ ज्ञानेश्वरकृपें कळवळा । हरी सुखा-साठीं भक्तसुख सोहळा ॥ बाई आपण आलों ॥ ४ ॥

[१०३८ पद] कल्पतरुतळीं याचिले दरिद्रा । योगफळ निद्रा मागी-तली ॥ १ ॥ कामधेनु शुष्क काष्टें हाणितली । नसतां साधीली ढोंगी भक्ति ॥२॥ गोकणेस घातला गे चिंता-मणि । तैसा हरी वनीं दवडिला ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरबाळा सद्गद सुप्रेमें । भजनी निष्कामें श्रीहरी ते ॥ ४ ॥

[१०३९ पद] "नासां द्विजातिसंस्कार" यांपरा । भक्ति अधिकारामाजी सर्व ॥ १ ॥ द्विजांचे दैवत श्रीहरी हा द्विज । संसार सहज त्यांचा तया ॥ २ ॥ पतिव्रतेलागीं गुरू तो भ्रतार । तया तो निर्धार शुद्ध झाला ॥ ३ ॥ ह्मणोनियां कांहीं न साहे वियोग । प्रेमभरी अंग फोफावलें ॥४॥ ह्मणतातिं चला जाऊं वृंदावनीं । देउनियां पाणी संसा-रासी ॥ ५ ॥ संसारीक पती तरुण वयाचा । श्रीकृष्ण सर्वांचा आत्मा स्वामी ॥६॥ पती तो श्रीकृष्ण आह्मां

सर्वां तारी। ह्मणोनी झडकरी चला जाऊं ॥ ७ ॥ ऐसें बोलोनियां ज्ञानेश्वरबाळा । प्रेमें श्रीगोपाळा पाहूं जाती ॥ ८ ॥

[१०४० पद] सामनुष्टुपवृत्त मूळ.–जोगी. ता.– तेताला. गौण.–पहा पहा सावळा. या चालीवर.

तुह्मां कोणें धाडियलें वनीं । काय नव्हते चाकर सदनीं । बाळ लहानाचे नच पाहोनी । कैसा केला निकर हांसोनी ॥ तुह्मां कोणें ॥ ध्रु० ॥ बंदिशाळेहुनी आले देवा । येथें गाई चारितां बरा गोवा । कैसें आवडेल हें वसुदेवा । हिरा पडिला मृत्तिका साठोवा ॥ तुह्मां कोणें ॥१॥ तुह्मी यादव सकुमारराया । नंदराणी लोकांतं तिची माया । रोहिणीते जो सापत्न माया बाई धाडिलें वनीं यदुराया ॥ तुह्मां कोणें ॥२॥ बाई तैसी नाहीं ग रोहिणी । तिचा पुत्रही आला आहे वनीं । खरी निर्दय बाई नंदराणी । काय ऐसा तोटा ये सदनीं ॥ तुह्मां कोणें ॥ ३ ॥ आह्मीं सर्वही होवोनियां जाया । तुह्मा चारूं सुग्रास यदुराया । आह्मीं कारण वनीं धाडावया । नाहीं अपराधी यशोदा माया ॥ तुह्मां कोणें ॥ ४ ॥ सभोंवती गोपाळांचा मेळा । मध्यें बैसला सगुण सावळा । हातीं घेवोनि सुमनांच्या माळा । गळां घालिती ज्ञानेश्वरबाळा ॥ तुह्मां कोणें ॥ ५ ॥

[१०४१ पद] श्रीकृष्णवचन:–

तुह्मां पाहोनियां भवामाजि दीन । आलों नारायण होवोनियां ॥ १ ॥ तुह्मांसाठिं माझे अवतार दहा । कांहींतरी पहा तिकडे कीं ॥ २ ॥ तुमच्या उपकारा नाहीं उतराई । सोडोनी लवलाही जाऊं नका ॥ ३ ॥ हरीचें वचन ऐकोनी गोपिका । झाल्या

---

१ वरवर.

सद्भावीका प्रेमयुक्त ॥ ४ ॥ अभिषेकपात्र नेत्रीं अश्रुधारा। इंदिरेच्या वरा न्हाणियलें ॥ ५ ॥ ग्रास चारावया गोपिका उदित। ज्ञानेश्वरीं चित्त गुरुप्रेमें ॥ ६ ॥

[१०४२ पद] रसालावृत्त. रा –परज. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

नहिं कहने की ये बाता ॥ धृ० ॥

पति देवेगो सुनतहि गारी। सासु लगावहिं लाता ॥ नहिं कहनेकी ॥ १ ॥ बालपनेमें जो तूं मरती। तोही अच्छा होता ॥ नहिं कहनेकी ॥ २ ॥ जो चाहति यदुराज कांत तव। ज्ञानेश्वरगुरु दाता ॥ नहिं कहनेकी ॥ ३ ॥

[१०४३ पद] ओवीः– ऐकोनियां निजसखिवचना। हृदयीं भरली प्राणेशरचना। सिद्ध जाहली प्राणमोचना। आनंदघना आठवुनी ॥ १ ॥ हास्यप्रौढी न जाणतां। नेणोनि सखिच्या परीक्षावाक्यार्था। अत्यंत होवोनि मदनतातार्ता। मरणवार्ता आंगीं प्रार्थी ॥ २ ॥ प्रारब्धभोग संपलियावीण। देहांतूनि न जाये प्राण। परी होतांचि विरहदारुण। ब्रह्माकाशांत तो विरे ॥ ३ ॥ जैसी मेलियावीण पाहीं। मृतावस्था येतचि नाहीं। परी समाधि लावोनि योगियांही। शरीर तैसें करितां ये ॥ ४ ॥ तेवीं राखोनि प्रारब्धभोगा। ब्रह्माकाशीं महायोगा। सिद्ध जाहली प्राणत्यागा। हरिवियोगानळबळें ॥ ५ ॥

[१०४४ पद] जितेंची मरण साधावया नारी। धरी पूतनारी हृदयांत ॥ १ ॥ योगांची षट्चक्रें हरिआंगीं भावी। प्रत्याहार ठेवी तया स्थानीं ॥ २ ॥ प्रथम तें चक्र

युगुल पाउलीं । स्थिर दशांगुळी केलें चित्त ॥ ३ ॥ द्वितीय तें चक्र सुनीळ मांडिया । रूप यमुनेया सरिसें झालें ॥ ४ ॥ तृतीय तें चक्र विष्णो नाभिस्थान । जाहला उत्पन्न ब्रह्मा जेथ ॥ ५ ॥ श्रीवत्सलांछन चवथें सार्जीरें । जन्ममृत्युजरे नाशवी जें ॥ ६ ॥ पांचवें तें जेथें नांदे वैजयंती । गोपिका घालिती मिठी जेथ ॥ ७ ॥ सहावें तें चक्र हासतें वदन । त्याचें सदन प्रेमळा जे ॥ ८ ॥ तीन पत्रांमाजी प्रत्यय सिद्धांचा । प्रत्याहारवाचा करी गोपी ॥ ९ ॥ पावोनी अंतरीं संयोग हा ऐसा । बाहेरी तो तैसा जाहला कीं ॥ १० ॥ म्हणोनी जीवंत पुन्हा गोपि वाटे । न चालतां वाटे मोक्ष हातीं ॥ ११ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुकन्याअनुभव । निवटाया भव वाखाणिला ॥ १२ ॥

[१०४५ पद] मुक्तमाला. रसालाभेद. रा.—परज. ता.—तेताला.

बेणू क्यूं न बजावे ॥ प्यारा ॥ धृ० ॥

सगरि रयन मम बिरहजहरतें । तडफ तडफ जिया जावे ॥ प्यारा ॥ १ ॥

[१०४६ पद] दोहाः—आजतक तो जननिजनकका हता मुझे विश्वास । अब दुसरे घर आय परेसे हरिबिन जावत श्वास ॥ १ ॥ अब त्यजके तनु शरण करूंगी ज्ञानेश्वरगुरुद्वार । तिनके उदर आयके जदुपति मिलावोंगि भरतार ॥ बेणूं क्यूं न बजावे ॥ २ ॥

[१०४७ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.— रा.— झिंझोटी. ता.—दादरा. गौण.— पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.

श्रीकृष्णवचनः— घरमों रहि लंगर बांधि मेरि प्यारि गोरी । पानि पिलानेकुं नहीं पास कोइ छोरी ॥ घरमों ॥ धृ० ॥

मोकलि थी आतिथि तब कुलको करि चोरी ॥ वाके कारण आज मैं भूख प्यास छोरी ॥ घरमों ॥ १ ॥ पुकारती लाल लाल करिके कर जोरी ॥ ज्ञानेश्वरचरण निकट बुद्धिमान दौरी ॥ घरमों ॥ २ ॥

[१०४८ पद] छविवृत्त. रा.— काफी. ता.— तेताला.

माई तेरे बालेनें मुरली बजाई ॥ धृ० ॥

सोतीथी मैं अपने पियसंग ॥ श्रवण मधुर धुनि आई ॥ माई तेरे ॥१॥ उस मुरलीकी सात ध्वनि दश ॥ नादको देत हटाई ॥ माई तेरे ॥२॥ ज्ञानेश्वरकी कन्या हूं मैं। तोभि सुनत भुल जाई ॥ माई तेरे ॥३॥

[१०४९ पद] परिचारिकावृत्त. मूळ.— यमन. ता.— धुमाळी.

गौण— " मम मनस सतत " या चालीवर.

किति चतुर तुझा नंदन नंदांलिंगिते[1] ॥ करिं धरुनि कराम्बुज हृदय करि विकृतिरितें ॥ किति ॥ धृ० ॥ मन मदनमिश्रित परि अमदन करि पाउलें। यत्स्मरणें सुरवरमुनिस्वरुपा पावलें। ते चित्घन घनतनु हरि आम्हां फावले ॥ यत्संग सुखानें प्रेमचि फोफावलें ॥ जाहलें पुरत्रय लीलासुरसभरितें ॥ किति ॥ १ ॥ हा कपिलचि परि कपिलजेप्रती न वरिता ॥ वारुनी कपिलता दे आम्हां नवरिता ॥ यावांचुनि क्षणही नाहिं गडे भव रिता ॥ परि यातें धरितां सहजचि हा भव रिता ॥ यत्प्रीति वारिते षड-रिदाहवारितें ॥ किति ॥२॥ मी कलिंदनंदिनिजीवन घेउनि घरीं ॥ येतांचि भेटला श्रीहरी मार्गावरी ॥ मम घटस्फोट करुनियां हृदय आवरी ॥ जलरहित बिंबमय सुमती याला वरी ॥ किं करूं मन बहू बहू परिहि सावरितें ॥ किति ॥ ३ ॥ असि भरणदानि या संवय कशी शिकविती ॥ परि नवलचि लीला वर्णीती सुकवि ती ॥

१ नंदांकस्थिते पाठांतर.

हरिविरहबाण शरीरांप्रति हो सुकविती । कुंजवनीं यांचे गडि आम्हां झकविती ॥ श्रीज्ञानेश्वरकन्या वरि कंसारितें ॥ किति ॥४॥

[१०५० पद] परिचारिकावृत्त. मूळ.– यमन ता.– धुमाळी. गौण.– किति चतुर तुझा. या चालीवर.

मम मनस सतत पदिं रमलें यांच्या गडे ॥ मी प्रौढहि असुनी झालें या सांगडें ॥ मम ॥ धृ० ॥ श्रुतिकथित पथा बहु मुनिजन गेले जरी ॥ हा श्रुतिविरहित परि गाती लीला तरी ॥ हें नवल वाटतें मला नंदसुंदरी ॥ यावांचुनि नाहीं चैन पळहि मंदिरीं ॥ मी येतें म्हणुनी घडिघडि तुम्हाकडे ॥ मम ॥१॥ जे गुण अवगुण बांधति निजरूपा स्वयें ॥ याच्या संगतिं ते सद्गुण होती सये । जो मोह तामसी ज्याला मुनिजन भिये ॥ तो यास अर्पितां शुद्धप्रेम धामिं ये ॥ या समचि जाहले याचे परि सौंगडे ॥ मम ॥ २ ॥ * जडजीव जीव निज हरि हरि जड जड हरी ॥ कांहीं न याचितां हा एवढि नड हरी ॥ नवविधा नवतनू दावी हा साजिरी ॥ नवविधाबळें आम्हीं हरिनवनोवरी ॥ श्रीज्ञानेश्वरस्मरणें बुद्धी नच अडे ॥ मम ॥ ३ ॥

[१०५१ पद] सुशीलवृत्त. रा.–जोगी. ता.–तेताला. सखिवचनः–

हरि तव खेलत जमुना तीर ॥ धृ० ॥

प्यारी प्यारी मुखसों कहत है ॥ नयनन झरपत नीर ॥ हरि तव ॥ १ ॥ प्रिया आवेगी कौन दिशा ते ॥ गगन उडावत चीर ॥ हरि तव ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्यकाप्रेमका ॥ हरिहिय लागा तीर ॥ हरि तव ॥ ३ ॥

---

१ कृष्णातें. * पांच भेद सांगितले.

[१०५२ पद] सुशीलावृत्त. रा.-जोगी. ता.-तेताला. सखिवचन सखीप्रतः—

माई तीव्र करो अनुराग ॥ धृ० ॥

हरिकी प्रीती बढि न बढाई ॥ भावफूल भर बाग ॥ माई ॥ १ ॥
जब तो प्रभु घर आवत है तब ॥ देखत तेरो माग ॥ माई ॥ २ ॥
जब बनमाही जात तब्र करत ॥ सब बिखयनको त्याग ॥ माई ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरबाला तुम हरिसों । किमपि न बोलहुं दाग ॥ माई ॥ ४ ॥

[१०५३ पद] रंभावृत्त. रा.-बसंत. ता.-तेताला.

गोपीवचनः- न्यून नहीं बनमें प्रभु बासा ॥ धृ० ॥

ये बंसी हमारि है नाथजी । अन्य बस्तुपर क्यों तुम प्यासा ॥ १ ॥
बंसरी मेरी छोर दियो अब । उमर तुह्मारी बरस भई बीसा ॥ २ ॥
आजतक सोते थे पानपें । अब तो बिछावोंगी मंचक खासा ॥ ३ ॥
मेरी बंसी आप बनाओ । मम नाम निकारो मुख खासा ॥ ४ ॥
ज्ञानेश्वरबाला नंदलालको । होय विलासिनि करत बिलासा ॥ ५ ॥

[१०५४ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.-झिंझोटी. ता.-दादरा. गौण.-रत हरिपद. या चालीवर.

मुनिमनको बिखयगुणको मेरो कान्हबाई ॥ तेरो घ्राण नीचे होत घगर भरत लाई ॥ धृ० ॥ जिसपथ हरि बसत पथ वो काहे तूंहि जाई । मेरो कान्ह छोटो अभी जानत कछु नाहीं ॥ १ ॥ मोको कहत सिख कियो तूं तो जात रंडा ॥ जायजाय कुंज-गली कियो सुकुल भंडा ॥ २ ॥ शामसुंदर सावलि तनु पकरो चित लाई ॥ ज्ञानेश्वरबाला तुम मेरो हरि जंवाई ॥ ३ ॥

[१०५५ पद] गोपीवचनपरस्पर. (मुक्तमालारसाला) रा.-जिल्हा. ता.-तेताला.

फणिशायी पिया तो घर आये ॥ धृ० ॥

शामलांग चारे भुजा देखत । कमलनयन मन भाये ॥ १ ॥

दोहाः– कुंडलिनी पुनिहृदय क्षिराब्धी कमलनयन हरि होय ॥ नेक नगारा अनुहत वाजे मिली अपनपनि सोय ॥ फणिशायी ॥ २ ॥ अब तो चिंता छोर दीजियो लेले हरिको नाम ॥ ज्ञानेश्वरप्रमुतात करेंगे कृपा शीसबिश्राम ॥ फणिशायी ॥ ३ ॥

[१०५६ पद] लावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–धुमाळी. गौण.–नंदाच्या नंदना. या चालीवर.

शामतनू कोंवळी ॥ अधरिं धरुनि सुखमुद्रा मुरली वाजवि अतितर बळी ॥ शामतनू ॥ धृ० ॥ प्रभु जो प्रेमळ कळवळी ॥ अथनतजन भजन मन कर्षुनी अरितचरण दळवळी ॥ १ ॥ श्रुतिपथ न चुकेच या ॥ हरुनि कुमनमल विमलकमलमुख दावित मधुरा लया ॥ शामतनू ॥ २ ॥ रासरसान्वित जसा ॥ ज्ञानेश्वरप्रमुसंमति केला ब्रह्मीचा साजसा ॥ शामतनू ॥ ३ ॥

[१०५७ पद] इंदिरावृत्त. रा.–परज. ता.–तेताला.

किति मधुर वाजविसि पावा ॥ धृ० ॥
नवलप्रभू येणें घडतें कीं । सोडुनियां पतिसेवा ॥ १ ॥
सोडवुनी तूं कूल आमचें । घालिसि अधर्मीं गोवा ॥ २ ॥
ऐसी करणी तुझी गोविंदा ॥ रुचेलना कीं देवा ॥ ३ ॥
मधु मुखिं हृदयीं हलाहल तुझ्या ॥ कळलें मम मन भावा ॥४॥
मजसी जरि विवाह इच्छिसि तरि ॥ आठविं अलंदिदेवा ॥५॥

[१०५८ पद] कुरंगाक्षीवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–तेताला. गौण.– हिंदुस्थानी खंजिरी भजनाचे चालीवर.

प्यारे मेरे नाहिं मिले सब रात ॥ धृ० ॥

डारा न मुझे कबाभि अकेला । जबसे लाइ बरात ॥ प्यारे मेरे ॥ १ ॥ मेरेबिन वो प्रभू अकेले ॥ किसे करेंगे बात ॥ प्यारे मेरे ॥ २ ॥ रहा देखते भंवर भई है । दहा करे शित वात ॥

प्यारे मेरे ॥ ३ ॥ दिनभर तो कचरिमें रहेंगे । बैठे जहं नंदतात ॥ प्यारे मेरे ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरजामात बिना मम । अखियन लगत न पात ॥ प्यारे मेरे ॥ ५ ॥

[१०५९ पद] गौरकांतीवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–धुमाळी. गौण.–
अझुनी कां बा नवतरसी. या चालीवर.

विसरुं कसा मी विसरुं कसा । व्रजरमणींचा प्रेम ठसा ॥धृ०॥ निर्गुणा मज चेववुनी मनीं । दिधला तनु धिंवसा ॥ विसरुं कसा ॥ १ ॥ अंतर बाहेरि मजला धरिलें । त्यजुनि पति भरंवसा ॥ विसरुं कसा ॥ २ ॥ रडतां ज्यांचा असुवीं भिजतो नित्य काय चिकसा ॥ विसरुं कसा ॥ ३ ॥ योगि वियोगी मजला स्मरती । हृदयीं प्रेम असा ॥ विसरुं कसा ॥ ४ ॥ अलकावतिपाति बाला प्रेमळ । त्याविण पळ युगसा ॥ विसरुं कसा ॥ ५ ॥

[१०६० पद] सामपटुवृत्त. रा.– काफी. ता॰ दीपचंदी.

परे क्यौं ब्रिजकी भुलाई ॥ धृ० ॥

जाके दहिदुध माखन खायके । ये नील तनु मिलाई ॥ परे क्यौं ॥ १ ॥ जाको एकान्त प्रदानके कारन । बनमो गय्या चराई ॥ परे क्यौं ॥ २ ॥ दीन मुलूं तो दहिदुध सुमरत । रात मुलूं तो रास मिलाई ॥ परे क्यौं ॥ ३ ॥ अलकावातिपतिबाला प्रेमल । सुत पतिगृह तज आई ॥ परे क्यौं ॥ ४ ॥

[१०६१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–बेहाग. ता.–तेताला.

देरी मत करिजो ॥ धृ० ॥ उधोजी ॥

जो होये तो हेतो सिखावहुं । नहिंतो वाके पाव पकरिजो ॥ देरी ॥ १ ॥ जैसा मोको देखत तूं यहां । तैसा वाके हृदय निहरिजो ॥ देरी ॥ २ ॥ संतचरनकी धूरि सीसपर । धरी भव-

विभव हरिजो ॥ देरी ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिबाळा प्रेमल । तिनका भजन मग्ग बरिजो ॥ देरी ॥ ४ ॥

[१०६२ पद] रसालावृत्त. रा.–सोरठ. ता.–तेताला.

कान्हा ये मुरली न बजावो ॥ धृ० ॥

सास हमारी गारि देत प्रभु । तुम अपने घर जावो ॥ कान्हा ये ॥ १ ॥ कुल छुरायके चार लोकमें । प्रभु मोहे न लजावो ॥ कान्हा ये ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वर करुणाकर कहके । निजपग नख सुपुजावो ॥ कान्हा ये ॥ ३ ॥

[१०६३ पद] रसालावृत्त. रा.–खमाज. ता.–तेताला.

या मुरलिचा पुरे रव हा गे ॥ धृ० ॥

पडतां श्रवणीं पळही तुमटे । अंतरीं भवदव हा गे ॥ या मुरलिचा ॥ १ ॥ इकडे वळतां मन मग होतो । कुलसदन विचव हों गे ॥ या मुरलिचा ॥ २ ॥ पति होतिल प्रभुज्ञानेश्वरपद । वर्णुनि विभव अहा गे ॥ या मुरलिचा ॥ ३ ॥

[१०६४ पद] कर्पूरिकावृत्त. रा.–हमीर. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

रूप निहारो प्रभुजीको ॥ धृ० ॥

जो मनमें रिपुभाव भरा है । मिट जावेगो सब जीको ॥ रूप निहारो ॥ १ ॥ वृषभानुसुता जानि दयार्णव । मनो बिनोदन शिवजीको ॥ रूप निहारो ॥ २ ॥ अलकावतिजीवन नंदिनिके । सुनि वै वारो अरजीको ॥ रूप निहारो ॥ ३ ॥

[१०६५ पद] रंभावृत्त. रा.–देस. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

ये इक मो मन अचरज आवे ॥ धृ० ॥

निगम न गाई सके गुण जिनके । सो जसुमतिकी मंग मंग खावे ॥ १ ॥ तपसु तपत मुनिगन जिन

---

१ अव्यय आहे.

कारनें । सो कूंजनमें युवति बुलावे ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरगुरुचरणकृपा एक । प्रेमल मनमों शाम मिलावे ॥ ३ ॥

[१०६६ पद] मालिनीः—निबिड हरि वनीं या धावती सर्व गोपी । विरहदहनदुःखी रक्षिता त्यां न कोपि ॥ तुजविण करुणाब्धे कोण सांभाळिताहे । झडकरि हरि आतां दृष्टि कारुण्य पाहे ॥ १ ॥

[१०६७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.— जोगी. ता.— तेताला.
गौण.— मेरे भरोसे. या चालीवर.

गोपीवचनः— कधिं कोणि सांगा । आणुनि हरिला भेटवील काय ॥ धृ० ॥ पाहुनि पाहुनि वाटहि थकले । सये वाणी मन काय ॥ कधिं ॥ १ ॥ आम्हि असों परि रडत दिवसनिशिं । त्याचि यशोदामाय ॥ कधिं ॥ २ ॥ येइल काह्ना सोडुनि बाई । जनिदा देवकि माय ॥ कधिं ॥ ३ ॥ वदनीं साखर घालिन साजणी । जो निरुपील उपाय ॥ कधिं ॥ ४ ॥ भरंवशाचे एकचि दिसती । ज्ञानेश्वरगुरुपाय ॥ कधिं ॥ ५ ॥

[१०६८ पद] श्लोकः—इत्येता गोपिकाः सर्वाः प्रार्थयित्वा हरिप्रियम् । कृष्णमेवानुगायंत्यो यमुनायास्तटम् ययुः ॥

स्वस्मिन्नेव परस्परानुभावेन गोपीनां भाषण माहः—
गोपिवचनः—

[१०६९ पद] अभंगः— मज वाटे नेणें उद्धव सगुण । दावितो निर्गुण वटवट ॥ १ ॥ सगुण भक्तीची आह्मातें ओळख । सत्संगाचें सुख पूर्ण जाणों ॥ २ ॥ पाहोनियां संत प्रेम जया न ये । त्या नाहीं प्रत्यय सगुणाचा ॥ ३ ॥

पुसतां हरीला धरीयलें मौन । नाहींत हे चिन्ह प्रेमळांचे ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरबाळा पूर्ण चहूंकडे । ओसंडे रोकडें कृष्णप्रेम ॥ ५ ॥

[१०७० पद] द्वितीया बालोवाचः— लावणीवृत्त. मूळ.— पूर्वी. ता.— धुमाळी. गौण.— नंदाच्या नंदना या चालीवर.

कितिकहि साधन करा । परि हरिकरुणेवीण न भेटे भक्तिसुखाचा झरा ॥ धृ० ॥ तो जाणत साजिरा । ज्याचा देह श्रीहरिसाठीं झुरझुरुनी पांजरा ॥ कितिकहि ॥ १ ॥ साधुनि योगहि पुरा । याच देहिं दवडिली जयानीं जन्ममरण आणि जरा ॥ कितिकहि ॥ २ ॥ पिउनि सत्रावी निरा । पुष्ट न होती अननुभवितां प्रेमनयनगतनिरा ॥ कितिकहि ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरगुरु खरा । सोडुनि भटल कैसा हरि तो विषयविवशमति खरा ॥ कितितरि ॥ ४ ॥

तृतीयोवाचः—

[१०७१ पद] अग्नि जळासंगें राहिल्यावांचोन । न होय पक्वान्न मृदुतर ॥१॥ तैसें विरहाग्नि आणि प्रेमजळ । वांचोनी निर्मळ चित्त नोहे ॥ २ ॥ पाक होतांक्षणीं अग्निजळनाद । मुकुभुकादिशब्द उठताती ॥ ३ ॥ तैसी भक्तिपाकीं रामकृष्ण हरी । येती वाचेवरी अनुक्षण ॥ ४ ॥ गोपाळ गोविंद जिवाचा सोयरा । सासर माहेरा तुटी नाहीं ॥ ५ ॥ गडे ऐसी कळेना जों प्रेमखुण । तंव स्तब्धपण ज्ञानियासी ॥ ६ ॥ नरनारी सारे देखिलिया देव । मग द्वैतभाव कासयाचा ॥ ७ ॥ बोलणें चालणें गोविंदाचा खेळ । मौन हें किडाळ कोण धरी ॥ ८ ॥ समाधीसुखासी नाहीं अधिकता । राधाकृष्णकथा

ऐकोनियां ॥ ९ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या प्रेमरंगीं रक्त । नाहीं गर्वासक्त बुद्धि ज्यांची ॥ १० ॥

[१०७२ पद] सुशीलावृत्त. रा.– भीमपलासी. ता.– तेताला.

अन्योवाचः– बाई सुलभ न भक्ति उपाय ॥ धृ० ॥

साधूसंगतिं कळतो जैसा । तेविं न जाळुनि काय ॥ बाई ॥ १ ॥
मन होयेना हरि तरि हरिला । जवळी ठेवुनि काय ॥ बाई ॥ २ ॥
बालवती प्रतिकूल वेदना । वंध्या जाणिल काय ॥ बाई ॥ ३ ॥
भगवत्प्रीतीदायक आह्मां । अलकावतिपतिपाय ॥ बाई ॥ ४ ॥

[१०७३ पद] पुनरन्योवाचः– सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– पिलु. ता.– धुमाळी. गौण.– नृपममता. या चालीवर.

सई कांहिं असो कवणाचें । ठेवा दृढ प्रेम मनाचें ॥ धृ० ॥
या जगतिं सकल भव नाचे । जन अंकित सुत भवनाचें ॥ १ ॥
जीवन सद्गुरुचरणाचें । भय हरितें जनिमरणाचें ॥ २ ॥
हरिप्रेमीं जो नव नाचे । त्या काम किमपि न वनाचें ॥ ३ ॥
हें भाग्याचि त्या सदयाचें । ज्ञानेश्वरनृपहृदयाचें ॥ ४ ॥

[१०७४ पद] रसालवृत्त. रा.–देस. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

उद्धव चरण चारु मन लागे ॥ धृ० ॥

तज चिंतामणि कांच कि कारण । कौन जनपद न भागे ॥ ॥ उद्धव ॥ १ ॥ रासरचनहेतु रातदिन हम जदुबरसंगति जागें उद्धव ॥ २ ॥ अलकावतिपतिनंदिनिबिनती । सुनि कूंजन अनुरागे ॥ उद्धव ॥ ३ ॥

[१०७५ पद] जयावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा. (यतिलग्न) गौण. पांडुरंग स्मर. या चालीवर.

मोहरीः– मधुकर तुम हमरे गृह आजसूं न आना । जावुनियां मथुरापुरिं यूवति पहाना ॥ धृ० ॥ काज- हेत तज बिलाज चरन नहीं छिना । कपट तुझें ओळ-

खुनी न फसुं आह्मिं दीना ॥ १ ॥ देख कमल
हमे फेरी न मिलाना । ज्ञानेश्वरनंदिनीमति
सुगुण गाना ॥ २ ॥

[१०७६ पद] उद्धववचनः– तो परमात्मा निर्विकार । जो स
नंद निगमसार । त्यास तुह्मीं लावोनी विकार
भ्रतारसम देखतां ॥ १ ॥

[१०७७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– मुल्तानी. ता.– तेत
(राजविद्याधर)

यहि हेतू किह भेजो तोहे ॥ ध्रु० ॥ ताजि
भोजनकारन । कौन मूढ श्रमि सोहे ॥ १ ।
उद्धव ब्रह्मरूप तूं । बिन सगुण किधों लोहे
लेतहि नाम पदारथको नाहिं । शान्तिक्षुधा
॥ ३ ॥ श्रीअलकावतिपतिनंदिनि तो । शाम
चाहे ॥ ४ ॥

[१०७८ पद] उद्धववचनः–परेशो यः सर्वसाक्षि यो गुणैर्नि
ज्ञात्वा तं सगुणाकारं प्रपतान्तिहि योगिनः ।

[१०७९ पद] गोपीवचनः– विशाखावृत्त. रा.–यमन. ता.-

वटवट पुढनि नको तुझि ही ॥ ध्रु० ॥
नाहिं असें तूं सांगसि कानीं । बिन अनुभव शिष्ण
वट ॥ १ ॥ सगुणसुखाविण ज्ञान आमुची । विष
लिखो ॥ वटवट ॥ २ ॥ मुराले मनोहर मधुर ग
जाणे श्रुतिविण को ॥ वटवट ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वर
नव्हती । भजन विना किनको ॥ वटवट ॥ ४ ॥

१ लोभ पावे.

[१०८० पद] सुशीलावृत्त. रा.-बेहाग. ता.-तेताला.

गोपीवचन उद्धवप्रतिः-किह बिधि सुनिये याकी बात ॥ धृ० ॥ निर्गुण निर्विकार बचननतें । हृदय रसहि जरि जात ॥ किह बिधि ॥ १ ॥ प्रभुपद मधुर बिना जो गावे । ताकुं चढयो है बात ॥ किह बिधि ॥ २ ॥ हमरो एकहि सबको पालक । ज्ञानेश्वरगुरुतात ॥ किह बिधि ॥ ३ ॥

[१०८१ पद] सामनुष्टुप. रा.-यमन. ता.-तेताला.

माघारा सरसर ॥ उद्धवा ॥ धृ० ॥

सोड ह्मणसि जें बळें आह्मांला । तें तूंचि विसर ॥ माघारा ॥ १ ॥ विसरलासी ह्मणुनिचि वदसी । जें शब्दाहूनि पर ॥ माघारा ॥ २ ॥ श्रीज्ञानेश्वरगुरुकरुणेनें । प्रभु दिसती घरघर ॥ माघारा ॥ ३ ॥

[१०८२ पद] विशाखावृत्त. रा.-यमन. ता.-तेताला.

गोपीवचन उद्धवप्रतिः-सुलभु न ब्रह्मपणा ॥ भाउजी ॥ धृ० ॥ आह्मां शिष्या समजुनि ह्मणतां । सद्गुरु आपणा ॥ भाउजी ॥ १ ॥ ब्रह्म होउनी झोंप तुटेना । परि नामचि न ह्मणा ॥ भाउजी ॥ २ ॥ सगुण भजुनि आपण तें व्हावें । ह्या ज्ञानेशखुणा ॥ भाउजी ॥ ३ ॥

[१०८३ पद] कनकरेखावृत्त. मूळ.-झिंझोटी. ता.-तेताला. गौण.- प्रतिकुल होइल कैसा या चालीवर.

यशोदावचनः- सांगतें मी कृष्णा तुजला मंदिरींच खेळें । धुंडताति गोकुळिया बागुलेंहि मेळे ॥ सांगतें ॥ धृ० ॥ काढुनियां नेइल कोणी कुंडलाणि बाळी । जाहल्याति चावट बहुधा गौळियांच्या बाळी ॥ सांगतें ॥ १ ॥ आळंदीचा राणा तान्हा मानुनियां गोपी । जन्मानंतसुकृतानें मुक्ति केलि सोपी ॥ सांगतें मी ॥ २ ॥

[१०८४ पद] वासंतीवृत्त. रा.– बेहाग. ता.–तेताला. गोपीगाऱ्हाणें.

थोडी तंव वरी चाल ॥ यशोदे ॥ धृ० ॥

गेला तव सुत घीटपणानें । घालुनि दुग्धीं गुलाल ॥ थोडी तंव ॥ १ ॥

आवडती तुक चाळे याचे । बुझविसि ह्मणुनि लाल ॥ थोडी तंव ॥ २ ॥

आह्मीं जाऊं सोडुनि मग हा । तुमचा सकल महाल ॥ थोडी तंव ॥३॥

अलकावतिपतिनंदिनि शिणल्या । पावुनि हरिकृत हाल ॥ थोडी तंव ॥४॥

[१०८५ पद] वासंतीवृत्त. उद्धवप्रति गोपीवचनः– रा.– तोडी.
ता.–तेताला. राजविद्याधर.

शामबिन गोकुल प्रेतसमान ॥ धृ० ॥

जातेथे प्रभु वृंदावन जब । तब नवत तरुकमान ॥ शामबिन ॥ १ ॥

गोकुल थे तब लों नहिं बूझे । व्रजजन करि अभिमान ॥ शामबिन ॥२॥

हालाहलजल जमुनाजीको । कीन्हो अमृत समान ॥ शामबिन ॥ ३ ॥

व्रजयुवती अति व्याकुल मति भइ । छोरि मोह मद मान ॥ शामबिन ॥४॥

अलकावतिपतिनंदिनि राखत । कृष्णचरणनख मान ॥ शामबिन ॥५॥

[१०८६ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.– बेहाग. ता.– दादरा. यतिलग्न.
गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.
भगवद्वचन यशोदेप्रत.

दुध देइं माते मज भूक लागली । धेनुचरणिं करुनी श्रम तनू भागली ॥ धृ० ॥ माय म्हणे नसे दूध बाळ येधवां । जननी तें असतें तरि सांग केधवां ? ॥ १ ॥ रात्रिं दूध येइल हें वचन ऐकुनी । देव म्हणे झालि रात्र नेत्र झांकुनी ॥ २ ॥ देइं म्हणुनि ओढि पदर मायखांदिचा । धन्य भाग्य पुत्र पोटिं सौख्यसंधिचा ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिनंदिनि पाहुनी लिळा । चाल सखीयांस ह्मणे होऊं प्रेमळा ॥ ४ ॥

[१०८७ पद] पटलालवंगी भेद. मूळ.–जिल्हा. ता.– गजल.
गौण.– मेंदीमलके या चालीवर.
मोहरीः– भ्रमरगीतांतील गोपीवचनः–

अबे चल दिवाने क्या गरज तेरी हमे परी ॥ ध्रु० ॥
ले मटका दधिका सिरऊपर, जातिहुं कंसपुरी ॥ अबे चल ॥ १ ॥
निजसम चावट युवति गोकुळीं, पाहुनि घे दुसरी ॥ अबे चल ॥ २ ॥
अलंदिवल्लभ तात हमारे । देवेंगे पीठ छरी ॥ अबे चल ॥ ३ ॥

[१०८८ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– भूप. ता.– तेताला. गौण.–
पहा पहा सावळा. या चालीवर.
उत्सव समयींचे उद्गार. यशोदाप्रति गोपीवचनः—

मामी पोर केवढें नटघारी । उभें राहोनी इंद्रियांचे द्वारीं । भोग दवडीले अविद्येच्या पारीं । केल्या हस्तगत गोकुळींच्या नारी ॥ध्रु०॥ एक याचे नाट्य जगा पाडीं । एक नाट्य आह्मां ब्रह्मीं ओढीं ॥ दोहीं नाटयांची अविरुद्ध गोडी । तटस्थता स्वरूपीं नव्हे बेडी ॥२॥ जन्म याचा हृदयांतुनी झाला । स्तनावांचोनी प्रेमदुग्ध प्याला । मुखावांचोनी वेद ओसणला । पायावांचोनी सर्वाठायीं आला ॥ मामी पोर ॥३॥ आह्मा सद्गुरु आळंदीचा राणा । तेणें करीं आला यशोदेचा तान्हा । मुख अर्पुनी नित्य गुणगाना । केली साक्षिभास्य सर्वहि प्रमाणा ॥ मामी पोर ॥४॥

[१०८९ पद] श्रीमतीवृत्त. रा.–यमन. ता.– दीपचंदी. गोपीपश्चात्ताप.
गाऱ्हाणें सांगूनि काय ॥ ध्रु० ॥
केलें आपण या देवाचें । अंतरवीले पाय ॥ गाऱ्हाणें ॥ १ ॥
सुत पाठवुनी एकटि बसलें। असुनि यशोदा माय ॥ गाऱ्हाणें ॥२॥
आतां जाउनि वरु परि कीजे । ज्ञानेश्वर वधुमाय॥ गाऱ्हाणें ॥३॥

[१०९० पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–सारंग. ता.–धुमाळी. गौण.– कूणीकडे तुह्मीं. या चालीवर. उत्सव समयींचे.

पाळणा.

महाराज नंदनंदना नंदना । शाममूर्ति । नित्य गाताति निगम कीर्ती ॥ नंदनंदना ॥ धृ० ॥ महाराज जगज्जन्मादि । जन्मादी तुजमाजी । परि न येसि तूं तत्समाजीं । विनंती परी ऐकुनियां माझी । प्रकट व्हा प्रीतिवृत्तिमाजी । पाळणा मग चेतनमय स्फूर्ति ॥ नित्य गाताति ॥ १ ॥ महाराज चित्तसाम्यता । साम्यता सत्व ह्मणुनी । प्रथमरूप हें शुक्लवर्णी । नेत्रगोचर । गोचर तीव्र गणुनी । नयनसाम्यता नीलवर्णी । इतर वृत्ति त्या सहज विरती ॥ नित्य गाताति ॥२॥ महाराज सृष्टिकार्यार्थ । कार्यार्थ मथुरेचा । प्रेमवृद्ध्यर्थ गोकुळींचा भाव हा तुझा, तुझा मुख्य साचा । मोडुनि दहरभूपणाचा । पुढें जें उरे । सगुण तेथ सूरती[1] ॥ नित्य गाताति ॥ ३ ॥ महाराज हृदयीं सदा । सदाचि व्रजराणा । मस्तकीं अलकावातिराणा । कोण पाहतो । पाहतो जी अनुमाना । जिथें रीघ न स्वर्विमाना । आवडी जडो । ज्ञानेश्वरिं पुरती ॥ नित्य गाताति ॥ ४ ॥

[१०९१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–यमन. ता.–धुमाळी. गौण.– कूणीकडे तुम्हीं. या चालीवर. उत्सव समयींचे **पाळणा**

जो जो जो जो जो जो भगवंता । सत्यविज्ञानसुखाऽनंता ॥ जो जो जो जो ॥ धृ० ॥ करुणावंत । वंत अती जो का । घेउनि प्रभु आपण झोका । अह्मांला देतो । शीत पवन निका । नेणें वेदरूप जें का ॥ तया निजमनें । ध्यातों श्रीकान्ता । सत्यविज्ञान ॥ १ ॥ महाराज सजाति प्रेमा । प्रेमा तव मूर्ती । तवाधिष्ठान गुरू कीर्ती ॥

---

१ सम्यक रती.

महाराज मनी भासती। भासती मधुर वृत्ति। तीव्र ती नयनाग्रीं दीप्ति ॥ कळे हें स्वयें। स्वयें गुह्य संतां ॥ सत्यविज्ञान ॥ २ ॥ महाराज सांख्ययोगांही। योगांहि सत्यबोध। कळे चैतन्य वेद-सिद्ध। मुख्य साहित्य। साहित्य आनंद। मिळुनि भक्ति सच्चि-दानंद ॥ आळंदीपते। पते कृपावंता ॥ सत्यविज्ञान ॥ ३ ॥

[१०९२ पद] त्रिशाखावृत्त. रा.–भीमपलासी. ता.–तेताला.

गोपीवचनः–कोणें नेलि दया ॥ तुझि प्रभु ॥ धृ० ॥ किंवा आमुच्याचि भयें गेलें। ईश्वरपण विलया ॥ तुझि प्रभु ॥ १ ॥ जगपालक असुनीयां त्यजिलें। वनितांनां वनि या ॥ तुझि प्रभु ॥२॥ ज्ञानेश्वरकन्या त्या रडती। हिंपुटि होउनियां ॥ तुझि प्रभु ॥ ३ ॥

[१०९३ पद] आर्याः–एक ह्मणे तूं कां गे व्यर्थचि या श्रीहरीस अनुसरली ॥ सोडुनि भवविभवाला कां तंव मति वेणुच्या रवें भरली ॥ १ ॥

[१०९४ पद] हा कपटी जन्माचा ओळखिला बाइ पूर्ण आजवरी ॥ परंतु फसतों पुढती ठेवुनि विश्वास व्यर्थ याजवरी ॥ २

[१०९५ पद] आह्मां टाकुनि हरि हा झाला वश मुरलीच्या कसा नादीं ॥ मोही सुरनर मुनिजन पशुपक्षी सारिका सणाणादी ॥ ३ ॥

[१०९६ पद] याच्या मुरलीनादें सोडुनि सुरसदन अप्सरा जाती ॥ येती मग आह्मि कुठें चुकतों परि याचिया परी जाती ॥४॥

[१०९७ पद] रमावृत्त. रा.–सोरठ. ता.–तेताला. गोपीवचन भ्रमराप्रतः–

मधु हा दिनानिशीं सेवि नवें ॥ धृ० ॥

तप करुनी मुनि किति मनिं श्रमती। परि नच येति सवें ॥ मधु हा ॥ १ ॥ मधुपपरी कमळांनां ओढी। मोहुनि मुरलि रवें

॥ मधु हा ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकरुणेवाचुनियां। कवणा कधिं न पवे ॥ मधु हा ॥ ३ ॥

[१०९८ पद] रमावृत्त. रा.—खमाज. ता.—तेताला. गोपीवचनः—

उगिच नको ग, उगिच नको ॥ धृ० ॥

दोष हरीला देउनि पुढती। माया फळ न पिको ॥ उगिच नको ॥ १ ॥ त्यजिलें ह्मणुनी सावध होउनि। गर्वाचि सुको ॥ उगिच नको ॥ २ ॥ अलकावतिपातिकरुणेनें हा। काम समस्त चुको ॥ उगिच नको ॥ ३ ॥

[१०९९ पद] रमावृत्त. रा.—असावरी. ता.—तेताला.

आतां अंत नका पाहूं ॥ धृ० ॥

तुमच्यासाठीं त्यजिले स्वामी। जनानि जनक भाऊ ॥ आतां ॥ १ ॥ हृदयिं प्रेमपक्कान्नें कवणा। घालावें जेवूं ॥ आतां ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या पदरीं घ्या। रेवतिपतिभाऊ ॥ आतां ॥ ३ ॥

[११०० पद] आर्याः—गेलों असतों मरुनी परि चरणीं गुंतलें सख्या चित्त। पुढती न मिळां तुह्मीं दिधलें जरि श्राद्धिंही सुतीं वित्त ॥ ४ ॥

[११०१ पद] ओवीः—ज्याच्या पोटीं असती नंदन। इच्छा पुरविती प्रेतक्रिया करून। परी तूं कर्मजन्य न होशी भगवान। यालागीं जीवित नयन इच्छिती पाहूं ॥ १ ॥

[११०२ पद] रमावृत्त. रा.—असावरी. ता.—तेताला. गोपीवचनः—

चुकलों आह्मिं स्वयें ॥ प्रभुजी ॥ धृ० ॥

परि पुरुषानें स्त्रीबोलाची। सुस्मृति ठेउं नये ॥ प्रभुजी ॥ १ ॥ आजवरी हें नव्हतें केव्हां। दृढ श्रुतहि सये ॥ प्रभुजी ॥ २ ॥ अलकावतिपातिनंदिनि बाहति। भवचरणिं हृदयें ॥ प्रभुजी॥३॥

---

१ मुलांनीं. २ अंतःकरणें तुमचे पायीं आहेत असा भाव.

[११०३ पद] गोपीवचन गोपीगीताच्या प्रथम श्लोकाधारें.

सामकामदावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा.

गौण.– पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.

आमुचेंच कोण पाप पावलें फळा। तुमच्या जनिपासुनियां सौख्य गोकुळा ॥ आमुचेंच ॥ धृ० ॥ जन्मतांचि गोपसदनिं आलि इंदिरा। कां त्यजिलें गोपिच्याचि नयनमंदिरा ॥ १ ॥ सगुण तनू धरुनि विश्व सुभरिलें श्रिया। आह्मिंहि तुमच्याचि, पाय दाखवा प्रिया॥२॥अमित बहू धूंडित वानिं निरह साहुनी। विनवितसों तुमच्या पदिं प्राण वाहुनी ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिनंदिनि युवति जन रडे। गळुनि गळुनि सलिल होति नयन कोरडें ॥ ४ ॥

गोपीगीताच्या दुसऱ्या श्लोकाच्या आधारें.

[११०४ पद] श्लोकः–तूं वाजवूनि मुरली करुणार्द्रसिंधू। ओढोनि चित्त आमुचें परमार्तबंधू ॥ लावोनि आस मनसीं अति गोपनाथा। आतां किमर्थ वधिसी रमणी अनाथा ॥ १ ॥

[११०५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–सारंग. ता.–धुमाळी गौण.– कुणीकडे तुह्मी. या चालीवर. **पाळणा.** उत्सव समयींचे उद्गार.

महाराज देखिली तनू। तनु गोजिरवाणी। स्तविति ज्या निगम दिव्यवाणी ॥ देखिली तनू ॥ धृ० ॥ महाराज जगा पूर्वीं या। पूर्वीं या एक होतें। इच्छिते झाले स्वयें हो ते। ईक्षणेंचि त्या। सृजिलीं भूतें। पृथ्वी पासुनि गगनान्ते। अनध्यस्त तें। विवर्त ज्ञानखाणी ॥ स्तविति ॥ १ ॥ महाराज अकरांतुनी। होय ब्रह्मा। उकार वाच्यता मेघश्यामा। मकारात्मका। आत्मका गुणधामा। शशिशेखर शिव परनामा ॥ मिळोनी तीन्ही ॥ हा शार्ङ्गपाणी ॥ स्तविति ज्या ॥ २ ॥ महाराज यशोदापुण्य। पुण्य

तरू फळला । तपें जो नाहिं मुनिस कळला ॥ तोचि हा उदरीं । उदरिं स्वयें आला मधुरद गोपिकांस झाला । महाराज उघडो दृष्टि । दृष्टि कृपादानी ॥ स्तविति ज्या ॥ ३ ॥ महाराज भ्रमर-गुंफेंत। गुंफेंत मुख्य जो कां । यशोदा देत त्यास झोका ॥ आह्मिं सर्वही सर्वही गोपीका । जाहलों यत्स्तवनीं पीका ॥ ज्ञानदेवाचा देवाचा शिरीं पाणी ॥ स्तविति ज्या ॥ ४ ॥

[११०६ पद] **पाळणा.** वरीलचवृत्त.

अग सखे। चला गडे आजी । आजि आपण जाऊं । सावळी तनू नयनिं पाहूं ॥ चला गडे ॥ धृ० ॥ कमळिचें गुह्य। गुह्य सर्व ठायीं । पंकुळी उघडुनियां पाहीं ॥ आंत बाहेरी। बाहेरि आन नाहीं । कोंदल्या सुखें दिशा दाही ॥ सवें अवतरला अवतरला शेष भाऊ ॥ सावळी ॥ १ ॥ अग सखे । बरें जाहलें । जाहलें झालों नारी । आधिं आपणचि जाउं द्वारीं ॥ प्रवेशूं तेथें । जेथ पूतनारी । हालवि माय धरुनि दोरी ॥ पुरुष गर्वाचे । गर्वाचे अंगणिं राहूं ॥ सावळी ॥२॥ अग सखे । नका भिउं चित्तीं । चित्तिं आणिक कवणा । ह्मणति वेद हा जाणपणा । अनुकुळ आहाती। आहाती या आपणा । प्रभु आळंदीचा राणा ॥ तयाच्या पायीं। तनुमन हें वाहूं ॥ सावळी तनू ॥ ३ ॥

[११०७ पद] सुशीलावृत्त. रा.– गौडसारंग. ता.– तेताला.

सखि आजु देख्यो सुनयन लाल ॥ धृ० ॥
पूजन जिन्ह सुरवर मुनि तापासि । लैकर तुलसी माल ॥ सखि ॥ १ ॥
चरण पीयुखहि जानि उमावर। दियो सलिलतलभाल ॥ सखि ॥ २ ॥
अलकावतिपतिनंदिनिबिनती । डारूंगी गले माल ॥ सखि ॥ ३ ॥

[११०८ पद] रमावृत्त. रा.- धनासरी. ता.- तेताला.
(राजविद्याधर) गोपीवचनः-
शाम कहीं न गयो ॥ सजनी ॥ ध्रु० ॥
अपनने अपने तनुमनके । भाव समेन दियो ॥ सजनी ॥ १ ॥ अल्प कि सेवा कीनि न कीनी । तौं फल मांगलियो ॥ सजनी ॥ २ ॥ दारुण मानगुमानको करिकरि । अब पछताय पयो ॥ सजनी ॥३॥ आवतथे दधि लेन सदन मह । डह डह बोलि रह्यो ॥ सजनी ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरपग पकरनतें प्रभु । हियतें प्रगट भयो ॥ सजनी ॥ ५ ॥

[११०९ पद] श्लोकः- येवो न येवो व्रजपाळ येथें । चित्ता करीं वास मुकुंद जेथें ॥ आत्माचि होवोनि निकुंजवासी । देईल आनंदहि आपणासी ॥ १ ॥

[१११० पद] सुशीलावृत्त. रा.- यमन. ता.- तेताला.
उत्सव समयींचे- गोपीवचनः-
हाची दृढ विश्वास ॥ प्रभु मज ॥ ध्रु० ॥
रुचल तुह्माला तेथें वसिजे । स्मरुनि तरी आम्हांस ॥ प्रभु मज ॥ १ ॥ आह्मी गोपी चरण स्मरुनी । शोभवुं श्वासोच्छ्वास ॥ प्रभु मज ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरपदकरुणा जननी । कोणा न करी उदास ॥ प्रभु मज ॥ ३ ॥

] ११११ पद] दोहाः- इति चिंतन निरखूनि हरी निगमगीत सुखसार । बहिरंतर व्यापूनि दिसे गृहितप्रीतिसत्कार ॥१॥

[१११२ पद] गोपीवचन- विशाखावृत्त. रा.- काफी. ता.- तेताला.
लाज लई मेरी ॥ शाम तुम ॥ ध्रु० ॥
मैं अपने घर बैठि अकेली । मुरलि नहक टेरी ॥ शाम तुम ॥ १ ॥
मनमों पेखि अवल सूध तुह्मे । तातें फासि परी ॥ शाम तुम ॥ २ ॥

गावत बेद सो झूठ भया आज । राग तुझ न व्हैरी ॥ शाम तुम ॥३॥
अलकावतिपतिचरणनिकट अब । बात कहूं सारी ॥ शाम तुम ॥ ४ ॥

[१११३ पद] यशोदावचन– विशोकावृत्त. रा.– तोडी.
ता.– तेताला. (राजविद्याधर.)

को मेरे लालाको देत दही ॥ ध्रु० ॥
जबसों प्यारे गे मथुराबिच । ब्रजकी याद गई ॥ को मेरे ॥ १ ॥
लाल लाल हें बाल पुकारत । असुअन बुद्धि बही ॥ को मेरे ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरकन्यापियबिहरहतें । बावरि जननि भई ॥ को मेरे ॥ ३ ॥

[१११४ पद] मुरलीप्राति. गोपीवचन– तुंगभद्रावृत्त. रा.– वसंत.
ता.– तेताला. राजविद्याधर.

आपन क्यौंकर देना गारी । वह मुगती निज सुकृत बिचारी ॥ ध्रु० ॥ मुरलि एकपग ठाडि राहि रहि । तप करि करि सब दिन तनु जारी ॥ आपण क्योकर ॥ १ ॥ शतशत समयमें आगि सुलाखत। तौं नहिं डरि ये प्रेम डारी ॥ आपण क्यौंकर ॥२॥ तबही यदुपति अधर लगावत। गावत छन छन सकल बिसारी ॥ आपन क्यौंकर ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या तुम हरि भजि । होऊं सतत प्रभु सुखअधिकारी ॥ आपन क्यौंकर ॥ ४ ॥

[१११५ पद] सुशीलावृत्त. रा.– सारंग. ता.– तेताला.
(राजविद्याधर.) गोपालवचन—

तुज आह्मि पुसतों सखया सांग ॥ ध्रु० ॥
वदन तुझें कोमाविलें कसें । बोलसि ना हरि चांग ॥ तुज आह्मिं ॥ १ ॥ नेणत तुजसी भलतें बोलुनि । कुटिलें कोमल आंग ॥ तुज आह्मिं ॥ २ ॥ असशिल जरि तूं स्वामि भुकेला । अर्पु सिदोऱ्या सांग ॥ तुज आह्मिं ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकरुणे आह्मां-वरि । तूझी दृष्टि अपांग ॥ तुज आह्मिं ॥ ४ ॥

[११९६ पद] सुशीलावृत्त. रा.-सारंग. ता.-तेताला. गोपालवचनः-

कारिये न कान्ह बिचार ॥ जदुबर ॥ धृ० ॥

दीनदयालू लेव आज तुम । मोरा सबही अचार ॥ जदुबर ॥ १ ॥

सूखी रूखी रोटी हमारी । लेवो नमकिन सार ॥ जदुबर ॥२॥

ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणाबलतें । सेवहुं दीन उदार ॥ जदुबर ॥ ३ ॥

[११९७ पद] गोपीवचन उद्धवप्रति- रसालावृत्त. रा.-भीमपलासी. ता.-तेताला. (राजविद्याधर.)

ऊधो येथी मनमों आसा ॥ धृ० ॥

छोरी मंदर मंचक गादी । छोरि बिछायानि बासा ॥ ऊधो ॥ १ ॥ अब तो जीकी सबहि टेक गई । भे प्रभु कुबजनिवासा ॥ ऊधो ॥ २ ॥ कीं भुलजाऊं या तनमनको । पियसंग करत बिलासा ॥ ऊधो ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकरुणा तुम तोभी । फिरकि रचावहुं रासा ॥ ऊधो ॥ ४ ॥

[११९८ पद] संदीपनीवृत्त. रा.-यमनकल्याण. ता.-तेताला. (राजविद्याधर.)

माई याको कौन करूंरी उपाय ॥ धृ० ॥

सोतीथी मैं अपने पियासंग । रारि करत तहं आय ॥ माई याको ॥ १ ॥ लै लै दहि अपने मुख डारत । चढि शिशु शिस धरि पाय ॥ माई याको ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या कुलिना हम । बरन चहति ब्रजराय ॥ माई याको ॥ ३ ॥

[११९९ पद] सुवासिनी (रसालाभेद) रा.-बागेश्री. ता.-तेताला. (राजविद्याधर.) गोपीवचन उद्धवप्रति.

ऊधो छूटत नाहिंन आसा ॥ धृ० ॥

भटकत भौंरे दिलचाहत तहं । फूल परे बिनु बासा ॥ ऊधो ॥१॥

---

१ लोणचें-रायतें. २ वस्त्रा.

दोहा–जिन पग कारन धन नंदन तजि तपासि भये बन-बासा। आय पवन घन लेहि गयो दुर चातक राहि गइ प्यासा॥ ऊधो ॥ २ ॥ दिन रजनीं जिय जरत बिरहतें तदपि न दलतहि आसा। कहुं जाके ज्ञानेश्वरप्रभुको सुखसे करहुं बिलासा ॥ ऊधो ॥ ३ ॥

[११२० पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–यमन. ता.–तेताला. गौण.–
चक्रि भंवरा विटीदांडु या चालीवर.

तूं जेविं रे सगुणा यशोदाबाळा ॥ धृ० ॥

आधीं माझा घेईं ग्रास। स्वामी गोपिकानिवास। विश्वपाळा ॥ १ ॥ माझी सुंदर पुरणपोळी। आधीं घेईं वनमाळी। नवनित गोळा ॥ २ ॥ माझी मधुर साखरपुरी। झडकरि वदनीं कवळूं भरी। चारितें रसाळा ॥ तूं जेविं रे ॥ ३ ॥ माझा गरिबाचा कोंडा। स्वामी लागूं द्यावा तोंडा। घननीळा ॥ तूं जेविं रे ॥ ४ ॥ दीन ज्ञानेश्वरकन्या। विलोकावी विश्वमान्या। करुणाडोळा ॥ तूं जेविं रे ॥ ५ ॥

[११२१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–यमन. ता.–तेताला. गौण.–
छक्कडचे चालीवर.

कालिंदि तीरीं चला ॥ सखिबाई ॥ धृ० ॥

दहा पांच जणि मिळुनि गौळणी। श्याम वदनिं बोला ॥ १ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु नाम गाताचि। अवघा भवही भुलागे ॥ २ ॥

[११२२ पद] गोपीवचन. मुरलीप्रशंसाः–(सुवासिनी) रसालाभेद.
रा.–खमाज. ता.–तेताला.

जों मुरली नहिं हरिकर आवती ॥ धृ० ॥

तों गोविंदगीत मधुर सुधा। कानन कौन पिबावती ॥ १ ॥

---

१ श्रीखंड.

दोहाः– गोपिहृदय नदि हरि सागरतट लै लै कौन बहावति। मेरि प्रिया ब्रजबाला प्रियमुख निजबल कौन कहावति ॥ २ ॥ आवो रसेली आवो रंगेली कह्कह कौन बुलावति । पतिनंदन-धनसदनगर्वको छिन मंह कौन भुलावति ॥ ३ ॥ गाय गाय ज्ञानेश्वरपगगुन दिनानिशि कौन लुभावति । तातें छांडि सकल छल सजनी अब मोहे मुरलिहि भावति ॥ ४ ॥

[११२३ पद] सुवासिनी (रसालाभेद.) रा.–दरबारी कानडा. ता.–तेताला. गोपीवचन मुरलीप्रतिः–

मम बंदन मुरली कह दीजै ॥ ध्रु० ॥

कह वो शाम मन मोते सजनी । तनक दूर नहिं कीजे ॥ १ ॥ दोहाः– अधरसुधारस सुखिनि पिबहुं तुम मुहै शेस पठईजे । पाछे बचन बोरिजो कछु हम ते अब मन नहिं लीजे ॥ २ ॥ तुम दयाल तुह्मरी सुनि माधव मोपें रीस न दीजे । अलकावतिवल्लभ करुणाघन तुमहि रिझावत रीझे ॥ ३ ॥

[११२४ पद] सुवासिनी (रसालाभेद.) गोपीवचन पपीयाप्रतिः–रा.–बेहाग. ता.–तेताला.

का कहते हो पंछि पुकारे ॥ ध्रु० ॥

पिहु पिहु रटत सजनि अनुदिन जनु प्यासे बन महं प्यारे॥१॥ दोहाः– ये जननी हम देखि पिसाचिनि कानन पठये दुलारे । देवकिनंदनपर प्रीति कहां ज्यौं निज पेट न धारे ॥ २ ॥ दूध-दही घृत लै चलती मैं हियहि मनावत प्यारे । अलकावति-वल्लभके कारन तनक न दुख तनु गारे ॥ ३ ॥

[११२५ पद] सुवासिनी (रसालाभेद.) गोपीवचनः–रा.–केदारा. ता.–तेताला.

परी हमहि पापिनि ब्रजनारी ॥ ध्रु० ॥

रैनदीन पियचरन मनावति, क्यौं करि गवनतयारी ॥ परी ॥१॥

दोहाः—निगम पुरान रटत कीरति अति, सुमिरत योगि बिच
हमरे अनुभव नेक न आयो कस गजगनिका तारी ॥
॥ २ ॥ चलहु सजनि मिलि जीयतजन आज सूरज सा
किनारी । अलकावतिवल्लभ पिय बिछुरन हिय नहिं स
संभारी ॥ ३ ॥

[११२६ पद] मुक्तमाला (रसालभेद) परस्पर गोपीबचन मुरलं
प्रशंसाः—रा.—भीमपलासी. ता.—तेताला.

तुम मुरलीसों बैर करो ना ॥ धृ० ॥
तुह्मरे भाग छीन ले जायगि । ये मन तनक धरो ना ॥ तुम
दोहाः— वह अधरामृत आचवन समे तुह्मरी करत पुक
तुमहि देखि निजधननंदनपति जात न साजि सिंगार ॥
॥ ५ ॥ जद्यपि निजतपबळतें भयि है जदुपति प्रेमनि
तदपि करति अति कंठशोष सखि केवल तुह्मरे हेतू ॥
॥ ३ ॥ तुमसों हसती तुम वासों सखि नाहक निकर करो
ज्ञानेश्वरकरुणाघन पग तुम जाय काहे पकरो ना ॥ तुम ॥

[११२७ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.—झिंझोटी. ता.—दादरा. (यति
गौण.— " पांडुरंग स्मर अभंग " या चालीवर.

जानतिहूं श्याम तुझें नंदके कन्हैया ॥ धृ० ॥ जाय जाय
वन धेनू चरवय्या ॥ गिरत नीर गोकुलपर नखगिरी ध
॥ १ ॥ सनकादिक आदि मुनी हीयके भजय्या । मेरे
आय द्वार मूरलीबजय्या ॥ २ ॥ अब इतना सुनिये
दीनके बचय्या । चाह मेरी तो लगि है ज्ञानेश्वरपैया ॥ ३

[११२८ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.—भैरवी. ता.—दादरा. गौण
" पियाको जाने न दूंगि आज मैं " या चालीवर.

आवू करो मोरे घर नंदके ललैया ॥ धृ० ॥
निगमगीत परम ब्रह्म जसुमतिके छंय्या । करनखपर

पकर बिरजके बचय्या ॥ १ ॥ असुरहरण दीनभरण गोपके खिलय्या । मधुपुरिपथ जातसमय गोपिके छलैय्या ॥२॥ जोगि अकल प्रेमबिवस दहींके खवय्या । अलकावतिपतिनंदिनि पानिके गहय्या ॥ ३ ॥

[११२९ पद] मोहरी प्रभावृत्त. रंभाभेद. मूळ.– पिलु. गौण.– " इस तन धनकी " या चालीवर.

चाल उधो प्रभुगान सुनाये । जाय कूंजबन लायि मनाये ॥ १ ॥
आज भये भागविहिन काना । दिन व्रजगोलन गाति सुनि आये ॥२॥
काल सावले सुरत तुं देखी । आज नयननबिच तम छाये ॥ ३ ॥
अलकावतिपतिबाला विठ्ठल । असु अवगाहन वरत बनाये ॥ ४ ॥

[११३० पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–परज. ता.– राजविद्याधर.

उत्सवसमयींचे उद्गार.

राधावर करितो काला । प्रेमें वाटित गोपाला ॥ ध्रृ० ॥
विसरोनी तनुभावाला । व्रजहेवा महादेवाला ॥ २ ॥
पदिं गोवी वृंदारकाला । वारि गौळियांच्या काला ॥ ३ ॥
आपण ज्ञानेश्वरबाला । शेष सेवूं झडकरि चाला ॥ ४ ॥

[११३१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. गौणपीठ.– " राधे चाल बाई चाल " या चालीवर.

सखे चाल बाई चाल ॥ ध्रृ० ॥
सांडोनीयां संसाराचे अगणित हाल ॥ १ ॥
जागृतीं सपनीं सुप्तीं भजे नंदलाल गे ॥ २ ॥
यमुनेच्या तीरीं हरी घेऊनी गोपाल गे ॥ ३ ॥
काला करीं जाऊं तेथें माध्यान्ह हा काल गे ॥ ४ ॥
दीर सासू जावा नणंदा करोनी हलाल गे ॥ ५ ॥
जन्म जन्म कांत चित्तीं यशोमतीबाल गे ॥ ६ ॥

साहाय आपणां ज्ञानेश्वर सर्वकाल गे ॥ ७ ॥
भेटवील कृपें आम्हां यशुमतीबाल गे ॥ ८ ॥

[११३२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– परज. ता.– तेताला.

माधवजी करितो काला । संगें घेउनि गोपाला ॥ धृ० ॥
मुनि कोंडियले कपाटीं । कोंडियली रमा वैकुंठीं ॥
इंद्रादिक गोउनि स्वर्गीं । गोवी ब्रह्मासुत सर्गीं ॥
सनकादिक लावुनि ध्यानीं । बैसविला शिवही श्मशानीं ॥
धन्यपुण्य व्रजजनाचें । ब्रह्म विषय यन्नयनाचें ॥
देति गोपी भरुनी थाळा । उष्टें सेवी अलंदिशबाळा ॥

[११३३ पद] सुशीलावृत्त. रा.– बेहाग. ता.– राजविद्याधर.
भ्रमरप्रति गोपीवचनम्.

मधुकर वाहीके पग लाग ॥ धृ० ॥
ज्या पंकजमों सुमधु मिलत है । तहां करो अनुराग ॥ १ ॥
या ब्रजकू सब आग लगी है । फूटो हमरो भाग ॥ २ ॥
विठ्ठललाल मग निरख थके । नयन रैन दिन जाग ॥ ३ ॥

[११३४ पद] इंदिरावृत्त. रा.–हमीर. ता.–तेताला. उद्धवप्रति गोपी–
वचनम्.

निर्गुण राहो तुजपाशीं ॥ धृ० ॥
शिकवि तया जे जाउनि बसलें । घर सोडुनि काशी ॥ १ ॥
सगुणपदाम्बुज आवडती मज । हृदयीं अविनाशी ॥ २ ॥
येइं न जरि यदुपति गोकुळिं तरी । मरुं घेउनि फांसी ॥ ३ ॥
श्रीज्ञानेश्वरचरणसरोरुह । त्याच्या आम्हीं दासी ॥ ४ ॥

[११३५ पद] लावणीवृत्त. ता.–धुमाळी. मूळ.–यमन. गौण.–
" निबिड सघनघनमध्य शार्वरी " या चालीवर. उत्सव–
समयींचे उद्गार. यशोदावचनः—

रडूं नको रडूं नको सख्यारे बलीभद्र भाऊ । नीजतोस तूं नाहीं

उगा कीं बागुल बोलावूं ॥ धृ० ॥ शामसुंदरा गुणमंदिरा नयन तरी लावीं । खोडी तुझी गोपाळा आतां कुठवरी बोलावी ॥१॥ पहा कसा तो निजला मंचकीं बळीराम दादा । छंद घेसी भलताचि तान्हुल्या काय झाली बाधा ॥ २ ॥ ऐकुनियां ही वाणी मायची उठुनि हरि बसला । माय दावि बागुला नयनिं मज अजुनि नाहीं दिसला ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरनंदिनिचा स्वामी बहुबहु करी खेळ । कळेना कवणास सेविल्याविण सज्जनमेळ ॥ ४ ॥

[११३६ पद] शकटधाटी. ता.—कवाली. यावनी राजविद्याधर.

श्रीकृष्णवचन यशोदेप्रत.

आई मज बागुल दावीं डोळां ॥ धृ० ॥
सांगसी तूं लक्षण ज्याचें कीं । भेटविं तो एकवेळां ॥ १ ॥
मत्स्य कूर्म अवतार धरुनि मी । वधिलें दनुजकुळा ॥ २ ॥
मी असतां बागुल कैसा ग । आला धेनुकुळा ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रमुनंदिनी प्रियकर । दाखवी प्रेमकळा ॥ ४ ॥

[११३७ पद] कमलारंगीवृत्त. रा.—यमन. ता.—तेताला.

नवस काय करूं ॥ धृ० ॥
मुलखामध्यें आहेसी कीं । तूं एक लेंकरूं ॥ १ ॥
लोकांचें तुजविषयीं बोलणें । कुठवर जीविं धरूं ॥ २ ॥
मोदक वाहिन श्रीगणपतीला । नको तूं छंद करूं ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रमुनाथ दयाघन । प्रेमळास सुकरू ॥ ४ ॥

११३८ पद] रमावृत्त. रा.—यमन. ता.—तेताला. यशोदावचनः—

बाळा हें कैसें न कळे ॥ धृ० ॥
कीं दिवसा मम माता श्रमते । कान करुनि सगळे ॥ १ ॥
रात्रीं जागुनि दुखतिल डोळे । गात्रें अति विकळें ॥ २ ॥

---

१ सोपा.

ज्ञानेश्वरप्रभु अझुनि तुला कां । देति न गुण त्रिगळे ॥ ३ ॥

[११३९ पद] सामनुष्टुप. ता.—धुमाळी. मूळ.—सारंग. गौण.—महाराज कुणिकडे तुम्ही या चालीवर. उत्सवसमयींचे उद्गार.

पाळणा

महाराज यशोदासुत । सुत सुंदरमूर्ति । नित्य गाताति निगम कीर्ति ॥ धृ० ॥ महाराज पाळण्यावरी । वरी विमलतनू । योगि जे ध्याति ह्मणुनि अणू ॥ पाळण्यावरी० ॥ १ ॥ महाराज नेणती जया । जया निगम मनु । आकळीनाचि प्रणवधनु ॥ पाळण्यावरी० ॥ २ ॥ महाराज आळंदीपती । पती सुखदाता । तिन्ही लोकांस स्वयें त्राता । नमन तत्पदीं । तत्पदीं भावें करितां । जाहली सृष्टि भावभरिता ॥ पाळण्यावरी० ॥ ३ ॥

[११४० पद] मूळ.—जोगी. गौण.—हरि बिमुखनको संग या चालीवर.

माई मोहे सावरे संग रुची ॥ धृ० ॥
हातमों झलर पाव घुंगरुवा । गोविंद गात नची ॥ १ ॥
जलजमुनातट नंदलालसंग । तिय मिल रास रची ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणाबलतें । कालभुजगसु बची ॥ ३ ॥

[११४१ पद] आर्या. गोपीवचन.

बहु गोपी हरि तुह्मां दहिं खातां ह्मणाति नेऊं चाव्हडिये ।
ही आपुलि दासि प्रभू देते आणूनि दूध कावाडिये ॥

[११४२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.—खमाज. ता.—तेताला.

अब मैं नहीं डरती हूं किनको ॥ धृ० ॥
जिनका डर था सो तो आयगये । दास करुंगी सबनको ॥ १ ॥
जो कोई घरसे निकाल दे तो । जायरहूं मधुवनको ॥ २ ॥
कोई करे जोगजागतप मैं तो । करुंगी प्रभूसुमरनको ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणाबलतें । कृष्णार्पण करुंगी तनमनको ॥ ४ ॥

[११४३ पद] तिलोत्तमावृत्त. रा.–जोगी. ता.–तेताला.

दहीबेचन मोहे जाने दे ॥ ध्रु० ॥

सास हमारी बांकी बनरिया । पण्यंसु[1] पैसा लाने दे ॥ १ ॥
घरकी गरीबनी हम ग्वालनिया । अबकि लाग मिलाने दे ॥२॥
ज्ञानेश्वरकीकन्या प्रभु मैं । प्रेमपलंगपें आने दे ॥ ३ ॥

[११४४ पद] रमावृत्त. रा.–काफी. ता.–तेताला. गोपीवचन.

मोहन छन एक केलि करो ॥ ध्रु० ॥

लेकर मुखमों जल भर भरके । बसंत मग्ग धरो ॥ १ ॥
जानती नही हूं मैं प्रौढीको । तुम शिशुभाव धरो ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरकन्या निजकांता । जानिके प्रेम धरो ॥ ३ ॥

[११४५ पद] सुशीलावृत्त. रा.–मालकंस. ता.–तेताला. गोपीवचन.

कोमल तुमचे पाय ॥ अतितर ॥ ध्रु० ॥

अनवाणी काननिं फिरतां प्रभु । क्लँवल[2] यशोदम्माय ॥ १ ॥
परी आजवरी सवयहि नाहीं । करितां अति येजायँ[3] ॥ २ ॥
जाऊं दिलें मी तुह्मां तरी । क्षोभतिल अलंदीराय ॥ ३ ॥

[११४६ पद] सुशीलावृत्त. रा.–हमीर. ता.–राजाविद्याधर.

मंदिरीं येणें झालें आज ॥ ध्रु० ॥

लग्नापासुनि नाहीं पाहिलें । चित्तीं वाटत लाज ॥ १ ॥
अष्टवर्षी तनु सगुण सावळी । मनमोहन व्रजराज ॥ २ ॥
पाहुनियां गृहीं मामी यशोदा । वदती करिं निज काज ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरकरुणा करि धीटची । हारुनि वृत्तिसमाज ॥ ४ ॥

[११४७ पद] रमावृत्त. रा.–खमाज. ता.–राजविद्याधर.

तव दुर्दैवदशा फिटली ॥ ध्रु० ॥

आजपासुनी हरिची वाटे । पूर्व संवय तुटली ॥ १ ॥
यास्तव आले सदनीं केशव । गोष्टी बरी घटली ॥ २ ॥

---

१ बाजारांतून. २ वैक्लव्य पावेल. ३ येरझार.

आतां मंचकीं हरिसहित पुन्हा । प्रीति असो जुटली ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुकृपें हरीची । प्रेमनदी सुटली ॥ ४ ॥

[११४८ पद] रसालावृत्त. रा.–देस. ता.–तेताला.

सो कूंजनमें खेले । हरि आलि० ॥ ध्रु० ॥
जाको ध्यात ज्ञेय ध्येय करी । निगम उपाधी ले ले ॥ १ ॥
छोरि पयोब्धी सुख क्रीडत है । मिलाय ग्वालिनि मेले ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरगुरुकृपा चाखिये । हरिचरणामृत भेले ॥ ३ ॥

[११४९ पद] छविवृत्त. रा.–काफी. ता.–तेताला.

माई मोहे श्यामने मोहनी डारी ॥ ध्रु० ॥
जातीथी मैं चित्रबाग तब । बासन चुनरी फारी ॥ १ ॥
मारि जोरीकर पाथर तो मम । संचित मटकी फोरी ॥ २ ॥
बोलत तूं दे छोरी पतिसंग । होजा मेरी नारी ॥ ३ ॥
लेय पितांबर टाकत मोंपर । चित्त हरत धुतनारी ॥ ४ ॥
अब वनिता भई जनम जनम हूं । त्रिकाल रूप करारी ॥ ५ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु करुणाबस मम । हिरदें बसे मुरारी ॥ ६ ॥

[११५० पद] लावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. गौण.–नंदाच्या नंदना या चालीवर.

ये दुडदुड धांवुनी । मधुर वदुनि निववीं व्रजरामा आलिंगन देउनी ॥ ध्रु० ॥ नवघनतनु सावळी ॥ प्रभु तव ॥ भवाविभव तुटल ह्मणुनी आम्हीं पूजुं हृदयराउळीं ॥ प्रेमसुमन वाहुनी ॥ प्रभुरे मधुर वदुनि० ॥ १ ॥ त्यजुनी तव गुणलिला ॥ हरिरे ॥ नवल नवल कालिकाल भुलति जन बघुनि तरुणिहारिणिला ॥ भ्रमसंकुपिं राहुनी ॥ जन हें ॥ मधुर वदुनि० ॥ २ ॥ वारिं षडरिसृष्टिला ॥ प्रभुरे ॥ अलकावतिपतिसुता प्रियकरा करिं करुणावृष्टिला ॥ दृष्टिसृष्टि दाउनी ॥ श्रीहरी ॥ मधुर वदुनि निववीं व्रजरामा आलिंगन देउनी ॥ ३ ॥

[११५१ पद] लावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. गौण.– नंदाच्या नंदना या चालीवर.

रुचिर चीर आणिलें ॥ आज मज ॥ कनकसुभर सिंहासनिं हरिसह यशुमतिनें न्हाणिलें ॥ धृ० ॥ पाहुनि पतिपावलें ॥ रतिमय व्रत धरितां सहजाचि मी सदनीं सुख पावलें ॥ षडरिविभव सानिले ॥ कनक सुभर० ॥ १ ॥ कमलासन[1] धारणी । करुनि निजबळें प्रेमें मिळणें मज झटुनी रतिरणी ॥ चित्त करुनि वाणिलें[2] ॥ कनक सुभर० ॥ २ ॥ मारुनि मायासवा । निजशिरिं हरिपद धरुनि गुरुकृपें वरिलें श्रीमाधवा ॥ ज्ञानेश्वरगुण वाणिले ॥ कनकसुभर सिंहासनिं हरिसह यशुमतिनें न्हाणिलें ॥ ३ ॥

[११५२ पद] सुशीलावृत्त. रा.–मारवा. ता.–तेताला.

क्या रखुं शीस उतार । ऊधो ॥ धृ० ॥
इस पालखपर सोया घरमों । अब नाहिंन झुलनार ॥ १ ॥
इस चौकनमें न्हाया धोया । जल जमुनाको गार ॥ २ ॥
इस अंगनमें खेलके कीना । यमलार्जुनउद्धार ॥ ३ ॥
मेरे दोनों स्तनकी पीया । प्रेमदुग्धकी धार ॥ ४ ॥
अब ज्ञानेश्वरकरुणाबल कब । आवें दीनोद्धार ॥ ५ ॥

[११५३ पद] तारावृत्त. रा.–कोणीही ता.–राजविद्याधर. गोपीवचन श्रीकृष्णाप्रतः—

अब नहिं मोहे किनकी आस ॥ धृ० ॥
स्वरगपताल नाश पावेंगे । रहूंगी मैं प्रभु तोरे पास ॥ १ ॥
पंछिपिंगला शकुन बतावत । रामकृष्ण कहिं तोताचाष ॥ २ ॥

---

१ कमलासन धारणी = हृदयधारण. २ वाणिलें = वाचाधीन करून किंवा नाहींसे करून.

घरपतिधननंदनहि छोरके । करूंगी बृंदाबनमें वास ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वर श्रीगुरुपग सुमिरत । हियमें करत सुभक्तिबिलास ॥४॥

[११५४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.—काफी. ता.—तेताला.

सासजी मैं जाती मथुरा ग्राम ॥ धृ० ॥
दहिं दुध घृत तक्र बेचबेचके । लाऊंगी सुन्नेके दाम ॥ १ ॥
जमुनाजलबिच डुबी मारके । लाऊंगी रतनको धाम ॥ २ ॥
श्रीकृष्णनको हात चुकायके । कोरी आऊंगी अपने धाम ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरजासासको भ्रांती । देके मिलावत श्याम ॥ ४ ॥

[११५५ पद] तारावृत्त. रा.—काफी. ता.—तेताला.

तूं मथुराबाजार न जाय ॥ धृ० ॥
बृंदाबनमों कान्ह बसत है । सो लेवेंगा वस्त्र छुराय ॥ १ ॥
मैं तब बोली नंदलालको । देवोंगी बलसेहि हराय ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरजा सास छोरके । सुखिनि भई हरिचरण मिलाय ॥ ३ ॥

[११५६ पद] साममाणववृत्त. मूळ.—पूर्वी. ता.—दीपचंदी. गौण.—
राधे घडिघडि. या चालीवर.

बाई अवघड याच्या खोडी । तुझ्या कृष्णाची तुजला गोडी॥धृ०॥
भलतें कार्य करी हा गोकुळीं । अवघे चाळे कोणि न केले कुळीं ॥ १ ॥ तुझ्या लाडानें हरि वायां गेला । समुळ संसार मम बुडवीला ॥ २ ॥ सोहंभावें नादचाळा केला । समदृष्टी चोर विठे ठेला ॥ ३ ॥ रामअवतारीं एकपत्निव्रती । आतां भोगी गोकुळींच्या युवती ॥ ४ ॥ जाउनि उभा तस्कर विटेवरुती । याची वर्णवेना कोणा कीर्ती ॥ ५ ॥ सांग आतां कोठें आम्हीं जावें । काय यमुनेंत बुडुनी मरावें ॥ ६ ॥ किती त्रास याचे गे सोसावे । यातें त्वां कैसें न शिकवावें ॥ ७ ॥ बाई सर्प हा आणितो धरुनी । मुलें येती घरींच पळोनी ॥ ८ ॥

तया मागें येतो चक्रपाणी । सोडी गांठ कंचुकी आकळुनी ॥९॥
अवघ्या मिळोनी ज्ञानेश्वरबाळा । चहूंकडोनी वेढिति घननीळा ॥ १० ॥

[११५७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–बराळी. ता.–तेताला.

नंदलाला तुम मथुराको माति जावो ॥ धृ० ॥
अपने बृंदावनमों रहके । छन छन बेणु बजावो ॥ १ ॥
हमारो मनको हरन कर कर । अपने चरण मिलावो ॥ २ ॥
हमें मारके गोकुल ग्राममें । शीघ्रही अगन जरावो ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरबाळा ही विलापतें । चरणन शीस पहरावो ॥ ४ ॥

[११५८ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–यमन. ता.–तेताला.

नहीं मैं लीन्ही मुरली तुम्हारी ॥ धृ० ॥
नंदके सूत तुम बडेके कहावत । मोहे गरीबपें करत बिलारी ॥ १ ॥ और नारि तुमें दहिंदुध देत है । गरीब हम रस्तेपर ठारी ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या मुरली लेके । विनोदसे कहत नेति घारी ॥ ३ ॥

[११५९ पद] शकटघाटीवृत्त.

आतां मी बजारा जातें नटून ॥ धृ० ॥
सासुबाई तुम्ही भिऊं नका कांहीं । हरिच्या हातून येईन सुटून ॥ १ ॥ तुमची लेक नणंद माझी कालचि । हरिनें घेतली गठून ॥ २ ॥ दहिंदुध विकुनी मथुरेमध्यें । द्रव्य आणितें लुटून ॥ ३ ॥ मी तंव शुद्ध निर्मळ आहें । काय हरि करिल थटून ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु करुण्यबळें । सासुला दिलें हटून ॥ ५ ॥

[११६० पद] दिंडी. भगवंताप्रत अर्जुनवचन.

सखा साहे अन्याय सखीयाचे । पिता साहे अपराध आत्मजाचे । पत्नि अन्याया प्रीय कांत साहे । तसा देवा तूं कृपादृष्टि पाहे ॥

[११६१ पद] दिंडी. गोपीवचन.

जहीं चाराया धेनु वनीं जासी। पायीं कांटे रुततील निश्चयेसी ॥ म्हणोनीयां चित्तास दुःख वाटे। सांग कोण्या गेलासि तरी वाटे ॥

[११६२ पद] रंगलावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–धुमाळी. गौण.– " द्राक्षाचे मंडप बाई " या चालीवर. मोहरी.

वृंदावनीं वेणु वाजे लवकरी चाला। ग्वालनीनमाहीं भये खडे नंदलाला ॥ धृ० ॥ अझुनियां बाई नाहीं शशांक निघाला। देखेंगी जो सास तो देवेंगि जहरप्याला ॥ १ ॥ हाकारितां तुम्हां आम्हां श्रम झाले त्याला। मिलीके गोपाल अब करेंगे रसकाला ॥ २ ॥ जाऊनियां प्रेमें बाई चुंबूं कृष्णगाला। चलो अब सब मिल ज्ञानेश्वरबाला ॥ ३ ॥

[११६३ पद] साममाणववृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–दीपचंदी. गौण.– राधे घडिघडि या चालीवर.

बडे खिलय्या तुमहो मुरारी। छोरो सय्या मैं तुमसों हारी ॥ धृ० ॥ तुम शक्तिमंत पुतनारी। मैं तो दुर्बल अकेली नारी ॥ १ ॥ तुमे चाहत तुम्हरी माता। मोंसे कोई न करते बाता ॥ २ ॥ छूट जावोगे तुम बालपनसे। लूट जाउंगी मैं सबके मनसे ॥ ३ ॥ नाथ करूंगी संगत तुम्हारी। फेरि कौन गती होगी मारी ॥ ४ ॥ सुकुमार तो तुम श्याममूर्ति। मेरी रूपकी नहीं ग्रामकीर्ती ॥ ५ ॥ नाथ ज्ञानेश्वरकी मैं बाला। चाहातेहो तो ग्रहण करो लाला ॥ ६ ॥

[११६४ पद] साममाणववृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–दीपचंदी. गौण.– राधे घडिघडि या चालीवर.

राधामाधव गोविंद हरी। देखदेख मति सब हारी ॥ धृ० ॥ राधा मंदिरमों रही प्यारी। खेले मंचकपर पुतनारी ॥ १ ॥

राधाकृष्ण नाम मूसे गावो । ज्ञानेश्वरप्रसादको पावो ॥ २ ॥

[११६५ पद] श्रीमतीवृत्त. रा.- खमाज ता.- तेताला.

मी गेलें मधुवनिं काल ॥ ध्रु० ॥

तेथें हरिनें पदरीं धरोनी । केले बरवे हाल ॥ १ ॥

ह्मणुनि आज मी पथ नच पाहें । उभा असल नंदलाल ॥ २ ॥

काल मला कष्टेंचि सोडिलें । पुढति धरिल गोपाळ ॥ ३ ॥

गौळिणि गवळी एकाचि मिळतां । मग सच्चित्सुखमाल ॥ ४ ॥

ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणायोगें । ध्वनित यशोमतिलाळ ॥ ५ ॥

[११६६ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.—माहित नाहीं. गौण.— माहित नाहीं. उत्सवसमयींचे उद्गार.

वाढणें लवकरी करा । लागली क्षुधा यदुविरा ॥ ध्रु० ॥

गाई चारित यमुनातिरीं । गोपाळ मिळुनी पूतनारी ॥

परमानंदें दोन प्रहरीं । काला करिती गडी साजिरा ॥ १ ॥

माझी घ्या साकरपुरी । लोणचेंही देतों वरी ॥

चटणी मीठ मोहरी । वरी माखूनही भरभरा ॥ २ ॥

माझी घ्या पूरणपोळी । माझी घ्या साकर गोळी ॥

माझी घ्या लाडुकुरोडी । वरपाया कढी झरझरा ॥ ३ ॥

माझी घ्या वरण भाकरी । माझें घ्या चूनतेल [illegible]री ॥

माझी कोंडयाची पुरी । मिळवुनी वैर हें वि[illegible]रा ॥ ४ ॥

प्रेमसार तो काढुनी । हरी सोयरा जोडुनी ॥

टाका भवपाश तोडुनी । जेववुनी ज्ञानेश्वरा ॥ ५ ॥

[११६७ पद] कन्यकावृत्त. रा.—पाहाडी. ता.—तेताला. उत्सवसमयींचे उद्गार.

दीनोद्धरण सुभाव ॥ ध्रु० ॥

शाम भयी तब सदनही लौटे । खेलत आनंद भाव ॥ १ ॥

अलकावातिपाति निजजनकारण । बिरचत बोधउपाव ॥ २ ॥

[११६८ पद] अभंग.

कासयाचा ताता करितां विचार । कृपेनें उत्तर द्यावें मज ॥१॥ नंद ह्मणे आम्हीं इंद्रा तोषवीतों । मख आरंभितों ह्मणोनियां ॥ २ ॥ इंद्रची सामर्थ्यें करोनियां वृष्टि । जना तुष्टि पुष्टि देतो सदा ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरगडी ऐकोनी उत्तर । बोले हास्यवक्त्र नंदादीकां ॥ ४ ॥

[११६९ पद] उत्सवसमयींचे उद्गार.

हस्तिशुंडेसम वर्षलिया धारा । पडताती गारा नानापरी ॥ १ ॥ न दिसे गोकुळ गौळी घाबरले । ह्मणती बुडालें सर्व कांहीं ॥२॥ गौळिणी बोलती धांव नारायणा । आमुच्या श्रीकृष्णा वाचवीं कां ॥ ३ ॥ इंद्रें आरंभिला प्रळयची थोर । सखा ज्ञानेश्वर रक्षो आतां ॥ ४ ॥

[११७० पद] सुशीलावृत्त. रा.—जोगी. ता.—तेताला. उत्सवसमयींचे उद्गार.

कधींतरी जातिल प्राण । आमुचे ॥ धृ० ॥
परि हा वांचवी यशुमतिनंदन । जो विश्वाचें त्राण ॥ १ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुपदनिर्माल्य । यास्तव करूं अवघ्राण ॥ २ ॥

[११७१ पद] ओवीः— ऐसी ऐकोनि गोपिकावाणी । अंतरीं द्रवला शार्ङ्गपाणी । मग नाभीं ह्मणे गौळियां लागुनी । करें उचलोनी पर्वता ॥

[११७२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.—भूप. ता.—तेताला. उत्सव समयींचे उद्गार.

गौळि हो तुम्हीं अतुल बळी ॥ धृ० ॥
मज होती श्रम बहु मी काढूं । सांगा कीं अंगुळी ॥ १ ॥
ऐकुनि वचना काढिं काढिं रे । बोलियलें सकळीं ॥ २ ॥
निजजनगर्वनिवारणकारण । करी ज्ञानेश रळी ॥ ३ ॥

[११७३ पद] ओवी:- मग किंचित् कर हरिनें ढिलविला । तंव तो पर्वत एकाएकींच करकरला । अवघा गौळीभार दडपला । श्वासोच्छ्वास कोंडती ॥

[११७४ पद] जेवीं दूरी सारितां सद्गुरुवचन । आडवें सहज ये मायाविघ्न । तेवीं अंगुळी ढिलवितां मनमोहन । गोवर्धन दडपी जना ॥

[११७५ पद] सुशीलावृत्त. रा.-केदारा. ता.-तेताला. उत्सवसमर्यांचे उद्गार.

कळलें कळलें आज ॥ प्रभुजी ॥ धृ० ॥
नव्हेसी तूं सुत यशोमतिचा । विश्वहृदयिं तव राज ॥ १ ॥ भाग्यें आला नंदसदनीं तूं । साधाया सुरकाज ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु दीनदयाळा । दुःखित तारिं समाज ॥ ३ ॥

[११७६ पद] ओव्या:- तरी आतां सोडुनी भय । तळीं बैसा म्हणे यदुराय । गौळी बैसोनि ऊर्ध्वमय । लक्षोनियां पाहती ॥

[११७७ पद] पर्वत व्यापिला सभोंवती । मध्यें सप्तवर्षी मूर्ति । पाहतां धांवोनि यशुमती । मिठी घातली कृष्णकंठा ॥

[११७८ पद] उत्सवसमर्यांचे उद्गार. अभंग.

तुझी माय म्हणवितां । लाज वाटते रे चित्ता ॥ १ ॥
तूंचि माझी बाप आई । सावळीये कान्हाबाई ॥ २ ॥
सांडुनियां सर्व माया । कुर्वंडीन निजकाया ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वर दीनबंधू । करी क्षमा अपराधू ॥ ४ ॥
ओवी:- असो ऐसे सप्तदीन । मेघ वर्षले दारुण ।
मग इंद्र म्हणे आतां मरण । पावलें असेल व्रज सारें ॥

[११७९ पद] सुशीलावृत्त. रा.–असावरी. ता.–तेताला. उत्सव-
समयींचे उद्गार.

हा कां क्षोभविला म्यां नाथ ॥ धृ० ॥
ज्याची माया लीले निर्मी । स्वर्गशतांचे गाथ ॥ १ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु केवीं पुढती । ठेवितील शिरिं हात ॥ २ ॥

[११८० पद] ओव्याः– इंद्र धरूनि गुरूचे पाय । म्हणे स्वामी करावें काय । कळोनि घडला अन्याय । केवीं यदुराय क्षमा करी ॥ जो जगत्पित्याचा उपजविणार । पृथ्वीवरी माजले असुर । आम्हांसाठींच अवतार । एवं प्रत्युपकार फेडिला म्यां ॥ मी तया पाहूनि मनुष्यबुद्धी । अधिकारमदें झालों अपराधी । आतां तो करुणानिधी । वश होईल केवीं सांगा ॥ सद्गुरू म्हणे सहस्रनयना । शरण जावें त्या जगन्मोहना । स्वर्ग वाहूनि तयाच्या चरणा । निर्माल्यगंधें सुखी व्हावें ॥ जयाची माया ब्रह्मांड अनंत । निमिषलवें घडीमोडीत । तयासी मी कपट करीत । अन्याय हा महत् घडला ॥

[११८१ पद] सामपटुवृत्त. रा.–बेहाग. ता.–दीपचंदी. उत्सव-
समयींचे उद्गार.

सयेबाई आवरीं आपुलें ग बाळ ॥ धृ० ॥
निजलें मी मंदिरिं एकटि असतां । काळें करी माझें भाळ ॥ १ ॥
खेळत असतां भिंदिवरि माझ्या । रळि करि भलतीच चाळ ॥ २ ॥
घुमोनी दावी दह्याचे साठीं । उधळोनि ऊद आणि राळ ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरनंदिनिच्या झाला । संसारालागिं ग काळ ॥ ४ ॥

[११८२ पद] ओव्या.

गाऱ्हाणियांचे चपेटे थोर । ऐकोनियां आली माय सत्वर । म्हणे बाळा गाई घेवोनी शीघ्र । आज पासोनी जाईं वना ॥ १ ॥

अवश्य म्हणोनी शेषशायी। वना घेवोनी जाय गायी। चिमणे बाळ लवलाही। बरोबरी मेळविले ॥ २ ॥ धन्य त्या गाई कृष्णभक्त। धन्य तें तृण जें आपणा वेंचित। तृप्त करी गोरूप संत। सम भगवंत प्रिय जया ॥ ३ ॥ पाहोनि प्रियाचें मोहक-पण। गाई चरूं विसरल्या तृण। टवकारोनि आपुले नयन। भूकतहान विसरती हो ॥ ४ ॥ सर्वथा न दूरी जाती। वळा-वयाची नाहीं खंती। ह्मणोनी गोपाळ आणि श्रीपती। खेळ मांडती स्वानंदें ॥ ५ ॥

" चक्रीभंवरा विटींदांडू। " इ.

नवल पाहोनि गोविंदा। अवघ्या गाई जाहल्या यशोदा। मग आपलिया हृदयींच्या दुग्धा। म्हणती मुकुंदा प्राशीं तूं ॥ ६ ॥ " गाई गोपाळ यमुनेस्थळीं। खेळताती चेंडूफळी। मिळोनी मेळा ॥ तूंखाय. " ॥ जैसा देव कंससदनीं। रीघ करितांचि क्षणीं। जैसी ज्याची भावना मनीं। तयालागोनि तैसा दिसे ॥ ७ ॥ ज्ञानी भाविती आपुले मनीं। आम्हीं जडलों पूर्ण निर्गुणीं। परीं विषय भिन्न नाहीं ब्रह्माहुनी। हें भक्तिवांचुनी कळेना ॥ ८ ॥ ज्ञानसूर्य आराधून। तयाचें दास्य केलें पूर्ण। परी तोचि सूर्य चंद्रमा सगुण। होऊनि अमृत दे प्रेमळां ॥ ९ ॥ म्हणोनीच ज्ञानगर्व। सांडुनियां कवी सर्व। ज्ञानसूर्यताप विझवोनि सर्व। चंद्रामृतातें पाहती ॥ १० ॥ मनीं भावी शेषशायी। जयांचें मी चोरिलें दहीं। त्या गोपी सांडोनि आपुल्यागृहीं। गोड न वाटे वनीं दुग्ध ॥ ११ ॥ ह्मणोनियां तयांचे मनीं। आर्त उपजवी कैवल्यदानी। आपु-लिया करेंकरूनी। काला द्यावया कामिनीतें ॥ १२ ॥ जयाचे ऐकतांचि गुण। विव्हळ होय जड अंतःकरण। मग आत्मा तत्सजातीय चेतन। तो पुढें आपण केवीं न धांवे ॥ १३ ॥

स्वप्नींचिया औषधें करून। स्वप्नींचा रोग निवर्ते पूर्ण। तेवीं मिथ्या भव नाशावया कारण। मिथ्या उपाय रचिती गोपी ॥ १४ ॥ कां गोपिका अवघ्या श्रुती। फुटोनि राहतां प्रमाण न होती। ह्मणोनी समन्वयें आघव्या जाती। सत्य श्रीपती ओळखावया ॥ १५ ॥

[११८३ पद] सुमध्यमावृत्त. रा.– देस. ता.– तेताला.

आजसे तो मुरलीया कबु ना बजावो ॥ धृ० ॥

मैं अपने घर सोइ पलंगपर। मुरली आन जगायो ॥ १ ॥

खोली किवारा निकसि अकेली। उतनेमें पिय पायो ॥ २ ॥

अलकावतिपतिबालासो यह। रारि न फेरि चलावो ॥ ३ ॥

[११८४ पद] सामपटुवृत्त. मूळ.– बेहाग. ता.– दीपचंदी. गौण.– " सये माझि हरिनें पुरवीली पाठ " या चालीवर.

सये बाई पुरे पुरे माधवसंग ॥ धृ० ॥

जात मी असतां यमुने पाण्या। साधुनि येत प्रसंग ॥ १ ॥

फागन बागन कांहींच नसतां। घाली चोळीवरी रंग ॥ २ ॥

ज्ञानेश्वरगडीचुंबन घेउनी। व्यापुनि राही अंग ॥ ३ ॥

[११८५ पद] रमावृत्त. रा.–यमन. ता.–तेताला. उत्सव समयींचे उद्गार.

मंगल व्रज राहो। चिरंतन। मंगल० ॥ धृ० ॥

नंदभूपती राणि यशोदा। कंचनदिन पाहो ॥ १ ॥

धनधान्यादिक वृद्धि होऊनी। आज्ञा जन साहो ॥ २ ॥

जयजयकारें सुरवर मुनिजन। नृपवरयश गावो ॥ ३ ॥

ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणे आम्हां। नंदज पति लाहो ॥ ४ ॥

[११८६ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– सारंग. ता.– तेताला. गौण.– " कुणीकडे तुह्मी. " या चालीवर. उत्सवसमयींचे उद्गार.

महाराज पाळणा सुखें। हालविती नारी। वरी पहुडले पूतनारी ॥धृ०॥ महाराज भक्तवत्सलें। वत्सलें नवल केलें। रूप निर्गुण

प्रगटवीलें। महाराज कांहीं बाहींही बाहींही भूलवीलें। निजपद सहजचि दाखविलें। महाराज सृष्टि आनंदें। आनंदें भरिली सारी ॥ वरी पहुडले० ॥ १ ॥ महाराज योगनिद्रेचा। निद्रेचा कंटाळा। आला बहु वाटे गोपाळा। म्हणुनी गोकुळीं। गोकुळीं अवलीला। आयके नारिगीतसोहळा। सर्वसुखदाता। गाताति वेद चारी ॥ वरी पहुडले० ॥ २ ॥ महाराज हृदयपाळणा। पाळणा मनोहर। भक्तिची गादि मृदू वर। परब्रह्म हें। ब्रह्म हें सुकुमार। तनू सांवळी सुंदर। महाराज ज्ञानराज हें। राज हे वर्ण चारी। वरी पहुडले० ॥ ३ ॥

[११८७ पद] सामपटुवृत्त. मूळ.– पूर्वी. ता.– दीपचंदी. गौण.– " त्याला कशाला " या चालीवर. यशोदावचन श्रीकृष्णाप्रत.

जावें कशाला। ओळख जेथें नच पुरुषाला ॥ ध्रु० ॥
बोलति ना जे धड वचनेंही। पाहुं नये बा नयनीं अशाला ॥ १ ॥
खाती धमकटी अवघ्या मिळुनी। तुवां मागत न देति पशाला ॥ २ ॥
पतिला चोरुनि रांडा निजती। घेउनि नवनितमडकिं उशाला ॥ ३ ॥
घरीं आपुल्या भरलें कितितरी। खाउनि उरतें लक्ष दशाला ॥ ४ ॥
करुणे हरीच्या पाउलपाउलीं। या धरणीवर सुरभीशाला ॥ ५ ॥
अलकावातिवल्लभ करुणाघन। भरुनी उरला दाही दिशांला ॥ ६ ॥

[११८८ पद] लावणीवृत्त. वत्सलरस. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौण.– " नंदाच्या नंदना " या चालीवर.

चाल माझे सावळे। तान्हुले। पवन बहुत सूटला धुळीनें मळतिल तव जावळें ॥ ध्रु० ॥ मळल वसन पीवळें। कटींचें। लाल गालावर तीळ शोभती मळतिल मोतीं पोवळें ॥ १ ॥ नये तुज ओवळे। उचलिता। रुतल कठिण कुंभिनी राजसे चरण तुझे कोंवळे ॥ २ ॥ कर्मरुपी सोवळें। सांडुनी। आळंदिशे तव चरणास्तव मी होइन नित बावळें ॥ ३ ॥

[११८९ पद] सामपट्टवृत्त. रा.–खर हरप्रिया. काफी ता.–दीपचंदी.

याच्या सांगूं मी कितितरी खोडी ॥ धृ० ॥ मंदीरीं एकटी बैसलि असतां । माठ दह्यांचे फोडी ॥ १ ॥ चुकुनी धूळी नयनांत घालुनी । कंचुकिग्रंथी सोडी ॥ २ ॥ ब्राह्मणी मी हा सोवळं बाटवी । वैदिक धर्माचि मोडी ॥ ३ ॥ मैं हूं यवनी मेरे पतिकी । झटिति उखाडत दाढी ॥ ४ ॥ राजपुतानी मी माझें हरी । नाक धरूनी ओढी ॥ ५ ॥ झकवी ये रीती चेटकिपरी हा । लावी स्वचरणगोडी ॥ ६ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुबाळा हिंपुटी । चित्त धरुनी ओढी ॥ ७ ॥

[११९० पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–रामकली. ता.–तेताला. उत्सवसमयींचे उद्गार.

ऐकें बा सगुणा । सख्या हरी ॥ धृ० ॥
गोकुळिंच्या गौळणि अति धागडी । कलह आणिति सदना ॥ १ ॥
गायी घेउनी कवणेपरि परी । जा राजसा वना ॥ २ ॥
ऐसें बोलुनि प्रेमें वदनीं । घालित दध्योदना ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुगाडि जगभाग्यें । निघे सधेनु वना ॥ ४ ॥

[११९१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–पिलु. ता.–तेताला. गौण.–

चलो कुंज गलिया । जावेंगे सखी तुमहम मिलिया ॥ धृ० ॥
लै राधा चंद्रावलि ललिता । खेलत सावलिया ॥ १ ॥
अलकावतिवल्लभकरुणाबस । परणेंगे नंदलालया ॥ २ ॥

[११९२ पद] गोपीवचन. मदिरावृत्त.

चंदन लै कुबरीकु सुधारदियो फलनाथ कियो अतिप्रीति । मातुपितापदबंद छुरायके दीनि बताइ सुनंदनरीति ॥ उग्रकुं राज दियो अरु लोगनमांहि बढाइ अखंडित नीति । ज्ञानसुरेश ब्रजेश तुम्हीत हो क्यौं सबकी हमरेपर बीती ॥

[११९३ पद] रमावृत्त. रा.–तोडी. ता.–तेताला.

नाहिं न सुपन परे। ऊधो ॥ धृ० ॥ दोहा। रास तजी गेथे तबतें हम सावध रहत मरे। क्यौंकारण छोरे अब गोकुल दीनपें कोप करे॥ नाहिंन० ॥ १ ॥ ल्यावनको सठ अक्रुर आयो तहां हम थीं नहि रे। दौर मिली रथपें हरि देखे सुने नहिं पाय परे॥ नाहिंन० ॥ २ ॥ ये प्रभुकूं अटकाय करेगी मानि कुशकुन डरे। कर आये नंदलाल छुटे सठ खोटे भाग पुरे॥ नाहिंन० ॥ ३ ॥ कोटि दिये उपदेस तथापि न मानस-दुःख टरे। ज्ञानेश्वरकरुणाबिन ऊधो कौन उपाय करे॥ नाहिंन० ॥ ४ ॥

[११९४ पद] जयावृत्त. मूळ–पूर्वी. ता.–दादरा. गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.

मधुमुरहर पाहुं गडे वाळवंटीं चाला। मेळवूनि संग गडी मांडियेला काला॥ धृ० ॥ यमनियमादिक करुनि स्मरति मुनि जयाला। घेइं घेइं भातदहीं म्हणाति गडि तयाला॥१॥ मुरलि-रवा ऐकुनियां मोहिति सुरजाया। पति आपुले परममूढ बसाति धरुनि माया॥ २ ॥ एक वदनिं एक कवळ देति प्रेमभावें। सेवुनियां शेष जपूं ज्ञानराज नांवें॥ मधुमुरहर पाहुं गडे०॥३॥

[११९५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–सारंग. ता.–राजविद्याधर. गौण.–कुणीकडे तुम्ही उत्सत्रसमर्यींचे उद्गार. पाळणा.

महाराज भक्तवत्सला। वत्सला रमारंगा। निजसुखीं पहुडा निःसंगा॥ भक्तवत्सला०॥ धृ० ॥ महाराज द्यावया सुखा। सुखा तुह्माप्रती। कोणिही न धरि चित्तवृत्ती। महाराज दासि तूमच्या। तुमच्या निगमश्रुती। त्याहि शेवटीं जागवीती॥ भक्तवत्सला०॥१॥ महाराज अलंदीपते। पते श्यामसूर्ती। गाउनी

तुझां गीतकीर्ति । निजसुखीं निजऊं । निजऊं सौख्यस्फूर्ति ।
करुनियां सेवुं आत्ममूर्ति ॥ भक्तवत्सला० ॥ २ ॥

[११९६ पद] रमावृत्त. रा.– मालकंस. ता.–तेताला.

प्रभुवर नामहि साच किये ॥ धृ० ॥
मेघःश्याम समानहि करणी । कुबजासदन गये ॥ १ ॥
श्याम गये मथुरामण्डलमों । मेघहि ब्रजन दिये ॥ २ ॥
अलकावतिवल्लभनंदिनिकी । आसा लटक रहे ॥ ३ ॥

[११९७ पद] सुशीलावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

अधर जरा तरी सोड । मुरली ॥ धृ० ॥
मोहुनि मन दहीं दूध अशितही । त्वां हरि केले रोड ॥ मुरली० ॥ १ ॥
नाहिं आलि तव अंगीं अझुनी । पतिसेवेची मोड ॥ मुरली० ॥ २ ॥
वनवासी कुलटा भिल्लिणि तूं । झालिस कैसी गोड ॥ मुरली० ॥ ३ ॥
तूं आल्यापासुनी मोडली । समुळ आमुची खोड ॥ मुरली० ॥ ४ ॥
रात आम्हांला दिवस तुला अशि । तरी काढावी तोड ॥ मुरली० ॥५॥
ज्ञानेश्वरप्रभु करिति आमुचें । हरिपद देउनि कोड ॥ मुरली० ॥ ६ ॥

[११९८ पद] सामनुष्टुपवृत्त मूळ.– जोगी. ता.– धुमाळी.
गौण.– नवसाकीची चाल.

फुटलें भाग्य आज बाई । मथुरे जातो फणिशायी ॥ धृ० ॥
बाइ या नंदपतिननें त्या राखविलें गायी । आतां व्यर्थचि
निज लोचनिं जल आणुनियां काई ॥ १ ॥ आपण जरि अहेव
तरि पति कां कंस करीं द्यावे । रथ निघण्याच्या आधिं हरि-
पदावरिं मरूनी जावें ॥ २ ॥ धीर धरुनियां चला सकळही
श्रीज्ञानेश्वरबाळा । कुललज्जादिक सांडुनि घालूं श्रीहरीकंठीं
माळा ॥ ३ ॥

[११९९ पद] रसालावृत्त. रा.– जीवनपुरी. ता.– तेताला. गोपीवचन.

क्यौं नहीं आज पये हो ॥ प्रभुजी० ॥ धृ० ॥
भवन भवन वन भवशत बीते। आये हाथ गये हो ॥ १ ॥ हमपरि है जो बिरहबिवश तो। काहे सगुण भये हो ॥ २ ॥ हमसे डरते तो कस रणमों। भीखम बाण सहे हो ॥ ३ ॥ अलकावतिजीवन तुम जानहुं। हम अन नाहिं चहेहो ॥ ४ ॥

[१२०० पद] चला बाई पांडुरंग पाहूं वाळवंटीं। मांडियेला काला भोंवती गोपाळांची दाटी ॥ १ ॥ आनंदें कवळ देती एकामुखीं एक। न ह्मणती सानथोर अवघीं सकळीक ॥ २ ॥ हमामा हुंबरी पोहा वाजवी मोहरी। घेतलासे फेर माजी घालुनियां हरी ॥ ३ ॥

ओव्याः— कां निज काला गोपाळा। मित्रभावें वाटी सावळा। पतिपत्निभावें ग्रास गोपिकांला। वाटी काला मनमोहन ॥ १ ॥ हें प्रत्यक्षरूपें प्रमाण। अभंग द्रष्टे बोलती आपण। यालागीं मधुरोच्छिष्ट सेवन। साजणी जाऊन करूं चला ॥ २ ॥

अभंग कडवेंः— लुब्धल्या नरनारी अवघ्या पशुयाती। विसरलीं देहभाव शंका नाहीं चित्तीं ॥ ४ ॥

ओव्याः— गोपाळ करिती पुष्पवर्षण। सुहृद्भावें पूजिती भगवान। गोपी तनुमन समर्पून। सांडिती प्राण ओवाळुनी ॥ १ ॥

अभंग कडवेंः— पुष्पांचा वर्षाव झाला आरत्यांची दाटी। गुंफोनियां तुळशीमाळा घालिताती कंठीं ॥ ५ ॥

---

१ मूळ अभंग तुकारामाचा असून त्यावरील अवतरणें श्रीमहाराजांचीं आहेत.

ओव्या— जयाच्या भावें तैसा देव । येथ अन्यथा नाहीं अनुभव । जो यादवांसी रक्षी राव । तो गोपींस सावेव क्रीडा करी ॥ १ ॥ गोपिकांचें हरोनि मन । उठों न देचि रजोगुण । यालागीं होवोनीहि कान्त आपण। लहानपण सांडीना ॥ २ ॥

अभंग कडवें:— यादवांचा राणा गोपी मनोहर तान्हा । तुका ह्मणे सुख वाटे देखोनिया मना ॥ ६ ॥

रासक्रीडा.

[१२०१ पद] चौपाईः– शुकमुखगत यह बचन सुहाई।चरित करत बहुविध यदुराई । पंडुकुमरवंशजहितकारी । दशमारंभीं वंदुं मुरारी ॥ १ ॥

[१२०२ पद] नवधनतनुकोमलसकुमारा । चिंतुनि ते विधि नंदकुमारा ॥ यदुपतिचरित कायमनवाणी । श्रवण करित सुखि नृप गुणखाणी ॥ २ ॥

[१२०३ पद] दोहाः– कुंजवनीं हरि वेणु तदा वाजवि अति मनुहार। ऐकुनि गोपी मोहवशें त्यजुनि येति घरदार ॥ २ ॥

[१२०४ पद] चौपाईः– मात्रा ताल प्रबंध विभागें । स्वर सुस्वर रागहि अनुरागें ॥ भाषा स्पष्ट गान मनुहारी । गात मुरलि मुखिं धरुनि मुरारी ॥ १ ॥

[१२०५ पद] श्रवण करूनि तें गीत मनोहर । मायावारिनिवारक सुंदर॥ गोपि त्यजुनि सुत पति निज मंदिर । पावति जेथें कृष्ण सइंदिर ॥ २ ॥

[१२०६ पद] धरिति तदा त्या वनिची वाटी । शरदुत्फुल्लमल्लिका वाटी ॥ पाहुनि प्रभु कामिनि समुदाया । अति आदर सादर वर द्याया ॥ ३ ॥

[१२०७ पद] महा भाग तुह्मी व्रजकामिनि । आलां काय म्हणुनि

या यामिनिं ॥ स्वागत तुमचें सदा असो कीं । काय प्रीय करूं प्रीति वसो कीं ॥

[१२०८ पद] घोर रजनि अति दारुण वेशी । उघडुनि आल्या नगर सुवेशी ॥ काय काज मज सांगा सकळ । कवण हेतु यापरि तुम्हि विकळ ॥

[१२०९ पद] जा झडकरि घरिं स्मरतांचि मजला । धरा भाव मम चरणीं सजला ॥ ज्यापरि मनगत भक्तिं सुखा दे । ते विधि मम संगे नच साधे ॥

[१२१० दप] पति सुत बांधव सेवाकरणी । युवतिधर्म यापरि मनु वर्णी ॥ यास्तव सत्वर साधा तें कीं । येणें मिळत परेश स्वयें कीं ॥

[१२११ पद] दोहाः- यापरि वाणी ऐकुनि दुःखित गोपिसमाज ॥ जोडुनि कर मग विनविती सांडुनि सकळहि लाज ॥

[१२१२ पद] चौपाईः- इंदूदव कां अदय जहाला । सूर्य कसा मृग-सलिलि नहाला । गरिबी कशि ही रमामहाला । शेष कां न भूभार सहाला ॥

[१२१३ पद] नाहिं तसा दुष्काळहि बाई । मातेला सुतआवडि नाहीं ॥ मेघ काय चातकासि रुसला । ऐरावति कां पंकजि फसला ॥

[१२१४ पद] दोहाः- अमृत जाहलें केविं परी हालाहलरूप ॥ मेघ बिहाला भरण करूं गोष्पदसमभवकूप ॥

[१२१५ पद] चौपाईः- दीनबंधु तूं श्यामल मूर्ति । वेद गाति तव अक्षय कीर्ती ॥ तवपदनत भवभय न गणाति ते । रामकृष्ण गोविंद म्हणाति ते ॥

[१२१६ पद] प्रणतपाळ तव खेळ दयाळा । वारिसि तूं निजजरिपु-

भयाला ॥ काय तुझ्या आम्ही नहुं दासी । दाविसि इतिविधि स्वामि उदासी ॥

[१२१७ पद] पतिसुत त्यजुनि तुझ्यास्तव आलों । त्यजुनि धर्म कुल-टाही झालों । पतिचा पति तूं श्रीपतिनाथा । घे पदरीं प्रभु आम्हां अनाथा ॥

[१२१८ पद] दोहाः– धर्म्य आणि जरि स्वर्ग न दे तो न तरिहि आचार ॥ इतिविधि वदले मनू तरि तवपदिं नाहिं विचार ॥

[१२१९ पद] चौपाईः– सकळ हृदय तूं पाहसी देवा । तूं धर्मज्ञ धर्मगत ठेवा ॥ सुतपतिबांधवसेवनकरणी । इतिविध युवतिधर्म श्रुति वरणी ॥

[१२२० पद] तूंहि तथाविध वदला देवा । परि पतिपति तूं स्वामि केशवा ॥ म्हणुनि धर्म जो कथिला त्वां कीं ॥ जाणें आहे जयप्रति नाकीं ॥

[१२२१ पद] ते करतिल पालन तद्धर्मा । आह्मि तुझ्यास्तव हृतकुल-कर्मा ॥ त्वां कथिला जो धर्म परेशा । तो आह्मा तव पदिंच विरेशा ॥

[१२२२ पद] यदुपाति सर्व प्रीय तूं आत्मा । तूं विश्वाधाराहि पर-मात्मा ॥ जो तुज भजतो तोचि महात्मा । न भजे तो धर्मीहि दुरात्मा ॥

[१२२३ पद] तूं सकळांच्या अंतर्यामि । अस्मदाणि पतिचाही स्वामी ॥ यास्तव तव पद लक्षुनि देवा । त्यजुनि कुळा आलों करुं सेवा ॥

[१२२४ पद] दोहाः– नाहिं जरी तुज आमुचा करणें हरि स्वीकार । तरी शस्त्र करिं घेउनी झडकरि करिजे ठार ॥

[१२२५ पद] चौपाईः– इतिविधि युवतिवाणि अति प्रेमळ । ऐकुनि बाष्प कंठगत श्यामल ॥ सफळ होत मन भाव सकळही । कधिं न होवुं मम भक्ति विकळही ॥

[१२२६ पद] या परि देउनि वर वरदानी । झाला गोपींना, नवरदानी ॥ नवरा कृष्ण पाहुनी सकळा । झाल्या जेविं रमा सुखि सुकळा ॥

[१२२७ पद] त्यजुनि भाव तनुगत मग सारे । पाहाति ना मनु वदत कसा रे ॥ कृष्ण गोपी गोपी हरि पाहीं । गोपिकृष्णभेदहि नच कांहीं ॥

[१२२८ पद] दोहाः– गोपि कृष्णमय प्रेमबळें कृष्णहि गोपिस्वरूप ॥ खेळति जेवीं घृतकणिका पाउनि द्रवमय तूप ॥

[१२२९ पद] गोपिमनीं हरिभावना हरी गोपिकाब्रह्म ॥ जे निजभक्तीं भागवत ते जाणति हें वर्म ॥

[१२३० पद] चौपाईः– जितुक्या गणिती गोकुळबाळी । तितुकीं रूपें धरि वनमाळी ॥ जारभाव गोपिका तराया । एकपत्निता कीर्ति भराया ॥

[१२३१ पद] ओवीः– एकपत्निप्रभु रामावतारी । तीचि आठवण धरोनी काय करी । जितुक्या होत्या व्रजसुंदरी । तितुकीं रूपें जाहला ॥

[१२३२ पद] दोहाः–इतिविध कौतुक करुनि हरी रचित सुमंगल रास ॥ जंव जंव खेळति गोपिजन तंव तंव मायाऱ्हास॥

[१२३३ पद] अभंगः– अनेकींचे मनीं पती व्हावा हरी । तितुकीही धरी रूपें देव ॥ १ ॥ रामअवतारीं एकपत्निभाव । तैसी आहे ठेव कृष्णमूर्ति ॥ २ ॥ एकी एकी साठीं एक एक रूप । जाहला संकल्प पातिव्रत्य ॥ ३ ॥ प्रत्येक कृष्णासी एक एक नारी । येथ व्यभिचारी

नव्हे कोणी ॥ ४ ॥ कात्यायनीव्रत करिती कुमारिका। व्हावा कृष्ण सखा ह्मणोनियां ॥ ५ ॥ कृष्ण ब्रह्मचारी सर्वभावें गोपी । भजतां संकल्पीं मुक्त झाल्या ॥ ६ ॥ गुणदोष गेले सकळ जळोनी । आले हें कळोनी व्यासादिकां ॥ ७ ॥ ह्मणोनियां कृष्ण परब्रह्म माझा । वृंदावनराजा दीनबंधू ॥ ८ ॥ ब्रह्मरूपगोपी माउली बहीणी । होइन सांगातिणी त्यांची आतां ॥ ९ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु वदविता रास । येणें होवो ऱ्हास अविद्येचा ॥ १० ॥

[१२३४ पद] चौपाईः—एकपत्निव्रत रक्षुनि नाथू । रास रचित अतिकृतसंघातू ॥ निजकरिं कर गोपींचे धरुनी । भूतें काढिलिं प्रेमें भरुनी ॥

[१२३५ पद] कर धरितां चाकरपण[1] गेलें । कृष्णकरीं कर ऐक्यचि झालें ॥ जीवेश्वर हें भान गळालें । सर्वभूतिं चित् ब्रह्म कळालें ॥

[१२३६ पद] वृत्ति जशा सिद्धांच्या ब्रह्मीं । तैशा गोपिवृत्ति हरिप्रेमीं ॥ गोपिभाव ही गोपि विसरती । कृष्णभावना कृष्णिं हि सरती ॥

[१२३७ पद] रासरचन श्रुतिवचन समानी । अनितिसाम्य परिनीति समानी ॥ यापरी निगमगम्य चित्घन जें । परमानंदरूप जीवन जें ॥

[१२३८ पद] आजवरी जें ज्ञानिजनाला । होतें चिन्मय कळत मनाला ॥ तेचि गोपि आनंद पहाति । आनंदें मग भव न सहाती ॥

[१२३९ पद] गोपि कृष्ण चिन्मय तनु दोन्ही । निजानंद निजसम

---

१ जीवपण.

साधोनी ॥ इति विधि रास ऐक्यसुख साचें । नाहिं कधीं कारण ऱ्हासाचें ॥

[१२४० पद] दोहा– एवंविध हरीगोपिकामिश्रित भक्तिज्ञान । रासरचन मनवचनतनू क्रीडति गतअभिमान ॥

[१२४१ पद] चौपाई– नाहीं कोणि पुरुष आणि नारी । न ज्ञानी न कुटिल अभिचारी । शीला तरु पशु पक्षि मनुष्य । कृष्णरूप सुखि करीती लास्य ॥

[१२४२ पद] जें जें दिसतें नयनीं सृष्टि । तेथ तेथ नंदजमय दृष्टि ॥ कृष्ण गोपिका निजनिज भुलती । ब्रह्मानंदें सकळही डुलती ॥

[१२४३ पद] भोग न तो मज योगचि वाटे । जें सुख न मिळे मुनिसहि वाटे ॥ भक्तिबळें वश यदुपति झाला । निवटी जो भवअनलज्वाला ॥

[१२४४ पद] कामिनिकामुकभाव न कांहीं । ज्ञानवृत्ति गोपीहरि पाहीं ॥ ज्ञानरूप तनु यादवपतिची । वृत्तिरूप तनु व्रजयुवतींची ॥

[१२४५ पद] व्यष्टिवृत्ति मन गोपि अंतरीं । समष्टिवृत्तिमय साचा श्रीहरी ॥ मृदू यदा तैं वृत्ति वाच्य कीं । तीव्र तदा त्या गोपि साच कीं ॥

[१२४६ पद] मृदूरूप मन निश्चित जाणा । तीव्र रूप ये देहप्रमाणा ॥ तैशा तीव्ररूप हरिवृत्ति । त्याचि गोपितनु परम प्रीति ॥

[१२४७ पद] यास्तव वृत्ति गोपिका ह्मणणें । कृष्णनाथ चैतन्यचि गणणें ॥ रूपक मृदूतीव्र सूजाणी । भेद मात्र इतुका मनिं आणी ॥

[१२४८ पद] रूपक मृदु ह्मणुनी तें खोटें । तीव्र संन्निवेश खरा

वाटे ॥ एवं सन्निविष्ट हरिचरणीं । तीव्रवृत्तितनु गोकुलरमणी ॥

[१२४९ पद] इतिविधि भक्तिज्ञान अतिगूढ । जें जगिं नाहिं कल्पनारूढ ॥ तें पावे करितां हरिभक्ति । व्हावी परि गुरुपदिं अनुरक्ति ॥

[१२५० पद] दोहाः– इतिविध रासरहस्य हें जाणति सकल सुजाण ॥ शुक सांगे तूं तथाविध यास्तव चिंतनिं आण ॥

[१२५१ पद] चौपाईः– आधिंच ज्या मनें हरिपदिं चढल्या । तीव्र ह्मणुनि मग शरिरें जडल्या ॥ ज्यांहि पूजिला हरि भव नाना । त्यागुनि सखिसुतपतिभवनाना ॥

[१२५२ पद] ज्यांचें ध्यान कृष्णमय साचें । स्वप्निंहि ज्या हरिवीण न याचे ॥ त्याचि जागृतित तीव्र मतीनें । अंगिकारिल्या यादवपतिनें ॥

[१२५३ पद] अतिशय तीव्र भावना जेव्हां । कृष्णगोपि मग भाव न तेव्हां ॥ नदि वेगें जैं सागरिं मिळते । नदीभावना सकळहि गळते ॥

[१२५४ पद] तैशी तीव्र भावना देवीं । भावनापणाचि जाउनी ठेवी ॥ नदि पावे जैं सागररूपा । तेविं गोपि मिळती व्रजभूपा ॥

[१२५५ पद] मृदू मध्य तीव्रता न कांहीं ॥ भाव भावना भावहि नाहीं ॥ चैतन्यचि तें सुजनिं उजळलें । तीव्र भाव तेही मग जळले ॥ भक्तिमात्र सुख अन्य न कांहीं । चिदानंद अवघा फणिशायी ॥

[१२५६ पद] दोहाः– एवंविध शुक सांगतसे राससमाधीभाव । समाधान नृप पाउनी गेली जनिमृतिहाव ॥

[१२५७ पद] चौपाईः– संन्निवेश त्या वृत्ति गोपिका । गतसंशय

मुनि ह्मणुनि मतिपिका ॥ तीव्र त्याचि मग तनुमय होती । यास्तव रासिं ब्रह्म आणि वृत्ति ॥

५८ पद] दोन्ही तीव्र गोपिका माजी। कृष्णब्रह्म तें तीव्र समाजीं॥ तीव्र वृत्ति त्या गोपि सुखाच्या । कृष्णब्रह्ममय संधी साच्या ॥

५९ पद] परि हा काळहि इतरचि आधीं । रासीं मिळतां परम समाधी ॥ वृत्ति संधि हा भेद न व्हावा । ऐशा श्रीहरिचित्ती हावा ॥

२६० पद] हेंहि बोलणें जरि का व्यर्थ । अंतर्यामी ह्मणुनि समर्थ ॥ वृत्ति संधि हा भेद जंववरी। समाधी व्युत्थान तंववरी ॥

२६१ पद] भेद समुळ तो ह्मणुनी जावा । ऐसी चिंता वाटलि देवा ॥ यास्तव दाउनि विरहसुखाला । करी नित्य चिन्निगमसुखाला ॥

२६२ पद] विरह गोलिया मग सुखकाला । दाखवुनी करिलाचि प्रभु काला ॥ जरि अद्वैतिं परम मति व्हावी । द्वैत-व्यर्थता तरि साधावी ॥ यास्तव हरि दावुनि विरहाला । मिळविल शेवटिं ब्रह्म रहाला ॥

२६३ पद] दोहाः—आधि गोपिमानिं प्रगट करी द्वैतभाव अभिमान । संधिवृत्ति जो भेद तो झाडुनि करिल समान ॥

२६४ पद] ज्ञानेश्वर करुणा अती जाणति सुजन सुज्ञाण । यास्तव रासश्रवणिं पुन्हा असो सकल अवधान ॥

हरिःॐतत्सदिति श्रीज्ञानेश्वर कृपाप्रसादे नानाछंदबद्धं उपक्रमनाम प्रथमं प्रकरणम्.

---

१ तृष्णा.

॥ श्रीमत्सद्‌गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ. ॥

[१२६५ पद] दोहा:– रासक्रीडा पुढें सुखें श्रीहरिभक्तिउपाय ।
सुचो पूर्ण यासाठिं नमो उमामहेश्वरपाय ॥ १ ॥

[१२६६ पद] ज्ञानेश्वरचरणेंदिवर वंदुनि अति सुखसार ।
अग्रीं यदुपतिविशदयशलीला वर्णु अपार ॥ २ ॥

[१२६७ पद] ओवी:– "द्वितीयाद्वै भयंभवति" । ऐसीच सांगे श्रुति । " भयंद्वितीयाभिनिवेश तस्यादिति " श्रीमद्भागवतीं अनुवादू ॥ १ ॥ एवं राहतां किंचित् भेद । ते न साहे श्रीगोविंद । वियोग दावुनि श्रीगोविंद । करी अभेद निजरूपीं ॥ २ ॥ वियोगें कर्षिल्या जाईल वृत्ति । तेणें ती येउनी चित्ती । ध्यातृध्येय ऐक्यस्थिती । समाधी निश्चितीं साधेल ॥ ३ ॥

[१२६८ पद] चौपाई:– ऐसें आणुनि मनि यदुरावू । जो संकल्प सत्य श्रुति भाऊ ॥ निज संकल्प करुनि मनिं साचा । उठवी अहं भाव गोपींचा ॥

[१२६९ पद] खेळत असतां रास तदा कीं । अहंपणा तो सत्वर धाकी ॥ गोपिमंडळीं हरिसंकल्पें । केला चार गर्व अति अल्पें ॥

[१२७० पद] दोहा:–अहंभाव व्रजयुवतिमनीं उठतां प्रेमिं विकार ॥
पाहुनियां मग भेदभयें चकित सुनंदकुमार ॥

[१२७१ पद] चौपाई:– वस्तुभिन्न भासवी उपाधी । अधिष्ठानसत्तया अनादी ॥ अधिष्ठानविण भ्रांतिहि नाहीं । तथापि भेद-भान परि कांहीं ॥

[१२७२ पद] तया चेतनचि अहंपणा कीं । भेद दावि तरि जगाजि-वना कीं । गोपिमनीं उठतां परि भेदू । न्यून जाहला परमानंदू ॥

[१२७३ पद] ब्रह्मानंदन्यूनता जेव्हां । दूर दिसे यादवपति तेव्हां ॥ तीव्रभावमय होण्या वृत्ति । मंद जाहली श्रीहरिप्रीती॥

[१२७४ पद] हरिही करुनी निमित्तऽहंता । घ्याया गोपिलागिं सोहंता ॥ गोपिअंतरीं सहज रिघाला । गोपीलागिं न दिसता झाला ॥

[१२७५ पद] " तत्रैवांतर धीयत " ऐसें । भागवतीं तूं वचनहि परिसें ॥ यास्तव नाहीं हरि दुरि गेला । गोपींप्रीति गोपिमन झाला ॥

[१२७६ पद] झाला जरि हरि वृत्तिस्वरूपी । तरिही दृश्य न दिसता गोपी ॥ चमकुनि सकळहि पाहती देवा । घ्याया काय कृष्णतनुखेवा ॥

[१२७७ पद] जोंवरि दृश्य मानि चिति चित्तीं । तोंवरि न कधिंहि चिन्मयवृत्ति ॥ तीव्र तथापि दृश्य चितिभेदें । न सद्-निकृत नवलहि गोविंदें ॥

[१२७८ पद] दृश्यभेद जैं सकळ गळे हा । तीव्रभावही प्रबळ वळे हा ॥ दृश्य द्रष्ट हरिरूप न दुसरें । तैं तनुभाव सकळही विसरे ॥

[१२७९ पद] पावुनि इतिविधि चिति मदभेदा । दृश्य जगीं हरि भक्ति सुबोधा ॥ गोपि लब्ध हो तयाचि साठीं । गोपि-हृदयीं शिरला जगजेठी ॥

[१२८० पद] दोहाः—इतिविधि केशवगुप्तपणा पाहुनि गोपिसमाज । बाहति हा हा करुनि बळें त्यजुनि अहंकृतिसाज ॥

[१२८१ पद] जीवनजगत व्यापक प्रभू पाउनि अंतर्धान । सकळ गोपिजन चकित मती धुंडिति गतअभिमान ॥

---

१ प्रात.

[१२८२ पद] चौंपाईः– इतिविधि चकित गोपिसमुदायू। हरिविण वाटे खंडित आयू ॥ विरह भयंकर भ्रांतिविहारी। कधिंही प्रीति न होत विचारी ॥

[१२८३ पद] जडचैतन्य कांहिं मग न कळे। ज्यातें स्मरतां समुळ भव जळे ॥ तो प्रभु व्हावा पति यासाठीं। केलें व्रतही वरतापाठीं ॥

[१२८४ पद] तो कवणेपरि करिंचा सुटला। कां हरिप्रेम समूळचि तुटला ॥ इतिविधि सकळहि चिंतिति बाळा। अतितर दुःखवियोगउबाळा ॥

[१२८५ पद] दोहाः– योगवियोग नाहिं चिती परब्रह्म अविकार। दृश्यबळें तें विसरुनी पावति दुःख अपार ॥

[१२८६ पद] चौंपाईः– हा यदुनाथ नाथ करुणाब्धी। तव करुणाग्रीं उण न रुणाब्धी ॥ काय ह्मणुनि त्याजिल्या निजदासी। काय तुझा हा किती उदासी ॥

[१२८७ पद] देहभाव मग सकळ गळाला। मनिं होता अभिमान पळाला ॥ कांतवीण एकान्त कळाला। मरणचि वाटे तैं सकळाला ॥

[१२८८ पद] पळ घननीळवीण युग वाटे। धुंडिति नाना साधनवाटे ॥ ज्ञानें संचितकर्म जळालें। क्रियमाण तें अंगिं न आलें ॥ प्रारब्धहि तो विरह निवारी। जें वाटे मनि अक अनिवारी ॥

[१२८९ पद] दोहाः– विरहदुःख अनुभवबळें पळ पळ कल्पसमान। धीर न धरवे चित्तिं मग चिरूं पाहती मान ॥

[१२९० पद] सकळ मिळुनि तैं हरिचरणाला लंपट विनविति मना। कुठें हा नंदतनय चीमणा ॥ ध्रु० ॥ नाना मुनिजन

त्यजुनी सुतधन साधन ज्यास्तव रिती। कठिण तव जपतपही या रिती ॥ सकळ ॥ १ ॥ ज्ञानेश्वरकरुणार्णववश तो कैं भेटेल यदुपती। मिळे कैं प्रेमधेनु दूभती ॥ सकळ मिळुनि तैं ॥ २ ॥

[१२९१ पद] श्लोकः– इतिविधि बहुभांती चिंतिती गोपबाळा। करिं धरुनि फुलांच्या दिव्य गंधाब्जमाळा। यदुपतिचरणाची आवडी चित्तिं गाढी। यशुमतिसुतप्रीती आत्मया अन्न वाढी ॥

[१२९२ पद] अभंगः– गोविंद गोपाळ कोण्या स्थानिं आहे। प्रेमभाव राहे तेथ कैसा ॥ १ ॥ काय अपराध घडला साजणी। त्याजियलें वनीं नंदजानें ॥२॥ काळें तोंड झालें आतां चहूंकडे। हातींचें रोकडें ब्रह्म गेलें ॥३॥ देव ना संसार ऐसी झाली परी। उरलि नाहीं उरी दोहींकडे॥४॥ बळियाच्या हातीं जाउनी सुटलों। कां आम्हीं विटलों गोविंदासी ॥ ५ ॥ विघ्न कां आडवें आलें मायाजाळ। गेला घननीळ हातांतूनी ॥ ६ ॥ आतां ठेवुनीयां काय ऐसी काया। जेणें ब्रजराया अंतरलों ॥ ७ ॥ त्यागुनियां प्राण वरूं नारायण। काढुं जनवन धुंडोनियां ॥ ८ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या धैर्यें बळकट। पूर्ण आला वीट संसाराचा ॥ ९ ॥

[१२९३ पद] दोहाः– सत्वगुणी तुज म्हणति मुनी नारद धृव प्रल्हाद। साहसि ना कां तमससम किमपि स्वजनअपराध ॥

[१२९४ पद] अभंगः– कळों आले आम्हां रोकडे अन्याय। परी नाहीं माय तुजवीण ॥ १ ॥ करुणेनें तुम्ही घेतलें

पदरीं । अहंभावें तरी फोफावलों ॥ २ ॥ नाहीं दिले कष्ट म्हणोनियां देवा । विसरलों सेवा दीनबंधू ॥ ३ ॥ फुकाचें हें धन मातिमोल केलें । ब्रह्म दवडीलें जवळींचें ॥ ४ ॥ अभिमानें तुज छळिलें गोविंदा । आतां परमानंदा सांभाळीं तूं ॥ ५ ॥ लाज वाटे तुज भेटावें म्हणतां । अन्याय गणतां मिती नाहीं ॥ ६ ॥ कोण्यागुणें स्वामी आतां देसि भेटी । शोकदाह पोटीं उमळतो ॥ ७ ॥ मनीं ध्याऊं बाई आळंदीचा राणा । तेणें हा सुजाणा भेटे कृष्ण ॥ ८ ॥

[१२९५ पद] गीतिः— फुकटचि होउनि बटकी पाणी वाहूनि त्वद्गृहीं राहूं । परि तुम्ही त्यजिलीया मग ना कवणाचिया मुखा पाहूं ॥

[१२९६ पद] चौपाईः— प्रभु कवणाचे पाय पहावे । अमल नयनजळिं कोणि नहावें ॥ आठ अंग अम्हि कोठ वहावे । संग करुनि कोणता रहावें ॥

[१२९७ पद] नाथ सदय तूं अभयप्रदानी । आज उदारपणा के मानी ॥ जय जय जगदघभंजन देवा । जन्मजन्म देईं पदसेवा ॥

[१२९८ पद] तुजविण पवन तनूंत न थारे । नासिक तूं अम्हि कनक नथा रे ॥ नाक म्हणुनि मुखशोभा आमुची । तुजसाठीं ज्ञानेश्वर नमुंची ॥

[१२९९ पद] दोहाः— अम्हां शोभा तुझ्यामुळें तूं श्रीमंत कृपाळ ॥ दासी करुनी फुकट आम्हां अधरसुधेनें पाळ ॥

[१३०० पद] दिंडीः— विमल तूमचीं स्वामि पाउलें । स्मरत सन्मुनी ब्रह्म पावले ॥ मृदुल साजिरीं दाविजे प्रिया । विलपतों अम्हीं सर्व गतन्हिया ॥

[१३०१ पद] चौपाईः– जे दीनाप्रति संसृतितारी ॥ यदुदितजल शिरिं धरि त्रिपुरारी ॥ शुद्ध हृदय पाहुनि जे वसती। तोडर श्रीदांकित[1] जे असती ॥

[१३०२ पद] जें पाहुनि कमला रूपमदा। त्यजुनि राहिली सेवुनि सुपदा ॥ ते प्रभु सुखमय दाखविं पाय। तूं जगतास पिता पति माय ॥

[१३०३ पद] दोहाः– चरण स्मरुनी सिद्धऋषी गेले भवनदिपार ॥ श्रुति स्मृतीही गाति मुखीं महिमा ययोरपार ॥

[१३०४ पद] अभंगः– पूर्णता पावूनी मुनी निराकारीं। जाहले साकारीं कर्षित जे ॥ १ ॥ म्हणुनियां जरी आमुच्या हृदयीं। स्वामि फणिशायी आहांत कां ॥ २ ॥ तथापि सगुणीं गुंतताति प्राण। पहावया नयन उत्सुक कीं ॥ ३ ॥ कमळासारिखें मृदुल सावळें। पहावया डोळे तटस्थले ॥ ४ ॥ सगुण निर्गुण दोन्ही एकेपाडें। बोलती रोकडेऽलंदीपती ॥ ५ ॥ म्हणुनियां तेंची मानोनी उत्तम। ज्ञानेश्वरनाम स्मरतसें ॥ ६ ॥

] १३०५ पद] दोहाः– हा नाथ हा रमणप्रिय हा ? हा ? स्वामि मुरारि। इतिविधि सकलहि परस्पर विलपति बल्लव-नारि ॥

[१३०६ पद] श्लोकः– ब्रह्म ये जरि करीं व्रजनाथा। ठेविजे तरि तुझ्या पदिं माथा। ब्रह्म ये जरि करीं न कदापी ॥ सोडूं ना तव पदेंहि कदापी ॥

[१३०७ पद] चौपाईः– पुढति हृदय मन फिरवित मार्गे। म्हणति

---

१ पाठांतर. (त्रिदाब्धि अंकित.)

धुंडुं वा हित मागें ॥ पाहुं चला हरि कवण्या देशीं । या स्थळिं बहु-तरु उपदेशी ॥

[१३०८ पद] चिज्जडभेद न चित्तीं गणावा। सकळाभूतीं हरिच म्हणावा ॥ तरि परि सगुण आवडे स्वमना । यास्तव शोधुनि आणूं चिमणा ॥
सुमन सुमन पूजन करुनीयां । कधीं न होऊं यमपूर-ऋणिया ॥

[१३०९ पद] दोहाः– दृश्यमूर्ति हरि चित्तिं या चितिप्रीतिसंस्कार ॥ विसरुनि निज जडभाव तनु शोधिति गीताकार ॥

[१३१० पद] ओवीः– जैसे कां असती पाषाण । तैशाच आम्हींही ह्मणोन । काय सजातिया कारण । पुसूनि मिळे ॥ १॥
यास्तव सोडुनि पाषाणजाती । तरूलागीं प्रेमें पुसती । ह्मणे हरीची कोठ वस्ती । सांगिजे समस्तीं कृपावशें ॥२॥

[१३११ पद] श्लोकः– मोकळ्या सकळही व्रजबाळा । जाळि ज्यां हरिवियोगउबाळा । धुंडिती यशुमतीतनुजातें । जाणती सुरमुनी अणु ज्यातें ॥

[१३१२ पद] गीतिः– बाहिर असाल कोठें दिसा तरी निज जनांस संकार ॥ असाल जरि प्रभु हृदयीं द्यावा तरि अंत-रींच हुंकार ॥

[१३१३ पद] अभंगः– गोपिका भाविती आपुलिया मनीं । जानकी रावणीं नेली जेव्हां ॥ १ ॥ तेव्हां रघुवीरें पुसिलें तरूसी । प्रमाण हें यासी दृढ आहे ॥ २ ॥ स्त्रिये-साठीं रामा तरूंचा विश्वास । न कां आपणास पती-साठीं ॥ ३ ॥ असोनियां देव कवटाळी झाडें । आपण कां फुडे पुसूं नये ॥ ४॥ विचार हा ऐसा आणोनियां मनीं । द्रुमा पैं कामिनी पुसताती ॥ ५ ॥ भक्तकल्प-

द्रूप द्रुम हो तो सांगा । सजातीय अंगा जाणोनीयां ॥ ६ ॥ सकळही तुह्मीं कनकाचे तरू । स्वामी ज्ञानेश्वरू कृपावंत ॥ ७ ॥

[१३१४ पद] दोहाः– ज्याचे नामस्मरणबळें तरले मूढ अपार ।
तुह्मीं ऐकतां वेणु सदा यास्तवचि चिदुद्धार ॥

[१३१५ पद] गीतिः– त्यजणें होतें आह्मां तरि प्रभु तूं जाहलासि गवळी कां ॥ मौळी भाव धरोनी भजतां गेली कुठें हिं कवळीका ॥

[१३१६ पद] दोहाः– कृष्णचिंतनीं विसरल्या जडचैतन्यविभाग ।
तरुलागीं पुसती सुवशा निजप्रीयपदा माग ॥

[१३१७ पद] चौपाईः– करजोडुनि मग विनविति युवती । ह्मणति तुह्मीं देखिला श्रीपति ॥ त्यागुनि सकलहि नरतनुभावा । अर्पित ज्या हरिपद मनुभावा ॥

[१३१८ पद] दोहाः– निज निज पतिपद पूसती दृष्ट काय यदुनाथ ।
यत्पादाम्बु शीरीं धरुनी झाला शिवहि सनाथ ॥

[१३१९ पद] चौपाईः– कपित्थतरु प्रथमाकुलधारी । काय कोठ हरि पुसती नारी ॥ तो भवरोग सकल दुखहरता । सहज येऽसि करुणा वी ताता ॥

[१३२० पद] देखिलासि जरि यादवराणा । दाखविं कोठ करित गुणगाना ॥ मागासि तरि देऊं निजप्राणा । परि दे आणुनि श्याम शहाणा ॥

[१३२१ पद] प्राण करित देहीं येरझारा । परि नच दावी जगदुद्धारा ॥ जन्ममरण प्राणाधिन सारे । दाखविना हरि कोठ केसार ॥

[१३२२ पद] प्राण सर्व दुखदायक आह्मां । अंतरले सकळाहि घनशामा ॥ कधिं भेटल यदुपति येउनियां । रडतो सकलहि

तात सुवानिं या ॥ यापरि घुसुनी च्यूतकदंबा । गेल्या ज्या स्थळिं तुळसी अंबा ॥

[१३२३ पद] दोहा:– नमुनि नमुनि अति भावधृत श्रीपद वारंवार । दाखवीं त्वरित हरि प्रिये गौप्यांचि नंदकुमार ॥

[१३२४ पद] गीतिः– सांगा हरि पादप हो पादचिन्ह लोचनींहि देखलिया । गेला केविं त्यजुनी आम्हीं तों निजमनीं हि रेखलिया ॥

[१३२५ पद] चौपाईः–तुळसि तुळसि हरिप्रीयानंदे । आह्मां त्यजिलें यशुमतिनंदें ॥ तूं असतां वनिं बहिणस्वरूपी । कां गेला हरि त्यागुनि गोपी ॥

[१३२६ पद] तूं आह्मां अति वडिल-कृपाळे । कां त्यजिलें वनिं गोपनृपाळें ॥ ठाउक तुज हे सकलहि माते । हरि भेटीची सांग सिमा ते ॥

[१३२७ पद] माय बहिण तूं श्रीहरिभेटी । येउं देइं कणवा निज-पोटी ॥ कृष्णवर्ण तूं कृष्ण प्रियाची । मुनिगण तुज यदुपति सुख याची ॥

[१३२८ पद] वृंदारण्य नाम तव योगें । जें न मिळे निगमान्तप्र-योगें ॥ ते तव छाया पडतां देहीं । येत चालुनी हृदयि सुगेहीं ॥

[१३२९ पद] दोहा:– माय बहिण तूं आमची दाखविं अक्षय वाट । नयनजळीं अभिषेकु हरी सांडुनि संसृतिहाट ॥

[१३३० पद] रमाकृपें जो आमिळ हरी यदि तव करुणा त्यास । वश होये तैं लक्ष्मिपती यापरि वदले व्यास ॥

[१३३१ पद] चौपाईः– कमला ज्या गृहिं करि रहिवासा । तेथ दंभ-

मद राहत विवासा । कमला जेथ तेथ हरि नाहीं ।
यापरि अनुभव सर्विंहि पाहीं ॥

[१३३२ पद] तूं माये तुलसी ज्या सदनीं । त्यास्थळिं नांदत रिपु-
गणकदनीं । ह्मणुनि आह्मां कळलें मनिं ऐसें । रमे-
हुनी तवप्रेम आपैसें ॥

[१३३३ पद] रमा ज्या स्थळीं तेथ न देवो । तूं ज्या स्थाळिं ते
अमृतमुदे वो ॥ रमाविरोधि वाटतो विष्णु । परि तव
विरहा हरि असहिष्णु ॥

[१३३४ पद] यास्तव पुसतें जरि कमलेला । तीसहि न कळे श्रीहरि-
लीला ॥ तूं कमळेहुनि प्रीय सुखाची । चुंबानि झालिस
कृष्ण मुखाची ॥

[१३३५ पद] कमळा धनमय तूं सविरागी । निजसुखदानीं अक्षय
रागी ॥ तुजवरि यास्तव वचन विनोदें । सांग कोठ
वदला प्रभु नोदें ॥

[१३३६ पद] दोहाः— इतिविधि बहु बहु गोपिका करिती विनति
अपार ॥ श्रमुनि नमुनि ह्मणति प्रभो नेइ त्वरें
भवपार ॥

[१३३७ पद] श्लोकः—तुलसि तुलसि झाली कोप ज्याही सिमा ते ।
सगुण हरि पदाब्जीं आमुचें चित्त माते । अगुण
निगमगीतीं गाइलें ब्रह्म जें कां । हरिपदसुख आम्हां
त्याहुनी श्रेष्ठ देखा ॥

[१३३८ पद] विलपति बहुबाळा भेट दे शीघ्रकृष्णा । तवपदकम-
लार्थी साहिलें शीत उष्णा ॥ पतिसुतधन सारे त्यागुनी
दीन बंधो । वनिं रजनिंत ही कीं पावलों प्रेमसिंधो ॥

[१३३९ पद] जडमय तरु सारे कृष्ण चैतन्य पाहीं । व्रजयुवति मनीं
हा भेद संभाव नाहीं ॥ तरु हरिमय वाटे विश्व विष्णु-

स्वरूपी । पुसति सकळ बाळा चिंतुनी प्रेमकूपी ॥

[१३४० पद] पळपळ हृदयाब्जीं चिंतिती त्या उदारा । घळघळ निजनेत्रीं पातल्या अश्रुधारा ॥ भवभय बहु वाटे चित्तही आकळेना । प्रभु कवण ठिकाणीं ठाव तोही कळेना ॥

[१३४१ पद] दोहाः— तुलसि भगिनिनिज जाणुनी कथिला गोपिविहार । पुढति पाहुनी प्रेम नभीं करिती नयनिं निहार ॥

दशमसार

[१३४२ पद] सिंधुजावृत्त. रा.—यमन कल्याण. ता.—तेताला.

(राजविद्याधर.)

मंगल गुरुपद ध्यावो ॥ धृ० ॥

गुरु करुणातें पुरुषारथ सब । मंचक बैठे पावो ॥ मंगल ॥१॥ और देव सब निज मतलबके । सद्गुरुही गुण गावो ॥ मंगल ॥ २ ॥ अलकावतिवल्लभ भजिभजि हिय । आतमज्योति लगावो ॥ मंगल ॥ ३ ॥

[१३४३ पद] रसालावृत्त. रा.—देस. ता.—तेताला. (राजविद्याधर.)

सतगुरु सब देवनके स्वामी ॥ धृ० ॥

वेंहि गणेश बिघनके हर्ता । सरसइ मतिगुणगामी ॥ सतगुरु ॥ १ ॥ शिव सकती रवि हरि सतगुरु सब । जगके अंतर-जामी ॥ सतगुरु ॥ २ ॥ अलकावतिजीवन पगकी मन । कर सत जलम गुलामी ॥ सतगुरु ॥ ३ ॥

[१३४४ पद] रंभावृत्त. रा.—दरबारी कानडा. ता.—तेताला.
(राजविद्याधर.)

वंदे देवलोक हितकारी ॥ धृ० ॥

भूतन के पति सब सुखदाता । हैमवती जीवन त्रिपुरारी ॥
॥ वंदे ॥ १ ॥ जिन करुणा बिधि सर्गशक्त भ्यो । ज्याको हिय
ध्यावत पुतनारी ॥ वंदे ॥ २ ॥ अलकावतिपतिनंदिनि जाचत ।
देहु नाथ मोहे नाथ मुरारी ॥ वंदे ॥ ३ ॥

[१३४५ पद] रसालावृत्त. रा.—केदारा. ता.—तेताला. (राजविद्याधर.)

को अस मानुख या जगमाही ॥ धृ० ॥

ग्वालिनिलालितचरणकमलके । चरित सुनत रति नाहीं ॥ १ ॥
आपहि साखि समाधि त्यजिके । गावत हो फणिशाई ॥ २ ॥
नामालिये बिन प्रभुके शतभव । कबु बिखय बिरति नाहीं ॥३॥
बिनु अनुग्रह करुणा करके । सज्जन पावत नाहीं ॥ ४ ॥
सुनत मनोहर और हरत रति । प्रगटत हियके माही ॥ ५ ॥
अलकावतिपतिको जो न भजे । सो सठ पशुहि कहाई ॥ ६ ॥

पद.

[१३४६ पद] सिंधुजावृत्त. रा.— सोरठ. ता.— तेताला. (राजविद्याधर.)

शिव त्यजिके कैलासा ॥ धृ० ॥

ध्यावत अपने हृदयकमलमो । कमला ललितबिलासा ॥ १ ॥
जिनबिन जोगजाग जपतपशत । करत न रूप खुलासा ॥ २ ॥
अलकावतिवल्लभपद ध्यावो । करिके सुहिय हुलासा ॥ ३ ॥

[१३४७ पद] श्लोकः— ५ रमावृत्त. रा.— बिलावल. ता.— तेताला.
(राजविद्याधर.)

मोहे ताको चरित कहो ॥ धृ० ॥

नव सुनि नृप अधिकारि भयो तब । गुरुको बिनति कियो ॥
मोहे ॥ १ ॥ सेवत निगमनसुमनपरागा । चिति प्रस्थान

हुयो ॥ मोहे ॥ २ ॥ ज्या प्रभुनें हमरे पितुके रथ । श्रमि उपकार कियो ॥ मोहे ॥ ३ ॥ अलकावतिवल्लभभक्तनहित । मानुखजनम लियो ॥ मोहे ॥ ४ ॥

[१३४८ पद] श्लोकः– ६ रमावृत्त. रा.– तोडी. ता.– तेताला.

(राजविद्याधर.)

मुनिवर का औरनकि कहे ॥ धृ० ॥

ये मम तनपें हाल बीति है । जो श्रम जदुप सहे ॥ मुनिवर ॥ १ ॥ बिप्रबचन जब बेदजननि पढ । मोपर उलट बहे ॥ मुनिवर ॥ २ ॥ तब मम माता दौर दौर गयि । प्रभुपद सीर लहे ॥ मुनिवर ॥ ३ ॥ अंतरजामी सबके कुखगत । मो दृग प्रगट भये ॥ मुनिवर ॥ ४ ॥ अलकावतिवल्लभनें राख्यो । गरभहि गोदालिये ॥ मुनिवर ॥ ५ ॥

[१३४९ पद] श्लोकः– मुक्तमालावृत्त. रा.– दरबारी कानडा. ता. तेताला.

सो अंतर पूरुख परमात्मा ॥ धृ० ॥

अनजाने सो काल होत है, फेरि ग्रसत पापात्मा ॥ सो ॥१॥

दोहाः– माय तिरिया मानुख जदुबर सबके अंतर्यामी । अलकावतिबल्लभाबि भुबिक्रम कहुं किमि करिहै धामी ॥ सो अंतर ॥ २ ॥

[१३५० पद] श्लोकः– ८ मुक्तामालावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

अरु यामें कछु हुई है शंका ॥ धृ० ॥

तुमबिन गुरुबर या सठ मनके । कौन निकारे पंका ॥ अरु यामें ॥ १ ॥

दोहाः— राम कहे रोहिणि के नंदन, देवाकि गरभसु आये । सो कस प्रभु बिनु पुनरजननके, रोहिणिपेट उपाये ॥ अरु यामें ॥ २ ॥ अलकावतिजीवनबचननतें । मिटत सकलहि कलंका ॥ अरु यामें ॥ ३ ॥

[१३५१ पद] श्लोकः– ९ ते १२ मुक्तमाला. (रसाला भेद.)
रा.– बहार. ता.– तेताला.

तज पितुगृह अपने जदुराई ॥ धृ० ॥
कौन हेत गोकुल म्याने गे । कस किइ खेल खिलाई ॥ १ ॥ दोहा:– मथुरामें कितने दिन पैठे क्योंकर मातुल मारे । मायिक मातुख सुरयादव जे तिनसंग कितने ठारे ॥ २ ॥ कितनिक नारी बरिहै प्रभुबर, कब फिरि गोकुल आये । ये सब कहिये और दयाघन जो तुम हियमें पाये ॥ ३ ॥ सोभी कहिये सद्गुरू स्वामी ममसतिवर्धनहेतू । अलकावतिजिवन तुम बिनु अरु को उन ग्याननिकेतू ॥ ४ ॥

[१३५२ पद] श्लोकः– १३ मोहरी. रसालावृत्त. रा.– गुर्जरी तोडी.
ता.– तेताला. (राजविद्याधर.)

कानन पान करत बचनसुधा ॥ धृ० ॥
अमर होत जी देखत मोहे । मंगलमय सब बसुधा ॥ कानन ॥ १ ॥ भूक तहान सकळ हरली मम । सोडियलें अन्नउदा ॥ कानन ॥ २ ॥ ज्ञानराज जननिये रिझविं मज । पाजुनि स्तन्यदुधा ॥ कानन ॥ ३ ॥

[१३५३ पद] लावणीचे चालीवर.
" भला जन्म हा " लाधला. तुला या चालीवर.

सूत म्हणे शौनका ऐकुनी विष्णुरात वाणिसी । तोष अति शुकमुनिच्या मानसीं ॥धृ०॥ ह्मणे धन्य धन्य या जगीं मज तुजसम कोणि न दिसे । असे ज्या यदुवल्लभपदपिसे ॥ कर्मी ज्ञानी योगी फिरती कितिक याच लालसे । पडति परि कालकरीं आलसें ॥ चाल ॥ इंद्रियविंगलशयनीं सुखनिद्रा कशी । मस्तका तळवटीं कामक्रोधफाणि उशी । पाठीस लागती तनय युवति वीवसी

॥ चाल पहिली ॥ अशामधें तरति ते भजति जे अजवर दिवसा निशीं ॥ इतर ते पडति यमाच्या फशीं ॥ सूत ह्मणे शौनका ॥ १ ॥ राया तुज कथितों तच्चरिता जो करुणाकर हरी । स्वकरविक्रमें धराभर हरी ॥ अनभ्यस्त जो विवर्त्त चित्सागर-विदूषलहरी । स्मरतां नाम बंद संहरी ॥ चाल ॥ दीनाचि काळजी अविकळ ज्याला पडे । जो उकलुनि काढी षडरिपुचे धापडे । यद्यजनि अनिच्छा अपवर्गहि सांपडे ॥ चाल पहिली ॥ कथा तयाच्या ऐकुनि पावन होती मति आळसी ॥ निवारे भीति कळीकाळसी ॥ सूत ह्मणे शौनका ॥ २ ॥ प्राणसंयमन करुनि उगी कां करणें तनु घाबरी । तुटेना जंव मायासाबरी ॥ नंदतनयभजनाविण नोहे आन वासना बरी । मागते जिभ जे गुळखोबरीं ॥ चाल ॥ हें ओळखुनी जो त्याजितो लवकर भवा । मानोनि श्वानविष्टेसम या वैभवा ॥ तो आवडतो अंतरिं अति माधवभवा ॥ चाल पहिली ॥ ज्ञानेश्वरचरणांबुज सेवी राहुनि सुखसौरसीं ॥ वर्णि जो हरिलीला नवरसीं ॥ सूत ह्मणे शौनका ॥ ३ ॥

[१३५४ पद] श्लोकः— १५।१६ पद. भला जन्म हा तुला लाधला. या चालीवर.

किति वाणू वाणावा रुचसी शिष्यहि असती जरी । वदविसी चरितामृतवाग्झरी ॥ धृ० ॥ वेदान्तीं शिष्यप्रश्न गुरुला ओढुनि तळिं आणवी ॥ वचनें नसता भ्रम मानवी ॥ भक्तिशास्त्रिं शिष्य-प्रश्न गुरुला अधिक ब्रह्म मानवी ॥ उपजवुनि यदुपतिरांते नव-नवी ॥ चाल ॥ कोरड्या ज्ञानिया जनानिरुपण सांकडे ॥ हरि धावुनि येतो आपण दासाकडे । ज्ञानी हरिभक्ता सगुण सहज सांपडे ॥ चाल पहिली ॥ प्रेम तयाला सदाचि उपजे व्युत्थानहि हो जरी ॥ दिसे दिठिं सगुण तनू साजिरी ॥ किति वाणू

॥ १ ॥ भोग भोगुनी रायपणें लूं मिळसी अपुनर्भवा ॥ चिंतिसी आवडिनें माधवा ॥ अनंतकोटीजन्मपुण्यबळलब्धबुद्धिवैभवा । सहज उडविलेंसि लाथें भवा ॥ चाल ॥ यच्चरणनीरलवतुषार जनशंकरी ॥ यद्विक्रमयशवशगत ऱ्ही श्री किंकरी ॥ यल्लीलाश्रवणें पातकि पावन करी ॥ चाल पहिली ॥ वक्ता श्रोता पृच्छक अलकावतिपति भजती जरी ॥ पावती सायुज्या साजिरी ॥ किति वाणू ॥ २ ॥

[१३५५ पद] श्लोकः– १७ पद. " भला जन्म हा तुला लाधला. " या चालीवर.

भूमिद्दप्तनृपव्याजः—

कर्मजन्य तनु नव्हे हरीची ह्मणुनि भक्तमानसीं । प्रगटते सगुणमूर्ति सानसी ॥ धृ० ॥ कामक्रोध उमटतां हृदयीं देहास दुःख वाटतें । नयनिं येऊनि पाणि थाटते ॥ चंचल मति अति होतां गति वायूचि कंठिं दाटते । विघट तें तोषचक्र गाठतें ॥ चाल ॥ यासमष्टि महिवर दैत्य मातता तसे । जनतापें भूला कष्ट होति भलतिसे ॥ मग विनावि अजा ती सततचि हा क्रम असे ॥ चाल पहिली ॥ तदन्वयें या द्वापरिं धरणी शरण गेलि विधिपशीं ॥ प्रगटते सगुण मूर्ति सानसी ॥ कर्म ॥१॥ श्लोक १८।१९ वृषभरूप हरि धर्म तयाचा ब्रह्मासुत पाहुनी ॥ रडे महि गाय काय घेउनी ॥ माय रडे कीं काय समजुनी विधि आला धावुनी ॥ बोलली मही श्रम न साहुनी ॥ चाल ॥ ब्रह्मा ही वचना ऐकुनि नाभी ह्मणे ॥ मग शिव शचिवर सुर महिसह अवघेजणे ॥ पावोनि पयोनिधितट विनविति तनुमनें ॥ चाल पहिली ॥ अलकावतिपति दीनदयाळा निवारिं जनहानिसी ॥ प्रगटते सगुणमूर्ति सानसी ॥ कर्म ॥ २ ॥

[१३५६ पद] श्लोकः– २० तत्र गत्वाजगन्नाथ. “ भला जन्म हा तुला ” या चालीवर.

गरुडध्वज तोचि वृषभध्वज जाणुनिया अंतरीं ॥ वर्णिती सुरमुनि नानापरि ॥ धृ० ॥ सर्वे घेउनी ध्येयमूर्ति ती शैवतनू साजिरी ॥ विष्णुपदिं ठेविति हो रति खरी ॥ जगन्नाथ आणीक वृषाकपि मुळीं पदें साजिरीं ॥ अर्थ हा निघे तेथुनी तरी ॥ ॥ चाल ॥ विधि हरि हर तीन्ही सम निगमीं बोलिले ॥ परि ईश्वरइच्छे अवघे गुण चालिले ॥ तत्प्रेरणेविना कधिं न पर्ण हाललें ॥ चाल पहिली ॥ ओळखुनी हें पुरुषसूक्तमय स्तुति करिती साजिरी ॥ वर्णिती सुरमुनि ॥ १ ॥ सहस्रशिर तूं असिस मूर्धनी अनंत उपलक्षणें ॥ सहस्राक्षा तुज जगदीक्षणें । (सहस्रचरणा तुला कठिणना) धराणिदुःख वारणें ॥ फेडि हरि दीननयनपारणें ॥ चाल ॥ भूमी जल वन्ही पवनख व्यापुनि तुवां ॥ उरलासि दशांगुलीं निगम ह्मणे आघवा ॥ प्रभु करि करुणा वारुनि माया लाघवा ॥ चाल पहिली ॥ यज्ञें यजुनी अर्पुं सकलही श्रीअलकावतिपतिवरी ॥ वर्णिती सुरमुनि ॥ २ ॥

[१३५७ पद] श्लोक– २१ ते २५ कंकणवृत्त. लावणी भेद.

विधाता सांगे सुरकर्णीं । ऐका हो तें वदले माझ्या कमळावर कर्णीं ॥ धृ० ॥ पुरा पुरा येणेंचि ठेविला विचार हा करुनी ॥ धराभरा तें हरिल तुह्मासह गोकुळिं अवतरुनी ॥ दीनबंधु हा स्वामि दयानिधि दानवतमतरणी ॥ नाना परिच्या लीला करुनी झटल भक्ततरणीं ॥ देव तुह्मीं यादव व्हा सारे जन्मुनियां अवनीं । तत्प्रियार्थ सुरकामिनि सुजनत हो बल्लवभवनीं ॥ गाय वासरूं रूपजन्म घेवोत सर्व सुमुनी ॥ दुधा सुधासम पाजोत तयां यदुवरदा नमुनी ॥ अशेषांश तो शेषचि आधीं

येइल अवतरुनी ॥ माया हरिची जन्मुनि परतल झटिति कार्य करुनी ॥ अद्भुत करणें काति भगवंता चिंता त्यज धरणी ॥ ज्ञानेशस्मरणीं हो सावध अपुल्या उद्धरणीं । विधाता सांगे सुरकर्णीं ॥ १ ॥

[१३५८ पद] श्लोकः– २६ ते ३५ पद. " दत्तात्रय चतुराक्षरिमंत्र. " या चालीवर.

वदुनि असे ब्रह्मादिदेव आपुल्या गृहीं गेले ॥ शुक सांगे नरपाला हरिनें पुढें काय केलें ॥ धृ० ॥ शूरसेन भूपतीपुत्र वसुदेव एक होता ॥ निखिलसगुणसंपन्न द्विजवरभक्त महा होता ॥ मथुरापुरिं उग्रसेन त्याला कंस पुत्र होता ॥ बहिण त्याचि देवकी करी त्तल्लग्न योग्य होतां ॥ दिधली ते वसुदेवालागीं उत्सव बहु केले ॥ शुक सांगे नरपाला हरिनें ॥ १ ॥ दिधले आंदण दास दासि रथ जे किं उचित थोरा ॥ भगिनिरथा चालवी कंस तो धरुनि वाजिदोरा ॥ परि आनंदामध्यें ऐकिलें सुरवचना घोरा ॥ देवकिचा आठवा तनय तुज मारिलरे पोरा ॥ तैं शठ तत्कच आकळोनी ह्मणे उतर मेले ॥ शुक सांगे नरपाला हरिनें ॥ २ ॥ भोजराजकुलउपवनवन्ही करिं घेउनि शस्त्रा ॥ कंठ तोडुं धांवला मूर्ख रक्षाया तनुवस्त्रा ॥ निरखुनि तैं वसुदेव अशा त्या भागिनिहा कुपात्रा ॥ ह्मणे हाय दैव इचें काहे निर्मियलें धात्रा ॥ अलकावतिपति राक्षिल पाहूं रचुनि साम खेळे ॥ शुक सांगे नरपाला हरिनें ॥ ३ ॥

[१३५९ पद] वदला राया करिसी काय ॥ धृ० ॥

भोजकुळीं विख्यात सगुण तूं । शूर वीर महिराय ॥ वदला ॥ १ ॥ स्त्रीवध निंद्य तयांतहि घालिसि । भगिनीवरि कां घाय ॥ वदला ॥ २ ॥ मंगल समयीं

पाप आचरुनि । काळ न सोडिल काय ॥ वद्ला ॥३॥
आज उद्यां मरणें परि साधुस । राखि आळंदिशमाय
॥ वद्ला ॥ ४ ॥

[१३६० पद] श्लोकः- ३७ ते ४१ पद. “ दत्तात्रय चतुराक्षरिमंत्र.”
या चालीवर.

परब्रह्म नेणती ह्मणुनि हा भवविभ्रम भासतो ॥ तनुसह उप-
जुनि मृत्यू पळपळ करि आयुर्नाश तो ॥ धृ० ॥ इंद्रवरुण यम
कुबेर ब्रह्मा रुद्र आदि सुरगणा ॥ काळ खाय मग कोण विचारी
तेथ अल्प नरगणा ॥ महातापसी हठी योगिया धूम्रपानि
मुनिजना ॥ मृत्यु देव तो भिववी नगारा वाजवुनी झणझणा ॥
महाबळी ब्रह्मांडाचाही निमिषें करिं घास तो ॥ तनुसह ॥ १ ॥
अनिवार्यचि जे तयाप्रति उगें भिवोनि फळ कायसें ॥ आजवरी
तरि कुणे मिळविलें सदमृतफळ कायसें ॥ तूं तरि अणुपरि
थोर हरपले रंतिदेव रायसे ॥ धन्य तोचि पळ मिळेल तेथें
करितो सदुपायसे ॥ जनन मरण चरटफणी जाणे करि ब्रह्म
वास तो ॥ तनुसह ॥ २ ॥ स्वप्नीं अथवा मनोराज्य हें करितां
जागृतित ही । तीव्र वेग पावतां लाधतें होउनि तनु ग्रंथितही ॥
पूर्वदेह विस्मरणही पडतें मानसजविकृतींतही । तसें जनन
मरण हें प्रसरण कुंचन प्रकृतींतही ॥ साच वासना मानि तया
ज्ञानेश्वरसुत हासतो ॥ तनुसह ॥ ३ ॥

[१३६१ पद] श्लोकः-४२ मुक्तमालावृत्त. रा.- बिलावल. ता.-तेताला.
करम किया सो कबु नाहिं छूटे ॥ धृ० ॥

करमहि केवल सरग अमर बडे । करमहि ते नर छोटे ॥ करम ॥ १ ॥
दोहा:- जस जल मालीके कर तहांलों चाहे वहां वह लोटे ।
बसकेदार गये नीर तब आपहि आपहि लौटे ॥ करम ॥ २ ॥

तसजहांलों जिय मीत तहांलों हि जानो अपने हथिया ।
तनुपतनसमे दैवबिबस मन चलने देत न बतिया ॥ करम ॥ ३ ॥
स्वप्नबिबस जस विपरित देखे भार मुवा अरु जीता ।
उत्तम नीच तथा नर देखत जो अपनेपर बीता ॥ करम ॥ ४ ॥
जाते जहलों जतन हाथ निज तहलों नेकि बनावो ।
अलकावतिबल्लभ करुणाघन पग पलपलहि मनावो ॥ करम ॥५॥

(अपूर्ण.)

रुक्मिणी स्वयंवर.

[१३६२ पद] कुणबी भाषेंतील दडंगी लावणीचे चालीवर.

अंबेच्या देऊळीं लौकर यावें यदुराया । हा मज वैरी शत्रू झाला बंधू रुखमाया ॥ धृ० ॥ तीर्थामधीं तीर्थ जाना कौंडणपुर भारी ॥ होइन पुंन्याची शामगीरी ॥ तेथला राजा भीमकराना पराक्रमी थोर । त्याले होते चवघ पोर ॥ चवघा पोरा पाठीवरते कन्या सुंदर । रखुमिनी झाली सकुमार ॥ मंग चवघा पोरांहुन बापाचा लोभ तिच्यावर । तिनेंच मोहिलें अंतर ॥ पाहुन उपवर इचार करितो आपुल्या मनिं राया ॥ हा मज वैरी ॥ १ ॥ सुकीर्ति नांवाचा बाह्मन तव्हा आला मनसबीत । चार हाताची मुरति सावळी गून वानत ॥ देवलोकीं नागलोकीं नाहिं तसा तिरभुवनांत । पाहता मनिं पुरतो हेत ॥ असी ऐकुन गोष्ट पोरगी दचकलि मनांत । मंग तें रूप हुरदयांत ॥ किस्न व्हावा पती ह्मणुन पडे मंग पित्याच्या पाया ॥ हा मज वैरी ॥ २ ॥ बाप ह्मने बाई ग पुस्तों मोठ्या पोराले । पाहु मंग काय तो बोले ॥ बाप ह्मने रुखमाया पोरगी द्यावी किस्नाले ।

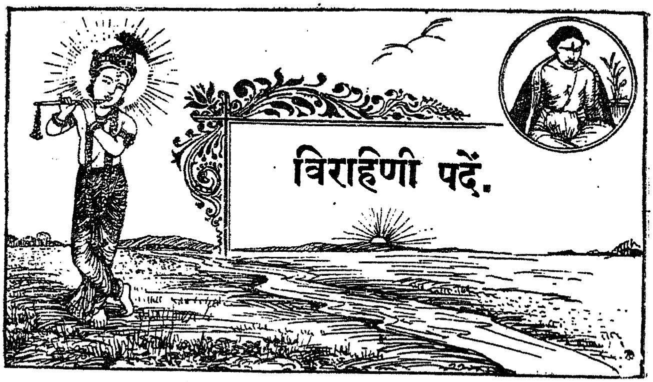
ऐकुनी पोरग मंग बोले ॥ सर्वे काय आतां बाबा जितेचि कीं मेले । सांडुन मोठे राजे रे पोट्टी देतां गवळ्याले ॥ शिशु पायाले पत्र मंग धाडे रुखमाया ॥ हा मज वैरी ॥ ३ ॥ असी गोष्ट ऐकुनी रुखमिनी रडे मनांत । कहीं येतिल किस्ननाथ ॥ कोना हातीं आतां ग बाई धाडूं मी खत । मियाले वैरी घरांत ॥ तव्हा पाहिला सुदेव मंग त्याच्या पडली पाया । ह्मने हें पत्र द्या यदुराया ॥ अंबेच्या देउळीं ॥ ४ ॥ दुरगावरते उभी रुखमिनी न्याहाळे भार । डोळां पाहीले रथ हत्ती घोडे बहु फार ॥ ह्मने रुखमिनी काहि हे मरतिल अवघे जनभार । वरिन मी गवळ्याचा वर ॥ खाले भाले वरते पडली छत्रीची छाया ॥ हा मज वैरी ॥ ५ ॥ दारकेमंधी बाह्मन गेला निरखला देव । भुलला घरदारभाव ॥ महिनाभर राहिला भुलला पत्राची ठेव । पाहतां मुखें वासुदेव ॥ वाट पाहे रुखमिनी मला कां त्यागिलें यदुराया ॥ हा मज वैरी ॥ ६ ॥ शंभर जल्म पन केला म्हणुनशिन्या देवा । आले नाहीं आमच्या गांवा ॥ लग्न हें जरी होतें तरि मंग उचलुनियां न्यावें । राहुनी करिन तुमचे सेवे ॥ राजकुळांतिल आहें परि मज रांडेपरि ठेवा ॥ माझा अंगीकार करावा ॥ दंडवत साष्टांग प्रभुजी मी घालतें पाया ॥ हा मज वैरी ॥ ७ ॥ आतां जरी न याल तुह्मी गडया यदुनाथा । देईन प्राण आज आतां ॥ शंभरजल्म पन केला तो सत्य करितां । वरिल मी दुज्या जल्मि नाथा ॥ होती शकुन उत्तम फडफड लागलि उजव्या हाता । डोळा मंग डावा लवता ॥ उजव्या हाताची मंग फडफड हे होतां । सकुन डावा डोळा लवता ॥ होतां निश्चय नयनिं आज मी पाहिन यदुराया ॥ हा मज वैरी ॥ ८ ॥ देवा जातों आह्मी आतां आपुल्यारे नगरासी ॥ असें ऐकुनी

बहूत धन मंग देलें तयासी ॥ आज्ञा घेउन इप्र तव्हां चालऌारे मार्गासी ॥ मनामंधिं आठवलें भिमकिसी ॥ पुन्हा आला परतुन पाहे न्याहाळुन किस्नासी ॥ देले मंग हातीं पत्रासी ॥ पत्र फाडुन वाचुं लागला तव्हां ऐकवाया ॥ एकही अक्षर नसे वाया ॥ अंबेच्या ॥ ९ ॥ तुह्मा गुनाची तारिफ कोणी करूं न सके ॥ काय मी वर्णुं एका मुखें ॥ अशा अर्थांचे लेहले तेव्हां सात इस्लोक । पाहुनी देव करी शोक ॥ देव वाचितां भीमकिपत्र आसा येति डोया । ह्मने मी घेउन येइन राया ॥ अंबेच्या ॥ १० ॥ एकालाच आणिन हरुनि सकळही मारुनि बावडे । तुझ्या मी संग येत गाढे ॥ कांहीं नको माह्यासंग रथ हत्ति घोडे । देऊळीं चलावें ॥ माडीवरती बसुनशिन्या मंग येइल ते पारी ॥ ताशिच मंग घालिन खांद्यावरी ॥ आमुचें कुळदैवत देवी तेथ तिच्या घरीं ॥ दोघाले रात होइल सारी ॥ असें म्हनुन मंग देव पडले बाह्मनाच्या पाया ॥ हा मज वैरी ॥ ११ ॥ देव येतो हे गोष्ट जेव्हां कळाले भमिकीले ॥ तव्हा मंग सामने आले ॥ देवीच्या देवळांत कृष्ण महाराज बोले ॥ तेथ एकटेच बसवले ॥ घरीं जाउन सामान सुमान मंग धाडुन देले । पाठवी मंग तेथच मायले ॥ किस्न सेवेसाठीं रायानें लावली काया ॥ हा मज वैरी ॥ १२ ॥ पाहून बाह्मन रुखमिनि बाई पडतें पाया ॥ म्हने मी ओवाळिन काया । पत्र नेउन सख्या तुम्ही आनलें यदुराया ॥ सद्गुरु तुम्हि विप्रराया ॥ सद्गुरू वाचुन हरिची भेटी कदा नव्हे राया ॥ पावलें मी तुमच्या ठाया ॥ अंबेच्या ॥ १३ ॥ नको म्हने गुरु मला बाई तुझ्यान परसंग । म्हनुनशिन्या घाला कृष्णसंग । अंबेच्या देवळांत उतरले बाई श्यामरंग ॥ तयाचें हाति धरीं अंग ॥ आसिरवाद देतों तुजला वरसिल यदुराया ॥

असें म्हनतां रुखमिनिबाई मंग पडली पाया ॥ अंबेच्या ॥१४॥ रुखमिणीबाई ऐकुन वचन ब्राम्हनासि धन । मोहरा दिल्या मग काहाडुन ॥ मोहरा घेऊनशेन्या घरीं गला बाम्हन ॥ मंग दुर-गाहुन पाहिला किस्न ॥ आलि लग्नाची वेळ हळद आनली तीकून ॥ तव्हां राव बोले आपन ॥ आधीं लावुन हळद न्यावी देवळांत बाया ॥ तेथ मंग बोले रुखमाया ॥ अंबेच्या ॥ १५ ॥ न बोलावतां आला गवळी कपटी । तोच नेईल पोट्टी ॥ बाप म्हने तूं बायल्या सारखा काय बोलतोरे गोष्टी ॥ ईर असुन तूं तुह्या सामने कशी नेइल पोट्टी ॥ ऐकुन बापाच्या वचना बोलता मंग झाला रुखमाया ॥ महा पराक्रम पोट्टि नेउं न देऊं गवळ्या या ॥ अंबेच्या देऊळीं ॥ १६ ॥ सखे ग बाई देवी तुजला वाहतें प्राण ॥ परी तो पति व्हावा कृष्ण ॥ तुझ्याच योगानं स्त्रिया होती सौभाग्यसंपन्न ॥ म्हणुनि मी प्रार्थितें तुज लागून ॥ असें ऐकतां देवी म्हणे नको देउं प्राण ॥ तुजला पति होइल कृष्ण ॥ निळ्या कमळाची माळ मग हातांत देऊन ॥ म्हणे तूं गळां घाल नेऊन ॥ असें बोलतां देवीचरण वंदे रुखमीण ॥ काया घेतलि ओवाळून ॥ माळ घेउनशन्या मग आली दाराच्या पाया ॥ हा मज वैरी ॥ १७ ॥ बाहेर जेव्हां आली तेव्हां मग तेजाच्या बळें ॥ फुटले समद्यांचे डोळे ॥ पडलि रुक्मिणी पाहुनशन्या वैकुंठ पाया ॥ उचलोनि रथावरि चढे यदुराया ॥ कृष्ण पाहतां रथावरी मग टाकली माळा ॥ हा मज वैरी ॥१८॥ ब्रह्मादिक देव म्हणती पुण्याहं वाचे ॥ विमानीं बैसुनि देवाचे ॥ देवांचा गुरु बृहस्पती मंग तोहि वेदवाचे ॥ देवांगना परम-स्वासिनी करिती अक्षदाचे ॥ सत्यपति मग करिती साचे ॥ याचपरी मग रुक्मिणीबाइनें वरलें यदुराया ॥ हा मज वैरी ॥१९॥

पुढें कथा मंग लढाईची बहुत आहे। मियाले रुक्मिणी कृष्ण पाहे ॥ तेच वंदुनी आपुल्या मंग हुरदयांत राहे। ज्ञानदेव परम सुखी आहे ॥ ज्ञानेश्वर प्रभुच्या मस्तक ठेवूं पाया ॥ हा मज वैरी ॥ २० ॥

[१३६३ पद] सुशिला. रा.– बेहाग. ता.– तेताला.

जाउनी आणा नंदलाल ॥ धृ० ॥

त्याविण मंदिरिं मंचकिं माझे । झाले गे बहू हाल ॥ १ ॥
धावुनि जरि तेथवरि जावें । माझी हंससम चाल ॥ २ ॥
योगीयांच्या ध्यानिं नये तो । मजसि काय नेहाल ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरकन्या कर जोडुनि । ठेवी सखिपदिं भाल ॥ ४ ॥

[१३६४ पद] जयावृत्त. मू.– भैरव. ता.– दादरा. गौण–
जागियो कृपानिधान.

सुरवर मिल तुम मेरे पतिको हित चाहो । सब देवन चरण नवति झटिति पिय मिलावो ॥ धृ० ॥ श्रीगणेशपति मगके बिघन सब छुडावो । मृत्युंजय शिवसोहाग चिरहिं मम बढावो ॥ १ ॥ कात्यायानि जगज्जननि सुननंदिनि टेरी । नंदनंदन देश गये लाय देहुं फेरी ॥ २ ॥ सुरज मेरि बिनति सुनो तेज बहु तुह्मारा । नंदनंदन पंथ चले मत डारो अंधारा ॥ ३ ॥ नारायण करुणाघन तुम सबके दाता । तुमही हो कृष्ण किन्तु राखो

त्रिजनाथा ॥ ४ ॥ पंचायतनाख्यचक्र पूंजति मनमांही । ज्ञानेश्वरतात दया हिरदें भर आई ॥ ५ ॥

[१३६५ पद] नटिनीवृत्त. मूळ.— जोगी. ता.— दीपचंदी.
गौण.— याच्यावीणे ग.

मोहरी ॥ मी तो एकटि मंदीरी नारी ॥ कब आवेंगे फिर पूतनारी ॥ धृ० ॥ हरी करते हैं सुंदरियोंकी चोरी । मैं तो दीनहुं गरिबकी छोरी ॥ चाल ॥ कोन मेरा करेगा प्यार । कैसी पावोंगि संसारपार ॥ चाल पहिली ॥ भयी आज सबनसे न्यारी ॥ कब आवेंगे ॥ १ ॥ आतां कोणत्या न वाटे मी जाऊं । नंदनंदनपद कोठें पाहूं ॥ चाल ॥ बाई नलगे ग मजला चोळी । नाहीं मागत मोत्यांचि जाळी ॥ चाल पहिली ॥ शाम सुनेंगे कब अर्जी ह्मारी ॥ कब आवेंगे ॥ २ ॥ और नि समान नाहीं मै खंदी । कीनी हूं दैवनें जनम अंधी ॥ चाल ॥ तुम तोभि कहो कछु बाता । ल्यावो मंदीर आलंदिकांत ॥ चाल पहिली ॥ मीली चलियें इंद्राणे किनारी ॥ कब आवेंगे ॥ ३ ॥

[१३६६ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.—भूप. ता.— तेताला.
गौण.— ऐशा गोपिका.

ऐक साजणी जिवींच्या खूणा । काळपासोनि धीर येतो मना । बाई येईल श्रीहरी पाहुणा । ऐसें सांगे गुरू चतुर शहाणा ॥१॥ कुचग्रंथी विरळ होताती । तेल न घालतां दीप उजळती । देह ओजें पापेंही जळती । वामनेत्रपापण्या पुंजाळती ॥२॥ ज्ञानेश्वर माउली कृपावंत । तिच्यामुळें मंदिरीं आले संत । तिहीं कथिले येताति भगवंत । बाई यथार्थ बोलती हे महंत ॥ ऐक साजणी॥३॥

[१३६७ पद] कंचुकीवृत्त. मूळ.— यमन. ता.— धुमाळी.
गौण.— या या यादव नायक.

लवकर या व्रजनायकजी । पीडित रतिपतिसायकजी ॥ धृ० ॥

सान मी एकटि सुकुमारा । इच्छितें जवळि नंदकुमारा ॥ १ ॥
कोणि द्या सुलग्न दैवज्ञ । ज्यान मिळतिल हरि सर्वज्ञ ॥ २ ॥
मी नूतन ऋतुमति रामा । चिंतितें हृदयिं पूर्णकामा ॥ ३ ॥
आह्मिं बहु परतंत्राचि अबला । परि ज्ञानेशकृपें प्रबला ॥ ४ ॥

[१३६८ पद] सामनुष्टुप. रा.– मांझी. ता.– तेताला.

कधिं येतिल घरीं नंदलाल ॥ धृ० ॥
आजचि मंगलस्नान करूनी । सुकविले बाइ बाल ॥ कधिं येतिल ॥१॥
उतावेळ बहु मी तत्कंठीं । घालाया फुलमाळ ॥ कधिं येतिल ॥ २ ॥
ल्याली कुंकुम भाळ भरोनी । केले निर्मळ गाल ॥ कधिं येतिल ॥ ३ ॥
आणाया सत्ताधीश प्रभु । गुरू अलकावतिपाल ॥ कधिं येतिल ॥ ४ ॥

[१३६९ पद] साममाणव. मूळ.– पूर्वी. ता.– दीपचंदी.
गौण:– राधे घडिघडि या चालीवर.

कधिं येतील पंढरिराव । मनिं लागलि फारचि हाव ॥ धृ० ॥
कांहीं सांग गडे तूं उपाय । जेणें लाधति यदुवरपाय ॥ कधि येतिल ॥१॥
काल सांगोनि गेले कोणी । घरिं येतील सारंगपाणी ॥ येतील ॥ २ ॥
माशें सांपडला ग उपाय । वंदुं भावें अलंदीशपाय ॥ कधिं येतिल ॥ ३ ॥

[१३७० पद] कुरंगाक्षीवृत्त. रा.– तिलंग (खमाज.) ता.– तेताला.
माई मोहे सपन दिखा पनि रात ॥ धृ० ॥
सोतीथी घरमांहि अकेली । आय किये प्रभुबात ॥ माई मोहे ॥ १ ॥
देखत देखत परमानंद । प्रीति बनगई सात ॥ माइ मोहे ॥ २ ॥
यदुपतिको पति बरने कारन । भजति अलंदीनाथ ॥ माई मोहे ॥ ३ ॥

[१३७१ पद] सुशीलावृत्त. रा.– केदारा. ता.– तेताला.
कब कहो आवेंगे सखि शाम ॥ धृ० ॥
घरद्वार सब छोरदिया मैं । भइ हूं उनकि गुलाम ॥ कब कहो

॥१॥ सगरि रयन मोहे तलफत बीती । सुमन मयनं[1] बेफाम ॥ कब कहो ॥ २ ॥ बिरहत्रिबस पल बरख गनति हूं । ले बिठ्ठल-सुतनाम ॥ कब कहो ॥ ३ ॥

[१३७२ पद] रंजितावृत्त. रा.—यमन कल्याण. ता.—तेताला.

लागि माई मोहनियाकी प्रीत ॥ धृ० ॥

रात पलंगपर नींद न आती । डरति अकेली नीत ॥ लागि माई ॥ १ ॥ जन मेरे मुखपर थूकत है । नहिं मै लावति चीत ॥ लागि माई ॥ २ ॥ अलकावतिपति तात कहेंगे । हरीं मिलनकी रीत ॥ लागि माई ॥ ३ ॥

[१३७३ पद] सुशीला. रा.—असावरी. ता.—तेताला.

अब मत देखो अंत ॥ प्रभुजी ॥ धृ० ॥

अकेले हो गोपिगृहनमें । और तो रूप अनंत ॥ प्रभुजी ॥ १ ॥ तुमही ब्रह्मा तुमही बिष्णु । तुम शंकर भगवंत ॥ प्रभुजी ॥२॥ अलकावतिपतिबचनश्रवणतें । राहा बतावत संत ॥ प्रभुजी॥३॥

[१३७४ पद] पढूं मैं नाम या गझलचे चालीवर. स्वैरिणीवृत्त. मूळ.—भिमपलासी. गौण.—पढूं मै नाम लेले दुख.

बिना ब्रजराजकूं देखे और नहिं शांतदाई है ॥ धृ० ॥

गृहनके सौख्यसे मेरा बिरह दुख ये सवाई है । कने किस्के किसन बिनु ना व्याधिहरनी दवाई है ॥ बिना ब्रजराज ॥ १ ॥ किया है जल गुलाबोंका कच्छू नहिं थंड छाई है । सखी ल्यावो मुझे हरिकी हृदयमें याद आई है ॥ २ ॥ अलंदीनाथको बिनंती यही मैनें पठाई है । जलद आवो दयाशालिन् मिलनमेंही मिठाई है ॥ बिना ब्रजराज ॥ ३ ॥

---

१ मदन.

[१३७५ पद] रंगलावणीवृत्त. मूळ.-पूर्वी. ता.-तेताला. गौण.- "द्राक्षाचे मंडप." आधिल्या भ्रतारें काम नव्हे पुरा या प्रमाणें परकी या नायिका.

सखा मसीं सोडुनि गेला ऋतूच्या भरांत गे ॥ वाट पाहतां झाली बाई दुपाहेरि रात गे ॥ सखा मसीं ॥ धृ० ॥ देउनियां उभी बाई दारावरि हात गे । कोणि नाहिं अझूनीयां इकडुनि जात गे । एकाएकिं तुटला प्रेमा कैसि झालि मात गे । हुरहुरवाणें सये वाटतें घरांत गे ॥ सखा मसीं ॥ १ ॥ मायेकडे मियां आजी धाडिला निरोप गे । विष पाठवावें आई करोनियां कोप गे ॥ सखा स्वप्निं मेळवाया घेतें मृत्युझोंप गे । अनुमान कांहीं आतां नाणिं अंतरांत गे ॥ सखा मसीं ॥ २ ॥ पिकलीं हीं पान बाई गंगेमध्यें सोडा । सख्यासाठिं विणवीला काल धोत्रजोडा ॥ येतां कोण्या सवतीनें घातला ■ मोडा । कसा रूख बुडवीला वियोगपुरांत गे ॥ सखा मसीं ॥ ३ ॥ सख्यासाठिं भरताराच्या तोंडिं दिला हात गे । दूधपीतिं लेंकूरें म्यां सोडिली वनांत गे ॥ नाहिं ओळखीलें थोरां आपुल्या मनांत गे ॥ विसरूनि कांटे गोटे हिंडिं दीनरात गे ॥ सखा मसीं ॥ ४ ॥ आजपासुनी मी कांहीं नाहिं बोलणार गे । चालवील तैसेपरी सुखें चालणार गे ॥ सवतीच्या निंदेमध्यें नाहिं डोलणार गे । एकवेळ मीरवूनी आणावी वरात गे ॥ सखा मसीं ॥ ५ ॥ कोणाच्या मी आज बाई तोंडाकडे पाहूं । कवणाचें मिष्ट उष्टें सेवोनियां राहूं ॥ कोण पाठिं माझ्या ह्मणुनी लोक बोल साहुं । कुणापुढें रडुं हृदय तंतुच्या सुरांत गे ॥ सखा मसीं ॥ ६ ॥ सुखी राहोत कीं माझे आळंदीश तात गे । तेचि ठेवोनीयां माझ्या माथां शूभ हात गे ॥ आणतील मेळ-

वूनी गोपिकांचा नाथ गे। आठवितें दोघांनांही मनोमंदिरांत गे ॥ सखा मसीं ॥ ७ ॥

[१३७६ पद] सुशीलावृत्त. रा.-यमन. ता.-राजविद्याधर. (तेताला.)

मोहे बिरहाकि लागी चोट ॥ धृ० ॥

रात पलंगपर नींद न आई। गये नयनसे लोट ॥ मोहे बिरहाकि लागी ॥१॥ बाणीचतुष्टय नाद घुमाया। नाहिं मिलाये ओठ ॥ मोहे बिरहाकि ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु शिक्का लेकर। पी ॐकार अलोट ॥ मोहे बिरहाकि ॥ ३ ॥

[१३७७ पद] नटिनीवृत्त. मूळ.- जोगी. ता.- दीपचंदी.

गौण.- याच्यावीणे ग मजला. या चालीवर.

हरी वांचूनि मनिं सूख नाहीं। झालें भिक्षूंनि[1] यांच्या मी पायीं ॥ धृ० ॥ शामसुंदर कोंवळया आंगीं। छाबि पाहोनि मन गुंग रंगीं ॥ सासुबाई यशोदाहि घरीं। कैसे येतील मजकडे हरी ॥ चाल ॥ आज मी तव एकाकि येथें। कोण जाऊनि सांगेल तेथें। माझा आठव देवोनि चित्तें ॥ चाल पहिली ॥ झोंपही ये न करूं गत कायी ॥ झालें भिक्षूनि ॥ १ ॥ घरीं जाचती जन फार सारे। अंगिं भरलें यदूराजवारें ॥ तनु दडपीली बहु बांधमारें। माति दडपीली हरि कामभारें ॥ चाल ॥ झालि मी बाइ पुरती ग वेडी। परद्वारींच लागली गोडी। केव्हां तुटतील घरच्या खोडी ॥ चाल पहिली ॥ सोसवेना मज जाच बाई ॥ झालें भिक्षूनि ॥ २ ॥ जहिं होतें ग वय बाल माझें। तहिं भेटले यादव राजे ॥ झालि होति वराया मी राजी। तंव बापें दिलें या समाजीं ॥ चाल ॥ आज मरणेंचि उत्तम वाटे। घेऊं पीऊनि सोमल वाटे। प्राण पाठवितें कृष्णवाटे ॥ चाल पहिली ॥ आसरा दे ज्ञानेश आई ॥ झालें भिक्षूनि ॥ ३ ॥

---

१ सन्यासिनी.

[१३७८ पद] वासंतीवृत्त. रा.–जीवनपुरी. ता.– तेताला. रस विप्रलंभ.

अब न धरूंगी धीर ॥ नाथजी ॥ घ्रु० ॥

ससि निकस्यो है गगनमंडलमों । बहता मंद समीर ॥ नाथजी ॥१॥
बिरहबिबस अति व्याकुल भइ हूं । नयन चल रहा नीर ॥नाथजी॥२॥
हृदयतलपपर शयन कियेपर । वारोंगी लघु चीर ॥ नाथजी ॥ ३ ॥
अलकावतिपतिनंदिनि बिराहिनि । चाहत पदनदिनीर[२] ॥ नाथजी ॥४॥

[१३७९ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

गौण.– चला बाई पांडुरंग या चालीवर.

असा कोणि तरी तुह्मीं पाहिला किं सांगा । ज्याच्या दृष्टिपुढें सदा खेळणें श्रीरंगा ॥ घ्रु० ॥ तयाच्या मी लोटांगणीं जातें सहाष्टांगा । कृष्णासाठिं गुलालानें भरितें मी भांगा ॥ असा ॥१॥ ज्ञानेश्वरप्रभु माझ्या करिती भवभंगा । निर्लज्ज होउनी आतां जातें संतसंगा ॥ असा ॥ २ ॥

[१३८० पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– बेहाग. ता. धुमाळी.

गौण.– भूपती खरें तें. या चालीवर.

कोइ ल्यावो प्यारा देति सुन्नेका बाजा । उन बीन चैन नाहिं हिय बिरहानल भूंजा ॥ कोई ॥ घ्रु० ॥ जो सद्गुरु मोरा खूण बतावत राजा । मै भइ हूं तिनकी दासी सबन समाजा ॥ कोई ॥१॥ मेरि आखनसे गिरि जलभर पानी बुंदा । कहां देखुं बताओ प्रीय मेरे मुकुंदा ॥ कोई ॥ २ ॥ कोइ है ऐसा जो निकारे मोहका कुंधा । जो ग्यान बतावे हो आधिकारिभि मंदा ॥ कोई ॥ ३ ॥ अलकावतिजीवन खडे हमारे काजा ॥ कोइ ॥४॥

[१३८१ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.– झिंझोटी. ता.– तेताला.

गौण.– पांडुरंग स्मर अभंग.

बाई त्याचि पाउलाचि आवडी मना । जाउनियां कधिं मिळेन

---

[२] तीर्थ.

जगज्जीवना ॥ धृ० ॥ सुंदर तनु श्यामवर्ण दिसे कोंवळी। पाहुनियां हरुनि चित्त होत बावळी ॥ बाई त्याचि ॥ १ ॥ ज्ञानेश्वरपदपंकज सेवुनी सये। पाहुं सर्व भूतिं हरी नित्य अन्वयें ॥ बाई त्याचि ॥ २ ॥

[१३८२ पद] रसालावृत्त. रा.–यमनकल्याण. ता.–राजविद्याधर.(तेताला.)

सो रुप मोरे नयन बतावो ॥ धृ० ॥

जो गोपीमानस हर लेत है। ब्रजबिच खेलत छावो ॥ सो रुप ॥ १ ॥
देखके घटपट प्रपंच ये सब। मनमो नहिं भुलि जावो ॥ सो रुप ॥२॥
ज्ञानेश्वरप्रभुतात दयालू। आज्ञा हरि घर आवो ॥ सो रुप ॥ ३ ॥

[१३८३ पद] वराननावृत्त. मूळ.– खमाज. ता.– तेताला. गौण.– जाग उठी मैं या चालीवर.

लालाके आवनकी मैं सुनत खबरिया। नींद नहीं टक लागि नजरिया ॥ धृ० ॥ जहं जावेंगे नाथ हमारे। तहं देखूं सोनेकि नगरिया ॥ लालाके ॥ १ ॥ दोहाः– मैं तो घरमें रही अकेली ओरनकी नहिं आस। कब आवेंगे बोल सखीरीं लाल हमारे पास ॥ लालाके ॥ २ ॥ देवपगे मैं बिनती करती। कब देखोंगी हरीकी मुखरिया ॥ लालाके ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरगुरुचरन पकरि करि। होय हूं पियहात मुदरिया ॥ लालाके ॥ ४ ॥

[१३८४ पद] सामक्रामदावृत्त. मूळ.–रा.– झिंझोटी. ता.–यतिलग्न. (दादरा) गौण.– वैशाखमास. या चालीवर.

सांग सांग तुळसि सखे कुणिकडे हरी। अत्यंतचि त्यानां तूं प्रिय शिरावरी ॥ सांग सांग ॥ धृ० ॥ शोधियले वृक्ष बाई बहुत आजवरी। परि म्हणुनि वासुदेव कोणि नोत्तरी ॥ सांग ॥ १ ॥ कष्ट आमचे तुरंग आणुनि मनीं। अंगिकारिं शिष्य तुझ्या सकळ भामिनी ॥ सांग ॥ २ ॥ त्या वांचुनि निकृतभाग्य

आम्हि सुंदरा । ज्ञानेश्वरचरणीं प्रीति वाहुं कंधरा ॥ सांग सांग ॥ ३ ॥

[१३८५ पद] लावणीवृत्त. मूळ.– पूर्या. ता.– धुमाळी. गौण.– घडि घटका मला० या चालीवर.

माहेराची आवड मोठी म्हणुनि सख्या मी हुळहुळतें । बाई दुःखानें जीव तळमळते ॥ ध्रृ० ॥ क्रोधपती तो कांहिं वदेना दीरसवें आंग मळतें । बाई घडिघडि मन पाहुनि जळतें ॥ जंव जंव द्यावें अन्न करूनी तव आशासासू पुढ पळते । बाई मायामगरी वरि गिळते ॥ काय करूं मी पाहुं कुणाच्या मुखाकडे मज नच कोणी । बाई गुरुविण दिसतें हुरहुरवाणी ॥ चिंताग्रीमधिं कोण मला आतां पाजल गोड शितल पाणी ॥ गडे कधिं पर्णिल सारंगपाणी ॥ तुह्मां संतांच्या हातीं निरोपा पाठवितें मी या सदनीं । मला चैन नसे द्या करुनि धनी ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु नाथा तुम्हाला हित माझें सकळहि कळतें । बाई दुःखानें जीव तळमळते ॥ १ ॥

[१३८६ पद] लावणीवृत्त. मूळ.– पूर्या. ता.– धुमाळी. गौण.– घडी घटका मला या चालीवर.

माझ्या सुरती साठिं सख्यारे टपाति दुधावरी मांजर जैसी । बाहतें तुला मी श्रीहरी ऐसी ॥ ध्रृ० ॥ तव पायाची दासि इंदिरा तिच्यापुढें मी दिसतें कैसी । कौमुदिस्पर्धी पिपिली जैसी ॥ परि सकळाला तूंचि कृपाळा समदृष्टीनें पाहसि [१]स्वदेशीं । न्यूनाधिकातें समसुख देसी ॥ बाळपणापासूनि दयाळा लावितसें मी कुंकुम भाळीं । कीं यावि तुजसी संलग्नपाळी ॥ वृंदावनिं तुज बहु भाग्याच्या भेटति प्रभुजी व्रजबाळी । स्वीकारिं त्यामधें एक हि काळी ॥ पिंवळ्या ढवळ्या निळ्या तुला त्या साजती सख्या वनमाळी । मजवरीहि ये हळदधुमाळी ॥ अल-

१ स्वाधिष्ठानी.

कावतिपतिबाला असें मी बहु निकुळा तुज विनति आपैसी । बाहतें तुला मी श्रीहरी ऐसी ॥ माझ्या सुरतीसाठीं ॥ १ ॥

[१३८७ पद] रंगलावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.– राजविद्याधर. (तेताला) गौण.– द्राक्षाचे मंडप. या चालीवर.

प्रियकरा कृष्णा तुह्मां कोण्या स्थळीं पाहूं । किंवा ऊर्ध्व-बंधानें मी प्राण आज देऊं ॥ धृ० ॥ तुम्ही गेले सोडोनी मी एकटि कां राहूं । वृंदावनीं जातांची मी गोपिसेवा लाहूं ॥ १ ॥ देणें होतें शिक्षा तुम्हां जरी बळकट । तरी मज मारावें जी होतें अवचट ॥ २ ॥ प्रिय० ॥ गोपिकांची रजधूळ घेतां नारा-यणा । याल काय ऐशा तरी द्यावें भाकदाना ॥ ३ ॥ माझिं पापें बहू तरी काय तुह्मा पुढें । प्रलयाग्निअग्रीं काय तृण तें बापुडें ॥ ४ ॥ बहु बहु श्रमलें मी करुनीयां शोध । आणतें मी तुह्मा आतां पिउनि गुरूदुग्ध ॥ ५ ॥ प्रिय० ॥ सांपडली युक्ति मजला सफळही देवा । जिवेंभावें करीतें मी ज्ञानेश्वरसेवा ॥ ६ ॥

[१३८८ पद] जयंतीवृत्त. मूळ.–यमन. ता.–धुमाळी. गौण.– राधा मुखडन. या चालीवर.

मोहरीः– भली बुरी मैं कैसी हीं प्रभु तुम स्वीकार करो । तुमच्या करुणे सौभाग्यानें आपुलें सदन भरो ॥ धृ० ॥ त्रीभुव-नांतिल शत्रू तुमचा रांडलेक जळुनि मरो । तुह्मरे चरणपर सुर-वर अरु मुनिजनका प्रेम जरो ॥ १ ॥ सब जगमुखतें तुह्मरी प्रभुजी कीर्ती सहज झरो । तुमच्या स्मरणें सकल जनांचा किल्मिषभार हरो ॥ २ ॥ गिरती हूं प्रभु अधः पतन मैं तुम मुझे अधर धरो । तुमच्या वांचुनि कोणी मजला कधिं स्वबळें न वरो ॥ ३ ॥ आवो आवो अलबेलि रंगेला तुह्मरी पांव परो । मम हृन्मंदर-माहि प्रेमतल्पकपें शयन करो ॥ ४ ॥ भक्तहृदयमों स्थान प्रभुजी अपनि दयातें करो । तुमच्या ध्यानें रिपु क्रोधकाम-

समुच्चय संहरो ॥ ५ ॥ तुह्मारि नामतें त्रिविध कर्म यह जरिके खाक भरो। ज्ञानेश्वरप्रभु तात दयालू करुणा नित्य करो ॥ भली बुरी मैं ॥ ६ ॥

[१३८९ पद] रंगलावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–तेताला. गौण.–
द्राक्षाचे मंडप. या चालीवर.

पती मशीं सोडुनि गेले ऋतुसमयांत गे ॥ धृ० ॥ आईबापें केलें माझे स्वयंवर बाई। अज्ञान मी होतें तेव्हां कळत नव्हतें कांहीं। आतां झालीं पूर्णपणें बारा वरुषांत गे ॥ पती ॥ १ ॥ गर्गज्योतिषानें ऐसें नव्हतें बोलिलें। कैशा गाठि सुटुनी गेल्या दुष्कृत उदेलें ॥ पावलें मी दुःख बहू एकटी घरांत गे ॥ पती ॥ २ ॥ पक्वान्न पंच केलीं जेवायासि गोड गे। नव्हती ग पूर्वीं ऐसी यानां कांहिं खोड गे ॥ बाई सवतीच्या पायीं कैसी झालें रोड गे। कोणितरी संत माझ्या शिरीं ठेवा हात गे ॥ पती ॥ ३ ॥ कृष्णवर्ण बाळपण निघोनियां गेलें। ऋतु येतां लालवर्ण रज तेंहि गेलें ॥ पाहोनियां निळा रंग शुक्ल निवटलें। सुखी राहो बाई माझा ज्ञानेश्वरतात गे ॥ पती ॥ ४ ॥

[१३९० पद] कन्यकावृत्त. रा.–ललित. ता.–तेताला.

कौन गली सखि शाम ॥ धृ० ॥

उनको मिलन बिने नहिं मोरे। पल दिलमो आराम ॥ कौन गली ॥ १ ॥ छिनाछिन नयन नीर भरि आवहि। सूझत नहिं बेकाम ॥ कौन गली ॥ २ ॥ श्यामामिलन सदुपाय करति हुं। ले ज्ञानेश्वर नाम ॥ कौन गली ॥ ३ ॥

[१३९१ पद] मंजुमतीवृत्त. लावणीभेद. मूळ.–यमन. ता.–धुमाळी.
गौण.–चांदणी विनविते या चालीवर.

या या यादवनायकजी। पीडित रतिपतिसायक जी ॥ धृ० ॥

कमलमुख कोमल मज दावा । जाळितो मनसमदनदावा ॥ कांहिं तरि शब्द शुभ वदावा । कृपाजळिं वारा भवदावा । मुनि-जन निजमुख दायकजी ॥ पीडित ॥ १ ॥ करिपति श्रीपति उद्धरिला । असुरसुत स्वांकावरि धरिला । तो महिमा मम मति भरला । ह्मणती जो मुनी सुमति भरला ॥ मनोहर मुरली नायकजी ॥ पीडित ॥ २ ॥ निजवन तुह्मांप्रति देते । त्यजुनि कुळ तुह्मासवें येतें । तुह्मास्तव जनबोलहि घेतें । तुह्मायोगें जळति अघे ते ॥ जय अलकावति नायकजी ॥ पीडित ॥ ३ ॥

[१३९२ पद] सामललितवृत्त. मूळ.-रा. वसंत. ता.-दादरा. गौण.-रत हरिपद. या चालीवर.

कोई तोभि जाय लावो मेरे मुरारी ॥ धृ० ॥

नथानि मोति मंगति नहिं नहिं मंगति सारी । प्रेम बात हृदय रखो श्याम पूतनारी ॥ १ ॥ नयन हीन अतिहि दीन नंदजिके लाला । हात लेय कुसुम खडी गेले डारूंगी माला ॥ २ ॥ अलकावतिपतिनंदिनि दस बरसकि बाला । देनेकी कुमार तुमहि लेवो प्रेमप्याला ॥ ३ ॥

[१३९३ पद] सुशिलावृत्त. रा.- असावरी ता.- तेताला.

हरिबिन मेरि अकेली जान ॥ धृ० ॥

रात भई दोन पहर नाको । कहत संदेसा आन ॥ हरिबिन ॥१॥
प्यारेके कारन सब छोरा । शयन खान अरु पान ॥ हरिबिन ॥२॥
ज्ञानेश्वरकन्याकी बिनती । सुनिये कृपानिधान ॥ हरिबिन ॥३॥

[१३९४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.- भूप. ता.- धुमाळी. गौण.- किन्ने देखा कन्हय्या प्यारा कि. या चालीवर.

दिलदार हमारा प्यारा बतावो मैया ॥ धृ० ॥

कंचनकिंगरी करमों लेके । बनमों राखत गैया ॥ बतावो मैया ॥ १ ॥ बेणुनाद सुन सुनमो मनमों । भरी काम की छैया ॥

बतावो भैया ॥ २ ॥ रमाकान्त एकान्तके कारण । भजु विठ्ठलसुत पैया ॥ बतावो भैया ॥ ३ ॥

[१३९५ पद] विशाखावृत्त. रा.– गौड. सारंग. ता.– तेताला.

शाम मम किस घट पावेंगे ॥ धृ० ॥
उनबिन मो मन चैन नहीं सखि । असुतहं जावेंगे ॥ शाम ॥ १ ॥
मै हुं अकेली विरह बिबस वे । कहं सुख सोवेंगे ॥ शाम ॥ २ ॥
अलकावतिजीवन करुणाघन । पीक शामकू लावेंगे ॥ शाम ॥ ३ ॥

[१३९६ पद] रसालावृत्त. रा.– कालंगडा. ता.– तेताला.

पियबिन मोहे और न कोई ॥ धृ० ॥
जहां जहां जाती तहां तहां हरिको । सुमिरति हूं मनमाही ॥ १ ॥
घर घर धूंड तलास कियो ताभि । मुरहर मिलत नाहीं ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरकरुणाघनबल घर । आवेंगे फणिशाई ॥ पियबिन मोहे ॥ ३ ॥

[१३९७ पद] कंचुकीवृत्त. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौण.– राधा म्हणे रडुं नको. या चालीवर.

येउनि झडकरि माराया । शांतवीं मम मनमाराया ॥ धृ० ॥
मदनदमनप्रिय गोविंदा । सच्चिदुदय परमानंदा ॥ १ ॥
करि उपदेश सुनामा या । तरि जवळी ये ना माया ॥ २ ॥
भवभय सकलहि साराया । दावि निजगत श्रुतिसारा या ॥ ३ ॥
तारित कुंतिज कुरुराया । श्रीज्ञानेश्वर गुरुराया ॥ ४ ॥

[१३९८ पद] कंचुकीवृत्त. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौण.– राधा म्हणे रडुं नको. या चालीवर.

कधिं येतिल यदुपति सांग । तूं कांचन पांखरु चांग ॥ धृ० ॥
मज हें सदन सुनें वाटे । वसति तरि हरि कवण्या वाटे ॥ १ ॥
विरहें ही सुकली काया । नयनीं पाही न सुकलिकाया ॥ २ ॥
अलकावतिवल्लभ तनुजा । चिंतिते रेवतिपतिअनुजा ॥ ३ ॥

[१३९९ पद] करुणास्यवृत्तः– कमळा तुझ्या जनिपासुनी प्रभु गोकुळीं
नित राहते । तव नांव घेउनि चिन्नदीं जनता किती-
तरि नाहते ॥ नयनीं आम्हांप्रति दाखवीं पद स्वामिया
प्रियपावका ॥ मुनि चिंतिती तुज योग जाणुनि
संस्मृतीवनपावका ॥१॥ कधिं येतिल प्रिय सांग साजणि
वेळ फारचि जाहला ॥ मज केविं जाइल एवढा
रतिकांत वायुज साहिला ॥ जळुनी तनू मुखिं काळिमा
अभिलाषवृत्ति हि भागली । परलूनि यास्तव मी सखी
असुमुंचनापथिं लागली ॥ २ ॥

[१४०० पद] रमावृत्त. रा.– पिलु. ता.– तेताला. (राजविद्याधर.)

किसने कौनकु शाम दियो ॥ धृ० ॥

एक दफे देखी थी लगनमो । तबसें कहां गयो ॥ किसने ॥ १ ॥
तीन भुवनसम सुकृत दें हरी । किसनें मोल लियो ॥ किसने ॥ २ ॥
अखिया बाहर निकसन आवति । अंगनदाह भयो ॥ किसने ॥ ३ ॥
अलकावतिपतिचरणरजनमों । सुख संपूर्ण हुयो ॥ किसने ॥ ४ ॥

[१४०१ पद] मंजरीवृत्त. मूळ.– कल्याण. ता.– दीपचंदी.
गौणः– सये माझि हरिनें पुरवीली पाठ. या चालीवर.

सये माझि विनवणी हरिला सांग ॥ धृ० ॥

वाजवि मुरली कुंजवनीं तो । चोरुनि मम चित्त चांग ॥ सये ॥ १ ॥
सौरभ नहाणें करुनी सदनीं । मौक्तिकी भरिला भांग ॥ सये ॥ २ ॥
कोण्या सुदिवशीं येउनि प्रभुजी । फेडाल समुदित पांग ॥ सये ॥ ३ ॥
मिळवाया तुह्मां ज्ञानेशचरणा । नामिं घडि घडि साष्टांग ॥ सये ॥ ४ ॥

[१४०२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– जोगी. ता.– तेताला.
गौण.–पहा पहा सांवळा. या चालीवर.

केव्हां येतील गृहीं नारायण। जीव तळमळे जेविं अजळिं मीन।

---

१ पवित्र करणाऱ्या.

कांहीं कळेना हे काय आहे खूण । केव्हां दावितील गुरू आत्म-खूण ॥ धृ० ॥ मज ठाऊक नाहिं सये वाट । बहू दमलें मी पाहुनियां वाट । रात्रंदीन करी निगम बोभाट । कथा वर्णुनी पुराणें ज्याचे भाट ॥ केव्हां येतील ॥ १ ॥ कळे निर्गुण श्रौत अनुमानें । परी माझ्या चित्ता सगुण माने । जें कां यशोदेच्या मांडीवरी तान्हें । ज्ञानेश्वरकृपें हृदयाचें शहाणें ॥ केव्हां येतील॥२॥

[१४०३ पद] श्रीमतीवृत्त. रा.– बेहाग. ता.– तेताला.

मोहे बतावोजी शाम ॥ धृ० ॥

जिनके कारण छोरी स्थल कुल । कीन्हा बनमो श्राम ॥ मोहे ॥ १ ॥
जब जब सुमिरति हूं घननीलकुं । तब तब बढता काम ॥ मोहे ॥२॥
आलिंगन चुंबन बिन अरु कछु । नहीं चाहति घन धाम ॥ मोहे ॥३॥
ज्ञानेश्वरगुरु बचन पकरके । भई बिरह बेकाम ॥ मोहे ॥ ४ ॥

[१४०४ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.– यमनकल्याण. ता.– दादरा. गौण.— निजसुखें विश्रांतिसि. या चालीवर.

फिरति बाइ वनीं देवपाय कोंवळें । गुंततील तरुपर्णीं हरिंचि जाउळें ॥ फिरति ॥ धृ० ॥ पायघड्या घालुनि गृहीं वाट चालती । आज वनीं कंटक पदीं तोंद घालती ॥ फिरति ॥१॥ धेनुचरण चरणस्मरण स्मराचि वाढवी । काय नाहिं बसायास यांस वांढवी ॥ फिरति ॥ २ ॥ शमनशमन सुमनमनें पूजुं भावितें । न कळे काय असें बाई परम भावि तें ॥ फिरति ॥३॥ अलकावतिनाथसुताकान्तसंगती । विरहबळें गोपि सकळ आप्त-संगती ॥ फिरति ॥ ४ ॥

[१४०५ पद] नवोढावृत्त. मूळ.– पिलु. ता.– धुमाळी. गौण.– नृपममता रामावरती. या चालीवर.

जीव तळमळे भेटिसाठीं । येतिल केव्हां जगजेठी ॥ सखि

१ काट्याचें टोंक. २ मोठा पक्षी, गरुड.

सांग ॥ धृ० ॥ नवस बहु देवांचे केले । वाहुनी निंब नारिकेलें ॥ जाउनी तरु प्रस्तर पुजिले । नाहिं परि फळ कोणी सुजिलें ॥ चाल ॥ अति जाच घोर संसार । किंचित न भिळे सुखसार । साहवे न दुःख अपार । चाल पहिली ॥ रूप तें आठवतें पोटीं ॥ येतिल केव्हां ॥ १ ॥ कोणत्या करूं धर्मकाजा । जेणें भेटल गडे यदुराजा ॥ जों मरिचादींचा आजा ॥ त्याविण देह व्यर्थ माझा ॥ चाल ॥ विरहानल हृदया दाही । वाटती हार घोराही । कोणि दावा तरि फणिशायी ॥ देउनी चेतनमय दृष्टी ॥ येतिल ॥ २ ॥ आतां शरण कुणा जाऊं । मुखाकडे कवणाच्या पाहूं । मज ना बहिण बाप भाऊ । साह्य तरि कवणाचें घेऊं ॥ चाल ॥ परि एक भरंवसा बाई । श्रीज्ञानेश्वर मम आई । तनुमन वाहुनि तत्पायीं ॥ चाल पहिली ॥ करिन मग श्रीहरिसह गोष्टी ॥ येतिल केव्हां ॥ ३ ॥

[१४०६ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.—जोगी. ता.—तेताला. गौण.—पहा पहा सांवळा. या चालीवर.

कधिं येतील सांग चक्रपाणी । स्नानासाठीं सारिलें शुद्ध पाणी । निरोप घेउनी आलें नाहीं कोणी । बाई तुझी सत्य होवो वाणी ॥ कधिं येतील ॥ धृ० ॥ नारीजिणें हें परतंत्र फार । विप्रलंभ विठ्ठल नाहिं सार । उपायही नव्हे वेदसार । स्वामी हरिवीण नाहीं आधार ॥ कधिं येतील ॥१॥ तनु सकुमार कोंवळी वाटे । पायीं चालुनीं जाती कवण्या वाटे । व्रजदेशीं या अतितर कांटे । येतिल तो उपाय करीं नेटे ॥ कधिं येतील ॥ २ ॥ व्यतिरेकें हृदय शून्य झालें । अन्वयें जग ब्रह्मपणा आलें । समन्वय करुनी वेद बोले । हरीकेलीसुखार्थ घालि झोले ॥ कधिं येतील ॥ ३ ॥ ज्ञानें संचित जळोनियां गेलें । अहं त्यागितां क्रियमाण

मेलें । विरहदुःखें तें प्रारब्धही नेलें । अझुनि कां गे हरी नाहीं आले ॥ कधिं येतील ॥ ४ ॥ आतां नाहीं ज्ञानाची चाड कांहीं । ज्ञानें मिळालें ब्रह्मरूप ठायीं । परि उरलें जीवित जाते वांया । यास्तव पडतें बाई तुझ्या पायीं ॥ कधिं येतील ॥ ५ ॥ बहुदिस झाले कळली नाहीं मात । विरहानल जाळी हृदयांत । उपाय हा सुचला संगतींत । ज्ञानेश्वर स्मरतें अखंडीत ॥ कधिं येतील ॥ ६ ॥

[१४०७ पद] साममाणव. मूळ.–जोगी. ता.–दीपचंदी.

कधिं तरि येतिल काय । बाई सदनीं मम यदुराय ॥ धृ० ॥ पाहुनि पाहुनि वाट हि कष्टी । अतितर वाङ्मय काय ॥ कधिं ॥ १ ॥ केलें जनिंवनिं जप तप याजन । योगादीक उपाय ॥ कधिं ॥ २ ॥ विश्वासाचें आतां हृदयीं । ज्ञानेश्वर गुरुपाय ॥ कधिं ॥ ३ ॥

[१४०८ पद] विशाखावृत्त. रा.–जोगी. ता.–तेताला.

पाहूं कवणे वनीं ॥ प्रभुला ॥ धृ० ॥

मनपवनाचा संगम करितां । श्रमाचि हृदयभुवनीं ॥ प्रभुला ॥ १ ॥ झडकरि दाविल ऐसा कोणी । योगि नसे अवनीं ॥ ॥ प्रभुला ॥ २ ॥ विश्वासाची एकचि उरली । ज्ञानेश्वरजननी ॥ प्रभुला ॥ ३ ॥

[१४०९ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–भूप. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.) गौण.–पहा पहा सांवळा. या चालीवर.

कोणि जावोनि झडकरि आणा । गृह स्मशान विना यदुराणा । अन्नपाणी हें विषसम जाणा । उगें काय गे वांचवोनि प्राणा । कोणि जावोनि ॥ धृ० ॥ मीन तळमळें नसतां जीवन । वत्स तळमळें वनीं धेनुवीण । मायेलागीं बाहे बाळ तान्ह । तेवीं

१ व्यर्थ.

हरिवीण व्याकुळ हे प्राण ॥ कोणि जावोनि ॥ १ ॥ भेटवावें आणोनी यदुराया । ज्ञानेश्वरप्रभू वारा माया । पूर्वरूपें सदन शोभवाया । निजरूपें माहेर सौख्य द्याया ॥ कोणि जावोनि ॥२॥

[१४१० पद] मल्लिकावृत्त. रा.–पूर्या. ताल.–दीपचंदी.

सखि मोरे हियमें लागि कटारी ॥ धृ० ॥

लाल लहूते अंग भयो सब । तलफत बीति निशि सारी ॥ १ ॥
गोरे मोरे वदन सुरजपें । छाई बदरियाकारी ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वर बालाको अब तुम । लाय मिलावो मुरारी ॥ ३ ॥

[१४११ पद] रसालावृत्त. रा.–खमाज. ता.–राजविद्याधर.

मोहे सावरी सुरत बतावो ॥ धृ० ॥

सुरत गुन सुनी लागी कटारी । तलफत ओखद पावो ॥ १ ॥
नील जलदतनु छैल छबेली । भरी सनेह हिय लावो ॥ २ ॥
अलकावतिपाति नंदिनी विरहनी । पिय मम प्राण बचावो ॥३॥

[१४१२ पद] भूपती खरें तें वैभव सुख सेविती. या चालीवर.

मै शाम शाम कह जीवित अपना खोया । अबलों नहिं किसीनें शामसंदेसा लाया ॥ धृ० ॥ दिन जुगसम बीते ठौर ठौर जी रोया । स्मृति शास्त्र निहारे शाम मारग न पाया ॥ १ ॥ प्रभु-मेलन कारण क्या क्या नही मै कीन्हा । खाये निंबपान बरसो शिवपूजन कीन्हा ॥ २ ॥ शिरनायनाय भूसुरकर कंचन दीना । ज्या गंगाजल बिच प्राण न क्यौंकरि दीना ॥ ३ ॥ मोहे कौन भरोंसा श्याम चरणनख पावूं । श्रीज्ञानेश्वरगुरुराजचरणनख ध्यावूं ॥ ४ ॥

[१४१३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– भूप. गौण.– किने देखा कन्हया या चालीवर.

किने देखा कन्हय्या प्यारा कीं मुरलीवालों ॥[१] धृ० ॥

---

१ हें धृपद दुसऱ्याचें आहे, पुरें न सांपडल्यामुळें महाराजांनीं पुरें केलें.

जमुनाके निर तिर गौवा चरावे । खांदे कामरिया काला ॥ कि० ॥ १ ॥ मयुरपुच्छ शीसपें बिराजे । गले मोतनकी माला ॥ कि० ॥ २ ॥ बालमध्य नीलांबुदाभप्रभु । कर दध्योदनकाला ॥ कि० ॥ ३ ॥ देखदेख छब मोहतें बावरी । भई ज्ञानेश्वरबाला ॥ कि० ॥ ४ ॥

[१४१४ पद] विशाखावृत्त. रा.– असावरी. ता.– तेताला.

उद्धवा ज्ञान तुझें कळलें ॥ धृ० ॥

या ज्ञानेंची बुद्धि तुझें मन । हरिपदिं नच वळलें ॥ १ ॥
आज हरीचें गोपीवरिचें । प्रेम सकळ गळलें ॥ २ ॥
ज्याचा अससी गडि तूं तन्मन । कुब्जवदनिं मिळलें ॥ ३ ॥
स्वामि भुजंगू ज्ञानी सेवक । विरुद्ध आढळलें ॥ ४ ॥
ज्ञानेश्वरकन्यकाशरिर हें । हरिविरहें जळलें ॥ ५ ॥

[१४१५ पद] सामुनुष्टुपवृत्त. मूळ.– तिलंग खमाज. ता.– पंजाबी ठेका. गौण.– "कदर पियाकी" या चालीवर.

खबर पियाकी जानति हो कोई ॥ धृ० ॥

काज पियाके रयन दीन जगी । नयन पुतरी खोई ॥ १ ॥
अब मेरे अपराध छमबसब । होनी सो होई ॥ २ ॥
अलकावतिवल्लभ करुणाबल । पिया गोद सोई ॥ ३ ॥

[१४१६ पद] लावणीवृत्त. मूळ.–यमन. ता.–धुमाळी. गौण.– " भला जन्म हा " या चालीवर.

काय करूं मज कांहीं सुचेना अकल गेली जळून । मेल्या दैवान घेतल पिळून ॥ धृ० ॥ सुख नाहीं अन्यत्र समजलें एकांतामधीं बसून । वरिलें हरिला हृदया पुसून ॥ परंतु आधीं नाहीं केलें मन हें निर्मळ निसून । यास्तव व्रजवर गेले रुसून । जाउनि कोणी[१] करुनि विनवणी आणा पालखींत बसून । प्रभुविण काय

१ बसवून पाहिजे पण वऱ्हाडी भाषेंत असे प्रयोग आहेत.

सये असु असून ॥ चाल ॥: हे नरतनु बाई अवचित जनिं लाहिली । परि लाज धरुनि मी उगिच सदनीं राहिली । व्रजवल्लभचरणीं कशि नच नति वाहिली ॥ चाल पहिली ॥ सदा दासवश शेषशयन पण चुकि घडली गडे कळून ॥ मेल्या दैवान० ॥ १ ॥ मज रिझवाया झाकित बोटें हळु हळु डोळ्यांवरून । पाहतां खुणवित होतें दुरून । नवल आजचि माया पातळ कां अशी माझ्यावरून । निरोपही नाहीं धाडिला फिरून । राजबिंड तोंडाकड रांडा पाहतिल डोळे भरून । कोण दिठ उतरल कळकळ करून ॥ चाल ॥ सुकुमार साजिरें रूप-कसें सावळें । कासे कसलेसें अंबर पर पींवळें । विलसती मस्तकीं कुरळ कुरळ जावळें ॥ चाल पहिली ॥ पाठवितें मी ज्या ज्या तो तो बसतो तेथचि खिळून ॥ मेल्या० ॥ २ ॥ मुका मागतां मुरहर मुख मी फिरवी मागें सरून । बसे मुकी गालावर करकरून । प्रिये म्हणुनि बोलवितां प्रेमें जाइ न गर्वा धरून । पावलें फळ मी याचें भरून । रडुं कोणाच्या पुढें साजणी गळा मोकळा करून । कोण समजावल पोटसीं धरून ॥ चाल ॥ अभिसार करूं तरि दोन्हि नयन आंधळे । करुं दान तरी घरीं तांदुळ ना जोंधळे । दृढ योग साधुं तरी बुद्धि परम ऊधळे ॥ चाल पहिली ॥ श्रीज्ञानेश्वर स्मरतां वाटे येतिल लवकर मिळून ॥ मेल्या दैवान० ॥ ३ ॥

[१४१७ पद] उमावृत्त.

साधनमें अति बद्ध बुधी नहिं पाय सुधी व्रजरायनकी ।
नींद नही दिनरात गयी जुगती न सही सहिलायन की ॥
काज तजी अरु लाज तजी सुनि आवत टेर न गायनकी ।
ग्यानसुरेश मुहै बिसरो मति मैं परिचारिणि पायनकी ॥

[१४१८ पद] मदिरावृत्त. विरहवीररस.

साज सवारिके आज सभेनिज काजलिये रनरंग च हूंगी ।
लोगनको सब सोग मिलायके अंतरमें अपनेहि भरूंगी ॥
दीनदयाल पिया हमरे सखि प्राणके बानन वासु लऱ्हूंगी ।
या भवसागर बूरत बूरत ग्यानसुरेंद्र अंगोठि धरूंगी ॥

[१४१९ पद] रंभावृत्त. रा.–तोडी. ता.–राजविद्याधर.

अस जियके तुम बालि रहोना ॥ धृ० ॥

धुंडत बम मैं नाथ अकेली । देहि असा सन बाहि गहोना ॥ १ ॥ जो हम सरिसन राखत नाहीं । तौं निगमबदन करुण कहोना ॥ २ ॥ रसिक सिरोमन विप्रलंबमें । डारि अज्ञानिन सुरस चहोना ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिनंदिनी बिनती । सुनि शतशत क्यौं अनतन होना ॥ ४ ॥

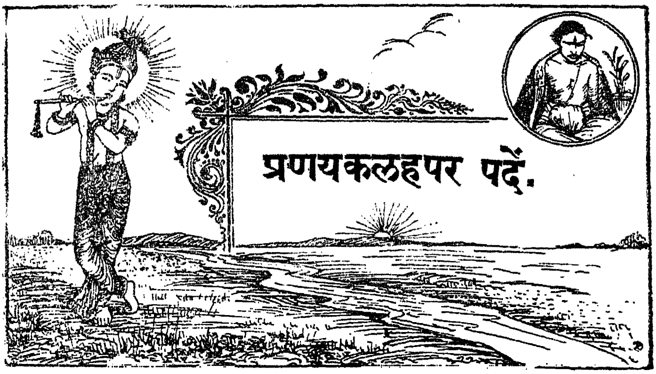
[१४२० पद] रमावृत्त. रा.–बागेश्री. ता.– राजविद्याधर.

जदुवर आदं[१] सुकपट कीये ॥ धृ० ॥

सो सुमिरत अजू समय बितेपर । रुचि रुचि वोर नये ॥ १ ॥
हमरे नयनकूं कमल कही काहि । नीरहि डार दिये ॥ २ ॥
पीली पतली सुंदर दिखसी । इमि भानि विरह दये ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरजा तब नाहिं उमजी । अब क्या रुदत जिये ॥ ४ ॥

१ पूर्वीपासून.

[१४२१ पद] सामनुष्टुप. रा.—परज. ता.—तेताला.

मज माहेरी धाडा देवा ॥ धृ० ॥

राहुनि गोकुळिं त्रास बहू मज । लिहूनियां पट द्यावा ॥ मज ॥ १ ॥ घरोघरीं बहु नारी तुमच्या । करितिल प्रेमें सेवा ॥ ॥ मज ॥ २ ॥ मज देखत तुह्मि परगृहिं जातां । जाळि सवतिचा दावा ॥ मज ॥ ३ ॥ खान पान मी काहि न मागे । जाते स्वजनकगावां ॥ मज ॥ ४ ॥ अलकावति जाउनी आचरिन ज्ञानदेवपदसेवा ॥ मज ॥ ५ ॥

[१४२२ पद] मावृत्त. रा.—यमन. ता.—तेताला. (राजविद्याधर.)

प्रभु तुम का हे बिबाह किया ॥ धृ० ॥

छांड सदनमो मोहे अकेली । परघर वासें लिया ॥ प्रभु तुम ॥ १ ॥

दोहाः— नंदलाल तुम जानके डारि कंठमो माल ।

अबतो अच्छे गठ गये छोडो अगली चाल ॥ २ ॥

अच्छे कुलके हैं हमारे ज्ञानेश्वर प्रभुतात ।

तिनको कहत जग मिलके भले मिले जामात ॥ ३ ॥

गोपीवचन जसोदाप्रतिः—

[१४२३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–यमन. ता.–तेताला.

जसोदा मैया अपना लरका संभाल ॥ धृ० ॥

घरमो आकर दहिदुध छूवे । लेवे सबके बाल ॥ जसोदा मैया ॥ १ ॥ ननंद तो मेरी चुगलखोर है । सास पकरेंगी बाल ॥ जसोदा मैया ॥ २ ॥ कैसा बालक पैदा किया । व्रजगोरस का काल ॥ जसोदा मैया ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरजा प्रगयकोपतें । हरिगले डारत माल ॥ जसोदा मैया ॥ ४ ॥

[१४२४ पद] कन्यकावृत्त. रा.–परज. ता.–राजविद्याधर. (तेताला.)

उचित नहीं जदुराज ॥ धृ० ॥

भंवरभई तोभी घर नाहीं । त्यागन रजनी काज ॥ उचित ॥ १ ॥ श्रवण मनस सब बेणूमें लागा । डुत गई दूसरी भाज ॥ उचित ॥ २ ॥ राखो प्रभुजी मनमो कछुभी । ज्ञानेश्वरकूललाज ॥ ३ ॥

[१४२५ पद] सामचामरवृत्त. मूळ.–रा.–जोगी. ता. दीपचंदी. गौण.–त्याला कशाला. या चालीवर.

मेरे भरोसे तुम ना रहिये ॥ धृ० ॥

धूंड वृंदावन अपने गरजको । जा औरनिको कहिये ॥ १ ॥ मै हूं गोरी तुम हो काले । भावन पावन टरिये ॥ मेरे भरोसे ॥ २ ॥ देखत देखत धोका दीना । ये क्या भाव पकरिये ॥ ॥ मेरे भरोसे ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरको बिना बिचारे । मेरा कर ना धरिये ॥ मेरे भरोसे ॥ ४ ॥

[१४२६ पद] रंभावृत्त. रा.–खमाज. ता.–तेताला.

प्रभु मम घर अनरीति करोना ॥ धृ० ॥

ये चर्या नाहिं पसन् तुम्हारी । बिखयाबिबस सब उमर भरोना।

॥ प्रभु ॥ १ ॥ ये कुबिकार निकारो हियतें । निगमगदित मग ध्यान धरोना ॥ प्रभु० ॥ २ ॥ हमरे पितानें दिया तुझे प्रभु । तिनके कुलकी सरम बरोना ॥ प्रभु० ॥ ३ ॥ अलकावतिपति-नांदिनि हूं मैं । परिचय तज़ सुख समय न खोना ॥ प्रभु०॥४॥

[१४२७ पद] रंभावृत्त. रा.–बागेश्री. ता.–तेताला.

निज करुणा मोहे पाव लगावो ॥ धृ० ॥

भवजलधीमों बहत जाति हूं । तों निज धीरज नांव बनावो ॥ निज ॥ १ ॥ बिरहफणी काटत मोहे पिय । अपने कर कछु दवा लगावो ॥ निज ॥ २ ॥ अलकावतिपतिनंदिनि बिनती । सुन सुनके नित रागहि गावो ॥ निज ॥ ३ ॥

[१४२८ पद] रंभावृत्त. भगवद्वचनः– रा.–वसंत. ता.–तेताला.

क्यौं करती मेरी अभिलाषा ॥ धृ० ॥

न्यून नहीं कछु तोर पिताघर । मिलती पराविद्या अविनाशा ॥ क्यौं० ॥ १ ॥ मैं तो मायाजनित सगुण हूं । तूं भेद न चाहति तत्पाशा ॥ क्यौं० ॥ २ ॥ अलकावतिपतिसुता बडी है । मैं गौलीसुत कुल न बिकासा ॥ क्यौं० ॥ ३ ॥

[१४२९ पद] रंभावृत्त. गोपीवचनः–रा.–परज. ता.–तेताला.

क्यौं प्रिय ऐसे वचन निकारे ॥ धृ० ॥

तुह्मरे कारण अद्य दिनालों । दुस्तर तप करि करि तनु गारे ॥ १ ॥ तुम नहिं होतो छन छन प्रभुजी । प्रलयानलसम सब तनु जारे ॥ २ ॥ अलकावतिपतितातनें मोहे । नित अपने कर प्रिय दे डारे ॥ ३ ॥

[१४३० पद] रंभावृत्त. भगवद्वचनः–रा.–वसंत. ता.–तेताला.

मै नहिं तो संगति को चाहूं ॥ धृ० ॥

कब तो मोको ग्यान कहति है । कब कहती माता घर जाऊं

॥ १ ॥ कब तो कूल निकारे हमारे। कब कहती तो थपर लगाऊं ॥ २ ॥ सब गोपिन मो तूहि बजारिणी। अलकावतिपति लीख भिजाऊं ॥ ३ ॥

[१४३१ पद] गोपीवचनः–रंभावृत्त. रा.–परज ता.–राजविद्याधर.

(तेताला.)

प्रभु मैं नहिं हूं चतुर सुनारी ॥ धृ० ॥

अति अज्ञानबिबस दी होगी। कभी आपको मुखतें गारी ॥१॥ घर ते मुझे निकार जो दीने। तो सोउंगि जमुनाके किनारी ॥ २ ॥ अलकावतिपतितात भले हैं। तिनकि जानि राखो घुतनारी ॥ ३ ॥

[१४३२ पद] भगवद्वचनः–रंभावृत्त. रा.–हमीरकल्याण. ता.–तेताला.

ये कहनेकी आदत तेरी ॥ धृ० ॥

जसुमतिमाता तात नंदजी। आजलों सिखावतहि घनेरी ॥ १ ॥ तव बचननते चारलोकमों। भलपन लाज जायगी मेरी ॥ २ ॥ कभि कछु मैं एक बचन कहूं तो। तूं अपनीहि लगावति टेरी ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरघर जा एकबेर। मति शुद्धीपर आयजु फेरी ॥४॥

[१४३३ पद] गोपिवचनः– रंभावृत्त. रा.– बागेश्रीकानडा. ता.– तेताला.

मैं परि है प्रभु तिरिया जाती ॥ धृ० ॥

नहिं रखते तो मर्जि तुम्हारी। निज भगिनी गोपीघर जाती ॥ मैं० ॥ १ ॥ तुम्हरे गोपिनकी सेवामो। नहिं देखोंगी दिवस अठ राती ॥ मैं० ॥ २ ॥ अलकावतिपतिपदनख सुमिरन। करि करि अपनो ताप बुझाती ॥ मैं० ॥ ३ ॥

[१४३४ पद] चौपाईः– जो नहिं राखत तुम पुतनारी। तो राखत है भगिनि हमारी ॥ जिन घर तुम दहि दुधकु जावे। तिन पग हम नित सीस लगावे ॥ १ ॥

दोहाः– आपहि कीन्हे अंध मोहे आपहि कीन्हे सूध।

आपहि नहिं बोलत प्रभु कहो कहांकी बूध ॥ २ ॥

[१४३५ पद] रंभावृत्त. जसुमतीवचनः— रा.— बेहाग. ता.— तेताला.

क्यौं ताको तू बोलत लाला ॥ धृ० ॥

ओतो मेरे घरहि परेगी । तूं देखन जाना परबाला ॥ क्यौं ताको ॥ १ ॥ नयनहीन सा दीन बिचारी । कत दवरे तो पग अनुचाला ॥ क्यौं ताको ॥ २ ॥ बिव्राहमें प्रेमभरे वाने । डारी तेरेहि गले माला ॥ क्यौं ताको ॥ ३ ॥ मेरी बहु मैं अच्छी वगावूं । न्यून नहीं तोको कछु बाला ॥ क्यौं ताको ॥ ४ ॥ छन ताको अवसर न देत है । और कहावत है जगपाला ॥ क्यौं ताको ॥ ५ ॥ अलकावतिपतिकुलजनिता वो । रहो बिचारि सदन निहाला ॥ क्यौं ताको ॥ ६ ॥

[१४३६ पद] जसुमतिवचनः— रंभावृत्त. रा.— मालंकस. ता.— राजविद्याधर. (तेताला.)

मत रोवो बेटा मम प्यारी ॥ धृ० ॥

पतिबचननको खेद न करनो । तोहे छोरेंगे न बिहारी ॥ मत रोवो ॥ १ ॥ आ आ मेरे निकट सुभागी । करदधिमंथन पकरहि डोरी ॥ मत रोवो ॥ २ ॥ आज नहीं तो कल आवें गे । तेरे मंदर शाम मुरारी ॥ मत रोवो ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिकुलको सुमरन । कर घर अपने रह सुखसे री ॥ मत रोवो ॥ ४ ॥

[१४३७ पद] प्रीयबचन जननीकोः— रंभावृत्त. रा.— दरबारीकानडा. ता.— तेताला.

जननी मेरी प्रणयकि बाणी ॥ धृ० ॥

कैसा छोरूंगा मैं इसको । कीना है मैं गृहणहि पाणी ॥ जननी मेरी ॥ १ ॥ जानत हूं मैं भले कुलकि ये । प्रेम बात छन एक मिलानी ॥ जननी मेरी ॥ २ ॥ अलकावतिपति नंदिनि को मैं । जनम जनम करुहूं निजराणी ॥ जननी मेरी ॥ ३ ॥

[१४३८ पद] दोहाः– भैरवीः– इतना कहकर मौन रहे पीय हमारे नाथ । तब मोहे बिश्वास हुवा जावो उनके साथ ॥ १॥ ये मेरा अनुभवहि कहा नही औरकी बात । जो किसको मीठा लगे तो सुमिरो दिनरात ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकी कृपाबिन नहीं भक्तिको लाभ । जाते तत् सुमिरन करो पावत पंकजनाभ ॥ ३ ॥

[१४३९ पद] रसालावृत्त. रा.– वसंत. ता.– राजविद्याधर. (तेताला.)

आवो न कन्हय्या लाला ॥ धृ० ॥

पकर रखोंगी अपने घरमों । द्वारि लगायके ताला ॥ आवो न ॥ १ ॥ मोर गलेमो हात डारि क्यौं । तोरि मोतियन माला ॥ आवो न ॥ २ ॥ आगे हूंगी तुम्हरी नारी । मैं ज्ञानेश्वरबाला ॥ आवो न ॥ ३ ॥

[१४४० पद] परिचारिणीवृत्त. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौण.– हें कपटपटूपण. या चालीवर.

महाराज कशाला पाहातां माझ्या कडे । सांहा महिने झाले तुमसिं मसीं वांकडें हो ॥ महाराज ॥ धृ० ॥ मी गालावर कर ठेवुनि ढळढळ रडे । तुम्हाला सटवी सवताचि बहु आवडे ॥ घ्या आदर करुनी उचलुनि खांदे कडे । लवंढिचें जातही नाहीं अझुनी मढें हो ॥ महाराज ॥ १ ॥ मी नयनविहिन सुंदरता वदनीं नसे । आणीक युवतिनां पाहुनि शशिरवि हसे ॥ तुह्मि रसिकजनप्रिय वदती बहु लालसे । मी घरिंच राहतें अतिशय बहु लालसे हो ॥ महाराज ॥ २॥ अलकावतिपतिपदसेवा करुनी बरी । मी कधिंतरि घालिन तुह्मांवरि साबरी ॥ ठेवीन रोधुनी नित्य हृदयमंदिरीं । मग पाहुं कशा येतिल त्या व्रजसुंदरी हो ॥ महाराज ॥ ३ ॥

[१४४१ पद] भोजन समर्थांचा विनोदः—आर्याः—रात्रीं जन्म जयाचा तो आंधारांत गहणार सदा ॥ दिवसा जन्म जयाचा ध्यावें या साठिं रामचंद्रपदा ॥ १ ॥

[१४४२ पद] श्लोकः—बहु कपटि तुझा हा देव वाटे अह्मांला । श्रमुनि नमुनि ज्याच्या घातल्या कंठिं माळा ॥ व्रजयुवति अशाही टाकिल्या शीघ्रवेगीं । सकरुण मग केवीं सोडवी प्रश्न वेगीं ॥ १ ॥

[१४४३ पद] रघुपतिमहिमेला ऐकतो शूलपाणी । यदुपति महिमा तो कामिनीच्याच कानीं ॥ रघुपति वचनातें गाति सर्वत्र वेद । रघुपतिस्मरणानें तूटतो भिन्न भेद ॥ २ ॥

[१४४४ पद] छविवृत्त. रा.—काफी. ता.—तेताला.

किने मेरे प्यारेको मोहनि डारी ॥ धृ० ॥

आजतक प्रीतीथी मोपर । निकर गई ओ सारी ॥ किने मेरे ॥ १ ॥ हमको दीन्हा घरहि छोरके । औरनि काज बिकारी ॥ किने मेरे ॥ २ ॥ मोको दिनदिन कपरा न मिलत । वाकूं लाई सिलारी ॥ किने मेरे ॥ ३ ॥ मेरे घरका पलंग न लेवे । औरनि साथ किनारी ॥ किने मेरे ॥ ४ ॥ अलकावतिपतिसुतारमणको शामहि मोहनकारी ॥ किने मेरे ॥ ५ ॥

[१४४५ पद] शीलवतीवृत्त. रा.—भूप. ता.—तेताला. (राजविद्याधर.)

माधवजी दासि मी तुमची गड्या ॥ धृ० ॥

क्रीडण अनुचित दासिसह तुह्मां । घालुनियां फुगड्या ॥ दासि मी ॥ १ ॥ कोरडि प्रीती मजवरि घेतां । सवतीप्रति लुगड्या ॥ दासि मी ॥ २ ॥ बोलतां तुमसी बिदिवरती । जाती व्यर्थ घड्या ॥ दासि मी ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकन्यकाधिवृत्ती । सेवेस्तव उघड्या ॥ दासि मी ॥ ४ ॥

[१४४६ पद] रमावृत्त. रा.–हमीर. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

बोला कांहिं तरी ॥ स्वामी ॥ धृ० ॥

वनिं फिरतां श्रमलां बहु प्रभुजी । ह्मणुन मी पाय चुरीं ॥ स्वामी ॥ १ ॥ महिना महिना कां नच होतें । येणें येथवरी ॥ स्वामी ॥ २ ॥ ऐसें भ्रमणें होतें तरि कां । केलें मज नवरी ॥ स्वामी ॥ ३ ॥ स्थिर व्हाया मन ठेवा अक्षय । भाव आळंदिवरी ॥ स्वामी ॥ ४ ॥

[१४४७ पद] वासंतीवृत्त. रा.–परज. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

बहुतनिसों पहेचान ॥ तुह्मारी ॥ धृ० ॥

ये छब छेरी घरघर धूंडत । बेणु सुनावत कान ॥ तुह्मारी ॥ १ ॥ धूंडो मति व्रजराज गली तुम । कोई आवेगी छान ॥ तुह्मारी ॥ २ ॥ घर आवो अज लाल हमारे । कीन्हा मंगलस्नान ॥ तुह्मारी ॥ ३ ॥ अलकावतिपतिबाला प्रभु मैं । मत करिये अवमान ॥ तुह्मारी ॥ ४ ॥

[१४४८ पद] विशाखावृत्त. रा.–परज. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

किधर किया आना ॥ नाथजी ॥ धृ० ॥

दिन डूबतही गमन आपनो । गोपीगृह होना ॥ नाथजी ॥ १ ॥ बास लिया इस हृदयकमलका । पर भ्रमर जानां ॥ नाथजी ॥ २ ॥ अन्यशयनसुख लेत समय मोहे । लगत मदनबाणा ॥ नाथजी ॥ ३ ॥ चाहत हो मोको तुम तो । ज्ञानेश्वरखत लाना ॥ नाथजी ॥ ४ ॥

[१४४९ पद] मंजरीवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–दीपचंदी. गौण.–त्याला कशाला. या चालीवर.

मेरे भरोसे तुम ना रहिये ॥ धृ० ॥

धूंड धूंड व्रज अपने गरजकूं । जा औरनि को कहिये ॥ मेरे भरोसे

---

१ ओळखला.

॥ १ ॥ जिनकी तुमकूं सुरत रुचे प्रभु । तिनकी हथिया गहिये ॥ मेरे भरोसे ॥ २ ॥ जो तुम मोको चाहत हो हरि । तो ज्ञानेश्वर कहिये ॥ मेरे भरोसे ॥ ३ ॥

[१४५० पद] रमावृत्त. रा.—असावरी. ता.—तेताला.

सोडा छंद असा ॥ प्रभुजी ॥ धृ० ॥

निगमगदित निज धर्म कदापी । मोडुं नये रजसा ॥ प्रभुजी ॥ १ ॥
स्थीर न राहे मन येथें तरि । तुहीनसदानिं वसा ॥ प्रभुजी ॥ २ ॥
एकपत्निव्रत पालुनि जगतीं । साधुसमान दिसा ॥ प्रभुजी ॥ ३ ॥
जरि आह्मां वरणें तरि अलका-। वतिपतिगुरुस पुसा ॥ प्रभुजी ॥ ४ ॥

[१४५१ पद] साममाणववृत्त. मूळ.— जोगी. ता.— दीपचंदी. गौण.— याच्यावीणे ग० या चालीवर.

मोहरीः— लाला मोसे न करिये रारी । मैं तो लाखन दूंगी जीगारी ॥ धृ० ॥ तुह्मि मोठ्याचे ह्मणवितां पोर । परनारी न जाणा समोर ॥ चाल ॥ यह अनरीती भाखे बेद । जाय बूझो मुनीसो भेद ॥ चाल पहिली ॥ कोणि शिकवीत तुज अधिकारी ॥ मैं तो लाखन ॥ १ ॥ धर्म सोडूं नये येधवांची । कांहीं वेदान्त सांख्यादि वाचीं ॥ चाल ॥ श्रुति कहती तुझे निर्विकारी । धुंडते क्या देखी परनारी ॥ चाल पहिली ॥ फसवूनि सुयोगी विचारी ॥ मैं तो ॥ २ ॥ जेवि तुज नाहिं सुत तात माता । तेविं दुसरीया पाहसी आतां ॥ चाल ॥ तुम सकल हृदयमों बासिये । हेत और निसों निज पुछिये ॥ चाल पहिली ॥ येथ चालेना काम भिकारी ॥ मैं तो लाखन ॥ ३ ॥ हातिं घेवोनि निज भावरंग ॥ तुज निःसंगा करिन ससंग ॥ चाल ॥ बेदमहावाक्य जानिके चारों । निजहियमें मैं बांधूंगी यारो ॥ चाल पहिली ॥ ज्ञानेश्वर-गुरू साहाकारी ॥ मैं तो लाखन ॥ ४ ॥

[१४५२ पद] मूळ.– यमन ता.– तेताला. (धुमाळी.)
गौण.– या चालीवर.

तुह्माला खरिच नाहिं काळजी । घडि घडि पळपळ पाठीं धावत जगताच्या काळ जी ॥ धृ० ॥ धननंदनसुत त्यजुनि तुह्मास्तव । घोटिति किति लाळ जी ॥ तुह्माला ॥ १ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुविनवाणे ऐका । घ्या कडिये बाळ जी ॥ तुम्हाला ॥ २ ॥

[१४५३ पद] सुशीलावृत्त. रा.– काफी. ता.– तेताला.
अपशब्दं परित्यज्यापि मधुरा भगवति क्रोधं समर्पयन्नाह.

बांके हो नीतिनिधान ॥ पिय ॥ धृ० ॥ स्वारथ परमारथ साधतहों । करि बन सदनसमान ॥ १ ॥ दो० सचि मधुकर मधु पिबनहि जानत । अनुचित सुमन गुमान ॥ पुरुख बिकार सहत कबि भाखत । रुकि सकत न तियजान ॥ २ ॥ कीरति भावति हिय कोउ जाचक । बिमुख न दीन्हे जान । अलकावतिपति छैल छबिले । सममन निगम प्रमाण ॥ ३ ॥

[१४५४ पद] श्रीमतीवृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

उगे उगे कां धरुनि ठेवितां । प्रीतिही राहुं द्या ॥ माहेरा० ॥ १ ॥
सेवेकरिणी बहु हौस पुरी । त्यांची ही होउं द्या ॥ माहेरा० ॥ २ ॥
वर्षांतुन तरी तातचरण मज । डोळ्यानें पाहुं द्या ॥ माहेरा० ॥ ३ ॥
केस चिकटले इंद्राणीजळीं । मंगलसें न्हाउं द्या ॥ माहेरा० ॥ ४ ॥
हात जोडितें तुह्मां जननिचा । स्तनपाना पीउं द्या ॥ माहेरा० ॥ ५ ॥
जयजय ज्ञानेश्वरमाउलि हें । वदनीं या गाउं द्या ॥ माहेरा० ॥ ६ ॥

[१४५५ पद] रसालावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.
" सोडिं पदर जाउंदे " या चालीवर.

सोडा पदर एकटें म्हणुनी ॥ धृ० ॥

आलें अलंदीदर्शन घ्याया । ब्रह्मचारि हें गणुनी ॥ सोडा० ॥ १ ॥
द्वापरिंचे असते व्रजवर तुम्ही । तरी साजती करणी ॥ सोडा० ॥ २ ॥

: कुणाजवळीं गाऱ्हाणें । यापरिचे जरि सुमुनी ॥ सोडा० ॥ ३ ॥
नेश्वरप्रभु योगि म्हणविती । ध्या इंद्रियमन दमुनी ॥ सोडा० ॥ ४ ॥

[१४५९ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.- यमन. ता.- तेताला.

ना करिये अनरीत । यदुवर । ना करिये ॥ ध्रु० ॥
तुम तो लरके हौ पटेलनके । गरीब सतावत नीत ॥ १ ॥
पतिव्रत नारी कूंज बुलाई । काहूके मुरलीरीत ॥ २ ॥
सीर हमारे टूक टूक किये । करत थटोलि अमीत ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु जाय कहूंगी । फेर भगोगे भीत ॥ ४ ॥

पौराणिकपर पदें

[१४५७ पद] सामनुष्टुप. रा.–भैरव. ता.–तेताला.

छन एक लाला बंसि बजाओ ॥ धृ० ॥
आती हूं मै जमुनातिरको । भैरव राग सुनावो ॥ १ ॥
सास ननद मेरी बहुत हटेली । तिनको धूल मिलावो ॥ २ ॥
कोइ मुझे सोवला सिखावत । कोइ कहे जमुना माति जावो ॥ ३ ॥
निज बंसीका नाद सुनाके । बंधन घरका आज छुरावो ॥ ४ ॥
ज्ञानेश्वरकन्याके हियको । निजपगध्यास लगावो ॥ ५ ॥

[१४५८ पद] शकटघाटीवृत्त.

नंदाचा नंदन बाइ छाडितो ॥ धृ० ॥
दहि दुध घेउनि मथुरे जातां । धावुनि पदरिं अडितो ॥ १ ॥
माठ फोडी दहिदुध भक्षुनि । कंचुकि ही फाडितो ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरकन्येच्या हृदया । प्रेमभरें जोडितो ॥ ३ ॥

प्रासंगिक ध्रुवाख्यानसंबंधी.

[१४५९ पद] उत्तानपादवचनः–साममाणव. रा.–जोगी. ता.–दीपचंदी.

जीवित माझें कसें । माकड केलें स्त्रीनें जसें ॥ धृ० ॥
होता एकुलता नंदन । आतां गेला कुलचंदन ॥ १ ॥
पाहूं आतां कवण्या वनीं । ठाव देइल अवनी ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरसुतभाग्य बहू । गेला सानाचि हरिला स्तवूं ॥ ३ ॥

[१४६० पद] ध्रुववचनः– अभंगः– नाहीं मज कांहीं द्यावयासी

धन। करितों हें ध्यान जीवेंभावें ॥ १ ॥ तयागुणें देवा करावींच कृपा। दावा मज सोपा निजमार्ग ॥ २ ॥ द्यावि भेटी मज तान्हेलीया पोरा। स्वामी शाङ्र्गधरा दीनबंधू ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरबाळ बहू प्रेम-निष्ठ। करितसे स्पष्ट मनें सेवा ॥ ४ ॥

[१४६१ पद] आर्याः– भगवद्वचनः– मज जो भजतो भावें त्याला होऊनि सद्गुरू मीच। येउनि सत्वर करितों वरिष्ठ त्या होउनी स्वयें नीच ॥

[१४६२ पद] दोहाः– ध्रुववचनः– मोरे तुमही नाथ हो मोरे तुमही देव। नारदप्रभु निवारिये मोरे मनका भेव ॥ १ ॥

[१४६३ पद] कौशल्यावचनः– संदीपनीवृत्त. रा–जोगी. ता.–तेताला.

माई ह्यारो बतावो रघुबीर ॥ धृ० ॥

जानकिबाला पांच बरसकी। साथें लछुमन धीर ॥ माई ह्यारो ॥ १ ॥ सुमंतसह लवटाय रथ दियो। बिनु बल्कल नहिं चीर ॥ माई ह्यारो ॥ २ ॥ सुमति कहो रघुपति सुखकारन। कौन मनाऊं पीर ॥ माई ह्यारो ॥ ३ ॥ अलकावातिपातिपगसुमिरन-बळ। पकरी दिलमों धीर ॥ माई ह्यारो ॥ ४ ॥

[१४६४ पद] सामकामदा. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा. गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग.

कौशल्यावचनः– काय म्हणुनि कैकयी मज झालि वैरिणी। लेंकरुं मम सुनेसहित धाडिलें वनीं ॥ धृ० ॥ काय मोडियलें यज्ञ पूर्वि साजणी। छळिलें कीं सज्जनास गर्व साजुनी ॥ १ ॥ रामनाम ग्रहण करित सशिव शालिनी। रामफूल वागविण्या मीच मालिनी ॥ २ ॥ पुत्रासह तप्त माझि सगुणशालिनी। ज्ञाने-श्वरकृपाचि वनिं राम पालिनी ॥ काय ॥ ३ ॥

[१४६५ पद] कौशल्यावचनः— सुशीला. रा.—जोगी. ता.—तेताला.

करवुं कुणा स्तनपान ॥ रामा ॥ धृ० ॥

म्हणसिल जरि तूं भरत तुझा कीं । परि मी तुझ्यास्तव म्लान ॥ रामा ॥ १ ॥ म्हणतां सुत मज लाज वाटते । जनक तुं दया-निधान रामा ॥ २ ॥ जानकि होती तेही नेलिस । विसरुनि माझें भान ॥ रामा ॥ ३ ॥ आला पान्हा तो तरि पिउनी । मग वनिं मांडीं ठाण ॥ रामा ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वर रामार्थ नवसितें । वाहिन फळफुलपान ॥ रामा ॥ ५ ॥

[१४६६ पद] कौशल्यावचनः— तिलोत्तमावृत्त. रा.— कालंगडा. ता.— राजविद्याधर.

अति सत्यप्रिय मम नंदन गे ॥ धृ० ॥

प्रातःकाळीं सुरवर मुनिजन । ज्याला वाहती चंदन गे ॥ अति सत्य ॥ १ ॥ स्वभक्तवाल्मिकिवचनासाठीं । परतुनि दिधला स्यंदन गे ॥ अति सत्य ॥ २ ॥ वसिष्ठ गुरु तो आम्हां सकळा । परि त्या करिं मनिं वंदन गे ॥ अति सत्य ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु करुणायोगें । करो दुर्जनकंदन गे ॥ अति सत्य ॥ ४ ॥

[१४६७ पद] हनुमद्वचन नारदंप्रतिः— सामकामदा मूळ.—झिंझोटी ता.— दादरा. गौण.— पांडुरंग स्मर अभंग.

काय वर्णुं गूण नारदा तुम्हापुढें । नाहिं कोणि ज्यासमान विक्रमी फुडे ॥ धृ० ॥ यज्ञोपवीत गुप्त ओळखोनियां । घेतलें किं पदरीं मज बा म्हणोनियां ॥ १ ॥ वेदसिद्ध ग्रंथ योग आर्ष-नाम कीं । प्रणववाक्य होउनी निमित्त राम कीं ॥ २ ॥ शोभे सव्यमांडिये विदेहनंदिनी । सिताराम मिळो मम हृदय-स्यंदनीं ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वर रघुनंदन एकची मला । भजतां करि रामरूप बुद्धि निर्मला ॥ ४ ॥

[१४६८ पद] सामनुष्टुप. रा.– जोगी. ता.– तेताला. हिंदुस्थानी खंजरी भजनाचे चालीवर. सीतावचनः

बतावो मोको कोइ तोभी रघुनाथ ॥ ध्रु० ॥

मैं जो मृग मारनको भेजी । गे लषण न करी बात ॥ बतावो माई ॥ १ ॥ नसीब मेरा फूट गया है । लगिहूं रावणहात ॥ बतावो माई ॥ २ ॥ मेरे बिन वे जानते नहीं । ललना लेना साथ ॥ बतावो माई ॥ ३ ॥ जानकि दुःखी सुनके जटाऊ । गगन उड्यो जस बात ॥ बतावो माई ॥ ४ ॥ प्रभु अलकावति पति ल्यावेंगे । राम मिलाय संगात ॥ बतावो माई ॥ ५ ॥

[१४६९ पद] सीताबचन मारुतीप्रतः– सुशिला. रा.– तोडी. ता.– तेताला.

सुत तैं कहां देखे प्रभु राम ॥ ध्रु० ॥

लछमन को मैं नहि सो बोली । भर पाई कृति बाम ॥ सुत तैं ॥ १ ॥ रघुबिरबर नर तूं तो बानर । कैस करेंगा काम ॥ सुत तैं ॥ २ ॥ जाकर कह रघुनायकचरना । मोंकु लिजाओ धाम ॥ सुत तैं ॥ ३ ॥ मारुति बोले सुन जननी तूं । सुमिर अलंदिप-नाम ॥ सुत तैं ॥ ४ ॥

[१४७० पद] सामनुष्टुप. मूळ.– जोगी. सीतावचनः– गौण.– हिंदुस्थानी भजनाचे चालीवर.

पूछो हरिको कबतक करूं मैं शोक ॥ ध्रु० ॥

मुझे आसरा उन बिन नाहीं । क्षमा कराबहुं रोख ॥ पूछो ॥ १ ॥ तुम्हरी कीर्ती जुग जुग जी ओ । बुरा कहत मोहे लोक ॥ पूछो ॥ २ ॥ लखमनजी को बोली मैं सो । नाथ मिटाओ दोख ॥ पूछो ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरचरणनप्रसादकी । रामनाम यहि नोक ॥ पूछो ॥ ४ ॥

[१४७१ पद] सीतावचनः— सुशिला. रा.— असावरी. ता.— तेताला.

जननी धरणी दे मज ठाव ॥ धृ० ॥

सद्भक्तातें छळिलें यास्तव । दुर गेले रघुराव ॥ जननी ॥ १ ॥ शिला तरू या काननिं जपती । दशरथनंदननांव ॥ जननी ॥ २ ॥ हे रामा मी अन्यायी परि । तुमचा सदय स्वभाव ॥ जननी ॥ ३ ॥ सुर्या स्वामिस ताप न दावीं । पवना हळु हळु धाव । जननी ॥ ४ ॥ रामास्तव मी देव नवासितें । श्रीअलकावतिराव ॥ जननी ॥ ५ ॥

[१४७२ पद] श्रीरामवचन कौशल्याप्रत. रमावृत्त. रा.— यमन. ता.— तेताला.

अंबे येतों परतोनी ॥ धृ० ॥

पूर्वीं तूं मम अवतारार्थीं । श्रमलिस फार मनीं ॥ अंबे ॥ १ ॥ तव श्रम उसणें फेडाया मी । जातों आज वनीं ॥ अंबे ॥ २ ॥ रघुनंदनवचनश्रवणानें । रामरूप जननी ॥ अंबे ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणेनें मन । स्थिर रघुपतिचरणीं ॥ अंबे ॥ ४ ॥

[१४७३ पद] सीतावचन लग्नसमयींचे.— साममाणव. मूळ.—पूर्वी. ता.—दीपचंदी. गौण.—राधे घडि घडि.

माझ्या पितयानें पण व्यर्थ केला । रामप्रेमास जीव मुकेला ॥ धृ०॥ जरि असतें मी मोकळि सदनीं। तरि आज करितें राम धनी ॥ माझ्या ॥ १ ॥ ह्मणुनि बाई ऐसें वाटे । गोतप्रतिबंधक देव वाटे ॥ माझ्या ॥ २ ॥ आळंदीश्वरसंगति करितां । होइन मी स्वसौभाग्यभरिता ॥ माझ्या ॥ ३ ॥

[१४७४ पद] विशोकावृत्त. रा.—यमन. ता.—तेताला.

तपोवनीं गेला राम गडे ॥ धृ० ॥

सुमंत रथ हा घेउनि आला । काय असे तिकडे ॥ तपोवनीं ॥ १ ॥ कैकयीनें हें द्वंद्व साधिलें । पाठवुनि पतिमढें ॥ २ ॥

वसिष्ठनाथा किति मी तुमच्या । धाउनि पायिं पडें ॥ तपोवनीं ॥ ३ ॥ राज्याभिषेक होउं न देतां । लोपविलें मुखडें ॥ तपोवनीं ॥ ४ ॥ आणुनि द्याया राम मला तुह्मि । अलकावतिप फुडे ॥ ५ ॥

[१४७५ पद] सीमावृत्त. मूळ.–पिलु. ता.–तेताला. मज टाकुनि अवध्याजणि गेल्या.

बाइ दुर गेला रघुराणा वो ॥ धृ० ॥

वांझ नसोनी कैकयी माझा । वनिं पाठविला तान्हा वो ॥ १ ॥ नाहीं मजला गति त्यावांचुनि । अपतिक मी अतिदीना वो ॥ बाइ दुर ॥ २ ॥ कीं मी नव्हतें माय तयाची । त्यजिलें मद्वचनाना वो ॥ बाइ दुर ॥ ३ ॥ वसिष्ठादि सद्गुरु सत्यची परि । तेही नाणिति ध्याना वो ॥ बाइ दुर ॥ ४ ॥ प्रेमचि नाहीं मजला ह्मणुनि । गेला न पिउनि पान्हा वो ॥ बाइ दुर ॥ ५ ॥ अलकावतिपति येउनि केव्हां । भेटवितील सुतांनां[1] वो ॥ बाइ दुर ॥ ६ ॥

[१४७६ पद] दोहाः– स्तंभ विदार्‍यो नाथजी निज भक्तनके काज । आय सभामें भक्तितें राखी द्रौपदिलाज ॥ १ ॥

[१४७७ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळपीठ.–सारंग ता.–धुमाळी गौण.– " कुणीकडे तुह्मी " या चालीवर.

महाराज पाळण्यावरी । निजा रघुराया । वंदितें प्रेमभरी पायां । पाळण्यावरी ॥धृ०॥ महाराज कनकपत्रांनीं। पत्रांनीं करुनि घडित। स्यमंतकआदिरत्नजडित ॥ रचिला असा । असा भाव फळित। संतमुनिहृदयीं जो रुळत ॥ हालविति बहु । बहु अहेव जाया । प्रेमभरि वंदितसें पायां ॥ पाळण्यावरी ॥ १ ॥ महाराज पीठ

१ राम लक्ष्मण सीता या तिघांना.

साजिरें॥ साजिरें चौरंगी। चांदवे सुंदर नवरंगी। मध्यें शोभते। शोभते कोमलांगी। मूर्ति जे ब्रह्ममय तरंगी॥ ध्यानरूप तें। रूप तें हरवि माया॥ प्रेमभरि०॥ महाराज दिवस यामिनी। यामिनी तुह्मां रडणें। उचित हें नोहे आधि पडणें॥ करुनि कां घ्यावें। उगें हडहडणें। सर्वदा शांतिरूप जडणें॥ प्रार्थितें तुह्मा। निजदासी कराया॥ प्रेम बळें०॥ महाराज आह्मी बायका। बायका कुलवंत। तुह्मी तों श्रीहरि भगवंत॥ एकरूपिणी। रूपिणी पत्निवंत। अह्मांला करा स्वरुपवंत॥ आळंदीपती। पतिकन्याका या। अर्पिली प्रभुजी तव पाया पाळण्यावरी॥ ४॥

[१४७८ पद] **पाळणा.** वरीलच वृत्त.

महाराज कोंवळी तनु। तनु तुमची देवा। श्रमली करुनि भक्त-धावा॥ कोंवळी तनु॥ धृ०॥ महाराज पोटिं वाटतो। वाटतो कळवळा। रंग हा दिसतो सांवळा। भाव उपजतो। उपजतो मनीं कोवळा। येतसे सुलीनता जवळा। शुद्ध सांपडे। परब्रह्म-ठेवा॥ श्रमली॥ १॥ महाराज कितिक भक्तांनीं। भक्तांनीं कष्ट दिधले। परि ते सकळ सहन केले। असुरें जहीं। जहीं निगम नेले॥ तहीं नदि जलचर तुह्मि झाले॥ मारुनी असुर। काढिला श्रुतीठेवा॥ श्रमली करुनि भक्तधांवा॥ कोंवळी तनु॥ २॥ महाराज कूर्मवाराह वाराह नरहरी। होउनी असुर अवघे मारी॥ रक्षिले भक्त। भक्त ते निर्विकारी। जीववुनि कृपासुधाधारी॥ ध्यानधारणीं। तारितां मूढजीवा॥ श्रमली॥ ३॥ महाराज बळी पाताळीं। पाताळिं समुळ नेला। क्षत्रियकुळा नाश केला। रावणासाठीं। साठिं येथ आला। सुरमोचननिश्चय वहिला॥ सूख द्यावया। द्यावया मुनींदेवा॥ श्रमली करुनि भक्तधांवा॥ कोंवळी तनु॥ ४॥ महाराज कृष्ण कारुण्य। कारुण्य कलकिमूर्ति। संतमुनि गाति तुमचि कीर्ती।

परी द्यावी हे। द्यावि हें आज्ञा स्फूर्ति। रहावी नित्य हृदयिं मूर्ति। ह्मणुनि आरंभीं। आरंभीं पादसेवा॥ श्रमली॥ ५॥ महाराज कृष्ण अवतारीं। अवतारीं प्रभु आज्ञा। करणें आहे पतिप्रेमा। ह्मणुनियां आतां। सेवेचि करूं सीमा। होउनि ज्ञानेशज उगमा। विष्णुरूपिणी। रूपिणी मनीं भावा। श्रमली करुनि भक्तधांवा॥ कोंवळी तनु॥ ६॥

[१४७९ पद] सुशीलावृत्त. रा.–जोगी. ता.–तेताला.

जानकि मम सकुमार॥ धृ०॥

विवाहकालीं त्यजुनी नृपवर। दिधलें यश मज फार॥ १॥
स्त्री असुनी मम भक्तिच करी ती। ध्यान धरुनि निज सार॥२॥
विरहसौख्य मिळवाया नेणों। सोडियला संसार॥ ३॥
ज्ञानेश्वरकन्योपास्य प्रभु। दाखविं विहित विकार॥ ४॥

[१४८० पद] रंभावृत्त. रा.–यमन. ता.–तेताला.

सब जग कारन राम हमारा॥ धृ०॥

भृकुटिकटाहकटाक्षकोपबल। मंदोदरिबरदलसंहारा॥ सब॥१॥ कंचननगरी बिभिखन दीन्ही। शिलासे कंधिपार उतारा॥ सब॥ २॥ शिवधनु तोरि जानकी लाई। नामतें पाख जटायू तारा॥ सब॥ ३॥ ज्ञानेश्वरकन्यासुखकारन। रघुबरचरणयुगल सिर धारा॥ सब॥ ४॥

[१४८१ पद] लावणीवृत्त.– मूळ.–यमन. ता.–लावणी. गौण.– नरजन्मामधिं या चालीवर.

राम मला भेटवील ऐसी स्वभक्तगुणमाउली। स्मरतें घडि घडि तत्पाउली॥ धृ०॥ कोंवळी तनू फिरतां रुतती कंटक चरणीं सये। कशी मी मागत हरिण स्वयें॥ चुकी हेच कीं कंचुकि

१ समुद्रः— कं जलं धार्यते अनेन इति.

मागुनि आळे लागि न भियें । छळिलें साधू वदनें वये ॥ आतां येउनि कोण मजवरी करिल कृपासावली । स्मरतें घडि घडि ॥ १ ॥ मला असें वाटतें अवनिं तुझि निबिड तरूवरवनीं । तपस्वी रामार्थचि पर[1] मुनी ॥ ज्या योगें रघुपति सोडवुनी नेइल मजलागुनी । जपावा मंत्र असा तरि गुणी ॥ कधिं येउनि मज देइल अभया ज्ञानेश्वरमाउली । स्मरतें घडि घडि तत्पाउली ॥ राम मला भेटवील ॥ २ ॥

[१४८२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.—बेहाग. ता.—तेताला.

कौन बन देखूं राम हमारा ॥ ध्रु० ॥

रामबराबर सीयाभि गई । नील भया उजियारा ॥ कौन ॥ १ ॥ गुरु तो कहते हियमों धूंडो । द्वैति बतावत न्यारा ॥ कौन ॥ २ ॥ दोहाः— जाको षट् शास्तर नहिं जानत पाये नहिं मुनि पार । शंकर सुमिरत निराबिख होगये नेति कहे श्रुतिचार ॥ कौन बन ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरचरणांबुपानतें । जगमों रामहि सारा ॥ कौन बन ॥ ४ ॥

[१४८३ पद] कुरंगाक्षीवृत्त. मूळ.—जोगी. ता.—तेताला. गौण.— हिंदुस्थानी भजनाचे चालीवर.

बतावो माई कौन बन रघुबीर ॥ ध्रु० ॥

हात धनुखशर लेले बनमो । चालत निज पद धीर ॥ १ ॥
देखत नयनन तरु गन तारे । मुक्ति दिई पुनि चीर ॥ २ ॥
तरुबर तुम सब मुनिगन हो यह । करते पान समीर ॥ ३ ॥
तप करि करि रामको बुलाये । बनि अपवर्गानि धीर ॥ ४ ॥
श्याम तनू रघुपति लछुमन का । सुंदर गौर शरीर ॥ ५ ॥
श्रीज्ञानेश्वरबाला हरिपग । राखति प्रेम सुशीर ॥ ६ ॥

१ पर = उत्कृष्ट.

[१४८४] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.— सारंग. ता. धुमाळी. गौण.— कुणीकडे तुम्ही या चालीवर.

पाळणा. उत्सवसमयींचे उद्गार.

महाराज ब्रह्म सावळें । सावळें नृपतिसदनीं । जयाची कीर्ति वेदवदनीं ॥ ब्रह्म सावळें ॥ धृ० ॥ महाराज सच्चिदन्वयें । अन्वयें सौख्य भरित । सृष्टि झालियाहि उर्वरित ॥ महावाक्यार्थें । वाक्यार्थें असंसरित । सदा जें व्याप्य हृदयभरित ॥ मानुषें देहें । जाहलें शत्रुकदनीं । जयाची कीर्ति ॥ १ ॥ महाराज यज्ञिंही नेघे । नेघे अवदान । करवि कोसल्या स्तनपान ॥ सदा-सर्वदा । सर्वदा समाधान । तयासी माय घालि स्नान ॥ नवल भाग्य हें । भाग्य हें शंसुवदनी ॥ जयाची कीर्ति वेदवदनीं ॥ ब्रह्म सावळें ॥ २ ॥ महाराज अलकावती । अलकावतिपतिकन्या । जयाच्या कृपें परम धन्या ॥ शबरि जाहली । जाहली सर्व मान्या । सेवुनी प्रेमपक्व धान्या ॥ विवर्ती तनू । तनू असुर-सुदनीं ॥ जयाची कीर्ति वेद ॥ ३ ॥

[१४८५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.— यमन. ता.— धुमाळी. गौण.— महाराज पाळण्यावरी या चालीवर

पाळणा. उत्सवसमयींचे उद्गार.

जो । जो जो जो रे । रघुराया । संसृतितरणउपाया ॥ जो जो जो जो रे ॥ धृ० ॥ महाराज प्रणवतनूरूपा । तनु रूपा परमेशा । मायामानुषवेषा ॥ अतितर अगम्य तूं । श्रुतिशेषा । अप्राकाश्य दिनेशा ॥ लक्ष्मी सेवितसे । तव पाया । संसृति-तरण ॥ १ ॥ जो जो जो जो रे । प्रेमघना । शांता सुखमय सगुणा । नेणति मुनि जनही । त्वदिय खुणा । पाहति श्रुतिगत शकुना ॥ तवविण तुच्छ असे । तनु जाया ॥ संसृति तरण ॥ २ ॥ अलकावति कान्ता । प्राप्त शरण । ध्याते हृदयीं चरण । येणें

सहजचि हो । भवहरण । तुटतें पैं जनिमरण ॥ करिं वा पावन ही । प्रभु काया ॥ संसृति तरण ॥ ३ ॥

[१४८६ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळपीठ.– यमन. ता.–धुमाळी. गौण.– कुणीकडे तुम्ही या चालीवर.

पाळणा.

महाराज कनक पाळणा । पाळणा राममूर्ति । जयाची निगम गाती कीर्ती ॥ कनक पाळणा ॥ धृ० ॥ महाराज देत सज्जना । सज्जना निजस्फूर्ती । करित जग कामनाहि पूर्ती ॥ योगी साधिती । साधिती स्वयंस्मृति । जयाची निगम ॥ १ ॥ महाराज कनक निर्मळ । निर्मळ शुद्धचित्त । शांति डोल्हारा सालंकृत । महाराज प्रेमरज्जूनें । रज्जुनें आकळीत । ब्रह्मानंद आंदोलीत ॥ आंत शोभली । शोभली आत्मदीप्ती ॥ जयाची निगम गाति कीर्ती ॥ २ ॥ महाराज राणि कौसल्या । कौसल्या भाग्यशील । उदरीं आला घननीळ ॥ योगिया चढले । चढलें नव बळ । मोक्ष मिळवाया उतावीळ ॥ असुर पावले । अंतरी महति खंती ॥ जयाची निगम ॥ ३ ॥ महाराज अलंदीपती-पति । सद्गुरुराणा । नये वाणि मना अनुमाना ॥ तोचि भेटवी । भेटवी रघूराणा । करुणाघन देउनि ज्ञाना । सूख सचिती । सचिती गुरुमूर्ति ॥ जयाची निगम ॥ ४ ॥

[१४८७ पद] कमलारंगीवृत्त. रा.– भूप. ता.– तेताला. सीतावचन.

सुंदर शामतनू ॥ धृ० ॥

आणुनि कोणी भेटवील कधिं । भंजक शूलिधनू ॥ सुंदर ॥१॥ जन्मुनि जन्मुनि कुंभिनिवरि जो । नित्यचि रडवि दनू ॥ सुंदर ॥ २ ॥ भेटल हरि अलकावतिपतिचा । सेवुनि चरणकणू ॥ सुंदर ॥ ३ ॥

[१४८८ पद] रमावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला. उत्सवसमयींचे उद्वार.

तो हा तव उदरीं ॥ अंबे ॥ धृ० ॥
ज्याला श्रुतिमुनि हृदयीं ध्याती । सोडुनि भव कुदरी ॥ अंबे ॥ १ ॥ पहिला प्रणव एक ती वर्णी । सगुणचि सुपदधरी ॥ अंबे ॥ २ ॥ फळलें फळ हें वात्सल्याचें । दिलें आळंदिवरी ॥ अंबे ॥ ३ ॥

[१४८९ पद] सज्जनाचें हित दुर्जन संहार । सत्कर्मानुसार करील हा ॥ १ ॥ माय बाप बंधू यास नाहीं कोणी । आहे हा निर्गुणी जैसा तैसा ॥ २ ॥ जनन मरण अविद्येचा खेळ । नाहीं घननीळ बद्ध तेथें ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा होतांचि आकळे । अन्यथा न कळे तपें योगें ॥ ४ ॥

[१४९० पद] श्लोकः– अयं साक्षात्परानंदो दृश्यते जातवानिव । न जायते नान्तमेति इत्यादौ निश्चयं कुरु ॥ १ ॥

[१४९१ पद] डोळ्याची बाहुली न सोडी बुबूळ । मार्तंडमंडळ नभीं पाहे ॥ १ ॥ तैसा हा गोविंद असोनियां स्थीर । वधील असुर देवकाजा ॥ २ ॥ नेईल मागोनी आधीं विश्वामित्र । वधील अमित्र त्राटिकेतें ॥ ३ ॥ पर्णील आपुल्या आंगीची चित्कळा । ज्ञानेश्वरबाळा समर्यादा ॥ ४ ॥

[१४९२ पद] सुशीलावृत्त. रा.–सारंग. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

घेईल हा वनवास ॥ माते ॥ धृ० ॥
सोडुनि सकलहि भूपतिवैभव । करुं जाइल कुधिग्रास ॥ माते ॥ १ ॥ सुग्रिवसख्यें मारुनि रावण । भेटल पुढति तुह्मांस ॥

माते ॥ २ ॥ अक्षयचि करिल मग ज्ञानेश्वर- । बाला हृदयिं निवास ॥ माते ॥ ३ ॥

[१४९३ पद] कीर्तनसमयीं दृष्टान्तार्थ कुबेराची कथा (अपूर्ण.)

ओवीः- कपाळीं चर्चिला शेंदूर । विक्राळ दाढा भयंकर । पाशें बांधोनि यमकिंकर । चालविती गुणनिधीतें ॥ १ ॥ दशभुज पंचवदन । कोटयावधी वीर येऊन । यमदूतांचे पाश तोडोन । केला मोकळा गुणनिधी तो ॥ २ ॥ ते पुरुष ह्मणती यम दूतां-प्रति । तुह्मां न कळे व्याकरण व्युत्पत्ति । याचें गुणनिधी रूढ नांव असतां क्षिती । यास यमपुरीप्रति कां नेतां ? ॥ ३ ॥ गुणनिधीस यमपुरीस नेणें । या वरुनी चित्ता ऐसें जाणें । कां धर्मशब्दाचाही अर्थ होणें । अधर्म तुमचे नगरांत ॥ ४ ॥ यम-धर्म धर्मन्याय करीत । गुणनिधी दोषांस कां पात्र होत । ऐसा ऐकोनी वचनार्थ । बोलती दूत परस्परें ॥ ५ ॥

[१४९४ पद] कमालकथेसंबंधीः-कमलारंगीवृत्त. रा.-जोगी. ता.-तेताला. (राजविद्याधर.)

क्षणभरि राहिं उभा ॥ धृ० ॥

संत तृप्त झालियावरी मग । आकळिं श्यामप्रभा ॥ १ ॥

येइन तुझिया भेटिस आजी । सोडुनि विभवनिभा ॥ २ ॥

ज्ञानेश्वरप्रभु करुणामूर्ती । उजळावि आत्मप्रभा ॥ ३ ॥

[१४९५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.-सारंग. ता.-गौण. -कुणीकडे तुम्ही या चालीवर.

रघुनायका । माझ्या निज बाळा । धाडिला रथ कां वेल्हाळा ॥ धृ० ॥ वनीं तुजलागे रुततील बहु कांटे । उष्णशीतादि तेहि मोठे । बाळ सकुमारा । सकुमारा गुणनेटे । कोण घालील स्नानपेठे । अक्षयीं सुखदा । सुखदा महिपाळा ॥ धाडिला रथ

कां० ॥ १ ॥ सूर्यवंशींच्या । वंशिच्या भानुनाथा । प्रार्थितें तुला दिनानाथा । नको तापूं तूं । तापूं तुं उष्ण पंथा । रक्षिं मम पुत्र कृपावंता । जगव्यापका । कश्यपअदितिबाळा । रक्षि तूं माझ्या घननीळा ॥ रघुनायका० ॥ २ ॥ महाराज सखिये जननी । जनानि भूमिमाते । सुरक्षित नेइं राघवातें । होइं सकुमारे । सकुमोर पदघातें । प्रतीबंध तो न हो त्यातें । अलंदिपचरणीं । ठेवित शिरकमळा । धाडिला रथ कां वेल्हाळा ॥ ३ ॥

[१४९६ पद] उत्तरसमर्यांचे उद्गार. ओव्या.

अगा कुरूप जरी जाहली । वनिता जे आपुली । परी भोगितां तेचि भली । आणिका देखूं पाहे पां ॥ १ ॥ कां बुबुळेंवीण नयन । नासिकावांचोनि वदन । पुत्रावीण शून्य सदन । मज- लागून तेवि वाटे ॥२॥ पुत्र तुझा अंनतगुण । श्रुती म्हणती नेति श्रमोन । तेथ माझें एक वदन । करील वर्णन लीला किती ॥३॥ ह्मणोनि सानुमती बालवाणी । श्रीज्ञानेश्वरवसिष्ठचरणीं । अर्पिली आतां आवर्षी जनीं । कैवल्यदानी भजावा ॥ ४ ॥ सच्चिदानंद परमेश्वरू । उतरावया भूमिभारू । मानुषवेष नट- प्रकारू । मनोहरू दावितु ॥ ५ ॥ जो यज्ञांत नेघे अवदान । जया साहिना वेदाभिमान । तो परमात्मा कर पसरोन । घालीं भोजन ह्मणे जननी ॥ ६ ॥

[१४९७ पद] लावणीवृत्त. मूळ.— पिलू. ता.— धुमाळी. गौण.— “ ये धावत कृष्णाबाई अति कनवाळे ” या चालीवर.

बिभीषणवचन रावणाप्रत.

श्रीराम भक्तजनकाम शरण करसी रे । तरी भवदव हा तरसी रे ॥धृ० ॥ तो दीनबंधु जगदात्मा सुरवरकार्या । अवतरुनि पाळितो

आर्या । तूं क्षोभविलें आणोनि तयाची भार्या । हें नाहीं सु पुरुष आचार्या ॥ चाल ॥ झालें जें कांहीं मागें । विनवूनि तें क्षमा मागें । प्रभु सम सर्वांसी वागे । सुखसंधि कां न करसी रे ॥ श्रीराम० ॥ १ ॥ हें वैभव जाईल सारें विषयापायीं । उठ झट विनट रघुपपायीं ॥ गर्वे गुंतूं नको बापा आन उपायीं । भज विश्व बाप आणि आई ॥ चाल ॥ जाऊनि निज नगरा-पुढें । विनवीं हरिला रतिकोडें । स्वमन हें आवरीं वेडें । कां राज्य उगें हरशी रे ॥ श्रीराम० ॥ २ ॥ अति पातकि गज-गणिका ही तारिलि नामें । तारिल्या गोपिका कामें ॥ तूं मानुं नको चिरतर हीं कनकमय धामें । पडशिल न राखितां रामें । ॥ चाल ॥ ही तव मति नच कामाची । चट खटपट करि सामाची । करुणा होइल रामाची । ज्ञानेश्वर जरी वरिशी रे ॥ श्रीराम० ॥ ३ ॥

[१४९८ पद] सिंधुजावृत्त. रा.– सारंग. ता.– तेताला.

अवतरला रघुराणा ॥ धृ० ॥

सुरवरमुनिमनीं हरुष अपाराचें । भय दानवजनप्राणा ॥ १ ॥
श्रुतिजननी वर्णित तेजाचें तो । भानुवंशमनीं जाणा ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु म्हणति जगात जें । परब्रह्म तव तान्हा ॥ ३ ॥

[१४९९ पद] रसालावृत्त. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौण.–

ब्रह्म समज निज मनास । जननी ॥ धृ० ॥

चवदा वरुषें राज्य त्यजुनि हा । जाइल दंडकवनास ॥ १ ॥
हा हठ करितां कंटाळसि तरी । विसरूं नये तद्गुणास ॥ २ ॥
निमिष वियोगीं ध्यायीं अंतरीं । याच्या निर्गुणपणास ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु भेटल पुढती । पदीं मिळवुनि दुर्जनास ॥ ४ ॥

[१५०० पद] वासंतीवृत्त. मूळ.– यमन. ता.– धुमाळी. गौणपीठ–

पाळणा–पहुडे माझा राम पाळणीं ॥ धृ० ॥

दशरथसदनीं अज जन्मा कीं । आला जनपाळणीं ॥ धृ० ॥

तप तपती ज्यास्तव मुनिवर वन । सेवुनि तृण आळणी ॥ १ ॥

ज्ञानेश्वरजा करि चरणांहुनी । तनुमनओंवाळणी ॥ २ ॥

[१५०१ पद] सामपटुवृत्त. रा.–जोगी. ता.– दीपचंदी.

देतें कवळ वदनीं । तान्हया ॥ धृ० ॥

साखर लोणी भात दहीं आणि । अनारिसे रांधुनी ॥ १ ॥

येऊं नका ग पळभरी बाई । दृष्टी झडपल क्षणीं ॥ २ ॥

यागिंहि जो नेघे अवदाना । तो जेवी सुरमणी ॥ ३ ॥

तृप्त अशा आळंदिवल्लभा । आनंद अती भोजनीं ॥ ४ ॥

[१५०२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– जोगी. ता.– तेताला.

गौण.– "विडा घ्या हो नारायण" या चालीवर.

विडा घ्याहो रघुनाथा । देवा जानकीकांता । जोडोनियां दोन्ही कर । पदीं ठेवितों माथा ॥ १ ॥ निवटोनी गुण सारे । हे अविद्येचे तीन्ही । मंत्रवर्ण तेरा तेवीं । तत्व त्रयोदश गुणी ॥२॥ एकपत्नि तुम्ही ठावें । परी कृष्णवतारीं । स्वीकाराल याचें चिन्ह । घ्यावे तांबूल करीं ॥ ३ ॥ अगस्तिसंहितेतें । मनीं मानुनीयां साचें । भावी माधुर्यबळें । बोल हे संभ्रमाचे ॥ ४ ॥ जानकीपादनखीं । करूनियां दंडवत । रुक्मिणी होतां सीता । वरीन मी गोपीहेत ॥ ५ ॥ आळंदीवल्लभा जी । देवा सगुण-निर्गुणा ॥ भवतपदीं जडो माथा । भाव नवा किंवा जुना ॥ ६ ॥

[१५०३ पद] सुशीलावृत्त. रा.–गौडसारंग. ता.–तेताला.

पाळणा.

पहुडला रघुराय । पालखीं ॥ धृ० ॥

योगसमाधी त्यजुनी मुळिंची । रक्षी ब्राह्मणगाय ॥ १ ॥
श्रौतस्तवनें जागा नच जो । त्याला हालवि माय ॥ २ ॥
शंभुसहित मुनि ध्याति जयाला । विसरुनि जीवमनकाय ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरजा करित विनंती । दाखवि झडकरि पाय ॥ ४ ॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

श्री वाल्मिकीय सारोद्धार (पदरामायण)

[१५०४ पद] वंदुं गजाननचारुचरित्रा ॥ पाव रे पवित्रा ॥ धृ० ॥
हृदयवनीं लाविति रिपु वणवा । येऊं द्या कणवा ॥
माय बाप गणपति तूं बरवा ॥ आवडी पुरवा ॥
विनवाणि जोडुनि कर शिवपुत्रा ॥ पाव रे पवित्रा ॥ १ ॥
विघ्नें परिहरिं कोमलगात्रा ॥ पाव रे पवित्रा ॥
अलकावतिपतितनया याचित ॥ हरिचरणीं लावीं चित्त ॥
प्रेमळवशमानस निजतंत्रा ॥ पाव रे पवित्रा ॥ २ ॥

[१५०५ पद] " लाल शालजोडी जरतारी " या चालीवर.

कोण तुजविना करुणा जननी करिल सहज बाळा वरुती । अन्य देवता नाम भजाया वदनिं बसुनि देसी स्फूर्ति ॥ कोण तुजविना ॥ धृ० ॥ तूं पार्वति तूं क्षिरसागरजा गंगा शचि तुजला ह्मणती ॥ नारि जगीं जितुक्या तितुक्याहि जननि सुजन तव रूप गणती ॥ कोण तुजविना ॥ १ ॥ नकळ वदनिं तव वास भरंवसे तुळाचि जन सकलहि स्मरती । परि कुमती नाना देवपदिं विसरुनि तुज मन पाठविती ॥ कोण तुजविना

॥ २ ॥ अलकावातिवल्लभचरणाची आशा मनिं धरि इयाळे ॥ तदीय सुंदर गुण वर्णाया स्फूर्ति देइ तूं विधिबाळे ॥ कोण तुजविना ॥ ३ ॥

१०६ पद] प्रणमू हृदयरमणचरणाला ॥ धृ० ॥
ज्याविण निजसुख फळ नच लागे । जनि क्रतुशततप आचरणाला ॥ १ ॥ करुणाकर एकान्ति अवलिला । करिं धरुनी सुकुमर करणाला ॥ २ ॥ परब्रह्म चिद्घन दाखवुनि । लावि वृत्तिसह आकरणाला ॥ ३ ॥ अलकावातिवल्लभ दीनजनक । दिननिशिं करितें तत्स्मरणाला ॥ ४ ॥ मधुर मधुर गुरुनाम गाउनी । पार करिन या जनिमरणाला ॥ ५ ॥

१०७ पद] प्राचेतस नमिला । प्रभु तो । प्राचेतस नमिला ॥ धृ० ॥
श्रवण करुनि कवितारव ज्याचा । जनमनमद शमला ॥ प्रभु तो ॥ १ ॥ श्रुतिसम छंद असा दुसरा मज । अवतरला गमला ॥ प्रभु तो ॥ २ ॥ यद्विक्रम किति वानु मुखें या । दशशतमुख श्रमला ॥ प्रभु तो ॥ ३ ॥ विश्व विष्णुमय सहज दाखवी । रामकथा कमला ॥ प्रभु तो ॥ ४ ॥ याचितसे अलकावति- वल्लभ—। पाउलिं रति विमला ॥ प्रभु तो ॥ ५ ॥

[१५०८ पद] कटावाचे चालीवर.

प्रेमें नमुं सर्वहि साधू । यत्करुणें भवभयबाधू ॥ धृ० ॥ नारायण शिव उमा कृपाघन । विधि सनकादिक नारद मुनिजन । वरिष्ठ शक्ति स्मर्त सुपावन । पुढति नमो पाराशर नंदन । शुकाचार्यचरणाप्रति वंदन । संतताप निववाया चंदन । आसन त्या हें हृदयस्यंदन । देउनि नमिला यशुमतिनंदन । यत्समें अरिबंधनिकंदन । गाउं तयाचें पुण्यचरित हें । अलकावतिपति करुण सहायें । उमटुनियां अक्षय बोधू ॥ यत्करुणें भवभय- बाधू ॥ १ ॥

[१५०९ पद] "त्रिविध हरीहर मूर्ति सावळी" या चालीवर.
अंजनितनया दीनदयाला देई सहाय मला ॥ प्रभुरे ॥ कोणि नाहिं तुजविना असा जो रामचरणिं रमला ॥ अंजनि ॥ धृ० ॥ आजवरी नरदेही लोकीं भवतरितांटिं क्रमला ॥ दयाळा ॥ वानरतनु घेउनि त्वां भजनें मोक्षहि आक्रमला ॥ अंजनितनया ॥ १ ॥ तुला शरण ये कदापि तो मग जाइच ना भ्रमला ॥ अलकावतिवल्लभकरुणेनें रामिं मती बिसला ॥ अंजनितनया ॥ २ ॥

[१५१० पद] मानस तूं भज भज रामा । टाकुनि धन नंदन रामा ॥ धृ० ॥ अष्टौ प्रहर स्मर नामा । सांडुनि अभिमान कुमाना ॥ हृदयींच्या काढुनि कामा । दे सोडुनि संसृतिकामा ॥ १ ॥ धनवंता करिसि सलामा । ते पाहति नाच गुलामा ॥ कर पसरुनि मागसि दामा । शिवि देउनि धाडिती धामा ॥ २ ॥ अलकावातिपातिपदकामा । वरितां अधिकार न कामा ॥ वायां भटके न रिकामा । लावी तनु सज्जन कामा ॥ ३ ॥

[१५११ पद] "त्रिविध हरीहर मूर्ति सांवळी" या चालीवर.
सुलभ सांगतों शोध तुला मी श्रुतिच्या तत्वाचा ॥ त्यजुनि काम रघुराम भजावा सागर सत्वाचा ॥ धृ० ॥ शरणागत कधिं उपेक्षिलो हें न ऐकिलें करणी । तुझा असें म्हणवितां तारितो असो नसो करणी ॥ अलकावतिवल्लभचरणांबुज धरितां हृद्भुवनीं ॥ मुंगि असो वा किडा तयाला समय नाहिं च्यवनीं ॥ सुलभ सांगतों ॥ १ ॥

[१५१२ पद] "त्रिविध हरीहर" या चालीवर.
नांवे पावन करि पतिताला अयोध्या नगरी । सूर्यवंशि त्या स्थळीं सत्वशिल दशरथ राज्य करी ॥ धृ० ॥ प्रजा पालनीं

तत्पर जैसा माय बाप ह्रदयीं । देव सकल संतुष्ट देति नच दुःख शोक कांहीं ॥ झाले संवत्सर किति पोटीं परि संतति नाहीं । आबाढव्य हें राज्य परी त्या चैन नसे देहीं ॥ दिवस निशीं राजाला सुकवी सुतचिंता मगरी ॥ १ ॥ एकविक्रमें व्याप्त विश्व जो लाजवि त्रिविक्रमा । नित्य अप्सरा पुरिल ज्याच्या करिती परिक्रमा । थकित होति ऐकुनि सुरवरही ज्याच्या पराक्रमा । अंतःपुररमणी पाहुनिया लाजति उमा रमा । वरि अलकावतिपतिपदचिंतन राय अखंड करी ॥ सूर्यवंशीं त्यास्थळीं ॥ २ ॥

[१५१३ पद] "भूपती खरें तें वैभव" या चालीवर.

नृप ह्मणे राणि सुख नाहीं माझ्या मनीं । धनदवलत राज्यें पुत्रा वांचुनि सुनी ॥ धृ० ॥ अनुकूल सकल एकहि वस्तू नच उणी । परि गेल्या मी कोणी न प्रजा पालनी ॥ चाल ॥ राजाविण दिन दिन लोक ग । करिताति दिवसनिशी शोक ग । पीडिती चोरहि अनेक ग ॥ चाल पहिली ॥ वाटतें मला तरि काय असें वाचूनी ॥ धनदवलत ॥ १ ॥ दंडिता न चोरा कोणि सांपडे जेव्हां । भलतेचि घरोघरि भूप म्हणविती तेव्हां ॥ पिळिताति प्रजेला घालुनि भलता गोंवा । यज्ञाविण खाती नित्यचि साखर खोवा ॥ चाल ॥ गादीवर नसतां राजा ग ॥ गरिबाला मारिती फौजा ग ॥ व्यभिचारी लुटिती मौजा ग ॥ चाल पहिली ॥ पतिव्रताहि भरिती पोट जनिंच नाचुनी ॥ धन-दवलत ॥ २ ॥ पुत्रावरि येथिल सोंपुनिया सर्वही । मग जावें वनिं टाकुनिया निज गर्वही ॥ कामा नयेच शेवटीं कोटि खर्वही । परि पुत्राविण भेटे न महापर्वही ॥ चाल ॥ कोणत्या उपाया साधू ग । कोणासि गोष्टि अनुवादू ग ॥ काळजी करि

हृदयबाधू ग । ॥ चाल पहिली ॥ ज्ञानेश्वर गावें प्रेम परम सांचूनी ॥ धन दवलत राज्यें ॥ ३ ॥

[१५१४ पद] " नंदनंदना अहो मधुसुदना " या चालीवर.

राणि ह्मणे महाराज कशाला शरीर सुकवावें । पुरोहिताला पुसा जयानें अखंड सुख व्हावें ॥धृ०॥ ब्रह्मतनय करुणाघन स्वामी नारायण दुसरा । तो असता कनवाळू माथा मग माझें न सरा ॥ देव देवताहुनी थोर हो ब्राह्मणपदआसरा । संत देति तात्काळ देव दे लावुनि अति उशिरा ॥ साधु चरण सेवेनें असले अनर्थ चुकवावे ॥ पुरोहिताला ॥ १ ॥ बाहूबळ क्षत्रियास अक्षय विप्रा वाणिबळ । लोहशस्त्र राजाचें द्विजवरिं तप:शस्त्र प्रबळ ॥ युद्धीं जय अपजय हे येती क्षत्रियासि सकल । सदा विप्रवर विजायि होति जे पुण्यशील निखळ ॥ नरजन्मामाधिं सत्संगाविण स्वहित न चुकवावें ॥ पुरोहिताला ॥ २ ॥ परब्रह्म हा शांत मुनी अति माय बाप जगतीं । सच्छिष्याला सद्गुरुवांचुनि उद्यां न आज गती ॥ अळस धरिति गुरुभजनीं त्यांची खरि यमराजगती । येउनियां जननींजठरीं ते पशू व्यर्थ जगतीं ॥ अलकावतिपतिपदिं पळ पळ पळ निजशिर झुकवावें ॥ पुरोहिताला ॥ ३ ॥

[१५१५ पद] " नंद नंदना अहो मधुसुदना " या चालीवर.

करा अनुज्ञा मला आणितों गुरुला विनवावें । संकट पडल्या संतपदाम्बुज युगुलिं लीन व्हावें ॥ धृ० ॥ राजा उदास निरखुनि मंत्री सुमंत्रादि विमळ । मस्तक ठेवुनि चरणिं विनविती जोडुनि करकमळ ॥ महाराज भगवंता धरिली चिंता मनिं निखळ । राज्यावरि प्रभुचें दुर्लक्ष्य नेणाति अज्ञुनि खळ ॥ उठा झटा विनटा भगवंता निजजन निववावे ॥ संकट पडल्या ॥ १ ॥ राव ह्मणे तुह्मिं चतुर शहाणे मंत्रि मला असता । देव

सकल दोषहीन मानुनि तिहि लोकीं असतां ॥ प्रतिनिधिकरवीं सांभाळाया सांगुनियां वसतां । चला जाउं लोटांगणिं ज्या स्थाळिं गुरुवर मुनि वसता ॥ मजहि मानलें सदा अलर्दीवल्लभ गुण गावे ॥ संकट पडल्या संत पद्मम्बुज ॥ २ ॥

[१५१६ पद] " जांब जांभळी विचार करिती " या चालीवर.

आजवरी धनराज्य भोगुनी जड केली फारचि काया । आम्हि दीन लेकुरें शरण तुम्हिं येउं द्यावि ह्रदया माया ॥ ध्रु० ॥ राजा दशरथ वसिष्ठसदना सहित समाजें गेला हो । अष्टभाव भरुनियां मुनिवरा नमस्कार तैं केला हो ॥ पुत्रवंत कीर्तिवंत हो हा वर गुरुवदनीं आला हो । इष्ट पाहुनी नृपवर चित्ता आनंदाहि अति झाला हो ॥ कर जोडुनियां नृपवर वदला चला मंदिरीं गुरु-राया ॥ आम्हि दीन लेकुरें ॥ १ ॥ अरुंधतीसह विधितनयाला पालखींत मग बसवीलें । स्कंधिं वाहुनी नृपवर आपण आणुनि सदनीं बसवीलें ॥ काय कार्य पुसुनियां गुरुवरें नृपवरचित्ता रिझवीलें । लीन नृपाळें मंत्रीकरविं मग गुरु चरणाला बुझवीलें ॥ मुनि म्हणती त्यज चिंता आठविं अलकावतिवल्लभपाया ॥ आम्हि दीन ॥ २ ॥

हरिःॐतत्सादिति श्री वाल्मिकीय सारोद्धारे पदरामायणे बालकांडे दशरथचिंतापरिहारो नाम प्रथमः सर्गः

[१५१७ पद] " जाऊं कामाला " या चालीवर.

प्रणमूं मंगलधाम । माझा । निजजनवत्सल राम ॥ध्रु०॥ धांव पाव म्हणतांचि पुरवितो येउनि सकलहि काम । शूल-पाणिसह मुनिवर जपती ज्या होउनि निष्काम ॥ प्रणमूं ॥ १ ॥ शांतिदयेचे तरू पेरुनी ह्रदयाचि करुं आराम । प्रेममंचकीं बैस-वुनीयां देउं प्रभुस आराम ॥ प्रणमूं ॥ २ ॥ निगम न ज्या

निष्कृति सांगे ते तरले घेउनि नाम । अलकावातिवल्लभ करुणाघन आपण आत्माराम ॥ प्रणमूं ॥ ३ ॥

[१५१८ पद] " त्रिविध हरीहर " या चालीवर.

काय करूं यापरी मानसीं नृपवर करि खंती । भल्याभल्याही प्राणिसिंहसनामध्यें नव्हे शांती ॥ धृ० ॥ कोणि एके दिवशीं राजा दशरथ शिकारिला गेला । सेना सोडुनि मागें हरिणामागें लागला ॥ चपल चाल चालतां काननीं अतिशय पांगला । दाट झाडि पाहुनी तरुतळीं उतरे भागला ॥ क्षुधा तृषेचा ताप फार जाहली म्लान कांती ॥ भल्या भल्याही ॥ १ ॥ उदक असल तरि कोठें ऐशा विचारिं तो स्तब्ध । अकस्मात तव बुड बुड बुड हा श्रवणिं पडे शब्द ॥ धनुष्यास चढवुनि रज्जू मग मुष्टि केलि बद्ध । शब्दवेधिं सोडिला शर तदा लक्ष करित विद्ध ॥ शिव शिव हरि हें कर्णिं ऐकुनी भूपतिला ग्लान्ति ॥ भल्या भल्याही ॥ २ ॥ विठ्ठल राजा जाउनि पाहे देखिलि नरमूर्ति । बाण उपटुं लागला तदा तो वदला शुभकीर्ति ॥ महाराज तुज अभय असो मी वैश्य जाण याती । ब्रह्महनन तुज घडलें न परी विनवणि धरिं चित्तीं ॥ मायबाप मम फार तान्हेले त्यांची करिं शांती ॥ भल्या भल्याही ॥ ३ ॥ वृद्ध असति त्यासाठिं कावडी ही मी भरालि आहे । नेउनि दे परि श्रावण ह्मणतां त्याहि वगा राहे ॥ वदशिल तरि शापितील तुजला विचार हा पाहें । पुढें घडल तें घडो परी इतुका समय साहें ॥ ज्ञानराज जय म्हणुनि पावले वैश्यप्राणशांती ॥ भल्या भल्याही ॥ ४ ॥

[१५१९ पद] " न्हवा थोर तू भूपाळा " या चालीवर.

शिव शिव दोष घोर घडला ॥ ह्मणोनी नृपवर महिं पडला ॥ धृ० ॥ हा हा बाळा म्हणुनी भाळा पीटित आणी छाती ।

राज्य नको हें पाप करावि जें विर्त्ति पडो या माती ॥ शिव शिव ॥ १ ॥ सोडुनि तुजला एकट बापा मार्गीं कैसा लागूं । माय पाडसा घुसतां तुज मग काय मुखें सांगू ॥ शिव शिव ॥ २ ॥ पुत्रहीन मी आधिंच वरि तुज पितृपास हरिले ॥ म्हणे यमा पाठवीं परत या मरण मला पुरलें ॥ शिव शिव ॥ ३ ॥ अलकावतिवल्लभ नावानें उचित करुनि त्याचें । वडिलास्तव कावडी घेउनी चालत मनिं काचे ॥ शिव शिव ॥ ४ ॥

[१५२० पद] " वीरा भ्रमरा " या चालीवर.

चालताहि वाटेनें राजा तनुमनिं अति तापला । ह्मणे म्यां स्नेह कसा कापला ॥ धृ० ॥ जायें जिकडे भूवरि पडलीं श्रावणमुनि पाउलें । खुणेनें ठिकाण ही पावलें ॥ पाहे तंव तेथची आंधळे वृद्ध वडिल फावले । जळाविण वदनाहि कोमावले ॥ पाणी देत पाणियावरि जणूं अश्रुपूर आपुला ॥ ह्मणे म्या स्नेह ॥१॥ जळ करिं घेउनि बोलाविति ते ' ये श्रावण पाडसा ' ॥ तुझ्याविण कासाविस असु कसा ॥ शिणला ह्मणुनी कां न बोलसी आज सख्या राजसा । तुझ्याविण जीव जाहला पिसा ॥ बिंदुमात्र ना घेउं वदनिं जळ प्राण देउं आपुला । ह्मणे म्यां स्नेह ॥ २ ॥ धीर न धरवे राजा वदला हा मी उभा पातकी । केला म्यां श्रावणघात कीं ॥ मृगयाव्यसनें माझि सदाची महा पतित जात कीं । वधावें उचलुनियां हात कीं ॥ वचन ऐकतां वृद्धांचा त्या हृदयबंद कापला ॥ ह्मणे म्यां स्नेह कसा ॥ ३ ॥ भिरकावुनि करिचें जळ राजा दशरथ वळखुनि असा । ह्मणाति तूं अदय अह्मांस्तव कसा ॥ अथवा ठाउक मुळीं पासुनी सूर्यवंश हा असा । सूर्यसुत यम हरतो जग जसा ॥ ' कुमर कुमर करितां मरशिल तूं ' यापरि नृप शापिला ॥ ह्मणे म्यां स्नेह कसा ॥४॥ हा हा श्रावण ह्मणुनी प्राणा वृद्धिं तदा सोडिलें । रायां शोकें

महिं पाडिलें ॥ शिकारिच्या त्या कठिण स्वभावें श्वास तनुंत ओढिले । नृपें मग तदुचित ही जोडिलें ॥ ज्ञानराज चरणांबुजावरी भार सर्व सोपला ॥ ह्मणे म्यां स्नेह कसा० ॥ ५ ॥

[१५२१ पद] " बाइल पैशाची पैशाची " या चालीवर.

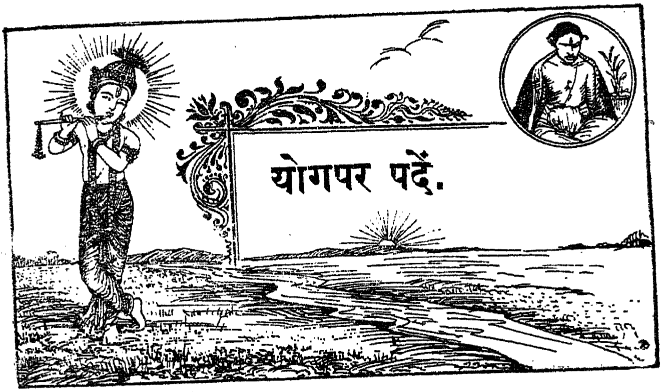
शोकें रायाला उमजेना । तों पातलि निजसेना ॥ शोकें ॥धृ०॥ नमुनी सर्वांहीं अतितुष्टी । बैसाविले गजपृष्टीं ॥ १ ॥ करिती नेवुनि घरिं शांती पुष्टी । परि राव अंतरीं कष्टी ॥ २ ॥ करुनी सुविचारा मग अंगें । वासिष्ठ गुरुला सांगे ॥ ३ ॥ अलकावतिवल्लभ करुणामूर्ति । द्यावी सन्मय स्फूर्ती ॥ ४ ॥

[१५२२ पद] " वाहवा थोर तूं " या चालीवर.

निगम असें सांगे । पुनिता पाप न बहु अंगे ॥ धृ० ॥ अवचित सज्जनकरवीं घडती जीवचुकिस्तव खोडी । सुकृताभिभवें पाप तयांची हानि करित अति थोडी ॥ निगम असें ॥ १ ॥ अश्वमेध करिशिल तरि राया पाप जळल हें सारें । निरपराधि जन शाप परंतू पडल भोगणें बारे ॥ निगम असें ॥ २ ॥ मी निजतप आठवूनि सांगतों होइल तुजला कुमर । आण यज्ञसाहित्या लवकरि बोलावी भूम्यसुर ॥ निगम ॥ ३ ॥ देइल तुजला अलकावतिवल्लभ इच्छिसि जें चित्तीं । नाम तयांचें जपुनी मुद्रा गुरुची करिं तनुवित्तीं ॥ निगम ॥ ४ ॥

हरिःॐ तत्सत् श्री वाल्मिकीय सारोद्धारे बालकांडे पदरामायणे अश्वमेधोपक्रमो नाम द्वितीयः सर्गः

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

[१५२३ पद] लावणीवृत्त. मूळ.– पूर्या. ता.– धुमाळी. गौण.–

दत्तात्रय चतुराक्षरी मंत्र.

पीय मिलन मैं जाति अकेली छोर कुजनकुलसंग ।
देखि पियाको उरसुं मिलायके प्रेम उराउंगी रंग ॥ धृ० ॥
निकली जहांसो चलीरहासो कर लैं तुलसी माल ।
देख गनेशहि सीस नवायके ऊपर चलि गज चाल ॥
कामक्रोध ये वैरी मारे लेकर करमों ढाल ।
ब्रह्मा, विष्णू, शंकर सबको नायके भइ उपराल ॥
नैनबैनसो लागि प्राणसो चित्तनमो लीया ।
छोर नाद नवमेघनादमों नित श्रवण दीया ॥
रहा पकर तिनकी चलि झटतो दसमद्वार पाया ।
ज्ञानेश्वरप्रभु हात पकर मुझे अंदरमो लीया ॥ १ ॥
आगे अकेली गई बीच तब ज्ञानेश्वर मिले साथ ।

मैं ही हरिरूप भई आय ये ब्रह्मनके नित हात ॥
नाश किई सब मनकी चारों बाणिनकी और बात ।
सोहं सोहं मील गया अब लपट गई प्रभु साथ ॥
भरी प्रेमसे छूट गया और बातनका तो हाल ।
लिया हृदयमों ज्ञाननाथ अब भइ व्यापकनेहाल ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु शिरके ऊपर धऱ्यो चंद गुनलाल ।
ज्ञानेश्वरकन्या कहि जानो भक्तियोग मितपाल ॥ २ ॥

श्लोक.

[१५२४ पद] तो ओढियान म्हणतो हरि योगिराणा । जालंधरा अधतला प्रतिसाह्य जाणा ॥ नाभीस उंच करुनी उद-रास आधीं । नेवोनि खोल मग ती करणें समाधि ॥१॥

[१५२५ पद] सामनुष्टुप. रा.– यमन. ता.– तेताला.

साधुराम पीवो अमृतधारा ॥ ध्रु० ॥

आदौ क्रिया तालव्य करो । जिव्हाबंधसे न्यारा ॥ साधुराम ॥ १ ॥ तालुस्थानमें जीभ लगाके । शिरबिच प्राण पठारा ॥ साधुराम ॥ २ ॥ नयनभ्रुकुटिमों उलट पठाऊं । सोम भवन निकारा ॥ साधुराम ॥ ३ ॥ उस धाराके सुखमें देखा । देहतें आत्मा न्यारा ॥ साधुराम ॥ ४ ॥ जहं तक सोम रहे कायामों । तहंलोन कालघेरा ॥ साधुराम ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु एक पक-रिके । जोग तजूंगी बारा ॥ साधुराम ॥ ६ ॥

[१५२६ पद] रंभावृत्त. रा.– जिल्हा. ता.– तेताला.

यहि योगिनकी मोहन मुद्रा ॥ ध्रु० ॥

शंकर इसके कारन धूंडत । भसम लगाय करत बन निद्रा ॥१॥
नाद चिणचिणी प्रथमहि बाजत । सप्तम बाजत बेणु सुभद्रा

॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या योगिवोंको । जान जाय मिलि गोकुल-चंद्रा ॥ ३ ॥

[१५२७ पद] रमावृत्त. रा.- भूप. ता.- तेताला.

धीर धरो मनमों ॥ बाबा ॥ धृ० ॥

प्राण रु चित्त मिलाय धरो झट । जदुपति चरणनमों ॥ बाबा ॥ १ ॥ बेणुनादश्रुति सुनसुन शीघ्रहि । चलो कूंजबनमों ॥ बाबा ॥ २ ॥ रामकृष्ण हरि नाम सुमिरिके । सोहं रंगनमों ॥ बाबा ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणाबलतें । वसिये संतनमों ॥ बाबा ॥ ४ ॥

दिंडी.

[१५२८ पद] जया आंगी वैराग्यपूर्ण झालें । विवेकानें निश्चींत चित्त केलें । असो कोणीही उंचनीच जाती । परी योगी अधिकार तया देती ॥ १ ॥

[१५२९ पद] मंत्र तंत्र सर्वही हरीनाम । कृष्णपाय तेचि अपवर्ग धाम ॥ डोळियाचें बळ चालवूनि अंगें । निज देहीं खेळ लूं विश्वसंगें ॥ २ ॥

[१५३० पद] चित्तवृत्ति रोधितां योग होय । चित्त तेव्हां मीळोनि आत्मिं जाय ॥ चित्तवृत्तीचा जरी रोध नाहीं । तरी चित्त धावतें बहू ठायीं ॥ ३ ॥

[१५३१ पद] ओवीः- प्रमाण विपर्यय विकल्प निद्रा । स्मृति ऐसी पंचाकारा ॥ जाण गा एकधारा । वृत्तीचिया ॥ १ ॥

[१५३२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.-यमन. ता.-तेताला.

मनपवनका मिलाफ ॥ करिये ॥ धृ० ॥

काला पीला लाल सफेदा । लेव नीलेंकी चाप ॥ करिये ॥ १ ॥ अनाहत बाजा सुनके पकरो । निज मनमों अनुताप ॥ करिये

॥ २ ॥ अपने वृत्तीमांही जानो । तीन लोकका माप ॥ करिये ॥ ३ ॥ निजको जडते न्यारी करिकै । वारो त्रिविध ताप ॥ करिये ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुतातकृपातें । सुख लेवो आपहि आप ॥ करिये ॥ ५ ॥

[१५३३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–जोगी. ता.–राजविद्याधर. गौ०–माहीत नाहीं.

आहां तसे तुम्ही राहा । मौज मग सद्गुरुकृपें पाहा ॥ धृ० ॥ एकाचे मोडुनि शून्य देऊनी । करा आठ नऊ दहा ॥ गड्यांनो ॥ १ ॥ हृदयामधील ही पुष्पपाकोळी । सद्गुचरणीं वाहा ॥ ॥ गड्यांनो ॥ २ ॥ सतरावीच्या अमृतनदीचें । पाणी घेउनी नाहा ॥ गड्यांनो ॥ ३ ॥ शिर चरणातें देउनी तेथें । प्राण मन सुखी पहा ॥ गड्यांनो ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु करुणाघन त्या । शरण जाउनी लाहा ॥ गड्यांनो ॥ ५ ॥

[१५३४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–यमन. गौण०–गणया गणया गणपती या चालीवर.

शांतियशोदे जवाळि हरी । बसला हृत्पाळण्यावरी ॥ धृ० ॥
दुध सत्रावी वरुनि गळे । अवघे गडी पीति सावळे ॥ १ ॥
सोहं विंझणीं ये झोका । नादें मोहित धेनुंपिका ॥ २ ॥
भक्तादेवा एक मिळणी । झाली तनुमन ओवाळणी ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभु कृपाकरें । केलें ग्रहण शारंगधरें ॥ ४ ॥

[१५३५ पद] दडंगी लावणी ढोलकीवरील. " दौलतचे चोचले " या चालीवर.

ऐकारे दादहो सांगतों तुम्हां ठाव नाहीं । तुम्हां ठाव नाहीं । देव हा समद्यांच्या देहीं ॥ धृ० ॥ नेत्रांच्या वरभागीं गुरूले अभि-

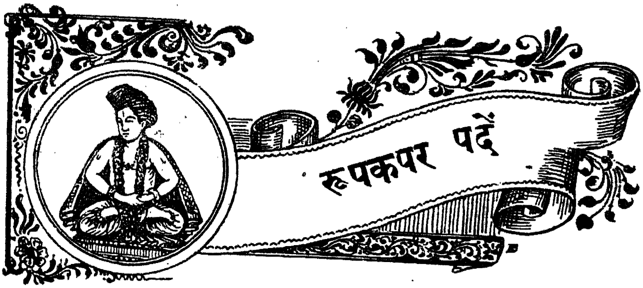
---

१ गोपिका.

षेक घडवावा । ॐकाराच्यापुढें गड्यारे सोहं भिडवावा । पाहु-नसन्या चालला घेउनी चक्र गड्या साही ॥ देव हा सम-द्यांच्या० ॥ १ ॥ पाचांचा देह गड्या हा द्यावा टाकून । कोन्या नांवरूपाचा ठाव द्यावा झोकून । जात पात कुळ गोतर समदं द्याव रे फेकून । अनुहात नादाच्या पुढें चाल वयखून ॥ चाल ॥ सूक्षम सोडावा जी । श्यामवर्ण मोडावा जी । नीलवर्ण जोडाचा जी ॥ चाल पहिली ॥ चालून पुढें जाणें ना मंग ठायींच्या ठायीं । ज्ञानराज भजना वांचूनशनी जुद काम नाहीं जी ॥ ऐकारे ० ॥ २ ॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

[१५३६ पद] साममाणव. मूळ.–जोगी. ता.–दीपचंदी. गौण.–

सद्गुरुपासुनि बाई नवल आयकिलें ॥ धृ० ॥

सत्पुरुषाचें वित्त हिरोनी । वंध्यासुतें नेलें ॥ १ ॥
तीन वर्षांच्या कुमारिकेला । वृद्ध बाळक झालें ॥ २ ॥
आपणची गडे तस्कर होउनि । आपल्या घरिचें धन हारविलें ॥३॥
ज्ञानेश्वरप्रभुकृपाकटाक्षें । आह्मिंच देखियलें ॥ ४ ॥

[१५३७ पद] सामनुष्टुप. रा.–कालंगडा. ता.–तेताला.

अनाजनें अदमीको खाया ॥ धृ० ॥

मछलीनें बक भक्षण करके । मटियानें कुंभार घडाया ॥ अनाजनें ॥ १ ॥ अदमी ऊपर औरत चढके । बिन मुंडीका बाल बनाया ॥ अनाजनें ॥ २ ॥ घोडे ऊपर खूटा बांधा । पानी म्यानें अग्नि जलाया ॥ अनाजनें ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु तात हमारे । तिन पग इनको अर्थ बुझाया ॥ अनाजनें ॥ ४ ॥

[१५३८ पद] सामनुष्टुप. रा.– जोगी. ता.– तेताला.

बाई म्यां नवल देखिलें काल ॥ धृ० ॥

हिरवी हळदी डोळा पाहिली । चंदनपूर्ण गुलाल ॥ बाई म्यां ॥ १ ॥ हिरवे पिवळे मिळुनी पडले । सुख सागरिचें लाल ॥ बाई म्यां ॥ २ ॥ जनन तेंचि मरण जाहलें कीं । मरणीं हि जनन काळ ॥ बाई म्यां ॥ ३ ॥ आंबे उपडुनि दूर टाकिले ॥ अंगणिं लावुनि वाल ॥ बाई म्यां ॥ ४ ॥ वेश्या मेली लज्जा धरुनी । धडंग सतिची चाल ॥ बाई म्यां ॥ ५ ॥ गरीब ज्ञानेश्वर तत्कन्या । मी झाली बहु नाल ॥ बाई म्यां ॥ ६ ॥

[१५३९ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– भूप. ता.– तेताला. गौण.– पहा पहा.

कोणी टाळ्या बोंबा ठोका कानीं ॥ धृ० ॥

कान डोळा नाकें जिभे एकरसू । ठाउवें आला अत्यंत सुरसू । झाला एकीनाठा दारूकसू । बिनाडोळयाचा देखिला सौरसू रे ॥ १ ॥ एकबाईल जबरदस्त आली । ती मनुष्याच्या छातींत बैसली । जगा अवघीच थूथू झाली । पुढें तेची त्याची माय केली ॥ २ ॥ कानातूनी निघते दूध । थानांतूनी बाहेर रक्त शुद्ध । किती मान तिचीं बळ बद्ध । आंगावरी नाहीं मांसमेद ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा भलीभली । बाइल होती जिती तेच मेली । मायपणें उदयासी आली । आतां जगभर सद्गुरू माऊली ॥४॥

[१५४० पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– यमन. ता.– तेताला. गौण.– वाऱ्यानें दुनिया गेली.

साठीचा सौदा ठ्याना बापनो ॥ साठ पायऱ्या चढुनी याना ॥ धृ० ॥ बिना मोलाचा बाजार केला । आवडेल ते ते न्याना ॥ साठीचा सौदा ॥ १ ॥ टाकत टाकत पाउल आमुच्या । शब्दा मागें याना ॥ साठीचा सौदा ॥ २ ॥ अखंड साठा वरते जाउनि । साठ साठ मोडाना ॥ साठीचा सौदा ॥ ३ ॥ साठचि

म्हणुनी साठाचि घ्याता । साठचि होउनि रहाना ॥ साठीचा सौदा ॥ ४ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु करुणायोगें । साठचि दृष्टिं पहाना ॥ साठीचा सौदा ॥ ५ ॥

[१५४१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. गौण.– ठगडी बायको आली या चालीवर.

चला बापनो चला । वरते हात घालुनी खुला । घ्या घ्या पाउठे ह्मणा । टाका गादीवरच्या फुला ॥ धृ० ॥ आला चोर ब्रह्मांडाचा करोनिया चौघर्डीरे । सुपा एवढें कान त्याचे कुशा एवढी दाढीरे ॥ बळी निर्बळी दोन्ही धरुनी तोंडांत रगडी रे । हरि नामाविण हरि नामाविण जाऊं न द्या सुनी घडी रे ॥ चला ॥ १ ॥ टाळ्या पिटुनी चार चार नामस्मरणीं जडा रे । ठाऊं एक्या ठाई जावोनिया आडवे पडा रे ॥ चला ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वर करुणार्णवस्मरणें आहा तैसे वडा रे । अनाहातनादाचा झननन वाजवा चौघडा रे ॥ चला ॥ ३ ॥

[१५४२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. गौण.– वाऱ्यान दुनया गेली या चालीवर.

घाला घाला झाडाला पाणी । मांय लेका भेटि शिराणी । माशां ताटावरि राखी पाणी । आनंदानें छिनाल पतिसे पाणी ॥ घाला घाला ॥ धृ० ॥ द्वारीं उभा तुंबडीवाला । याला धान्य कांहीं घाला । करा बायकोशी अबोला । धावुन धावुन इचकट बोला ॥ घाला ॥ १ ॥ डेंगणें हातीं धरुनी फिरा । गांवभर चोरांच्या गांडा मारा । ज्ञानेश्वर स्मरणाचा थारा । तुम्हि तरुन लोकांला तारा ॥ घाला घाला ॥ २ ॥

[१५४३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. गौण.– डोई फोडयाच्या चालीवर.

डोई फोड्या पुढें ये पुढे । तुझ्या बायलीचे जाउं दे मढे । तुझ्या बापाला काळिमा पुढे । तुझ्या मायच्या कंठीं पडे रे ॥ धृ० ॥

तुह्या घरां मागें एक आहे गली । म्या तुही बहिण तेथ पाहिली । तिची गांड दुसऱ्यान मारली । तुही काह्यची कुल्प किल्ली रे ॥ डोई फोड्या ॥ १ ॥ तुह्या घरचा कुत्रा भला । त्यानं तुह्या मायला भोग दिला । त्याच्या पासुन तूच झाला । आतां काय दाखविसी आम्हाला ॥ डोई फोड्या ॥ २ ॥ काळ्या तोंडाची कसनी भली । तोबरी मिरच्याची दिली । ज्ञानेश्वरकृपा साउली । तुझी माझी एक माउली ॥ डोई फोडया ॥ ३ ॥

[१५४४-पद] आर्या:-

हसले आणि उमसलें द्विजवर तुज सोडती न हें नवळ ।
कंठिं मिठी दृढ देउनि मंचक मणि कासया चवल ? ॥ १ ॥

[१५४५ पद] अयि वीणा वाजवुनी कधिं विधिनंदिनि न नाट्य तव दावी । अविवश मधुकर महिमे त्वां बंधन करुनि आणिला गांवीं ॥ २ ॥

[१५४६ पद] तव रशनानुकूल तनु शीतप्रिय तप्त जीवना मानी । निज हृदय मांस हिंसन मीमांसा घालि जीव नामानी ॥ ३ ॥

[१५४७ पद] कन्या नसोनि कान्ता कान्ता संगें अखंड एकान्ती ।
कांतीं मेळवुनीया खेळवितां शांतिमंत लोकां ती ॥४॥

[१५४८ पद] सोवाळि सवती साठीं तुज साठीं सर्वदा प्रिया गणिका ।
नियम कपाटे रिपुनां येर विमुक्तां समस्तहि जवनिका ॥ ५ ॥

[१५४९ पद] गोड विषाला त्यजुनी कडवट पीयूष नित्य सेवावें ॥
एकपदरि दोरीनें तदनंतरि पक्षिपाय गोवावें ॥ ६ ॥

[१५५० पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–भैरवी. ता.–तेताला.

नवल देखी कुंठित मति मारी ॥ ध्रु० ॥

पांचालीनें त्यज पतिपंचक । कांत कीनो पूतनारी ॥ १ ॥

रावणनें तो अजुध्या लीनी । रामनें बिभिखन नगरी तोरी ॥२॥

धर्म व्हय गया जारिणिके बस । पतिव्रता स्त्री मारी ॥ ३ ॥

ज्ञानेश्वर करुणाकरि कोई । उलट अर्थको बिचारी ॥ ४ ॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

प्रभाती पदें.

[१५५१ पद] उदितावृत्त. मूळ.-यमन. ता.-धुमाळी. गौण.-
नंदाच्या नंदना.

उठा नंदनंदना हो । झाला मार्तंडोदय पाया लावूं द्या चंदना ॥ धृ० ॥ जय करुणाघन हरे । सुरवर मुनिजन पूजिति नित्यचि परम प्रेम पडिभरें ॥ कुसुमहार घेउनी । प्रभुपदजयगायन करुनीयां उभ्या द्वारिं मालिनी ॥ निजकरिं पंचारती हो । चरण पाहतां तुमचे ज्ञानेश्वरकन्यामानिं रती ॥ १ ॥

[१५५२ पद] रमावृत्त. रा.-बिभास. ता.-तेताला.

सुर्योदय झाला ॥ स्वामी ॥ धृ० ॥
संमार्जन मज करणें आहे । झडकरि नंदलाला ॥ स्वामी ॥ १ ॥
सासुबाई येतील मंथना । उशिर बहू झाला ॥ स्वामी ॥ २ ॥
जेवाया प्रभु तुह्मासाठिं कीं । श्रीखंडाहि केला ॥ स्वामी ॥ ३ ॥
उठा उठा जेउनियां श्रीहरि । जा कुंजवनाला ॥ स्वामी ॥ ४ ॥
दीन जाणुनी पहा मजकडे । अलकावतिपाला ॥ स्वामी ॥ ५ ॥

[१५५३ पद] जयंतीवृत्त. मूळ.-पूर्वी. ता.-धुमाळी. गौण.-
घनश्याम सुंदरा.

उठा उठा श्रीपती भाट गर्जती वेद बाहती ।

प्रेमळ जन गोविंद म्हणूनी पायिं शीर वाहती ॥ धृ० ॥
कनकपताका उभारुनी हरिभक्त उभे द्वारीं ।
पूर्वदिशे उदयला दिवाकर करें तिमिर वारी ॥
निज जागृतिनें जनभवनिद्रा दूर करा देवा ।
देउनियां ऐश्वर्य तयाकरवीं करवा सेवा ॥
प्रेमभरें जन घेती तुमची सहस्रवारि नांवें ।
ज्ञानेश्वरकन्याही त्यांतचि असों द्या ठावें ॥
उठा उठा श्रीपती ॥ १ ॥

[१५५४ पद] जयंतीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–धुमाळी. गौण.–
घनश्याम सुंदरा या चालीवर.

उठा अनंता श्रीभगवंता फार वेळ झाला ।
द्वारिं उभे सेवकजन घेउनि कमल कुसुममाला ॥ धृ० ॥
मामिजीनि हो मज सांगितलें उठवीं निजकांता ।
जेउं घालितें क्षुधा लागली असल दयावंता ॥
पंचारति या घेउनि अंगणिं उभिया व्रजनारी ।
प्रेमदान द्यावया तयांना उठा पूतनारी ॥
सत्वर आलिंगोनि करा मज पुनित वामचरणें ।
उशिर होतसे स्वामिपुढें मज संमार्जन करणें ॥
अलकावातिपाति तात दयाळू बोलाविति तुम्हा ।
करा त्वरें पदवंदन घेउनि नाथसवें आम्हां ॥ उठा ॥ १ ॥

[१५५५ पद] जयावृत्त. मूळ.–भैरव. ता.–दादरा. गौण.–
घनश्याम सुंदरा या चालीवर.

जागिय पिय नंदकुंवर उदित भे तमारी।
आवेंगे नंद तुम्हे देवेंगे गारी ॥ जागिय पिय ॥ धृ० ॥
गैया लैं गोपबाल निकरे बनवारी ।
उठो नाथ भोजन करि पिवो शीत वारी ॥ जागिय ॥ १ ॥

खेलो सखियन संगति रविकुमरिकिनारी ।
पंचोरति लैं खाडि अलकावतिपकुमारी ॥ जागिय ॥ २ ॥

[१५५६ पद] लावणीवृत्त. मूळ.–पूर्वी. ता.–धुमाळी. गौण.–
घनश्याम सुंदरा या चालीवर.

उठा उठा श्रीहरे तुह्माला बोलाविति बाळें ।
ध्याति नित्य योगीजन हृदयीं तुमचीं पदकमळें ॥ धृ० ॥
कर्मब्रह्म एकाकृति होउनि जग हें अळुमाळ ।
न रुचे ह्मणुनी तुमच्या कंठीं घातली माळ ॥
अक्षय म्हणुनी बोलती श्रुतीस्मृती आणि शास्त्रें ।
सकळ विश्व हें आत्मा परि झाकिलें कृपावस्त्रें ॥
अखंड दंडायमानरूपीं असुनि तुम्हीं देवा ।
झालाती साकार ध्यावया निजजनकरि सेवा ॥
आरत्या घेउनी गोपिका उभ्या प्रभूद्वारीं ।
ज्ञानेश्वरकन्याही आर्जव करुनी हाकारी ॥ १ ॥

[१५५७ पद] *सुशीलावृत्त. रा.–भूपाळी. ता. तेताला. उत्सवसमयींचें.

बाळा लवकरि निद्रा सोड ॥ धृ० ॥
मायासुप्ती जगव्यापोनी । झाली दानव जोड ॥ बाळा लवकरि ॥ १ ॥ सगुण असोनी निजणें तुजला । कां हें वाटत गोड ॥ बाळा लवकरि ॥ २ ॥ झडकरि करिं सुरकार्य दयाब्धे। सांडुनि गिरद्या लोड ॥ बाळा लवकरि ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या सकळांनां । द्या निजरूपीं जोड ॥ बाळा लवकरि ॥ ४ ॥

---

१ करधर बरदान देहू होउं तुह्मरि नारी. *२ येथें इतिहासान्वयें यशोदावचन आहे तरी वात्सल्यान्वयें कोणाचेंही होऊं शकतें.

[१५५८ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–पूर्या. ता.–धुमाळी. गौण.–
चतुरा कर नट हरी या चालीवर.

उघडा नयना हरी । आतांवरि कशि हृदयीं तुमच्या सुषुप्तिची लहरी ॥ उघडा ॥ धृ० ॥ द्वारिं उभे सज्जन । कोमल भाषण करुनी त्यांचें प्रतिग्रहावें मन ॥ १ ॥ काल न गेले ज्यांच्या घरीं । घ्याया दर्शन त्याही आल्या प्रेममया सुंदरी ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या सुखें । नांव न घेतां येइ म्हणुनि घे हळु हळु हरिचे मुके ॥ उघडा ॥ ३ ॥

[१५५९ पद] उदितावृत्त. लावणीभेद. मूळ.– पूर्वी. ता.– धुमाळी.
गौण – चतुराकर नट हरी या चालीवर.

उठा श्याम सुंदरा । येउनियां हडपी सुमनांनीं साजविती मंदरा ॥ धृ० ॥ आरक्त प्राची दिशा । तारागण लोपले निमाली घोर समुळहि निशा ॥ कर्मसमय ब्राह्मणा । सद्गुरु ह्मणती निज शिष्यांना प्रणवाध्ययना म्हणा ॥ प्रभुजी करुं द्या संमार्जना । मामि यशोदा बाहती लौकर सारा मुखमार्जना ॥ १ ॥ वायन घेउनि करीं । जिवें कराया निंबलोण सदनीं आल्या सुंदरी ॥ मनमोहन यदुतीलका । उठा त्वरित घ्या पदरीं आम्हां प्रभु गोकुलपालका ॥ वेदवंद्य सुखघना । उठुनी पिटुनी टाळ्या वदनीं जय ज्ञानेश्वर ह्मणा ॥ उठा ॥ २ ॥

[१५६० पद] कुरंगाक्षीवृत्त. मूळ.– जोगी. ता.–तेताला. गौण.–
हिंदुस्थानी खंजिरी भजनाचे चालीवर.

उठोना प्यारे भंवर भई है शाम ॥ धृ० ॥
मंचक नाथ निकारन देवो । आगे करना काम ॥ उठोना प्यारे ॥ १ ॥ जो तुम आये हो ब्रजदेशमें । तों न नींदका काम ॥ उठोना प्यारे ॥ २ ॥ तुम दरसहेत गोपिदृष्टि प्रभु । भइ उत्सुक

बेफाम ॥ उठोना प्यारे ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरकन्याकुं बनावो । अक्षय अपनि गुलाम ॥ उठाना प्यारे ॥ ४ ॥

[१५६१ पद] रमावृत्त. रा.– भैरव. ता.– तेताला.

जागो लाला भंवर भई ॥ धृ० ॥

उठिं ग्वालन सीस घगरिया धरीं । पनघट सबहि गयी ॥ जागो ॥ १ ॥ सुतिलक करिके सेवन करिये । सक्कर दूध दहीं ॥ जागो ॥ २ ॥ अलकावतिपतिचरणसरोरुह – । सत्ता सकल सही ॥ जागो ॥ ३ ॥

[१५६२ पद] रमावृत्त. रा.– बिभास. ता.– तेताला.

(राजविद्याधर.)

यदुपति जागा होईं हरी ॥ धृ० ॥

जगदादौ श्रुति जागविती तुज । गोपी त्याचिपरी ॥यदुपति ॥१॥ श्रुति जागविती जगकार्यास्तव । गोपी प्रेमभरी ॥ यदुपति ॥२॥ अलकावतिपतिनंदिनिविनती । झडकरि चित्तिं धरीं ॥ यदु-पति ॥ ३ ॥

[१५६३ पद] विजयावृत्त. मूळ.– भैरव. ता.– दादरा. गौण.– जागिये रघुनाथ या चालीवर.

जागो ब्रजराजकुंवर भोर मयी लाला ॥ धृ० ॥ जमुनाजल चली बाम । हिय सुमिरत शाम शाम ॥ सुरवरमुनि जपत नाम । पानि तुलसिमाला ॥ जागो ब्रजराज ॥ १ ॥ मोहतिमिर करन हान । प्रकट भयो ग्यानभान । जानन सब प्रेममान । जगतितलउजाला ॥ जागो ब्रजराज ॥ २ ॥ शाममूर्ति गोद लयी । सक्कर दधि हात दयि । लैं प्रसाद सुखिनि भई । ज्ञाने-श्वरबाला ॥ जागो ब्रजराज० ॥ ३ ॥

[१५६४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– राजविद्याधर मूळ.–जोगी. गौण.–
सावध होइं बापा या चालीवर.

भूपाळी.

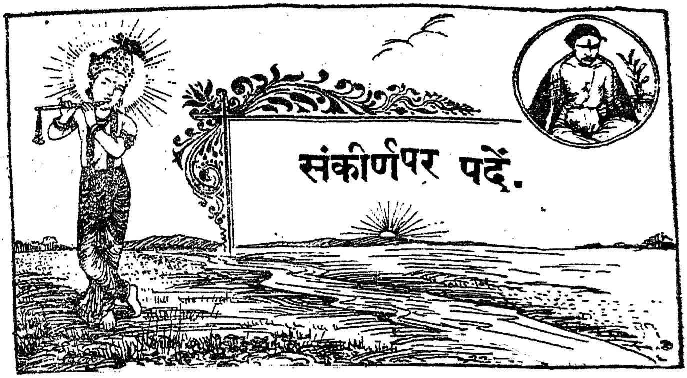
उठा जी व्रजराया । मज दाखवा पाया । दिनबंधु करुणेनें । माझी निवारा माया ॥ धृ० ॥ चरण सुखदायी । मुनी वर्णिती सारे । वाजती वाकीवाळे । नाद निगमाकारें ॥ उठाजी ॥ १ ॥ आणिक अवतार । अंशमात्र अवघे केले । रूप हें पूर्ण ब्रह्म । भाग्यें गोकुळीं या आलें ॥ उठाजी ॥ २ ॥ आळंदीवल्लभा जी । उघडुनि लोचन । दीनांचें झडकरी । करा भवविमोचन ॥ उठाजी ॥ ३ ॥

[१५६५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– पिलु. ता.– तेताला. गौण.–
(माहीत नाहीं.)

माधवा उठा श्रीहरी । द्या पददर्शन झडकरि ॥ धृ० ॥
निर्मळ सावळी तनु । ध्याताति योगि मुनिजनु ॥ १ ॥
सुकुमार पाय पाहतां । जाय अवघी संसृतिव्यथा ॥ २ ॥
उभी ज्ञानेश्वरनंदिनी । ठेवा पाय हृदयस्यंदनीं ॥ ३ ॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

संकीर्णपर पदें.

[१५६६ पद] दिंडी.

अशी बोले मदयुक्त देवदारा । सर्वभावें वंदीत ते उदारा ॥
संसृतीचे तोडिले पाश सारे । कृष्णचरणीं लागलें ध्यान सारें॥ १॥

[१५६७ पद] आधपद.

आतां घेतें मी बरें प्रायश्चित्त । गुरुचरणीं वाहूनि तनुचित्त
॥ १ ॥ ज्याचें नांव हृदयींच गुप्त । तयासह मी मंचाकिं सुप्त
॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकृपा अवघड । पर्णी नारायण उघड ।[1]

[१५६८ पद] वासंती. रा.–असावरी. ता.–तेताल

राखो मेरी लाज ॥ नाथजी ॥ धृ० ॥

जंहं जहं जाति हुं तहं तहं नाथजि
नाथजी राखो मेरी ॥ १ ॥ तुमा
झारो गरिबको काज ॥ नाथजी
श्वरकरुणाबलतें । तुम पति
मेरी ॥ २ ॥

---

१ पुस्तकाकरितां पैसे नव्हते त्या

[१५६९ पद] सिंधुजावृत्त. खमाज. ता.–राजविद्याधर. (तेताला.)

या या चौसर खेळुं ॥ धृ० ॥

खेळीं मेळीं राहुनि देवा । दोन्हि अहंपण जाळूं ॥ या या चौसर ॥ १ ॥ तुमचें नाम प्रेमा माझा । एका पात्रीं घोळूं ॥ ॥ या या चौसर ॥ २ ॥ सम करुनीयां जय पराजय । विरहिं संगरति पाळूं ॥ या या चौसर ॥ ३ ॥ अलकावतिवल्लभ चिंतुनि मनिं । संसृति सहजचि जाळूं ॥ या या चौसर ॥ ४ ॥

[१५७० पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.–वसंत. ता.– राजविद्याधर. (तेताला.)

कर सोय सकळही बाळा ॥ धृ० ॥

शीतल चंदन तबाकि भरोनी । करिं सुमनांच्या माळा ॥ कर सोय ॥ १ ॥ येतील निजगुरु श्रवणार्थ अजी । घेउनि त्रिभुवनपाळा ॥ कर सोय ॥ २ ॥ आतां नाहीं भिणें आपणा । जगद्भक्षका काळा ॥ कर सोय ॥ ३ ॥ जरि असेल साधु दर्शनाची । आशा तरि करिं थाळा ॥ कर सोय ॥४॥ नारदमुनिजन येउनि तुजवरि । करितिल करुणाडोळा ॥ कर सोय ॥५॥ तुझ्या मिषानें होइन पुनित मी । ज्ञानेश्वरप्रभुबाळा ॥ कर सोय ॥६॥

[१५७१ पद] कंचुकीवृत्त. मूळ.–पिलु. ता.–तेताला. गौण.– सोडुनियां धनसुत.

मम पुस्तकनामें स्मरतां । जाईल हृदयींची स्मरता ॥ धृ० ॥ अमृतानुभव हा पहिला । शिव शक्ति सम करी वहिला ॥ मम ॥ १ ॥ ज्ञानेश्वरी गीतालहरी । ध्यातां सत्वर वारिल हरी ॥ मम ॥ २ ॥ पाहतांचि पंचीकरणा । होइल नाश चित्तकरणा ॥ मम ॥ ३ ॥ भज भज ज्ञानेश्वरगाथा । मग विठ्ठल करि रतिगाथा ॥ मम ॥ ४ ॥ शेवटिं ज्ञानेश्वरतीर्था । पिउनि घे भक्तिपदतीर्था ॥ मम ॥ ५ ॥

[१५७२ पद] तुकबंदी.

छोरो बाद बिबाद पसारा । रूप अनादि सकल अवतारा ॥१॥ प्रेमरूप यदुनंदन मानो । योगरूप रघुनंदन जानो ॥ २ ॥ ज्ञानरूप ज्ञानेश्वर मोरा । भक्तरूप गोपिनका प्यारा ॥ ३ ॥ ये सब खेल अनादी दीखत । ताको गुरुकरुणातें लेखत ॥ ४ ॥ ध्यान करे जद प्रेम न माही । तो सब स्वतः सिद्ध दिखाई ॥ ५ ॥ जातें बखानें बेद ढंढोरा । अनादि जान यह सकल पसारा ॥ ६ ॥ जीव देह यह सृष्टि अनादि । मायारूप अखंड उपाधि ॥ ७ ॥ ईश्वर तैसो लेत अवतारा । सोदि अनादी जान निहारा ॥ ८ ॥

[१५७३ पद] दोहाः– तैसे सब अवतार धुनि रूप अनादी जान ।
जब काम पडे तब करत भक्त भूमिपर आन ॥ १ ॥

[१५७४ पद] भक्तकाज अवतार भये ओजी अखंडरूप ।
जो अमृतासिंधु बीच सोहि देत नित कूप ॥ २ ॥

[१५७५ पद] दिंडीः– कामा ऐसा अन्यायी जगीं कोण । तोहि येतां स्वीकरी नारायण । देउनियां रामत्व सत्पदाला । ऋषींच्याही वारोनी आपदाला ॥ १ ॥

[१५७६ पद] पुत्र होतांही बहू आपदातें । माय इच्छी कल्याणची सदा तें । तसा भक्त सक्षोभ द्वेषि देवा । परी कृष्ण सोडिना चरणसेवा ॥ २ ॥

[१५७७ पद] बीज भाजीतां अर्ध जरी राहे । तरी अंकुरा उपयोगी नोहे । तसी अंधक करीत जो भक्ती । परी नाशेना ऐसी कांत उक्ती ॥ ३ ॥

[१५७८ पद] कर्म झालें किंचीत जरी न्यून । तरी कर्त्या पाववी

१ भक्तकाज निर्वाह करत मर्त्यभूमिपर आन.

नरक जाण । भक्ति थोडीही मोक्ष पुढें मांडी । असें बोले हरि थापटोनि मांडी ॥ ४ ॥

[१५७९ पद] आर्याः– आतां कर्मणुकेस्तव दोघेंही सारिपाट खेळुं चला । मज येववे न म्हणुनी कडियेवरि घेउनि त्वरें उचला ॥१॥

[१५८० पद] मीं जैसा प्रिय तुजला तैसेंची घेइं मज्जना सकळा । ज्ञानेश्वरा दयाळा देई आम्हांस पूर्ण प्रीतिकळा ॥ २ ॥

[१५८१ पद] दिंडीः– राममूर्ती ते ज्ञानमयी साची । सौख्यरूपी श्रीकृष्ण मूर्ति तेची । सच्चिदानंद मेघमयी मूर्ती । रासक्रीडा गर्जोनि वर्णि कीर्ती ॥ १ ॥

[१५८२ पद] श्लोकः– तें राष्ट्रची उन्नति पूर्ण यावें । ध्याती जिथें कृष्णपदा स्वभावें । जेथें नसे विष्णुगुणार्थ वाणी । राष्ट्रावरी त्याहि पडोचि पाणी ॥ १ ॥

[१५८३ पद] कविजनांप्रति तें यमकीं पिसें । करितसे परि त्यां यम कीं पिसे । ह्मणुनियां हरि पादुक सेवुनी । मिळविजे चिर मा तुक सेवुनी ॥ २ ॥

[१५८४ पद] आर्याः– अधरामृतही पिउनी नाहीं तृप्ती कधीं जरी आह्मां । तरि हा संशय कैसें पिउनी सुधा देव अमर घनःशामा ॥ १ ॥

भोजनप्रसंगीं मंडळींतील कोण्यातरी ब्राह्मणास उत्तरादाखल आहे.

[१५८५ पद] आर्याः– दृष्टांताग्रह सोडुनि सिद्धांताधार साधिं विप्रर्षे । अखंड भक्ती पावुनि दीनावरि सत्सुधारसा वर्षे ॥ १ ॥

जवळचे मंडळीला भयसंबंधीं उद्देशून म्हटलें आहे.

[१५८६ पद] वांटे मज तूं ऐसें कीं नाहीं दास श्रीहरीचा रे । भक्तां मरण भयाशा कां जननी बाळकास विष चारे ॥१॥

[१५८७ पद] वेदाधिकारयोगें होतासि तूं पवित्र द्विजराया । आतां आत्मानुभवें ज्ञानेशचि म्हणुनि लागतों पाया ॥२॥

[१५८८ पद] देईन दान म्हणुनी होतें दातृत्व मजवरी आलें ।
तें ज्ञानेश्वरचरणीं समर्पुनी लोळणीं सुखें घालें ॥ ३ ॥

[१५८९ पद] काव्यकुसुममालेनें पूजियलें ज्ञानदेवचरणास ।
पुण्यहि अर्पुनि पायीं मुकलें आतांचि जन्ममरणास ॥४॥

कोणी देण्याकरितां द्राक्षें आणलीं होतीं तेव्हां नैवेद्य दाखविण्याचे वेळचें आहे.

[१५९० पद] द्राक्षें सुंदर काळीं तुह्मां खायास आणिलीं देवा ।
चाखुनि गोडी यांची द्या मज वर जन्म जन्म पद-
सेवा ॥ १ ॥

देवीचे दर्शनाला जाण्याचे वेळचें.

[१५९१ पद] द्या द्या प्रभुजी आतां निज वक्त्रींचा विडाहि चाऊनी ।
पळभरि धीर धराहो येतें अंबालयासि जाऊनी ॥ २ ॥

[१५९२ पद] चौपाई. (तुकबंदी.)

जो पोळित भवजनित प्रतापें । ते जीवति गुरुचर-
णप्रतापें ॥ यदुपतियजन सुजनमनहारी । स्वमनशुद्धि
पावति अधिकारी ॥ १ ॥

[१५९३ पद] यत्करुणा दीनाऽभयदा कीं । कीर्ति त्याचि श्रुति हाकि
सदा कीं ॥ अलकावतिपतिचरणसरोजा । स्मरणसात
मिळती सुपरोजा ॥ २ ॥

[१५९४ पद] जे इहपरफलभोगविरागी । ते होतिल कथममृतवि-
भागी ॥ सदन व्याधिमृत स्वजनहि जेव्हां । सोडि अमृत
मग सुजनकसेवा ॥ ३ ॥

[१५९५ पद] एवं विगततृष्ण कृष्णगुणा । गाति सदनि जे अतित
त्रिगुणा ॥ भवरुजपीडित जनसमुदाया । निववुनी
निरुज करिति मन काया ॥ ४ ॥

[१५९६ पद] दोहा.

भूर्भुवस्वर्महर्जनतपः सत्य हे सात ॥
लोक मिळाति त्या सुजनजना कुंड जयाची साठ ॥१॥

[१५९७ पद] शंकरविष भेषज जें झालें । श्रोतृचित्त श्रुति रमवुं निघालें ॥ तेथुनि कोण सुजनमन काढी । कोण गमन करि द्रुत यमदाढीं ॥ १ ॥

[१५९८ पद] हिंसक एक तथाविध कोणी । परि मज हरिगुण सज्जनवाणी ॥ यास्तव पाराशरसुतनंदन । संसृतितप्त-विजनजनचंदन ॥ २ ॥

[१५९९ पद] कृष्णकथामृतजीवन पाजा । जें निववुनि मज उदित सुकाजा ॥ कोमल पाय इंदिरा ज्याचे । सेवि तथा-विधि शशिधर नाचे ॥ ३ ॥

[१६०० पद] गाति नाम सन्मुनिजन वाचे । वदिजेऽशेष सुयश प्रभु त्याचे ॥ रामनाम निज काम कराया । नाहिं अन्य ताद्विध मुनिराया ॥ ४ ॥

[१६०१ पद] यास्तव वचनसुधासुखपानें । पाजुनि अमर करी प्रीति-पानें ॥ यापरि परिसुनि नृपतिविनंती । बोलति शुक कांहिं न करिं खंती ॥ ५ ॥

[१६०२ पद] शुकमुखगतसुख हरिचरितामृत । न्यून करी जें मघवर-तामृत ॥ तें निजमतिअनुसार वदावें । एवंविध चिंतित मन भावें ॥ ६ ॥

[१६०३ पद] वचनरचनपटुता मज नाहीं । परि गुरुचरणप्रीति हृदिं पाहीं ॥ बोबडि बाळवाणि जननीला । तोषवि तेविंचि हरिगुणलीला ॥ ७ ॥

[१६०४ पद] मम मुखगत ऐकुनि सज्जन ते । करितिल हरियशनदिं

मज्जन ते ॥ साधु तेचि पाहाति अधिकारी । जेथ
विलज्ज सुगीत मुरारी ॥ ८ ॥

[१६०५ पद] तेंचि गीत वारी जनपापा। जें सुभरित सुश्लोकप्रतापा ॥
वाणि न शुद्ध अबद्ध जरी कां । परि वदतें गोविंद
हरी कां ॥ ९ ॥

[१६०६ पद] ऐकति घेति गाति जन साधू । वारिति दीनभवकुभय-
बाधू ॥ सकल प्रेम हरिपायिं जयाचा । नाहिं भाव
मनिं विश्वभयाचा ॥ १० ॥

[१६०७ पद] ज्यापासुनि जनते भय नाहीं । देति अभय जें थोरहि
नाहीं ॥ जे मतिरोध क्लेश अति साहानि । पावन सत्प-
दजीवनिं नाहुनि ॥ ११ ॥

[१६०८ पद] चिंतिति हृदयिं सुयश हरि पाहुनि । राहि तेथ प्रभु
दुष्कृत दाहुनि ॥ वाहुनि कर्म सकल हरिपायीं ।
कारिति भजन बहुविध सदुपायीं ॥ १२ ॥

[१६०९ पद] तत्पद वंदुनि नंदनंदना । बैसवुं आणुनि हृदयस्यंदना ॥
अजित चित्तिं जिंकुनि जे धाले । निज करुणे जन
निववुं निघाले ॥ १३ ॥

[१६१० पद] दोहाः– शिव विधि नारद व्यास शुक पुंडरीक प्रह्लाद ।
बिभीषण वसिष्ठादि हरिजन प्रणमुं तदीय सुपाद ॥१॥

[१६११ पद] चौपाईः– नाभि नाभि सुत काळ कराला । हो हरि
भजुनि विकल्प निराळा ॥ कामक्रोध रिपु मारुनि
बापा । धरिं मनिं पूर्व कुकृत अनुतापा ॥ १ ॥

[१६१२ पद] जग नग कनक कृष्ण मनिं आणीं । जो पयनदिपति
तनुजा जानी ॥ हरि स्मृतिगत अघवध सुविचारें ।
होवुं नको भवविवश विकारें ॥ २ ॥

[१६१३ पद] युवतियुवयुगुलगतिप्राति सांडी । रामकृष्ण विठ्ठल मुखिं मांडी ॥ येकिं तुला बैसवितील विष्णु । आधिं होय परि द्वंद्वसहिष्णु ॥ ३ ॥

[१६१४ पद] दोहाः— देवविप्रगुरुसंतजनपाय पूजिं अतिप्रीति । या वांचुनि नाहीं दुजी हरि मिळण्याची रीति ॥ २ ॥

[१६१५ पद] देखति हरि व्यापक नभरीति । नयनद्वारिं हरि हृदयिं भरीती ॥ अभिलाषा नच भजनें तरती । कृष्ण शपथ ते सहजचि तरती ॥ १ ॥

[१६१६ पद] जे हरिसुखमय विषय विसरती । भवमोचन सूचनिं अनुसरती ॥ ते अति धन्य धन्य भगवंत । झाडिन तत्पद कचिं अनुसंत ॥ २ ॥

[१६१७ पद] मति गति भूति वाणि श्रुति करिमा । सकलहि सज्जन-संगतिगरिमा ॥ जे वारित परजनमतिवहिमां । तोहि तसा सत्संगतिमहिमा ॥ ३ ॥

[१६१८ पद] दोहाः— संतकृपा करितील तरी ना न ह्मणे यदुराज । यास्तव तनु मन वाणि सदा सेविन सुजनसमाज ॥३॥

[१६१९ पद] चौपाईः— शंभुचरणीं ज्यांची रति नाहीं । त्यां न मिळे हरिभक्ति कदांही । सद्गुरु ज्यांस सदाशिव झाला । त्यां न कदां भव अकद विपाला ॥ १ ॥

[१६२० पद] ज्यांवरि कृपा करी त्रिपुरारी । त्यांच्या हृदयिंच वसत मुरारी । तात मात शुलपाणि भवानी । तत्पद वंदुं कायमनवाणीं ॥ २ ॥

[१६२१ पद] दोहाः— रुंडमाल गल धारकू शशिशेखर अविकार । गंगाजटाविहारि जो वारी दासविकार ॥ ४ ॥

[१६२२ पद] यदि कोई बालकता चहिये । तदा जननि माता इति

---

१ शंकेला.

कहिये ॥ तथा कोई दैन्य जो लेही। उमा नाम तें परम मिलेही ॥ १ ॥

[१६२३ पद] बाल कहा हि मातपद गावे। माता गोदसो परम पठावे ॥ तथा दैन्यवश उमा जो कहही। उमादुग्ध-पानसुख लहही ॥ २ ॥

[१६२४ पद] दोहाः– ज्ञानेश्वर गुरु मातृपद उमा नाम सोहि जान।
ध्यान धरत तब उमा उमा लूटे सबहि गुमान ॥ ५ ॥

[१६२५ पद] गाईकरतां पांच घरें भिक्षा मागण्याचें ठरलें होतें त्या वेळचा श्लोक.

जननि जननि भिक्षां देहि मे कन्यकायाः।
त्वमपि सुखदशांतं शंकरं कांतमेहि ॥
तादियकरुणया मां स्वकृपातश्चमातः।
जनजनिमृतिहंत्रे नंदपुत्राय देहि ॥ १ ॥

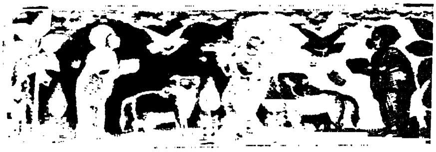
[१६२६ पद] मुक्काम शिंगणापूर येथें ता० २९।४।०८ रोजीं त्रिपुरवार यांनीं महाराजांस “ तुझा दास मी व्यर्थ जन्मास आलों ” ही समस्या दिली असतां त्यांनीं ती खालील श्लोकानें पूर्ण केली.

नसे केधवां आवडी संतपायीं। नसे आळवीला कदा शेषशायी।
मुली लेंकुरें पोशितां शुष्क झालों। तुझा दास मी व्यर्थ जन्मास आलों ॥

ह्याचा श्लेषार्थ नवरा स्त्रीस उद्देशून ह्मणतो अशा प्रकारें करावा.

[१६२७ पद] आर्याः– गंगूजीजीचरणीं माझें राहो अखंड दंडवत।
पाळावें मज जेवीं पाळी जननी स्वबाळ बंडवत ॥
मज पल्लविं पाळावें पाळी जशि माय बाळ बंडवत–
पाठांतर.

श्रीमत्सद्‌गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ

स्तुतिसंग्रहपर पदें.

[१६२८ पद] सामप्रमाणवृत्त. मूळ.-काफी. ता.-

एकनाथस्तुति.

कावडि आणी हरी । पैठणकरनाथाघरीं ॥ का
गोकुळिं दहिं दुध बहुत भक्षिलें । तें निवटार
॥ १ ॥ मस्तकिं गंगा शंकर धरितो । ती यां
॥ कावडि ॥ २ ॥ ह्मणुनिच पाणी घागरि
माथ्यावरी ॥ कावडि ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्र
सद्‌गुरुकृपा खरी ॥ कावडि ॥ ४ ॥

[१६२९ पद] सामनुष्टुप. रा.-नाट. ता.-

शिवस्तुति.

गंगाधर तुह्मरी छब न्यारी ॥ धृ० ॥
तेज अघोरा बामदेव जल । सद्यो जातमें मही
॥ १ ॥ पंचाक्षरिको रटन करें जो । न
सुधारी ॥ गंगाधर ॥ २ ॥ संप्रदायके भूषण
नाथ दयाल त्रिपुरारी ॥ गंगाधर ॥ ३ ॥ ज्ञा
स्मरके । तुह्मरि कृपातें शिस पगधारी ॥ गंग

द] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– जयजयवंती. ता.– धुमाळी.
आयाहुं निकट तुम चरनणके ॥ ध्रृ० ॥
ल फसावत मोहे । देहु ग्यान हथियार मननके ॥
॥ १ ॥ माथे ऊपर चंद बिराजे । हरत तिमिर भजक
के ॥ आयाहुं ॥ २ ॥ ब्रह्मा बिष्णुहि दास तुम्हारे । तुम
दयाल सबनके ॥ आयाहुं ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुरूप तुमहि
रण करो किल्बिष मम मनके ॥ आयाहुं ॥ ४ ॥

३१ पद] रंभावृत्त. रा.– कानडा. ता.– तेताला.
शशिशेखर सुमिरो मनमाहीं ॥ ध्रृ० ॥
मां श्रुति जिन गावें । तिनको ध्यावत भवभय नाहीं
। पंच वदन लोचनहि पंचदश । दशभुज प्रभु साकृति
ाई ॥ २ ॥ नंदिवहन फणिभूषण शंकर । कंठ नररुंडमाल
॥ शशि ॥ ३ ॥ अर्धांग बसे जननी जगकी । ज्ञानेशदया
दिखाई ॥ शशि ॥ ४ ॥

२ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– बागेश्री. ता.– तेताला.
देखत नयन तिमिर छुटि जावें ॥ ध्रृ० ॥
ब्रह्मा उकार बिष्णु । मकार तुह्मरे साथ दिखावें ॥ देखत
॥ बिंदू हो तुम निर्विकार प्रभु । रेखा अच्छर जगत्
वें ॥ देखत ॥ २ ॥ जगमें तुममें अभेद दीखत । नहिं
अधपाती होवे ॥ देखत ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरचरणनके कृपातें ।
शक्तीको भेद न पावे ॥ देखत ॥ ४ ॥

३३ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.
चिन्मय हो तुम गिरिजारमण ॥ ध्रृ० ॥
मांही वृत्ति उठत जो । सो है गिरिजा अरध अंक मन
॥ गिरिजासे साकार प्रभू तुम । तुमसों वाको निराकार-
॥ चिन्मय ॥ २ ॥ पंचमूख तुम गिरिजासे हो । तुमसों

गिरिजा है नहिं छोवन ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुचरणकृपातें। तुह्मारे सुख मिले करत बिनवन ॥ चिन्मय ॥ ४ ॥

[१६३४ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– बहार. ता.– तेताला.

नमन तुम्हें केदारके बासा ॥ धृ० ॥

रज्जू ऊपर भूजग जैसो। तैसो तुमपें जगतबिलासा ॥ नमन तुह्में ॥ १ ॥ रघूनाथ जो दशरथ सुतसो। शिव शिव शिव सुमिरत निशिबासा ॥ २ ॥ दीपतें रज्जू भुजग नहिं मिले। तुमहिं भजत तस जगतबिनासा ॥ ३ ॥ यहि खातर श्रुति तुमको कहती। लयकारन प्रभु रूप बिलासा ॥ ४ ॥ भयरूप जगको नाश करत तुम। भक्तहेत बसहि कैलासा ॥ नमन ॥५॥ कुलमणि हमरे आदिनाथप्रभु। ज्ञानेश्वरकरुणा अधिबासा ॥ नमन ॥ ६ ॥

[१६३५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– देस. ता.– तेताला. गौण.– हिंदुस्थानी भजनाचे चालीवर.

निगम न जाने शिव तुम्हरी माया ॥ धृ० ॥

ब्रह्मा मस्तक दरस समयमों। झूट बोल पुनि अपुजन पाया ॥१॥ रमारमणचरणनको देखत। धूंडत नहिं अंतनको पाया ॥ निगम ॥ २ ॥ भ्रमजगको संहार करत हो। भक्तप्रीति कैलास बनाया निगम ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरचरणनकिकृपातें। आदिनाथ पग सीस धराया ॥ निगम ॥ ४ ॥

[१६३६ पद] रंभावृत्त. रा.– कालंगडा. ता.– तेताला.

शंकर मनबच करम सुमरना ॥ धृ० ॥

पंचबदन सुंदर हर छोरिके। अमरपूर बन क्यौं फस मरना ॥ शंकर ॥ १ ॥ दहनी आखी चंदरूप है। बाई पिंगल सूरज नयना ॥ शंकर ॥ २ ॥ अग्नी बीच सुषुम्ना भासे। शंकर नाम

जोगिको तरना ॥ शंकर ॥ ३ ॥ चंदा सं सं यहि बिधि बोले। हं हं सूरज करत मिलेना ॥ शंकर ४ ॥ अग्नि सुषुम्ना सोहं भासे। ज्यामह रटत समाधि सुलीना ॥ शंकर ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वर-प्रभुचरणकृपातें। जो जाने पद शिवरूप करना ॥ शंकर ॥ ६ ॥

[१६३७ पद] रंभावृत्त. रा.–ललत. ता.–तेताला.

शंकरनाम यही बडभारी ॥ धृ० ॥

और तो नाम अंत नहिं आवत। ये नाम जनमजनम बिहारी ॥ १ ॥ बाहर आवत हं हं करते। सं सं अंतर जात मिलारी ॥ शंकर ॥ २ ॥ बीचमें जो कोइ स्मरण करत वह। जीवत देह होत त्रिपुरारी ॥ शंकर ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुचरणकृपातें। मंतर लय हठ राजनिहारी ॥ शंकर ॥ ४ ॥

[१६३८ पद] सामनुष्टुप. रा.–यमन. ता.–तेताला.

विधि हरिहर तो यहि बिधि सुमरे ॥ धृ० ॥

बाणी नाहीं ब्रह्मा बैठत। नयनन माहीं विष्णु पधारे ॥ विधि ॥ १ ॥ श्वासामाहीं शंकर रटते। मनसों प्रणवकि धारा बनरे ॥ विधि ॥ २ ॥ अंतर गिरिजा बाहर शंकर। बीचमें हरिको बीज सुमनरे ॥ विधि ॥ ३ ॥ अंतर जनम समय बिधि करत। बाहर शंकर मरण बिहनरे ॥ विधि ॥ ४ ॥ बीचमें पालन नाथ करत प्रभु। प्रणवरूप बिंदु मिलनरे ॥ विधि ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभुचरणकृपातें। गुरु ईश्वरको द्वैत हननरे ॥ विधि ॥ ६ ॥

[१६३९ पद] सामनुष्टुप. रा.–छायानट. ता.– तेताला.

हरिहरस्तुति.

शिव विष्णू बोल बाळा। विझेल भवउबाळा ॥ धृ० ॥

एक विभूति जटा शिरिं धारक एक घालि वनमाळा ॥
एक काशी वृंदावनिं दुसरा एक गौर एक काळा ॥ शिव विष्णू ॥ १ ॥

पहिला फणिभूषण करिं धारक त्रिशूल चक्र सुनाभा ॥
दुसरा सूदर्शन करिं धरुनी भाळिं लावि मृगनाभा ॥ शिव विष्णू ॥२॥
एका प्रभुला दोनाचि युवती पार्वति आणी गंगा ॥
ज्ञानेश्वरकन्या गौळिणि त्या दुजियाच्या अर्धांगा ॥ शिव विष्णू ॥ ३ ॥

[१६४० पद] नवसाकी.

नावें दोन्ही गोड । तोडिती साहि रिपूंची खोड ॥ धृ० ॥
ज्याच्या चित्तीं कांहिंच नाहीं विषयसुखाचा मोड ।
तो शंकर प्रभु स्मरतां फुटती अज्ञानाचे फोड ॥ नावें ॥ १ ॥
एक प्रभू भोगुनि गोपीतें भोगी मुक्ती जोड ।
करूनि देतो सद्भाक्तातें वारुनियां कडु गोड ॥ नावें ॥ २ ॥
आदिनाथगुरु संप्रदायमणि निवृत्ति पुरवी कोड ।
वृंदावनवर अलकावतिवर आसि अक्षय मति जोड ॥ नावें ॥ ३ ॥

[१६४१ पद] सामकामदा. मूळ.—यमन. ता.—दादरा. गौण.—
पांडुरंग स्मर अभंग. देवी स्तुति.

उदय असो तुझा देवि माय शांकरी । कृष्ण प्रेमभाव देइं माझिया करीं ॥ धृ० ॥ जय जय जननिये देइं कृष्ण कांत हा । यशोवंत तिहीं लोकीं कांतिमंत हा ॥ उदय ॥ १ ॥ ओवाळुनि सकळ सौख्य सांडु त्याहुनी । नाहीं प्रिय कांहिं अन्य विधिपित्याहुनी ॥ उदय ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकरुणाबल योग हा बरा । प्रसन्न तूं होउनि दे कृष्ण नोवरा ॥ उदय ॥ ३ ॥

[१६४२ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.—यमन. ता.—दादरा. गौण.—
पांडुरंग स्मर अभंग. विठ्ठल स्तुति.

कोमलांग पांडुरंग अंतरीं वसो। सच्चित्सुख अन्वय घन डोळियां दिसो ॥ धृ० ॥ क्रीडत कुंजवनिं गोपिरासराउळीं । प्रेमळमणि सुंदरतनु मूर्ति सावळी ॥ कोमलांग ॥ १ ॥ ज्ञानेश्वरचरण-

स्मरण करुनियां मनिं। आह्मिं सकळ श्रीहरिच्या होऊं कामिनी॥ कोमलांग ॥ २ ॥

[१६४३ पद] सामनुष्टुप. मूळ.–जोगी. ता.–तेताला. गौण.–

धन्य धन्य पंढरपुर । नाचताति नारीनर । द्वैतभाव झाला चुर । घनदाट प्रेमापुर ॥ धृ० ॥ पूर्वमुख पांडुरंग । राधारुखमाबाईसंग । पुंडरीक भक्त चांग । भीमाचंद्रभागासंग ॥ १ ॥ नरजन्मीं ज्यानें यावें । त्यानें पंढरीला जावें । ब्रह्म विटे ओळखावें । गरुड पारावरि नाचावें ॥ २ ॥ संतसंगीं प्रेमसुख । विठ्ठलनामीं गर्जे मुख । सर्वांभूतीं ब्रह्म एक । ज्ञानेश्वरकन्याभाख ॥ ३ ॥

[१६४४ पद] कन्यकावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

गीता स्तुति.

सब उपनीषद्‌सार ॥ धृ० ॥

गीता ये निर्माण भई है । निगमवचनविस्तार ॥ सब ॥ १ ॥
वेद प्रभूके श्वासतें भये । गीता मुखउद्गार ॥ सब ॥ २ ॥
सो प्रभु अपने बचनअर्थके । कारन भये उदार ॥ सब ॥ ३ ॥
वेही अलकावतिपति सद्‌गुरु । रुक्मिणि देवि कुमार ॥ सब ॥४॥

[१६४५ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– जोगी. ता.– धुमाळी. गौण.–

तुजवर फुलवरा या चालीवर.

देवी स्तुति.

जयजय जगज्जननी आई भवानी वंदिली वो ॥ धृ० ॥ दहा धूप जाळुनी पंच दीपारति उजळलीवो । आधारपासुनी मेंढियावळिया आक्रमिली वो । भक्षोनी नैवेद्य भक्तां उपकारिणी झाली वो । सर्व सुखानें सर्व सुखानें विश्वा प्रसवली वो ॥ जय जय ॥ १ ॥ गुणी त्रयोदश विडे भक्षुनी विद्युत् पाजळल्या वो। झर झर झर झर फिरुनी सकळहि बाहुल्या जाळिल्या वो। करडुनि खाउनि दांत असूरमाना मुरगाळिल्या वो। भक्तिसुखा-

च्यासाठीं मायबाप प्रेमा गाळिल्या वो ॥ जय जय ॥ २ ॥ स्वानंदाचा करुनि फुलवरा नाचणिये नाचली वो । निळिया पिळिया लालियाचिया डोळिया भासली वो । प्रणवमूळपीठिके वीन्ही देह विस्तारली वो। अलकावतिपतिपदकमळांची आश्रितें तारिली वो ॥ जय० ॥ ३ ॥

तुकाराम स्तुति.

[१६४६ पद] आर्याः– त्रेतायूग असोनी नेले वैकुंठि ग्राम रामानें ॥
भूवैकुंठ पंढरी केली कलितचि सुतुकारामानें ॥ १ ॥

इंद्राणी स्तुति.

[१६४७ पद] श्लोकः– इंद्राणि हें भगवती करुणार्द्र माते। वारीं त्वरें करुनियां भवविभ्रमातें। नेईं अगे बहिणिये जननीच जेथें। टाकूं नको कधिं मला जन नीच जेथें ॥१॥

[१६४८ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– जोगी. ता.– धुमाळी. गौण.– सगुण चरित्रें या चालीवर.

अमृतानुभव स्तुति.

अमृतानुभव ग्रंथ सनातन नित्यचि तो वंदा । तदंतर्गतानुभव सेवितां पावति गोविंदा ॥ धृ० ॥ अक्षर सुखमय अनिर्वाच्य जे परब्रह्ममूर्ति । तो सद्गुरु ग्यां आश्रयिला प्रभु नाथ निवृत्ति ॥१॥ गुरुकीर्तीनें जय पावे ही सदा ब्रह्मविद्या । दयार्द्र त्या अक्षयीं वंदितो पदसंमति आद्या ॥ २ ॥ ब्रह्म माया या दोहोंमध्यें अर्ध अर्ध कोण । जाणों न शकें मेलन त्यांचें एकचि परिपूर्ण ॥ ३ ॥ शिव शक्ति दोघांचें तत्व अद्वैतानंद । म्हणुनी त्यांतें वंदू जे कां जगदादिस्पंद ॥ ४ ॥ आधिमध्यान्तहीन असूनी आदिमध्यअंतीं । सत्तारूपें सगुण तयातें वंदियलें संतीं ॥ ५ ॥ तोचि द्वादशाक्षरीं सुगम प्रभु मत्कान्त स्वामी । श्रीज्ञानेश्वर सद्गुरुकृपें तल्लिन तन्नामीं ॥ ६ ॥

[१६४९ पद] इंदिरावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

नर्मदा स्तुति.

मम भवभय सकल निवारी ॥ धृ० ॥

शिवदा होउनि अभिभव छेदुनि । करिं निजचरणविहारी ॥ मम ॥ १ ॥ नेउनि मिळवीं हरिरूपिं असे । जननी हें तव वारी ॥ मम ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरप्रभु धरावें । मम मति उज्वलकारी ॥ मम ॥ ३ ॥

[१६५० पद] सामकामदावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा. गौण.– रत हरिपद या चालीवर.

शंकर स्तुति.

झडकरि मज पाव प्रभू गिरिजारमणा रे ॥ धृ० ॥ करकपाल पालकजन अंधकदमना रे । संप्रदायमूळरूप शिवद शमन-शमना ॥ १ ॥ " ॐनमः शिवाय " इति कथितनिगमचरणा । अलकावतिपातिनंदिनि पूर्ण दीनशरणा ॥ झडकरि ॥ २ ॥

[१६५१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–यमन. ता–धुमाळी. गौण.– चतुराकर नट हरी या चालीवर.

अमृतानुभव स्तुति.

जोंवरी अमृत नच पाहिलें । औषधिसाठीं तोंवरि वैद्य रोगि श्रमुनि राहिले ॥ धृ० ॥ बद्ध मुमुक्षू पुरा । जंव न कळे अमृतानुभव तंव अधिकारांचा कुरा ॥ तो राहो जनिच्या वरा । अमृतानुभव सेविति त्यातें भेद न वाटे खरा ॥ निज गुज ऐका गड्या । जीवपरात्मैकत्व चिंतनीं नेऊं जीवितघड्या ॥ मायेच्या उकलुनि घड्या । होउनि सत्‌चित्‌सुखमय हरिसह घालूं नित फूगड्या ॥ ज्ञानेश्वरपद पाहिलें ॥ औषधिसाठीं तोंवरि वैद्य ॥ १ ॥

[१६५२ पद] सामनुष्टुप. दंडकवृत्त. मूळ.—जोगी. ता.—धुमाळी.

मुनिवंद्या हरि गोविंदा । हरि गोविंदा, परमानंदा, आनंदकंदा, पाव मला ॥ धृ० ॥ चिन्मणिमंता भगवंता, भगवंता करुणावंता, कमलाकान्ता, शमतमविमला ॥ मुनिवंद्या ॥ १ ॥ या माया ही माराया, ही माराया श्रीमाराया, भव साराया, तव नव सुकला ॥ मुनिवंद्या ॥ २ ॥ जीवित वार्या शिणवाया, शिणवाया बहु अरि व्हाया, प्रभु विनवाया, कंठहि सुकला ॥ मुनिवंद्या॥३॥ किति कामा या ह्मणु सामा या, म्हणु सामा या न निमे माया। परि नामा या, तनुपण विकला ॥ मुनिवंद्या ॥ ४ ॥ उदिता राया जन ताराया, जन ताराया तव ताराया । अधिकारा या, नच मी विकला ॥ मुनिवंद्या ॥ ५ ॥ या वेळा या खेळाया, या खेळाया उरिं लोळाया । कुच चोळाया । यशुमतिघुतला ॥ मुनिवंद्या ॥६॥ मल वाराया मन माराया, मन माराया निरधाराया । अलकाराया, नमितपदतला ॥ मुनिवंद्या ॥ ७ ॥

[१६५३ पद] जयावृत्त. मूळ.—यमन. ता.—दादरा. गौण.—रत हरिपद या चालीवर.

शिवस्तुति.

केलिचंगरंगदंग उमासंगकारी । इंदुमुकुट जान्हविजुट वंदु त्रिपुरारी ॥ केलिचंग ॥ धृ० ॥ सुजनसदय सकलहृदयव्यापक गजहारी । नंदिवहन, परमगहन, विमलनगविहारी ॥ १ ॥ पंचवदन, निजजसदन, मदनकदनकारी, भजती मुनि मृदुल मनीं होउनि अविकारी ॥ २ ॥ संप्रदायमुकुटमणी भूषण फणिधारी। अलकावातिपातिनंदिनि अनुभव सहकारी ॥ केलिचंग॥३॥

[१६५४ पद] शिवस्तुति.

गंगातरंगांकितकेशशोभा । चंद्रांकितं भालविशाललोलम् ॥
पिनाकपाणिः कुलभूषणस्तं । उमासहायं पितरं श्रयामि ॥ १ ॥

[१६५५ पद] जयावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा. गौण.–
रत हरिपद या चालीवर.

हरिहर स्तुति.

जय शंकर गिरिजावर परम दयाशाली । जय यदुपति गोपीवर माधव वनमाली ॥ धृ० ॥ कर्पुरांग गगनतनू त्रिशुलचक्रपाणी । मदनकदन मदनजनन चरणजटापाणी ॥ १ ॥ अनलनयन अनलाशन मुरहर त्रिपुरारी । उरगवसन उरगशयन पूतनांधकारी ॥ २ ॥ राधिकेश जान्हविवर हरिहर सुखकारी । अलकावतिरमणसुता चिंतित अविकारी ॥ जय शंकर ॥ ३ ॥

[१६५६ पद] रमावृत्त. रा.– खमाज. ता.– तेताला.

शिवस्तुति.

रे मन गंगाधर कहिये ॥ धृ० ॥
रूप मनोहर शशिशेखरपर । भक्तन काज बहे ॥ रे मन ॥ १ ॥
शांततनु प्रभु शामतनूप्रिय । हिरदें ध्यान रहे ॥ रे मन ॥ २ ॥
अलकावतिपति दीनदयालकि । करुणा नाथ चहे ॥ रे मन ॥ ३ ॥

भजन. हरिहरस्तुति.

[१६५७ पद] गिरिजावल्लभ गुरु शंभो । जलजावल्लभ कुरु शंभोः ।
हृत्वा शिव संसृतिपरमाम् । दीनदयार्णव पालय माम् ॥ १ ॥

[१६५८ पद] चारुचर्यावृत्त. रा.– भूप. ता.– तेताला.

प्रभु मोहन मुरलीधारी ॥ धृ० ॥
रजतनिकेतन सोडुनि ज्याला । चिंति स्मशानीं पुरारी ॥ प्रभु ॥ १ ॥ निर्विकार परि निजजनभजनें । खेळे सगुणाकारी ॥ प्रभु ॥२॥ अलकावतिपतिनंदिनि प्रियकर । मोहक व्रजजननारी ॥ प्रभु ॥ ३ ॥

[१६५९ पद] कंचुकीवृत्त. मूळ.– पिलु. ता.– धुमाळी. गौण.– सोडुनियां धनसुत चुटका या चालीवर.

शिव देवो शिव सकलांला । त्राता जो भवि विकलांला ॥धृ०॥ कृतमथनदनुजबलकाला । श्रितमंदाकिनिअलकाला ॥ शिव देवो ॥ १ ॥ तव करुणाकर शशिभाला । स्पर्शो गिरिशा शिशुभाला ॥ शिव देवो ॥ २ ॥ करि शमवुनि त्रिगुणउबाळा । सुखि अलकावतिपतिबाळा ॥ शिव देवो ॥ ३ ॥

[१६६० पद] विशाखावृत्त. रा.– हमीरकल्याण. ता.– तेताला. (राजविद्याधर.)

शिवस्तुति.

हिमनगजामाता ॥ भज मना ॥ धृ० ॥ शशिशेखर विभु अनलनयन जो, धरि जान्हविमाता ॥ १ ॥ गिरितनयाहृदयांबुजमधुकर । करि पुनित अनाथा ॥ भज मना ॥ २ ॥ अलकावतिपतिनंदिनिजनिता । आशु स्पपददाता ॥ भज मना ॥ ३ ॥

[१६६१ पद] जयावृत्त. मूळ.– झिंझोटी. ता– दादरा. (यतिलग्न) गौण.– रत हरिपद या चालीवर.

भगवत्स्तुति.

जय जय जय जगदीश्वर निवटिं सकल माया । जिंकु शकति कोणिहि ना करुनि बहु उपाया ॥ धृ० ॥ परि त्यां वश वंदिति जे आवडि तव पायां । तव भजनावीण सकळ कर्म जाति वायां ॥ जय ॥ १ ॥ सिद्ध होई ज्ञानेश्वरनंदिनिपति व्हाया । प्रेमविवश आम्हि नारी लंपट तव पायां ॥ जय ॥ २ ॥

शिवस्तुति.

[१६६२ पद] ओव्याः– अग्नि तोचि प्रज्वलित म्हणावा । जो न विझे पडतां इंधनगोवा । तेवीं देव तो एकचि ह्मणावा ।

जो तमीं असोनि तमांत न सांपडे ॥ १ ॥ तोचि वैद्य
विद्यावंत । यत्करीं विषाचें अमृत होत । तैसा तूंचि
एक मंगल भगवंत । स्मशानादि अमंगल होत मंगल
तुझेनी ॥ २ ॥

[१६६३ पद] रंभावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला. (राजविद्याधर.)

शंभो मंगल नाम तुम्हारा ॥ धृ० ॥

जदपि कियो बास है स्मशाने । चिताभस्म तनु लेपनसारा ॥ मंगल ॥ १ ॥ जदपि गले नरमुंडकी माला । तदपि हरत निज-जनदुःखसारा ॥ मंगल ॥ २ ॥ नाथ तुम्हारी पूर्ण दयापें । करुणारूप भयो संसारा ॥ मंगल ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वरनंदिनीकी बिनती । सुनिये उमापती दीन उदारा ॥ मंगल ॥ ४ ॥

[१६६४ पद] जयावृत्त. मूळ.– रा.– झिंझोटी. ता.– दादरा. गौण.–
" रत;हरिपद कमलकंद " या चालीवर.

मेरे तो एक शरण । तुमही हो पुरारी ॥ धृ० ॥

कोवु करत जोगजाग । कोवु ध्यानधारी ॥ कोवु भजत निगम-भणित । ब्रह्म निर्विकारी ॥ मेरे तो० ॥ १ ॥ तिरथ फिरत तपहि करत । कोवू व्रतधारी ॥ नयनविहिन विकल हुं मैं । स्वामि अंधकारी ॥ मेरे तो० ॥ २ ॥ जोरि पाणि जुगल भणत । ज्ञानेशकुमारी ॥ ऐसि करिये शंभो कृपा होऊं श्यामनारी ॥ ॥ मेरे तो० ॥ ३ ॥

[१६६५ पद] रमावृत्त. रा.–छायानट. ता.–राजविद्याधर.

शिवस्तुति.

ऐसो नहिं देख्यो कोई ॥ धृ० ॥

शिव तुमेरे पदजुगल लपट करी । भव आरत होई ॥ १ ॥
शंकर शंकर रटत न जाके । चितिमो मति सोई ॥ २ ॥
ज्ञानेश्वरजाजनकाकि महिमा । निगमवदन गोई ॥ ३ ॥

[१६६६ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.– रा.–झिंझोटी. ता.–दादरा. गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग या चालीवर.

शिवस्तुति.

मोरे हिय आय बसो दीनके दयाला ॥ धृ० ॥ जटाजूट जान्हवि जल सोहत शशी भाला । भक्तनहित सत्वरूप दैतनके काला ॥ मोरे हिय० ॥ १ ॥ वाम अंक सोहत है हिमालयबाला । ज्ञानेश्वररूप धरी क्रिडवु प्रणतपाला ॥ मोरे हिय०॥२॥

[१६६७ पद] जयावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग. या चालीवर.

शिवस्तुति.

पांच तुंड गळां रुंड दाहा बाहु धारी ॥ धृ० ॥ हिमनगजामात विभो सोवि पूतनारी । संग त्यजुनि भंग भवा करित मन्मथारी ॥ १ ॥ गिरिजापति करुणाघन अंधकगजहारी । दमुनींद्रिय सेविं मना स्वामि त्रिपुरारी ॥ २ ॥ अनुरागें क्रीडत जो उमासहित सारी । भूति परम तदपि लावी विभुति अंगीं सारी ॥ ३ ॥ वामांकीं शिखरसुता मस्ताकिं तिमिरारी । अलकावलिजान्हवीजल जगतिपुनितकारी ॥ ४ ॥ टणत्कारुनी पिनाकी निजजअशुभहारी । अलकावतिपतिसुतेस शंभु त्वरित तारी ॥ ५ ॥

[१६६८ पद] साममाणववृत्त. मूळ.–जोगीप्रमाणें. ता.–दीपचंदी. गौण.– " राधे वडिघडि " या चालीवर.

शिवस्तुति.

भोलानाथ दिगंबर या हो । माझी दीनाची येऊं द्या दया हो ॥ धृ० ॥ पायीं वाहतो मी निजहृदया हो । तम निवटा पाउनि उदया हो ॥ श्वेतसुंदर ब्रह्ममया हो । भक्तजन हेतु सह उमया

---

१ केशावरील.

हो ॥ पाय दावा याचि समया हो । लावा हृदयीं शिव समया हो ॥ १ ॥ नंदीवाहन त्रिशूलपाणी । वन्हिनयन स्वजनाभिमानी । शशि मस्तकीं आणि गांगपाणी । या या धावोनी शिव मोक्षदानी ॥ भोलानाथ० ॥ २ ॥ पंचतुंड गळां रुंडमाळा । पुंडसंहारी त्रिभुवनपाळा । काशीविश्वेश परमकृपाळा । ज्ञानेश्वर प्रभुजी विशाळा ॥ भोलानाथ० ॥ ३ ॥

[१६६९ पद] साममाणववृत्त. मूळ.–पिलु. ता.–दीपचंदी. गौण.– " इस तनधनकी " या चालीवर.

अंबास्तुति.

ये पार्जीं मज अमृत जननी । जय शुंभनिशुंभदैत्यदलनी ॥ धृ० ॥ तूं सच्चित्सुखघनतनु देवी । तव महिमा विदला नच देवीं[२] ॥ ये पार्जीं ॥ १ ॥ जय हिमालयजे शिवकांते । श्रुतिभिरीडिते आदावंते ॥ ये पार्जीं ॥ २ ॥ घे कडियेवरतीं अई मालू । श्रीज्ञानेश्वररूप उमा तूं ॥ ये पार्जीं ॥ ३ ॥

[१६७० पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.– पिलु. गौण.– " तूं भजरे भजरे भजरे मानवा " या चालीवर.

अंबास्तुति.

तूं भजरे भजरे भजरे जननी श्रीगिरिजा देवी ॥ धृ० ॥ जी घेउनि कडिये तुजला स्तनपीयूष मूखीं लावी । तूं बहुत उनाड तथापी कल्याणचि तव जी भावी ॥ चाल ॥ म्हणतां माय प्रेमभरें जी नयनीं निजपद दावी ॥ तूं भजरे० ॥ १ ॥ गजवदनषडाननमाता भगवति ललितां सुखदात्री । मंगला जयंती दुर्गा शिवकांता निजजनधात्री । सकरुणावलोकनमात्रें संपूर्णचि भवभय हंत्री ॥ चाल ॥ तूं होउनि बाळ तियेचा जा

२ देवांनीं.

जेवीं चिद्रसपात्रीं ॥ तूं भजरे० ॥ २ ॥ तूं त्यजरे त्यजरे त्यजरे कांचनकांतासुतगोवी । तूं धावुनि सत्वर बापा शिर जननी-चरणीं ठेवी । शमदमादि साधुनि बुद्धि ज्ञानाग्नीवरती तावी ॥ चाल ॥ अलकावतिपतिपदकमलामोदाप्रति अक्षय सेवीं ॥ तूं भजरे० ॥ ३ ॥

[१६७१ पद] सामनुष्टुपवृत्त. रा.– देस. ता. (राजविद्याधर)

शिवस्तुति.

मेरे सांब सदाशिव वाली ॥ धृ० ॥

पंचवदन शशिशीर्ष अलकमों जन्हुजानितनदिबाली.। निजजन-बरधनदानशूरगुरु बामांकेऽचलबाली ॥ मेरे० ॥ १ ॥ ध्यावत शशि शचिपति रवि मारुत जलजजनन बनमाली। अलका-वतिपतिकृपा शिवस्मरि हरदम करु हुं दिवाली ॥ मेरे० ॥२॥

[१६७२ पद] इंदिरावृत्त. रा.– देस. ता.– तेताला. शिवस्तुति.

मज शरण[1] तुम्हीं त्रिपुरारी ॥ धृ० ॥

देवदनुजमुनि पार न पावती । ब्रह्मा आणि मुरारी ॥ मज शरण० ॥ १ ॥ शिवाशिवनामस्मरणें साधूं । भवतरुहूनि भरारी ॥ मज शरण० ॥ २ ॥ उमामहेश्वर वाचे वदतां । काळ दुरूनि थरारी ॥ मज शरण० ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वर शिव एकरूप मनीं । स्मरतां मुक्ति करारी ॥ मज शरण० ॥ ४ ॥

[१६७३ पद] कवित्तवृत्त.

तातस्तुति.

कमलिनी लजाय रही कनकश्री जाय रही
रसा हरखाय रही रसीली मिलाई है ।

---

१. रक्षण करणारा.

पानीके प्रवालकी अरु मनिमेके लालकी
अरु कामिनीके गालकी सब सोभाभी भुलाई है।
बिजूरीके सारीसे कि सूरज धुर धारीसे
करिके सवारी छबि सारी हरि लाई है।
क्या राधिका तिलक झ्याकी ? नाहि नाहि सुनरि सखी
मेरे ज्ञानरायजूंके पायकी ललाई है ॥ १ ॥

उमावृत्त. तातस्तुति.

अवतरणः– मातृत्वं च पतित्वं च सर्वं वै संभवेद्गुरौ ।
लालने चापि माधूर्येऽधिष्ठानं ब्रह्म एव हि ॥ १ ॥

[१६७४ पद] निज तारनकारन शंभुकृपा निरखी जलगांग भगीरथ तोखे। मिथिला नगरीमहं राजसुताहिय मोद भयो रघुबल्लभ लेखे ॥ जिमि भीमकजा हियमें हरखी गिरिनंदिनी मंदिर गोविंद पेखे । तिमि मानस आज प्रसन्न भयो सखि ज्ञानसुरेश पदाम्बुज देखे ॥ १ ॥

[१६७५ पद] कबित्त मोहरी.

तातस्तुति.

भूमि केली पुण्यधाम सोडोनियां सर्व काम
गावोनियां रामनाम ब्रह्ममुखें धाले हो ।
संतसंग रंगदंग वाजती विणे मृदंग
प्रेमभरें नीरगांग पायरीये आले हो ॥
छांडी सब लाज काज राजसाज चालो आज
देखिवेको कैसे सखि नयन ललचाये है ।
कोऊ ठाडे छतर धारे कोऊ वापे व्यजन बारे
पालखीमें पैठ मेरे ज्ञानराय आये है ॥ १ ॥

[१६७६ पद] सामकामदावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. गौण.–पांडुरंग स्मर अभंग या चालीवर.

शिवस्तुति.

झडकरी मज पाव प्रभू गिरिजारमणा ॥ धृ० ॥
करकपाल पालक जन दुर्जन दमना ॥ झडकरी० ॥ १ ॥
संप्रदाय मूलरूप शिवद शमनशमना ॥ झडकरी० ॥ २ ॥
'ॐनमः शिवाय' इति कथितनिगमचरणा ॥ झड० ॥ ३ ॥
अलकावतिपतिनंदिनी । पूर्णदीनशरणा ॥ झडकरी० ॥ ४ ॥

[१६७७ पद] जयावृत्त. मूळ.–झिंझोटी. ता.–दादरा. गौण.–रत हरिपद कमलकंद या चालीवर.

शिवस्तुति.

जय जय गिरिजावर हर कृपादृष्टि देखो । सुत तुह्मे बहोत नाथ नंदिनी मोहे लेखो ॥ धृ० ॥ तलातलपतालचरण शीस सर्गधारा । भोलेमति ध्यात जोई तो भगतहि तारा ॥ १ ॥ दुर्जनडरकारण प्रमु शेष गले राखा । करत स्तुति सुरवरमुनी गीर्वाणकी भाखा ॥ २ ॥ सकलदेवमांहीं तुम हो निगमांत-विभागी । ज्ञानेश्वरनंदिनी प्रभू भजत चरन लागी ॥ ३ ॥

[१६७८ पद] सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.–भूप. ता.–राजविद्याधर. गौण.–पहा पहा सांवळा या चालीवर.

शिवस्तुति.

ज्याचा वाचक ॐकार । वेदीं गान करी रुद्र । वन्हीज्वाळा नेत्रभर । तो मज पावो श्रीशंकर ॥ १ ॥ जयजय स्वामी आदिनाथा । घेईं पदरीं मज अनाथा । चरणीं वाहतो तनमन-माथा । व्हावें तैसें ऐक्य दोन्ही अर्था ॥ २ ॥ करीं त्रिशूळ कंठीं रुंडमाळा । शोभे वामांकीं दक्षाची बाळा । पयः फेनधवल कंठ

नीळा । सभोंवतीं पिशाचांचा पाळा । अर्धांगीं फणिवर काळा ॥ ३ ॥ सुमंगळ स्मरतां श्रेयस्पद । ज्याच्या शक्तीनें तुटे भवबंध । भेदत्रय नासोनी परमानंद । ज्ञानेश्वरकृपें प्राप्त गोविंद॥४॥

[१६७९ पद] सुशीलावृत्त. रा.–असावरी. ता.–तेताला.

भगवत्स्तुति.

मोहक तुमचे पाय । प्रभुजी मोहक ॥ धृ० ॥
बाप तुमचा नंद प्रभूजी । आणि यशोदा माय ॥ १ ॥
कालिय सर्प तिर्यग्योनी । उद्धरिला[1] यदुराय ॥ २ ॥
अघटित सत्ता वर्णिती ज्याची । नारदादि मुनिराय ॥ ३ ॥
आह्मां सांपडली सुसुखाची । ज्ञानेश्वर गुरुमाय ॥ ४ ॥

[१६८० पद] सुमतीवृत्त. रा.–भूप. ता.–तेताला.

विठ्ठलस्तुति.

उभें ब्रह्म विटेवरी आज ॥ धृ० ॥
चला त्या स्थळीं फुगड्या खेळूं । लेउनी सुंदर साज ॥ १ ॥
मायबापपतिबंधुसुतांची । सांडुनि देऊं लाज ॥ २ ॥
आळंदीहुनि पालखि जातां । नाचूं रंगण काज ॥ ३ ॥
चंद्रभागाजलस्पर्शानें । दवडूं पापसमाज ॥ ४ ॥
ज्ञानेश्वरप्रभुकरुणायोगें । घेऊं वरुनि यदुराज ॥ ५ ॥

[१६८१ पद] रंभावृत्त. रा.–यमन. ता.–तेताला.

शिवस्तुति.

दाखवि पद करुणाकर शंभो ॥ धृ० ॥ शशिशेखर मंदाकिनि जटिला । पूजिति श्रीपति आणि स्वयंभो ॥ १ ॥ अलकावातिपतिरूपें मम हृदि । झटिति प्रगटहि सुखद त्वं भो ('शंभो' पाठांतर) ॥ २ ॥

---

१ मंडळ.

[१६८२ पद] सिंधुजावृत्त. रा.– कामोद. ता.– तेताला.

उत्सवसमयींचे उद्गार.

शिवस्तुति.

झडकरि पाव पुरारी ॥ धृ० ॥ या भवतापें तपलें तनुमन । झाली मतिही विकारी ॥ १ ॥ दीनदयाळा देईं अभय तूं । निमिषार्धांतचि तारीं ॥ २ ॥ आळंदीपतिनंदिनी विनवी । षड्रिपुजांच निवारी ॥ ३ ॥

[१६८३ पद] गंगास्तुति— श्लोक.

गंगे त्वदीय चरणांबुजसौरभानें ।
तें वाटतें लघु जया स्थलिं सौरभा ने ॥
तूं माय गोचर जनीं असतां कशाला ।
घेईल कोणि कलहांकित नाकशाला ? ॥ १ ॥

[१६८४ पद] स्रग्धराः– माते त्वद्वारिधारा जणुं मरणयुतासाठीं पीयूषधारा । कीं दीनांची दया हे द्रवतनु धरूनी पावली अश्रुसारा ॥ कीं हा स्वेद प्रतिज्ञातजगदखिलसंतारणाविशजन्य ॥ माझी तों भावना कीं मम विषय महत्स्नेहजरतन्यमान्य ॥ २ ॥ स्नानें आधीं तुझ्या हा जन विमलतनू होउनी पूजि देवां । तेव्हां ते रक्षुं ऐसें अयि ह्मणति उगे साधुनी शुष्क हेवा ॥ माते मातें गमे कीं सुरगण अवघे चोरटे त्वद्यशातें । दीनांची हांक कोणी श्रवणिं न धरिती पाहुनी दुर्दशा ते ॥ ३ ॥

[१६८५ पद] पृथ्वीः–

करुणा कोलाहल.

सदाशिव सदात्मका सदभिलाषसंपादका ।
सदांध्रि भजनोन्मुखा सदुपवेदसंवादका ॥

जगज्जनिलयांतकृद्दशकरा शिरःपंचका ।
उमासह नमोस्तु ते प्रिय सदाऽहिमन्मंचका ॥ १ ॥
तवांघ्रिकमलद्वयद्युति महत्तमो वारते ।
अहोऽनृत न बोलती मुनि भवातपावारते ॥
परा गुरुपरंपरा सतत यापरी,मान मी ।
न मानुं तरि नीचतेस्तव यमाग्रदाहि मान मी ॥ २ ॥

[१६८६ पद] गीतिः– किंवा लेकरुं म्हणुनी करुनि उगें अल्पभक्ति अनुमाना । परि हें जगतिं न कोठें, रडतां सुत ये न भायला पान्हा ॥ ३ ॥ बहुजन्मकृत माझे देवा अपराध सर्व तुज कळती । परि सहन न करितां मम शिव तुजविण कोण करिल कळकळ ती ॥ ४ ॥

[१६८७ पद] पृथ्वीः– हिमाचलसुतापगा सकलपापसंहारिणी ।
शिवा कृपासागरा तुमचि तीं गृहाचारिणी ॥
प्रभो जवळि ठेवितां ह्मणुनि रत्रसा चोळिला ।
परंतु दुरि सोडणें उचित नाहिं मासोळिला ॥ ५ ॥
सकाम जरि शंभु मी स्मर तुह्मीच हो जाळिला ।
सकोप जरि मी तरी भुजग देहिं कां पाळिला ॥
अनंत अपराधकृत्परम मूढ पापागळा ।
विषाद म्हणुनी म्हणो तरि विखा सखा कां गळां ॥६॥

[१६८८ पद] पिता म्हणुनी सांगसी त्वरित घे उमेला कडे ।
परंतु निगमान्वयें नुभयतां मिदा सांपडे ॥
उमेस अथवा तुम्हा बुझविणें मला शंकरा ।
समस्त जन बोलती उचित बालकालंकरा ॥ ७ ॥
उनाड तरि मी करा निजकरें प्रभू शिक्षणा ।
परंतु परपांगिलें करुं नका जगद्रक्षणा ॥
विनाश करणें जरी मग तरी तृतिय नेत्र हा ।

कृपा मजवरी करो परि नको कुयमवेत्र हा ॥ ८ ॥
उनाड बहु मी जरी मनिं न भीति कांहीं वसे ।
सहाय असतां तुम्हीं म्हणल कोण मातें पिसें ॥
कुमार्गगत यद्यपि परि न बाळ कोणी त्यजी ।
म्हणूनिच भरंवसा परम अंतरीं तात जी ॥ ९ ॥
[१६८९ पद] गीतिः— पतिविरहाप्राति युवती साहति नंदन समीप आणोनी । मज तव विरहो जननी न सहन करवे वरान्य मानोनी ॥ १० ॥

[१६९० पद] पृथ्वी श्लोक.

पिशाचतनु मागुनी असुर थुंकि नाकावरी ।
खरीच मिळतां सुधा सुमति कोण ताका वरी ॥
[1]भवच्चराणिं घेतले जगद्का करीं लोळणें ।
मलाचि परि गोवितां किमपि देउनी खेळणें ॥ ११ ॥
व्यथा निज कथावया जलधिजन्य वाजे न कां ।
तरी क्षुधित मी सदा सदन त्याज्य गाजे न कां ॥
न मोर ह्मणुनी मला मधुर ये न केकावणें ।
न योग्य जनका तुह्मां तनुजरोदना कावणें ॥ १२ ॥
[१६९१ पद] मनांत बहु वाटते गिरिवरा तुह्मीं पावलें ।
धरूं दृढचि चिंतनीं मुनि जया सदा पावले ॥
परंतु अति संशयो हृदयिं ठाण मांडी महा ।
अशा द्वितटमध्यगा मजकडे कृपेनें पहा ॥ १३ ॥
त्यजोनि तपही जिला सदय द्यावया आसरा ।
अगाधनिजवैभवें करुनि पूजिला सासरा ॥
तिचेंच शिशू सान मी शिवशिवा ह्मणोनी रडें ।

१ पाठांतर—भवच्चरण घेतलें अनलजातजें लोळणें. ॥

कसें अजुनि हो न या नयन जाहले कोरडे ? ॥१४॥
मदीय वरदे शिशू असुर येति आह्मांवरी ।
ह्मणोनि अपुली दया निजसुखार्थ मी आवरीं ॥
दुधें सबल बाल जैं जननिला करें बोकरी ।
तदीय वध कोपुनी शिव वदा कदा ते करी ॥ १५ ॥

[१६९२ पद] दिला द्विजमुला पयोनिधि तुह्मीं जगत्सूरते ।
मिया बहुत याचितां मिळत ना मुकेपूरतें ॥
शिरीं शशि तुझ्या वसे करुनिही गुरूच्या चुका ।
नको रडुं उगा उगा मज मुखें ह्मणा ना फुका ॥१६॥
गणेश अवमानितां भगवती प्रकोपा करी ।
तयास तुमची दया म्हणवुनि प्रगोपा करी ॥

[१६९३ पद] गृहीं ह्मणति मंदिरीं कलहनाश तो हो महा ।
मला न समजावितां पुढति वेळ येवो न हा ॥ १७ ॥
कदापि गिरिनंदिनीकृतविमान वा मानवी ।
उदास जरि होईल स्वजनतारणीं जान्हवी ॥
ह्मणोनि धरिला शिरीं शशि समस्ततापापहा ।
अशा सकरुणा मना त्यज विलाप बापा पहा ॥ १८ ॥
ह्मणो प्रिय तुझा क्रिया तरि सुयज्ञ उच्छेदिला ।
शतद्विजजभक्षकाप्रति विमोक्ष कां दीधला ॥
जरी अशुचि ना रुचे, करिं कपाल कां मी पुसे ।
कडेवरि न घ्या मला किमु ह्मणोनि हें हेंपिसें ॥१९॥
कलंकि शशि हा जरी अजवरी जना नीववी ।
रुसेल गिरिजेवरी कधिं ह्मणि प्रिया जान्हवी ॥
इति स्वमानिं शंकुनी सहज जी सुविश्वा तरी ।
दया वरुनि ठेविसी कलहवर्जित स्वांतरीं ॥ २० ॥

[१६९४ पद] शिव स्मरुनि सद्गती सकळ संत ते पावले ।
म्हणूनि तुमचीच मी युगुल चिंतिते पावले ॥
जना जनिलयाश्रय प्रभु तुम्हीच हें जाणुनी ।
असे विगतभीति मी पदमहात्म्य तें वाणुनी ॥ २१ ॥
श्रियाळसदनीं तुम्हीं जन विबोल विस्तारिला ।
उमा असुरिं अर्पुनि पुढति त्या दूजोरा दिला ॥
जटेंत बहुगामिनी वदति लोक हें ऊघडें ।
समस्त अपवाद हा मज सुरक्षितांना उडे ॥ २२ ॥
पथीं पतित पादुका कुसुमशा तुम्हां वाटती ।
गुरोळ चुळबिंदु ते शिरिं सिता तसे थाटती ॥
सुमुक्तकवळा सुधागण तसा शिशूहर्षना ।
अयोग्य मग मीच कां गिरिसुतापते दर्शना ॥ २३ ॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

भारत स्तुति.

[१६९५ पद] गीति.

श्रीहरि वाङ्मयमूर्ति समजोनी भारता तुला नमन ।
तुजविण आणिक कोठें घे शास्त्री भारता तुला न मन ॥ १ ॥
प्रतिदिवशीं शतशतकवि गाती निगमा तुझ्याचि महिम्यातें ।
एकमुखें अकवीनें किति वाणावे वसोनि महि म्यां तें ? ॥ २ ॥
भक्तमनोरथ पुरवी नुरवी हुरहूर तेंचि मी मागे ।

---

१ पाठांतर—ना घडे.

महायशातें दावी स्थीर करुनि वर्णिलेती जें मागें ॥ ३ ॥
माझ्या मनोरथांनां विफल न कीजे दयाघना स्वामी ।
तव नवगुण सुविवक्षे उद्धरीन सहज आनना स्वामी ॥ ४ ॥
स्वर्ग्य मर्त्य हे दोन्ही वाटति जरि भवसमान संतातें ॥
तथापि बद्धा दाविल कोण त्वद्गताविणा सुपंथातें ॥ ५ ॥
तूं द्वैपायननंदन चंदनसम या जनास सीतल हो ।
वंदन तुजविण अन्या तें जैसें त्यजुनि कनक पित्तल, हो ॥६॥
तूं इक्षुदंड तुझिया पर्वीं पर्वीं सदा सुधाधारा ।
प्याया मिळति बुधांनां जे धरिती ना भवा मुदाधारा ॥ ७ ॥
तूं आहेस ह्मणोनि साधूंचें यश अखंड गाजतसे ।
वाजतसे स्वर्घंटा भूमीला योग्य नाव साजतसे ॥ ८ ॥
ज्ञानकांड रूपें तूं अवतरला साच पांचवा निगम ।
जग मिथ्या दावाया जरि केला क्षत्रवाच वाणिगम ॥ ९ ॥
तदप्युपासनकांडें त्वां लघुरूपें जनास निववावें ।
बाल याचना करितां मायेनें स्तन कसें न पिववावें ? ॥ १० ॥
श्रवण स्मरण दर्शनीं तुझिया मुनि सर्व पाप हारविती ।
कर्मकांड पतितांही अपवर्गपथाश्रयास धारविती ॥ ११ ॥
शूद्रां अशूद्र पतितां नारींनां अरिसमान हे निगम ।
जाणोनि तूं प्रगटला कैवल्य पुढें करावया सुगम ॥ १२ ॥
धर्मार्थकाममोक्षीं आन तंत्रचय सदा तुझा दास ।
बापा तुजला सोडुनि भजती ते शठ मुधापदादास ॥ १३ ॥
मी कल्पी तंव रूपा कल्पी परि तें तसेंचि दावावें ।
अंगजहठ पुरवाया मात्रनुमोदन कसें न पावावे ? ॥ १४ ॥
महाभारतीं नाहीं तें नाहीं तिहि जगीं असे तात ।
वदले, यास्तव मतिफळ तूं पिकवी शुद्ध हृदय शेतांत ॥ १५ ॥

पांडवकथा स्वधर्मी नीतिकथा कौरवास अनुसरल्या ।
गीता सनत्सुजाती मोक्षधर्मिं आपदाचि जणु सरल्या ॥ १६ ॥
त्वां आवडतें अंगहि देउनिया पाळिले स्वगुण भाट ।
श्रवणेंचि मुक्ति मिळते,किति बहु मग नित्य जे करिति पाठ? ॥१७॥
आहेस तशा तूतें नमन असो मम सुविश्वरूपातें ।
नमुनि पार्थ इच्छी हरि तेवीं मज दाखवी स्वरूपातें ॥ १८ ॥
उपदेशमुकुटमणि तंव कीं यत्नेंचि कृतादियुग होती ।
दैवप्रशंसा शोका शमवायातें वृथा खनग होती ॥ १९ ॥
आत्मस्वरूप आधीं पाराशरसुतमतींत अवतरलें ।
गणपतिकरवीं चित्रित होता वाचुनि न कोण भव तरले? ॥२०॥
मंगलमूर्ती हि तुझी घडवी मूर्ती तरी सुमंगल ते ॥
किति म्हणुनी बर्णावी हृदिं धरिता हरिती अरितिमिंगल ते ॥२१॥
भारत केविं म्हणावें ऐकति वाचति न नित्य भारत ते ।
भारत तुझिया चरणीं ज्यापरि करिणी वरा इभा रतते ॥ २२ ॥
वंद्य विश्वरूप तुझें परि भिवविसि भीष्मप्रभृति दाहोनी ।
बाळ दर न धरि कैसें मान्य माय वेत्रपाणि पाहोनी ? ॥ २३ ॥
भारत विराट रूपा भीषण तव पृष्ठभाग वंदोनी ।
पुढिलाचि वंदितों मी हृदयाग्रीं स्थापिता सुनंदोनी ॥ २४ ॥
मधुर आदिपर्व तुझें ज्यामाजीं देव सर्व अवतरले ।
तद्विलासरस परिसुनि साचचि दनुतनयगर्वदव तरले ॥ २५ ॥

(अपूर्ण.)

ब्रह्मकुमार रत्नमाला (नारदस्तुति.)

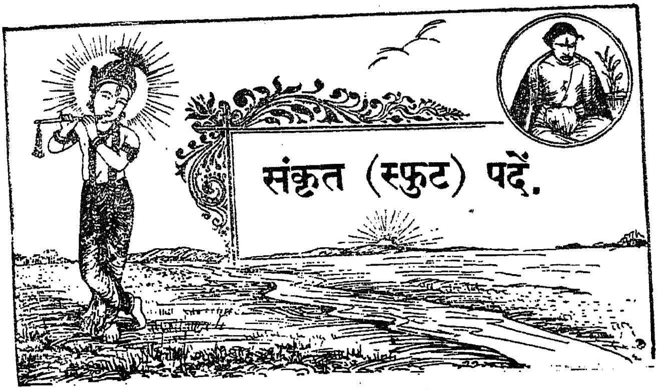
[१६९६ पद] गीति.

वैष्णवगुरो हरितनो तुम्हां मम सतत नारदा नमन ।
भवदीयदयें स्वपदीं कैसें चुकवील नारदान मन ॥ १ ॥
भक्तिरसावाचोनी कैवल्याहि होय नारदा मातें ।
यास्तव भवदुपदेशें हो यदुपतिरतिच पारदा माते ॥ २ ॥
तुम्हां व्रजेश्वर जपती त्या तुम्हि जपता ह्मणुनिच भिदा ना।
मग हरिपत्नी म्हणवुनि तुमच्या मी जपुं कसें न अभिधाना?॥३॥
कलहप्रिय तुह्मि ऐसें शठजिव्हेनें कदापि न वदावें ।
या व्यसनाचे माझ्या चित्तां लागो अखंड नव दावें ॥ ४ ॥
कळि करुनी कोणाचा नाहीं सत्कर्मघात केला हो ।
उभयपक्ष उद्धरिले मीहि भवत्पदद्वये मुकेला हो ॥ ५ ॥
धृतराष्ट्रा सुखमंत्रा देउनियां बोधिला सुयोधनही ।
त्या तुम्हां कलहि ह्मणे तन्मातेचें जळो पयोधनही ॥ ६ ॥
स्कांदीं शाप तुम्हाला विप्रें दिधला किं मूर्ख होशील ।
परि तो बाधे न तुह्मां सज्ञानिं हे सर्वदाचि हो शील ॥ ७ ॥
भुवनभया दूर करी त्यास विकारहि सुयोग्यता चढवी ।
कनका कसवटि घासुनि तेजास्तव अधिक मोल सांपडवी ॥८॥
माझ्या विनतीसाठीं शाप स्कंदादि उक्त वारोनि ।
दीनदयाळा यावें मज ताराया भवा निवारोनी ॥ ९ ॥
शाप न बाधो तुह्मां कोणाचा कधिंहि हेंचि मी मागे ।
हृदयांत मूर्ति तुमची राहो सारोनि गर्व मी मागे ॥ १० ॥
भक्तिसूत्र पाहोनि घेत जीव धाव हा तुह्मापायीं ।
उचलुनि कडिये घ्या हो मोडुनियां सर्वकाळ मा पायीं ॥११॥

द्या यदुवर वर मातें मी मागे हें करोनि दंडवत ।
उपवरकन्याचिंता ताडी पितया अखंड दंडवत ॥ १२ ॥
प्रभु वेणुनाद विसरे गाता स्वर भरुनि महातितारा हो ।
स्मृतिगामी स्वामि तुह्मी धावुनिया विश्व विश्व तारा हो ॥१३॥
फार श्रमला भ्रमणें घ्या मम हृदयांत चिर विसावा जी ।
निरखुनि दीनविनंती संतपदा आग्रहो नसावा जी ॥ १४ ॥
ज्ञानेश्वररूपें हृदयीं राहुनि कुकाम पळवा जी ।
चपळ वाजिमन रोधुनि उचित भक्तिरस मतीस कळवा जी ॥१५॥

श्रीमत्सद्गुरु ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

[१६९७ पद] सामनुष्टुप. मूळ.– पूर्वी. ता.– तेताला. गौण.–

सगुण चरित्रें

मदनदहनप्रियवृषभानुसुतापतिं भजस्व मनः ।
यत्कृपया भवभुजगवदनतो दूरे यान्ति जगाः ॥ धृ० ॥
कामक्रोधमदलोभैः सह त्वं मा कुरु व्यवहारम् ।
गुरुशास्त्राभ्यां श्रुत्वाऽलोचय परब्रह्मसारम् ॥ मदन ॥ १ ॥
त्यक्त्वा गौतमकणादतर्कं श्रुतिमार्गेणैहि ।
अन्वयव्यतिरेकतोऽथ पश्य ब्रह्मणि जगन्नहि ॥ मदन ॥ २ ॥
कृष्णभक्तिमिच्छसि चेच्चिंतय ब्रजदारान्सगुणान् ।
ज्ञात्वा सच्चित्सुखमितरेषान्न पश्य दोषगुणान् ॥ मदन ॥ ३ ॥
अनध्यस्तमत्कांतं दृष्ट्वा चित्तनुसाकारम् ।
ज्ञानेश्वरकृपया नाम्ना च न प्राप्स्यसि संसारम् ॥ मदन ॥ ४ ॥

[१६९८ पद] श्लोकः– विभातिसच्चित्स्वसुखं यदा तदा । न दृश्यते विश्वमनेकरूपगम् । परं पदं यं श्रुतयो वदंति तं । शिवं गुरुं शंकरमीश्वरं भजे ॥

[१६९९ पद] सर्वेषु शास्त्रेषु गुरुप्रसादतः पश्यन्ति कृष्णेन सहाविरोधम् ॥ तेषां न वैतंड्यभयं कदा भवे दग्धौ न दह्यन्ति यथाग्निकीटकाः ॥ १ ॥

[१७०० पद] जय जय हर इत्युच्चारमात्रेण हि त्वं ।
जाहि भवगतिमेतां स्थीरबुद्धे महात्मन् ॥
इहपरपुरदोषालोकनाद्रागमुक्तः ।
श्रुतिपथमविकारं गच्छ हित्वाऽन्यशास्त्रम् ॥ २ ॥
श्रौतं स्मार्तमथैतर्ह्यं प्रमाणं शब्दकं त्रिधा ।
तर्केणास्यनुकूल्येनाऽनुभूत्या च विचारयेत् ॥ ३ ॥

[१७०१ पद] धर्मलक्षणम्ः– ईश्वरास्तित्वबुद्धिस्तु सुकृताचरणं तथा ॥ सामान्यत्वेन गृण्हीयादेतद्धर्मस्य लक्षणम् ॥ १ ॥

अष्टमीचें वेळेला लीलावैचित्र्यानें भाषण केलें आहे.

उत्सवसमयींचें.

[१७०२ पद] श्लोकः– भगवन्नत्र किं चित्रं यस्माद्भिन्नं जगन्नहि ।
यत्र ते भावना जाता स वै साक्षात्परेश्वरः ॥ १ ॥
सर्वेषामेव योगिनां मध्ये श्रेष्ठो महामुनिः ।
भगवान् ब्रह्मपुत्रोऽस्ति तेन पोक्तमिदं पुरा ॥ २ ॥
राधिकाशापयोगेन व्रजेऽस्मिन्नागतो हरिः ।
तस्मात्तद्दर्शनायैव मामद्य नय सद्गुरो ॥ ३ ॥

[१७०३ पद] रंभावृत्त. रा.– सारंग ता.– तेताला.

संसारेऽस्मिन् गुरुचरणौ भज ॥ धृ० ॥

जगदिदमखिलं मायारचितम् । मत्वा अनृतेद्राग् विरज विरज ॥ १ ॥ पश्यसि यत्तत् सकलमनित्यम् । विष्णुगुणेषु समनुरज अनुरज ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वर मे कान्तरूपिणम् । स्मृत्वा दीनेषु दयां सृज सृज ॥ ३ ॥

[१७०४ पद] रमावृत्त. रा.– यमन. ता.– तेताला.

भज राधारंगम् ॥ मानस ॥ धृ० ॥

प्रमदाहृदयरतीशशमंतं । सुखसिंधुतरंगं ॥ मानस ॥ १ ॥

सच्चित्सुखघनतनुमविकारं । निजजनभवभंगं ॥ मानस ॥ २ ॥

गोपीपीनपयोधरपाणिं । विठ्ठलतनुजांगं ॥ मानस ॥ ३ ॥

[१७०५ पद] चेतो भज युगलकिशोरम् ॥ धृ० ॥

स्त्रीसुतधनजायासु ह्यस्मिन् । संसृतिपारनिसारम् ॥ १ ॥

ज्ञानेश्वरकन्याकुचमर्दन । कारकमिच्छितभारम् ॥ चेतो ॥ २ ॥

[१७०६ पद] श्लोक– शिवस्तुति.

यस्य ज्ञानं सर्वविज्ञानरूपम् । यस्य ध्यानं सर्वसंप्रापकं च ॥
योऽर्वाचीनो माययाऽनुग्रहाय । तं सद्भक्त्या पार्वतीशं प्रणौमि ॥ १ ॥

[१७०७ पद] शशिशिररतिपात्रं शुद्धचैतन्यमात्रं विमलसुगुणगात्रं
भक्तसंछिन्नरात्रम् निगमगतिविहारं संभृतांधांधभारं
व्रजयुवतिविलासं व्रीडहासं प्रणौमि ॥ २ ॥

[१७०८ पद] यस्य ध्यानात्स्थैर्यतामेति चित्तं यस्य ज्ञानान्मुक्ततां
याति जीवः ॥ यद्धर्मेणावाप्यते चित्तशुद्धिः तत् ब्रह्मैकं
पार्वतीशं नमामि ॥ ३ ॥

[१७०९ पद] शिवस्तुतिः—श्लोक.

यदज्ञानान्माया भवति सविलासद्युतिधरा ।
यतो यस्य ज्ञानादपनयति तां सन्निगमवित् ॥
असावात्मज्ञप्तौ सतनुरहितं स्वीयसदयम् ।
शिवं वंदे सद्यस्तुहिनतनुजानंदनिलयम् ॥ १ ॥

[१७१० पद] कोऽयं भो नयने महाद्युतिधरो वन्हिर्न शंकां कुरु ।
कोऽयं भो शिरसिंदुरेव गिरिजे नैवानृतं मे वचः ॥
केऽयं केशसमाश्रितेति वचसा मौनं समासादितः ।

संरंभं प्रणयादुमा कृतवती यस्मिन् शिवः पातु नः ॥२॥

[१७११ पद] वेदा यस्य प्राणतः संप्रवृत्ताः संकल्पाद्वै खादिभूम्यंतभावाः ॥ सत्यज्ञानाऽनंदमंतर्बहिस्थं । तद्ब्रह्मैकं पार्वतीशं प्रणौमि ॥ ३ ॥

[१७१२ पद] श्रीकृष्ण स्तुति.

अन्योन्यबाध्यासतः संगभावात् ब्रह्मैवैकं संसरत्यत्र मोहात् ॥ तद्यत्प्रेम्णा सर्वसंगं विहाय मुक्तं स्यात्तं गोपबालं नमामि ॥ ४ ॥

[१७१३ पद] ब्रह्मज्ञानात्केवलानंदलब्धौ संधौ वृत्तौ प्रेमभक्त्यैव सिद्धः । योऽनध्यस्त स्तिष्ठमानो विवर्तो विश्वात्मानं तं स्वकांतं श्रयेऽहम् ॥ ५ ॥

उपदेशपर.

[१७१४ पद] भव भव सुभक्तिनिष्ठो इष्टज्ञानेन पूर्णतामेहि ।
अनित्यमसुखं लोकं ज्ञात्वैकांते भज स्वमात्मानम् ॥१॥

[१७१५ पद] शिवस्तुति.

संसारे पतितस्य दुःखिततनोरात्माभिलाषास्थितौ ।
कारुण्येन महत्तरेण वपुषा साकारतामागतौ ॥
गाढालिंगनरूपिणौ चितिमयौ यौ ज्ञानवृत्त्या भिदौ ।
वंदे हैमवतीश्वरौ प्रणयतः कैवल्यमुक्तिप्रदौ ॥ २ ॥

[१७१६ पद] अंबास्तुति.

यज्ञसि जगतो माता तस्मान्माता ममाप्यनायासात् ।
स्तनपानार्तं मामपि दृष्ट्वा धावसि कथं न गिरिकन्ये ॥ १ ॥
यद्यसि निजपतिसेवानिरता त्वं धर्मपालनाद्धेतोः ।
तदपि स्वसुतप्रीत्या रुणद्धि न हि ते पिता शिवोऽपि मम ॥२॥
त्वय्यपि सुताभिलाषा मयि तु क्षुद्दीनता महत्यास्ति ।
स्वसुतं मत्वा त उमे पालय मे स्तन्यदानतो मातः ॥ ३ ॥

पीतो गजवदनादिभिरपि ते न स्तनपयोर्णव क्षीणः ।
स्वीयप्रेमतरंगैरुल्लसितो दृश्यते यतो नित्यम् ॥ ४ ॥
लालामलमूत्रमयं परतंत्रं दुःखरूपमपि बाल्यम् ।
पुत्रीकृत्य त्वया चेत् अंगीकृतमयि तदेव संयाचे ॥ ५ ॥
शतशः संत्यपराधाः क्षंतव्यास्ते त्वयैव मे मातः ।
स्तन्यंविना क्व कार्यं क्रीडासक्तं न चित्तमपि तद्वत् ॥ ६ ॥
तरुणं वयो न याचे तव कुचदुग्धं विना कुतो जरठम् ।
मे स्यात् सदैव बाल्यं यस्मिंस्त्वं पास्ययं ममेति धिया ॥ ७ ॥
प्रयःप्रदानेन सदा पासीत्यनुभूतिमानमस्ति मम ।
तावत् चिन्मयि माता प्रौढापि जडा कुतो वदंति बत ॥ ८ ॥
तव यदि वरमासाद्य श्रेष्ठो जीवति चिरं ऋषिः काकः ।
तर्हि स्तनपानात्तव बाल्यं मे स्यात् कुतो न ब्रह्मसम् ॥ ९ ॥
धनवनितामतिविक्लवमयमतिमतिरेव यौवनं श्रयते ।
शिवगिरिजालालनजे बाल्ये कैवल्यमेव मन्येहम् ॥ १० ॥
मूत्रेण मूत्रयोगो वनितायोनौ हि यौवने चेताः ।
मूढ स्पृहयसि किं तत् बाल्ये गिरिजास्तनं पिबस्व सखे ॥११॥
मदर्थमपि ताडणमिव ते चेत्त्वं भवसि शोकसंमग्ना ।
झटिति स्वांके कृत्वा सांत्वयसे स्तनपयःप्रदानेन ॥ १२ ॥
केनाऽपि ममावगुणः कथितश्चेद्रुदसि रोषयुक्ताधिया[1] ।
एवमरे किं प्रौढये कः स्याद्बाल्ये गुणी नु दर्शय माम् ॥ १३ ॥

[१७१७ पद] तातस्तुति.

यस्य प्रसादात् परमार्थरूपात् नार्यप्यहं विष्णुरूपा बभूव ॥
यो विग्रही भक्तसंज्ञानहेतो ज्ञानेश्वरं तं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥

---

१ हा छांदस प्रयोग आहे. हे सखेतिवत्.

[१७१८ पद] उपदेशपर. प्रश्नोत्तर.

ज्ञानस्य तत्वं कथमस्ति सम्यक् भूतेषु साम्यं परमार्थरूपम् ॥
भक्तः स्वरूपं कथमस्ति तात ज्ञातेपि तत्वे हरिपादसेवा ॥ २ ॥

[१७१९ पद] उपासनापर.

पितास्तु देवो पितृपूजकानां माता गुरुश्चैव विधेयकानाम् ॥
दैवं हि देवो बहु कामिकानां ममास्तु कांतो भगनन्परेशः ॥२॥

[१७२० पद] वेदान्तपर.

गर्भेऽथ बाल्ये तरुणे जरायां मृतौ जनौ स्वर्गयमालये बा ॥
भक्ताबभक्तौ विरतावमुक्तौ नाहं स्वरूपच्युतिं संस्मरामि ॥ १ ॥

[१८२१ पद] देवीस्तुति.

सत्यां ज्ञानमयीमनंतवचगां शांतां सुखैकांतिकाम् ।
कांतां शंकरभूतपालनविभोरेकांतवार्त्तांश्रियम् ॥
भक्तानुग्रहहेतुरद्वयतनुं श्यामां जगत्सुंदराम् ।
अंबा मातरमंगजावनरतां स्वां देवतामाश्रये ॥ १ ॥

[१७२२ पद] रा. रा. त्रिपुरवार यांनीं महाराजानां समस्या दिली ती महाराजांनी पूर्ण केली.

संकीर्ण.

नह्यस्ति पूर्णपरमार्थसुखावबोधो ।
विद्यास्ति किंतु न हि कोपि ततो रसज्ञः ॥
वांछा यतो महति भूपतिजादरस्य ।
तस्माद्व्रजंति कवयो धनदुर्मदांधान् ॥ १ ॥

[१७२३ पद] कमलारंगीवृत्त. रा.—बेहाग. ता.—तेताला. (राजविद्याधर.)

उपासनापर.

गोविंदं वंदे ॥ धृ० ॥

या पदभजनें निर्वृतिरस्या । सौ न चिदानंदे ॥ गोविंदं ॥ १ ॥
करुणार्णवतनु मयि करुणांबु । मनसिज मतिमंदे ॥ गोविंदं ॥२॥

॥ २ ॥ श्रीज्ञानेश्वरकन्या क्रीडति । केवलचितिछंदे ॥गोविंद॥३॥

[१७२४ पद] कमलारंगीवृत्त. रा.–छायानट. ता.–तेताला.

भगवत्स्तुति.

वंदे गोपालम् ॥ धृ० ॥

देवकितनुजं मायामनुजं । भुवनत्रयपालम् ॥ वंदे गोपालम् ॥१॥

शशिधर प्रियकर कमलाकांत । सुखमुरलीलोल ॥ वंदे ॥ २ ॥

अलकावतिपतिनंदिनिरमणम् । करुणाकल्लोलम् ॥ वंदे ॥ ३ ॥

[१७२५ पद] यत्नप्रशंसा.

यः कालं प्रहिणोति तीव्रगमनात् यश्चेश्वरोपेक्षते ।
दैवं येन विना न यच्छति फलं यस्मिन् स्थितं जीवितम् ॥
जीवः कोऽपि यतो भवत्कमलजोऽन्यः शंकरोऽन्यो हरिः ।
विश्वं यस्य बलाद्धिनस्ति दुरकं यत्नाय तस्मै नमः ॥ १ ॥

[१७२६ पद] उपदेशपर.

कोणा एका आईला सांगितलें.

वेदान्तश्रवणं शुद्धं मयि पुत्रत्वभावना । सत्संगश्च स्वधर्मश्च शिवविष्णोरुपासनम् (भजनं शिवकृष्णयोः) ॥ १ ॥ एतानि साधनान्यत्र कथितान्यात्मसिद्धये । कृत्वा प्रेमवशात्तूर्णं कृष्णत्वमनुभूयताम् ॥ २ ॥

[१६२७ पद] श्लोकः–नाहं वेदपदार्थतत्वविदुषी न्यायादिवादे रता ।
नाहं योगविवेकयज्ञफलभुक् नालंकृतालंकृतौ ॥
नाहं मुक्तिसुखाभिलाषनिरता मुक्ता न संसारिणी ।
यो गोपीकुचमर्दने पटुरहं तन्मंदिरे मार्जनी ॥ १ ॥

[१७२८ पद] सुशीलावृत्त. रा.–केदारा. ता.–तेताला. (राजविद्याधर.)

करुणापरः–(व्यासचतुः सूत्रीवर)

भगवन् मामवलोकय तात ॥ धृ० ॥

अलकावतिवल्लभ करुणार्णव । अपवर्गश्रीकान्त ॥ भगवन् ॥ १ ॥

जनजनिमरणविलयक निगमकृत्। सत्यं ज्ञानमनंत ॥ भगवन्॥२॥
ज्ञानेश्वर गुरुनाथ दयालो । जय निगमांतप्रांत ॥ भगवन् ॥ ३ ॥
[१७२९ पद] श्रीमहाराजांनीं केलेली स्वतःच्या अलोका आईची स्तुति.
न याचे भूराज्यं रुचिरसुरसाम्राज्यमपि नो ।
न वा ब्राह्मन्धाम प्रवरकपुरं नो हरिपुरम् ॥
न कांक्षे कल्याणं न च परपदानंदपदवीम् ।
परं काक्षेऽलोकाचरणकमलप्रीतिमचलाम् ॥ १ ॥
[१७३० पद] रसालावृत्त. रा.—बिलावल. ता.—तेताला.
कृष्णं भज मतिमोहनकारम् ॥ घृ० ॥
मदनारिविनोदास्पदमीशं । विज्ञानामृतसारम् । कृष्णं भज ॥१॥
येनापहृतोऽर्जुनस्य शोकः । दत्वा गीतासारम् । कृष्णं भज ॥२॥
मद्भगिनीभिः सेवमानकं । वेणूनादोद्धारम् । कृष्णं भज ॥ ३ ॥
ज्ञानेश्वरकरुणाधनकृपया । स्मर मधुमुरहंतारम् । कृष्णं भज॥४॥
[१७३१ पद] श्लोक शिवस्तुति.
यद्राजसं रूपमुत्पत्तिहेतौ सत्वं स्थितौ तामसमंतनिष्ठम् ।
यत्कारणं वेदमयं तुरीयम् उमासहायं पितरं श्रयेऽहम् ॥
[१७३२ पद] रमावृत्त. रा.— भूप. ता.— तेताला.
मंगलाचरणपर पद.
वंदे सुगजाननजरणम् ॥ घृ० ॥
विघ्नैरभिभूतेऽस्मिंल्लोके । त्वदन्यो न शरणम् ॥ १ ॥
धृत्वाऽलंदीवरूपं विभो । वारय जनिमरणम् ॥ २ ॥
[१७३३ पद] संकीर्णश्लोक.
ज्ञानेश्वरकृपालेशात् श्रीकृष्णस्य प्रसादतः ।
योषित्सुमातृबुद्धित्वात् वयं वै निर्भयास्सदा ॥
[१७३४ पद] श्लोक— शिवस्तुति.
शिवाय शूलिने नमः शशांकशालिने नमः ।

पिनाकधारिणे नमोऽधकांतकारिणे नमः ॥
उमाविहारिणे नमोऽखिलाघहारिणे नमः ।
कपालिने नमोनमः कपर्दिने नमोनमः ॥

[१७३५ पद] वीरजननीवृत्त. रा– भूप. ता.– मुक्तदेशी. झंपा.

देवीस्तुति. मंगलाचरणपर.

जय जगज्जननी जय दनुजदलिनी ॥ धृ० ॥
अंब जगदंब करुणाकिरणकीरिणी । तुहिनतनुनंदिनी प्रवररमणी ॥ १ ॥ त्रिपुरसुंदरी शिवे अशिवसंहारिणी । मदनदतितीर्षुणां पूर्णतरणी ॥ २ ॥ ज्ञानदेवात्मजा याचते मेऽय्युमे । नंदनंदनकरे देहि जनानि ॥ ३ ॥ जय जगज्जनानि जय दनुजदलिनी ॥ ४ ॥

[१७३६ पद] तातस्तुति श्लोक.

सूर्यो भासयते न ग्राश्चितिपदं नानंददश्चंद्रमाः ।
विद्युद्वाप्यलोऽथवा न पुनरित्येवं किमाभाष्यते ॥
तन्मायारहितं तथापि तनयोद्धाराय दृग्गोचरम् ।
श्रींद्राणीपुलिनेषु खेलनिलयं वंदे महीयो महः ॥

[१७३७ पद] तातस्तुति श्लोक.

अम्बारूपेण यो मे सुखमनुतनुते पाययंस्तन्यमीशः ।
यस्तातः पाति कृष्णः पतिरतिमपि मे केलिकीर्तिर्बिभर्ति ॥
योऽनध्यस्तो विवर्तः सकरूणहृदयोऽलंदिपीठाधिवासः ।
सोऽयं श्रीसद्गुरुर्मे प्रभवतु भवतां भूतये ज्ञाननाथः ॥

---

१ आचार्यो यः स्ववाचा प्रहरति कुभिदामात्मनोमेंदवेद्याम् । सोऽलंदींद्र कृपालुः प्रभवतु भवतां भूतये ज्ञानदेवः ॥ पाठांतरम्.

श्रीज्ञानेश्वरमाउली समर्थ.

तुमडी प्रकरण.

[१७३८ पद] सांगतों मी दादा तुम्हां करुनी नमस्कार ।
आधीं होतें ब्रह्म जगापूर्वीं निराकर ॥ १ ॥
त्याचीमधीं माया मिथ्या होती निर्विकार ।
चेतनाचे संगें बाबा मायेला विकार ॥ २ ॥
मायेपोटीं झाले बाबा तीन ते आकार ।
ब्रह्मा आणि शिव आणि विष्णु सर्वाधार ॥ ३ ॥
तिघामुळें तीन गुण पावले विस्तार ।
रजोगुणीं ब्रह्मा तमोगुणीं शीवीं थार ॥ ४ ॥
सत्वगुणीं विष्णु सर्व सज्जनां आधार ।
त्याची करा भक्ति उतराल भवपार ॥ ५ ॥
नारीसुत धनमाया पाश अवघा सोडा ।
अरण्यांत बाबा साधुसंगतीला जोडा ॥ ६ ॥
सांगती जे गुरु त्यांचें वचन ना मोडा ।
तोडोनियां टाका बाबा काळाचाही खोडा ॥ ७ ॥
दृढ करा निज निष्ठा कोणतें न खोडा ।
पायामधीं बांधा शांतिक्षमेचाही तोडा ॥ ८ ॥
एकदम नोहे तरी अभ्यास तो जोडा ।
हळुंहळुं इंद्रियांच्या सर्व खोडी तोडा ॥ ९ ॥

प्राणाची ते गती निजहृदयांत मोडा ।
मनाच्या वासना ध्यानबळें आधीं तोडा ॥ १० ॥
सगुणभजनीं मग बुद्धि लावा ओढा ।
ज्ञान घेवोनीयां मग अविद्याही सोडा ॥ ११ ॥
वंदुनियां राहा ज्ञानेश्वरपदजोडा ॥ १२ ॥

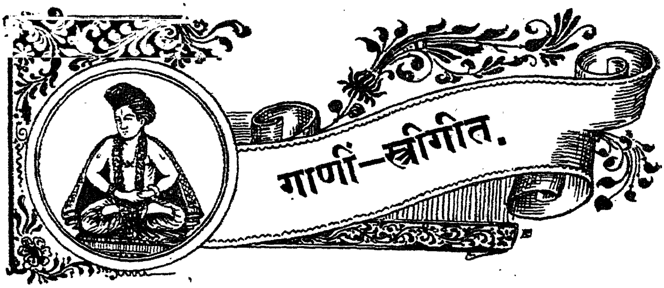
[१७३९ पद] वंदुनियां भावें आतां ज्ञानेशमाउली ।
गोठ सांगतों तुम्हां दादा एक याद आली ॥ १ ॥
भक्तासाठीं देव बाबा करितो श्रम भारी ।
द्वापारांत होती एक पांडवांची नारी ॥ २ ॥
यज्ञ झाला एके दिशीं पांडवांच्या दारीं ।
नानापरी राजे आले द्विज परोपरी ॥ ३ ॥
द्वारकेचा देव आला तव्हां पूतनारी ।
उष्टें पात्र काढी हरी आपुलिया करीं ॥ ४ ॥
ऐकारे दादाहो भाव धरावा अंतरीं ।
ब्रह्मांडाचा स्वामी होता आपुल्या मंदिरीं ॥ ५ ॥
एके दिशीं वाढतसे पांडवांची नारी ।
दूधतूपदहीं (हातीं) तव्हां गर्दी झाली भारी ॥ ६ ॥
चोळीचे पदर गांठ सुटली ते सारी ।
खालें तोंड उभी तव्हां पांडवांची नारी ॥ ७ ॥
लाजले सज्जन खळां हर्षे झाला भारी ।
द्रौपदी अंतरीं तव्हां स्मरे पूतनारी ॥ ८ ॥
चतुर्भुज करुनी केली खळांची बोहरी ।
ज्ञानेश्वर स्वामी माझा सर्व सहाकारी ॥ ९ ॥
असतां भय काय मग कोणातें संसारीं ॥ १० ॥

[१७४० पद] वंदुनियां आधीं बाबा सद्गुरूचे पाय ।
सांगतों मी ऐका तुम्ही श्रोते बापमाय ॥ १ ॥

ब्राह्मणांचे वेद नारीशूद्राचें पुराण ।
इतर अडाणियांचें भाषाकथादान ॥ २ ॥
म्हणोनियां भाषा हरीकथा तें प्रमाण ।
जिच्यामध्यें होय सर्व वर्णदासां मान ॥ ३ ॥
सज्जनांसी सदा बाबा लववावी मान ।
धरूं नये कदा बाबा जाती अभिमान ॥ ४ ॥
लाथ मारोनियां सोडा मान अपमान ।
हृदयांतून सोडा बाबा विद्येचें गुमान ॥ ५ ॥
करुनियां तप करा देहाची कमान ।
गुरुवाक्यें साधनेंहीं करावी तमाम ॥ ६ ॥
म्हणा कृष्णराम किंवा म्हणावा इमाम ।
वैराग्याचें बळें परी सोडा हम् तुमाम ॥ ७ ॥
पुराणांच्या कथा बाबा भाषेमध्यें साऱ्या ।
तुह्मां सांगून देऊं बाबा मोक्षासाठीं खऱ्या ॥ ८ ॥
ज्ञानेश्वर आधीं एक स्मरावा सद्गुरु ।
तुमडीच्या छंदामंधीं कीर्तन तें करूं ॥ ९ ॥

[१७४१ पद] देव तंव वाढवितो भक्तांचाची मान ।
न लगेची त्याला कांहीं जाती अभिमान ॥ १ ॥
ऐसें सांगतसे बाबा सुकंद पुरान ।
कोणी एक द्विज होता थोर त्याला मान ॥ २ ॥
रुद्रपूजा नित्य करी येतां दीनमान ।
बेलफूलनैवेद्यादि पूजेचा तो मान ॥ ३ ॥
एक व्याध होता त्याची जाती अप्रमाण ।
थुंकोनियां देवावरी वाहे बेलपान ॥ ४ ॥
देव करी ब्राह्मणाच्या पूजेचा अवमान ।
शिरावरी घेतो पारध्याचें बेलपान ।

ब्राह्मण पाहुनियां स्वपूजेचा अपमान ॥ ५ ॥
ह्मणे कोण चांडाळ हें करिताहे काम ।
जागुनियां आतां त्याला दावूं यमधाम ॥ ६ ॥
रात्रभर जागुनियां तेव्हां महीदेव ।
प्रातःकाळीं पाहे तंव वर्तताहे भेव ॥ ७ ॥
कोणी एक व्याध आला उठोनी सत्वर ।
बेलपान वाहे थुंकोनियां देवावर ॥ ८ ॥
ब्राह्मण कोपला तेव्हां शिवावरी फार ।
म्हणे तुज आवडतो व्याधाचा प्रकार ॥ ९ ॥
देव ह्मणे तुला उद्यां दावीन प्रचीत ।
पूजा घेवोनियां येई सकाळींची रीत ॥ १० ॥
ब्राह्मण आला पूजा घेऊन आणि आला व्याध ।
पहातों तों लिंग भंग झालें अवसाद ॥ ११ ॥
ब्राह्मणानें मंत्र ह्मणून शांति केली फार ।
भोजन घातलें बाबा नदी गेली तूपधार ॥ १२ ॥
व्याध आला तेव्हां पाहे लिंगभंग थोर ।
हाय हाय म्हणुनियां छाती पीटी मोर ॥ १३ ॥
प्राणाचाची पण केला लावूनियां जोड ।
तोडूं पाहे कंठ देव म्हणे हें न तोड ॥ १४ ॥
ब्राह्मणासी बोलावूनी बोले देवराव ।
पाहे पाहे पाहे बाबा पारध्याचा भाव ॥ १५ ॥
मज नाहीं रूप नाहीं नांव नाहीं ठाव ।
भक्तासाठीं नांव आणि वसवितो गांव ॥ १६ ॥
जेथें भक्त तेथें माझा नित्य आहे ठाव ।
सांगुनियां गेले ऐसें अळंदीचे राव ॥ १७ ॥

[१७४२ पद] बाई माझा प्राणनाथ । मेघःश्यामल तनू ।
परी तो मिळवाया । गुरुपाय सेवा अणू ॥ १ ॥
आज मी प्राणनाथा । अमोल झालें दासी ।
मज वाटे कोटी जन्म । सेवीली तीर्थ काशी ॥ २ ॥
संताच्या संगतीनें । न तरे ऐसा कोण ।
पाषाण मुक्त झाले । नराचा पाड कोण ? ॥ ३ ॥
बाइ माझा प्रियकर । अखंड निर्विकार ।
मज दीना रक्षावया । भासतो सविकार ॥ ४ ॥
पहिल्यानें स्वयंवर । वरिला कृष्णराजा ।
मग मी आलें लोकीं । विश्वाच्या मातृकाजा ॥ ५ ॥
पहिल्यानें आलें न्हाण । मखर जडिताचा ।
श्रीकृष्ण प्राणनाथ । खेळ खेळे घडीताचा ॥ ६ ॥
पहिल्यानें गरवार । स्वानंद आशां पोटीं ।
उपजले विश्वकोटी । चाल सखू० ॥ ७ ॥
चौरंगावरी देव । बैसविला भक्तिभावें ।
उटणें लावितांनां । तया निर्मळा मळ नोहे ॥ ८ ॥
बाइ माझा कृष्णनाथ । मुळींचा ब्रह्मचारी ।
गाऱ्हाणें देयावया । चाळक तुम्ही नारी ॥ ९ ॥

तूमचा बाळ तुम्हा । लाडानें वाटो गोड ।
पूरवी बायकांचें । आजचि कामकोड ॥ १० ॥
धांगडी तुह्मी बाया । करीतां नित्य चाळे ।
पांचाचि वरूषाचे । रामकृष्ण माझीं बाळें ॥ ११ ॥
सुखसंपन्न मज स्वामी । नोहे आणिक अनुगामी ।
नंदनंदन हरि माझा । वसो माझ्या मनधामीं ॥ १२ ॥
नांवाच्या ब्रिदासाठीं । भक्तांच्या दारोदारीं ।
यशोदे बाळ तूझा । गोकुळीं होतो नारी ॥ १३ ॥
माझीया बाळा पुढें । सारीखे नारीनर ।
जैसें गगन सर्वाकार । चाल सखू० ॥ १४ ॥
कौस्तुभ कंठमणी । सोडोनियां निकाज ।
गुंजाच्या माळा कंठीं । घालितां नाहीं लाज ॥ १५ ॥
बाई माझा कृष्ण तान्हा । प्रेमाच्यासाठीं वश ।
सोडोनी क्षीराब्धीजा । गोकूळीं करी वास ॥ १६ ॥
मोकळा तूझा बाळ । बंधन आम्हांलागीं ।
येऊनी तैशामध्यें । दाखवी भाव आंगीं ॥ १७ ॥
बाइ माझा बाळ तान्हा । मोकळें सर्वां करी ।
तुम्हीच बंधवाला । धरीलें निज शिरीं ॥ १८ ॥
पहिल्या पहिल्यानें । दिसतो शाहुसम ।
पुढें हा कृष्ण करी । दहीं चोरीचें काम ॥ १९ ॥
तुम्हीच खातां दहीं । माखतां कृष्णमूखीं ।
टाकोनी व्रज जावें । आणिका वनीं सुखीं ॥ २० ॥
रागावूं नको बाई । डोळ्यानें पाहे खोडी ।
कृष्ण हा माती खातो । सांडूनी स्तन्यगोडी ॥ २१ ॥
बाइ माझा कृष्ण तान्हा । पीतसे प्रेमपान्हा ।

लटिक्या तुम्हीं नारी । आणिता आळी नाना ॥२२॥
निजतां रजनींत । मारोनी आंत खडे ।
जागवी अवघ्या जना । लेंकरूं हें रोकडें ॥ २३ ॥
जावो जा घरीं नारी । माझ्या बाळाला बोलूं नका ।
मुनीही ध्याली जया । तो मिळाला आह्मां फुका ॥२४॥
बाई हा जगन्नाथ । यासी गाताती वेदवाणी ।
ह्मणोनी खोडकर । याला वर्जिता नाहीं कोणी ॥२५॥
उनाड माझा मला । तुह्मांसी करणें काय ।
माझीया दारामध्यें । न द्यावा पुन्हां पाय ॥ २६ ॥
बाइ आली ही आली गाई । गाय ही हंबरत ।
बाइ माझा मेघःश्याम । श्रीकृष्ण दूध पीत ॥ २७ ॥
हाड हाड गाई । गाई गेल्या पाण्या ।
माझीया नंदलाला । साखर देजो वाण्या ॥ २८ ॥
नीजतां नीज नाहीं । कोण्या सवती पायीं ।
हरि माझा कोमावीला । पीयेना स्तन्य कांहीं ॥ २९ ॥
टोचीन गळनाडे । घेईन शिवदीक्षा ।
माझीया कृष्णासाठीं । आणीन रामरक्षा ॥ ३० ॥
म्हणतां तुझी माय । वाटते लाज मनीं ।
तूं माझी कृष्णाबाई । जनकाणी जननी ॥ ३१ ॥
मारोनी कंसराजा । जगाचें केलें काज ।
मी एक दुःखी आहे । पाहोनी रिता साज ॥ ३२ ॥
जनाला कृपावंत । निष्ठुर मातेसाठीं ।
ऐसा नाहीं देखिला । पुराणीं पोटीं पाठीं ॥ ३३ ॥
आजचें कृष्णगीत । ऐकोनी तोषो हरी ।
तें गीत प्रेमभावें । वाहीलें ज्ञानेश्वरीं ॥ ३४ ॥

शय्या—गाणीं

बाई माझा कृष्णबाळ । दिसतो फार हठी ।
रडतां न राहे उगा । आळ घेतो दुधासाठीं ॥ १ ॥
लोकांच्या लेंकराला । नागळपण फार ।
श्रीहरी बाई माझा । गुणाचा शार्ङ्गधर ॥ २ ॥
निज तूं निज बाळा । हालविते स्नेहाळा ।
क्षणभरीं विश्राम ग बाई । लागू दे निज डोळा ॥ ३ ॥
पाळणा हालवितां । दुखले माझे बाहू ।
कोणाची दृष्ट झाली ग बाई । मंत्रूनी पाणी देऊं ॥ ४ ॥
बाई सगुण बाळ माझा । खेळतो बिदी बिदी ग ।
दुखती रात्रीं पाय । करीं चुरीन प्रेमामधींग ॥ ५ ॥
बाई जेवतां माझें बाळ । द्वारीं येताती बहु मुलें ग ।
बाई कोणाची दृष्ट झाली । माझें लेंकरूं कोमाविलें ग ॥ ६ ॥

बालरक्षा.

गोकुळ सुखमय सुखमय । रत्नानें पूर्ण झालें ।
नंदजी बाबागृहीं बाबागृहीं । सुंदर बाळ झालें ॥ १ ॥
सुंदर श्यामतनू । पाहिली डोळेभरी ।
वाटतें ओवाळुनी ग बाई । जावें ग ययावरी ॥ २ ॥
मोहन नीजरूप । देखिलें डोळ्यांपुढें ।
वेद मुनीचें ध्यान ग बाई । साकार झालें फुडें ॥ ३ ॥
वाराह रक्षो जळीं । वामन रक्षो स्थळीं ।
अरण्यामध्यें रक्षो ग बाई । नरहरी वनमाळी ॥ ४ ॥
नंदजी राय माझा । प्रजापालक मोठा ।
वंशही होवो तैसा ग बाई । दैन्याचा जेथें तोटा ॥ ५ ॥
मिळोनि चौघीजणी । बाई लेंकरूं चित्तीं धराग ।
नंदाच्या नंदनाला । जीवें निंबलोण तें कराग ॥ मोहन ॥ ६ ॥

प्रथम भाव ज्यांच्या । हरिविषयीं चित्तीं नाहीं ग ।
प्रत्यक्ष पाहोनी तो । हरिमय होईल काई ग ॥ मोहन ॥ ७ ॥
ध्यानानें आधीं ज्यांचा । नाहीं निवाला आत्माराम ग ।
सगुण पाहोनी तो । केवीं होईल तो निष्काम ग ॥ मोहन ॥८॥
बाई सर्वही जणी चला । सांडोनी कामधाम ।
नंदजी बाबागृहीं । जन्मले मेघःश्याम ॥ चाल सखू० ॥ ९ ॥
गोविंद नाम गातां आनंद माझ्या मनीं । प्रेमळ शार्ङ्गपाणी ।
सुलभ प्रेम नाहीं असुनी जन्मकोटी ॥
श्रीकृष्णीं आसक्तता जैं वाढे दृढ पोटीं ॥ १० ॥
स्मरण ॐकाराचें । सरोनी जेव्हां जातें ॥
प्रणवा पैलीकडे । वस्तू तैं हातां येते ॥ मोहन ॥ ११ ॥

जेवण्याचे वेळचें.

भात भजा कढी भाजी । बाई तिखट सर्व देवाग ॥
ह्मणूनी तुह्मीं आधीं । तूप पूरणपोळी ही जेवाग ॥ मोहन०॥१॥
हाडं वो हाड गाई । गाई गेल्या त्या गोवर्धनीं । बाई माझ्या कन्य-केळा दूध पाजत चक्रपाणी ॥ २ ॥

कौसल्या वचन.

बाई माझा ग रघुराय । पाठविला कां वनीं ॥ बाई सकुमार सीता ती । परतूनी आणा कोणी ॥ १ ॥
चित्पद ग कृष्णमूर्ती । स्वानंद शुद्ध भाव । ज्ञानानें चित्तीं ये स्फूर्ति । बाई स्फूर्ति ग ॥ २ ॥
वैखरी वैखरी पासुनीयां । परे पर्यंत ग सखुगडणी । ठाव तो ठाव तो कृष्णनामीं । भाव धरीती संत ग सखुगडणी ॥ १ ॥
भक्तीच्या गडावरी । बाई कळस हरीप्रीति ग ॥ समहि दोन्ही भावें । अखंड कृष्णमूर्ती ग । मोहन० ॥ २ ॥

१ तातांनीं महाराजांना गाणें ह्मटलें अशी येथें भावना आहे.

सुंदर मुखबाह्या । दिसती बळकट ग । त्या हरिभक्तीवीण । कर्म तें फलकट ग ॥ मोहन० ॥ ३ ॥
पाहूं मी कोणाकडे । श्रीहरि तुझ्यावीण ग ॥ ध्यानाच्या बळावीण । नोहे ध्येयाकार हें मन ग ॥ मोहन० ॥ ४ ॥
गोविंद नांव घेतां । गोविंद चित्तवृत्ती ग ॥ गोपी रमणमीषें । गोत्रा-ह्मण सत्कीर्ति ग ॥ मोहन० ॥ ५ ॥
कमळनाभ ब्रह्मा । हिरण्यगर्भ जीव ॥ कोमळ कृष्णपायीं । भक्त होताती नित्य शीव ॥ ६ ॥
बीजें तीं श्रुतिशास्त्रें । फळ तें भगवंत ॥ प्रेमाच्या रसामध्यें ग बाई । पूजीला रमाकांत ॥ ७ ॥
कोमळ मनावरी । उमटे हरीप्रेमा । करूनी ब्रह्मवाद ग बाई । कठोर तेची सीमा ॥ ८ ॥
मनुष्य योनी कृष्ण । असोनियां साक्षात । कालिया सर्पयोनी ग बाई । तारिला अकस्मात ॥ ९ ॥
जीवांची ऐसी शक्ति । योनीच्या सजातीय । ईश शक्तीपुढें ग बाई । उद्धरे विजातीय ॥ १० ॥
गोपींचे पदरेणू । वंदीतो प्रेममय ग । जयांच्या गीतयोगें ग बाई । पावन लोकत्रय ग ॥ मोहन गिरिधारी० ॥ ११ ॥
संकेत दृष्टीयोगें । मोडावें वृत्तीपण । श्रीहरिभक्तियोगें ग बाई । जाळावा अभिमान ॥ १२ ॥
झालिया अहंकार । साधावी गुरुसेवा । तयाच्या कृपागुणें ग बाई । आनंद स्वयें व्हावा ॥ १३ ॥
ब्रह्म हें ब्रह्म हें नाहीं जग । सुवर्णीं जैसें नग ग सखुगडणी । सर्वही सर्वही विष्णु अंग । सर्वही विष्णु अंग ॥ १४ ॥
वरते वरते याचें मूळ । खालते आल्या शाखा ग सखुगडणी । अनित्य अनित्य जाण सखा । अनित्य जाण सखा ॥ १५ ॥

चारीही चारीही मुक्ति दासी । समाधी लागे पायीं ग सखुगडणी ।
नमो ती नमो ती मुक्ताबाई । नमो ती मुक्ताबाई ॥ १६ ॥

भक्तीचा भक्तीचा क्षीरसिंधू । सोपानदेव काका ग सखुगडणी ।
वंदिला वंदिला शिरीं नीका । वंदिला शिरीं नीका ॥ १७ ॥

निवृत्ती निवृत्ती दीनबंधू । तत्पायीं जीवभाव ग सखुगडणी । अर्पितां
अर्पितां एकमेळे । पावले ज्ञानदेव ग सखुगडणी ॥ पावले ज्ञानदेव ॥

भल्याच्या भल्याच्या संगतीनें । अपवर्गीं होय गती ग सखुगडणी ।
हरिपायीं हरिपायीं जडे प्रीति । हरिपायीं जडे प्रीति ॥ १९ ॥

तत्पद कृष्णपती । त्वंपद गोपनारी । असिपद तो रास । ठायीं क्रीडती
एकाकारी ॥ २० ॥

नंदाच्या वृंदावनीं । सुख तें रात्रभरी ग । ज्ञानेश्वराचे पायीं । अखंड
सुखाकारी ग ॥ मोहन० ॥ २१ ॥

भक्तांच्या भावनेनें । मिळे तो कृष्णराव । सद्गुरु तैसा नोहे । भाव-
नातीत ठेव ग ॥ २२ ॥

स्वरूपमयी तनू । बाई डोळियांमाजीं दिसे ग ॥ अखंड अविकारें ।
बाई प्रणवीं प्राण वसे ग ॥ मोहन० ॥ २३ ॥

स्वरूपीं स्वरूपीं ब्रह्मभाव । पदार्थीं वृत्तिनांव ग सखुगडणी । सगूणीं
सगूणीं वृत्तिधांव ॥ २४ ॥

देवाच्या देवाच्या भक्तिमूळें । विश्रांत झालें द्वैत ग सखुगडणी ।
सद्गुरू सद्गुरू भक्तिमूळें । विश्वचि ब्रह्माद्वैत ग सखुगडणी ॥ २५ ॥

देखियला डोळां । राधेसहित पुतनारी । निर्विकल्प समाधीनें । ऐसा
प्राप्त नोहे हा हरी ॥ २६ ॥

सर्वत्र सुखदानें । नंदाचें बाळ तान्हें ।
पहातां डोळेभरीग बाई । कंदर्प वाटे साने ॥
पारणें लोचनाचें । फिटलें तिन्हीं काळीं ।

अगम्य श्रुतीशास्त्रां । प्रगट वनमाळी ॥ चाल सखु चाल ग० ॥
अजपाजप थोडा । बाई जयाच्या नामापुढें ।
जयाच्या प्रेमासाठीं । कैवल्य वाटे थोडें ॥ चाल सखु चाल ग० ॥
नंदजीसम राजा । यशोदासम राणी ।
श्रीकृष्णासम बाळ । सर्वदां मागू वाणी ॥ चाल सखु चाल ग० ॥
आमुचें पंचप्राण । ओवाळूं बाळाहूनी ।
सात्विक राजबिंडा । न लावो दृष्टि कोणी ॥ चाल सखु चाल ग० ॥
सकळ सुखापाठीं । शोधीत हेंचि सुखग ।
गोकुळीं नंदगृहीं । डोळां पाहिलें कृष्णसुख ग ॥ मोहन० ॥

वऱ्हाडांत माडीपौर्णिमेचे वेळेस कुणब्याच्या बाया म्हणतात त्या चालीवर.

मुइवर पापाची दाटी झाली ॥ सयनाजी ॥
बरह्मा देवाले मात गेली ॥ सयनाजी ॥
बरह्मा म्हनतो रुसी देवा ॥ सयनाजी ॥
तुम्ही इस्नू तो आठवावा ॥ सयनाजी ॥
देव म्हनती बरह्माभाई ॥ सयनाजी ॥
इस्नू आम्हाले मालूम नाहीं ॥ सयनाजी ॥
बरह्मा म्हनतो तुम्ही सारे ॥ सयनाजी ॥
माह्या चल्लाव बरोबर ॥ सयनाजी ॥
मंग ते निंघाले अवघे झन ॥ सयनाजी ॥
जिथ होता तो नारायन ॥ सयनाजी ॥
तिथ जाऊन पायावर ॥ सयनाजी ॥
सम्दे करतील नमस्कार ॥ सयनाजी ॥
असी आयकून कारूना ॥ सयनाजी ॥
बोले दारकीचा राना ॥ सयनाजी ॥
तुह्मी आले हो कशासाठीं ॥ सयनाजी ॥

कोन लागला तुमच्या पाठीं ॥ सयनाजी ॥
देव म्हनती नारायना ॥ सयनाजी ॥
दइत गांजती आमच्या मना ॥ सयनाजी ॥
तहा बोलल्ला नारायन ॥ सयनाजी ॥
येतो अवतार मी घेऊन ॥ सयनाजी ॥
सम्दे राकेस मारीन ॥ सयनाजी ॥
देवकाबाईच्या उधरी ॥ सयनाजी ॥
होइन दासाचा शाहाकारी ॥ सयनाजी ॥
तुम्ही चालावें आपुल्या घरी ॥ सयनाजी ॥
चित्त ठुवावे ज्ञानेश्वरी ॥ सयनाजी ॥
गोकुई किस्नाचा जलम झाला ॥ सयनाजी ॥
यशोदा बाईले हरिख आला ॥ सयनाजी ॥
चलना गडनी मिवून जाऊ ॥ सयनाजी ॥
सायया गोइन्दू डोया पाहू ॥ सयनाजी ॥
सिरष्टि उत्पन्न ज्यान केली ॥ सयनाजी ॥
मूरती गवयाच्या घरीं आली ॥ सयनाजी ॥
ते पाय पाह्यता डोयेभरी ॥ सयनाजी ॥
आवडी वाढते ज्ञानेश्वरी ॥ सयनाजी ॥
* अष्टमी बुधवार । वैशाख कृष्णरातीं ग ।
आनंद झाला तोची । जन्मोजन्मींचा हो सांगाती ॥

गाणें– " द्राक्षाचे मंडप बाई " या चालीवर.

सुंदर सावळी तनू । पाहोनीयां डोळेभरी । उडालें ग चित्त माझें ।
न बैसेचि मोक्षावरी । कृष्णचरण सेवेसाठीं । धाव घेत परोपरी ॥

---

* कुऱ्हा येथें महाराजांस सोपान देवांचा साक्षात्कार झाला त्या वेळचें गाणें आहे.

उत्सव समयींचे उद्गार.

आमुच्या प्रभुजीचा । जाहला भाग्योदय ।
मंगळ विश्वठाय ग बाई । मंगळ विश्वठाय ॥
आमुच्या दीनानाथा । सर्वदां हो कल्याण ।
पांचाचे पन्नास हो ग बाई । ब्रजीं सौख्यनिधान ॥

आरती सूर्याची.

सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.- भूप. ता.- दादरा. गौण.- जयदेव जयदेव जय पांडुरंगा या चालीवर.

जयदेव जयदेव जय संज्ञाकांता । आरति ओंवाळीते तुज करुणावंता ॥ धृ० ॥ सर्व सत्व तेज एकत्र झाले । आदित्यस्वरूपें अनुभवा आलें ॥ जयदेव ॥ १ ॥ नित्य ज्ञान ध्यान विवेकाकरी । शुद्धसत्वरूपें येती आकारी ॥ जयदेव ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वरकन्या विनवी निजभावें । श्रीकृष्णें प्रेमे मज पर्णूनी न्यावें ॥ जयदेव ॥ ३ ॥

आरती नृहरीची.

सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.- भूप. ता.- दादरा. गौण.- जयदेव जयदेव जय पांडुरंगा या चालीवर.

जयदेव जयदेव जय नरहरिराया । आरती ओवाळीते चिंतुनी तव पाया ॥ धृ० ॥ सतचित् सुखघनरूपीं देखियला डोळा । जीवन्मुक्ती पाउनि ब्रह्मीं सुखसोहळा । नरजीवामाजी जो सिंहस्वरूप । एकचि परमानंद व्यापक चिद्रूप ॥ ज्ञानेश्वरकन्या जोडुनि कर दोन्ही । विनवि हे लक्ष्मीपति ठेवी निजचरणी ॥

सामनुष्टुपवृत्त. मूळ.- पूर्या. ता.- धुमाळी. गौण.- जयजय त्रिंबक राज या चालीवर.

जयदेव जयदेव जयजय स्वामी नरकेसरी हो ।

ओवाळू आरती माझें निवटी सारे अरी हो ॥ ध्रु० ॥
रक्षिला प्रह्लाद घेवोनियां मांडीवरी हो ।
अवस्था तिहींच्या जो का ठाण मांडीवरी हो ॥ १ ॥
श्रीज्ञानेश्वररूपें हृदयीं राही नारायणा हो ।
च्हुंही वाचा करिते तुझिया नाम पारायणा हो ॥जय० ॥२॥

श्री ज्ञानेश्वर माउली समर्थ.

गाथेमध्यें आलेल्या पदांची आकारादि वर्णानुक्रमणिका.